

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ
«Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ»

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΑΞΙΣ ΤΕΤΑΡΤΗ

ΕΤΟΣ ΣΧΟΛΙΚΟΝ 1921-1922

ΣΙΒΑΓΟΝ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΩΤΗΡΙΑΔΟΥ
καθηγητού του Πανεπιστημίου

1920
207 127

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΤΑΡΤΗΣ ΤΑΞΕΩΣ
ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΩΝ

Κατά τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα τῆς 1 Σ]βρίου 1913.

ΜΕΤ' ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ 18 ΠΡΩΤΟΤΥΠΩΝ ΟΔΟΣΣΕΛΙΔΩΝ
ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ ΧΑΡΤΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ
46 ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ—ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ
1920

ΙΣΤΟΡΙΑ

Γ' τάξις. Ἡρακλῆς. — Θησεύς. — Ἄλκηστις. — Ἡ Ἀργοναυτικὴ ἔκστρατεία. — Τρωικὸς πόλεμος. — Περιπλανήσεις καὶ ἐπιστροφή τοῦ Ὀδυσσεύς.

Δ' τάξις. Ἡ Ἑλλὰς πρὸ τῶν περσικῶν πολέμων. — Περσικοὶ πόλεμοι — Ἀκμὴ τῶν Ἀθηναίων. — Σύντομος περιγραφὴ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν πόλεων. — Πελοποννησιακὸς πόλεμος. — Ἡγεμονία τῆς Σπάρτης. — Θῆβαι. — Μακεδονία. — Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας. — Οἱ Διάδοχοι. — Ὑποταγὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ῥωμαίους. — Ὀλίγα τινα περὶ Ῥωμαίων.

.....

Ὁ ὑπουργὸς

Ι. Δ. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τὸ μικρὸν βιβλίον συνετάχθη σύμφωνα μὲ τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα τῆς 1 Σεπτεμβρίου 1913. Πρὸς εὐκολίαν μάλιστα τοῦ διδασκάλου ἐφρόντισα νὰ φυλάξω καὶ τὴν ἰδίαν σειρὰν τῆς διαιρέσεως τῆς ὕλης κατὰ παραγράφους καὶ μικροὺς τίτλους, χωρὶς σχεδὸν ν' ἀλλάξω καὶ τὰς ἐπιγραφὰς αὐτῶν, ὅπως τὰς δίδει τὸ πρόγραμμα.

Ὀλιγώτερα ἀπὸ ὅσα ὀρίζει τὸ πρόγραμμα δὲν ἤμποροῦσα βέβαια νὰ δώσω, ἀφοῦ αὐτὰ ἀπαιτεῖ ὁ νόμος ἐξάπαντος νὰ διδάξῃ ὁ διδάσκαλος. Κάπου—κάπου ὅμως ἐπρόσθεσα καὶ μερικά πού δὲν περιέχονται ῥητῶς εἰς τὸ πρόγραμμα, νομίζω ὅμως ὅτι σιωπηλὰ ἀπαιτοῦνται ἀπὸ αὐτό. Τυφλοσύρτης δὲν εἶνε τὸ πρόγραμμα, ἀλλὰ ὁδηγὸς σκεπτομένων. Τοῦλάχιστον ὁ συγγραφεὺς διδακτικοῦ βιβλίου πρέπει νὰ σκεφθῆ πῶς νὰ καταρτίσῃ αὐτὸ ὅσον εἶνε δυνατὸν ἀρτιώτερον καὶ εὐμορφότερον. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὁ συγγραφεὺς πάλιν εἶνε ἐκεῖνος πού θὰ βοηθήσῃ σπουδαίως καὶ τὴν κρίσιν τοῦ διδασκάλου.

Εἶπα διδακτικὸν βιβλίον. Καὶ ὅμως τοῦτο δὲν εἶνε διδακτικὸν κατὰ τὴν συνήθη σημασίαν τῆς λέξεως. Οἱ μαθηταὶ δὲν εἶνε ὑποχρεωμένοι νὰ μαθαίνουν ἀπὸ αὐτὸ τὰ μᾶθημάτων, καθὼς γίνεται εἰς τὰ ἄλλα σχολεῖα. Βιβλίον αὐτοὶ δὲν κρατοῦν εἰς τὰς χεῖράς τῶν, ἀλλὰ παρακολουθοῦν μόνον τὴν προφορικὴν διδασκαλίαν τοῦ διδασκάλου.

Ἄλλὰ τότε διὰ ποίους ἔγραψα τὸ βιβλίον; Οἱ διδάσκαλοι ξεύρουν βέβαια τόσα ὅσα περιέχει αὐτὸ καὶ ἄλλα τόσα ἀκόμη. Οἱ δὲ μαθηταὶ δὲν χρειάζονται βιβλίον καθόλου. Βιβλίον εἶνε ὁ διδάσκαλός των.

Καὶ ὅμως ὁ μαθητὴς χρειάζεται ἓνα βιβλίον ὅχι διὰ νὰ

μαθαίνη, ἀλλὰ διὰ νὰ μελετᾷ τὸ μάθημά του. Τὸ κεφάλι του δὲν ἠμπορεῖ νὰ περιλάβῃ ὅλα ὅσα λέγει ἢ διηγεῖται ὁ διδάσκαλός του, οὔτε νὰ τὰ ἐνθυμῆται ὅλα. Ὁ διδάσκαλος δὲ πάλιν πολλάκις χρειάζεται νὰ παραπέμψῃ τὸν μαθητὴν καὶ εἰς κάτι τι γραμμένον, διότι ἔχει ἀνάγκην ν' ἀκουμπήσῃ κάπου ἢ μνήμη καὶ τοῦ πλέον προσεκτικοῦ καὶ στοχαστικοῦ μαθητοῦ. Ἀλλὰ καὶ πῶς ἀλλέως θ' ἀποκτήσῃ αὐτὸς τὴν συνήθειαν νὰ διαβάσῃ καὶ πῶς ἀλλέως θ' ἀρχίσῃ νὰ ἐκτιμᾷ τὰ καλὰ ἀναγνώσματα καὶ νὰ ἐννοῇ τί ὠφέλειαν τοῦ δίδουν αὐτά ;

Βέβαια ὅλοι οἱ μαθηταὶ δὲν θὰ τρέξουν ν' ἀγοράσουν ἓνα καλὸν βιβλίον ὅσον καὶ ἂν εἶνε καλὸ καὶ τὸ συσταίνει καὶ ὁ διδάσκαλος, ἀφοῦ δὲν τὸ ἐπιβάλλει ὁ νόμος εἰς τὸ σχολεῖον. Ἀλλὰ ἓνα μέρος τῶν μαθητῶν θὰ τὸ ζητήσῃ καί, ὅπου τοῦλάχιστον ἡ σκληρὰ φτώχεια δὲν ἐμποδίζει, πολλοὶ καὶ θὰ τὸ ἀγοράσουν. Ποῖος δὲ δὲν εἶνε σύμφωνος ὅτι μίαν μικρὰν βιβλιοθήκην πρέπει νὰ καταρτίσῃ καὶ ὁ μαθητὴς τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ; Ποῖα δὲ ἄλλα βιβλία πρῶτα—πρῶτα θὰ ἐκλέξῃ ὁ μαθητὴς δι' αὐτὴν τὴν βιβλιοθήκην παρὰ ὅσα τοῦ εἶνε χρήσιμα διὰ τὴν μελέτην του εἰς τὸ σχολεῖον ;

Χρειάζεται ὅμως τὸ βιβλίον πολὺ καὶ ὁ διδάσκαλος. Δὲν εἶνε ἀνάγκη ν' ἀναφέρω ἄλλα πράγματα δι' αὐτὸ τὸ ζήτημα, διότι εἶνε ἀρκετὸν τὸ ἐξῆς μόνον. Εἰς τὰς πλείστας περιστάσεις ὁ διδάσκαλος δὲν ἔχει καιρὸν νὰ καταφεύγῃ εἰς σπουδαιότερας μελέτας οὔτε πρέπει νὰ τολμᾷ νὰ ἐμπιστεῦται εἰς τὰς γνώσεις του, διὰ νὰ γνωρίζῃ ἢ τοῦλάχιστον διὰ νὰ ἔχῃ ἕτοιμον ὅ,τι ἀπαιτεῖται νὰ διδάξῃ. Ἐνας καλὸς ὁδηγός, ὅστις προχείρως τοῦ παρέχει ὅ,τι χρειάζεται καὶ συνάμα τὸν ἐξασφαλίζει διὰ τὴν πιστὴν τήρησιν τοῦ προγράμματος, εἶνε ἀπαραίτητος εἰς τὸν διδάσκαλον.

Διὰ τοῦτο ἐπρόσθεσα μερικὰ πράγματα εἰς τὸ μικρὸν

μου βιβλίον, πού δὲν ὑπάρχουν διόλου εἰς ἄλλα γιὰ ὅμοιον σκοπὸν γραμμένα καὶ θὰ φανοῦν ἴσως ὅτι ἐν μέρει εἶνε καὶ ἔξω τοῦ προγράμματος. Ἐκτὸς ὅμως ὅτι δὲν εἶνε διόλου ἔξω τοῦ προγράμματος, ἀλλὰ καὶ βοηθοῦν συνάμα πολὺ διὰ τὴν ἐννοήσῃ καὶ διδάσκαλος καὶ μαθητής, τοῦλάχιστον εἰς τὴν τετάρτην τάξιν, καλλίτερα τὴν συνοχὴν τῶν πραγμάτων. Χωρὶς δὲ αὐτὴν τὴν συνοχὴν ἡ διδασκαλία τῆς ἱστορίας δὲν ἀξίζει τίποτε, τοῦλάχιστον δὲν ἀξίζει πολὺ. Ἡ συνοχὴ καὶ ἡ συνάφεια, ἡ ὁποία φυσικὰ καὶ ἀβίαστα βγαίνει ἀπὸ τὰ πράγματα, ὅταν μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ συγγραφέως ξεύρη τὰ διηγηθῆται ὁ διδάσκαλος καθὼς πρέπει, αὐτὴ εἶνε πού θὰ κάμῃ στοχαστικὸν τὸν μαθητὴν καὶ θὰ τοῦ δώσῃ τὴν μακρυνώτερη καὶ σπουδαιότερη ὠφέλεια ἀπὸ τὸ μάθημα τῆς ἱστορίας. Μία ἐρώτησις ὀρθή, μία διαπεραστικὴ σκέψις θὰ τὸν ὀδηγήσῃ ἐκεῖ, ὅσον μικρὸς καὶ ἂν εἶνε.

Τώρα διὰ τὴν γίνῃ τόσον καλὸς τοῦ διδασκάλου ὀδηγός, βέβαια εἶνε πολὺ μικρὸν τὸ βιβλίον τοῦτο. Ἀλλοίμονον καὶ τοῖς ἀλλοίμονον ὅταν ὁ διδάσκαλος ὅλην τοῦ τὴν διδακτικὴν σοφίαν ἀντλή ἀπὸ τὴν ἰδίαν πηγὴν, ἡ ὁποία ποτίζει καὶ τὸν πνευματικὸν κῆπον τοῦ μαθητοῦ! Τοῦτο συμβαίνει πρὸ πάντων εἰς τὰ ἑλληνικά μας σχολεῖα καὶ τὰ γυμνάσια, καὶ τὰ ποτελέσματα τὰ βλέπομεν ὅλοι. Ἄν ἦσαν οἱ διδάσκαλοι σοφώτεροι, δηλαδὴ πράγματι ἐπιστημονικῶς κατηρητισμένοι, γνωρίζοντες ἕκαστὸν περισσύτερα ἀπὸ τὸ ἓνα πού θὰ διδάξουν τοὺς μαθητάς, ὅπως ἀπαιτεῖ ἡ ὀρθὴ σκέψις καὶ τὸ καταλαμβάνει τὸ διατὶ ὁ καθένας, θὰ ἔστειλαν τὰ σχολεῖα τόσους ἀστοιχειώτους εἰς τὸ πανεπιστήμιον καὶ τόσους ἡμιμαθεῖς εἰς τὴν κοινωνίαν ;

Ὅπως δὲ ποτε διὰ τὰ δημοτικὰ σχολεῖα, τὰ πολὺ πλεῖστα τοῦλάχιστον τῶν ἀγροτικῶν, χωρικῶν πληθυσμῶν, ἀρκετὰ εἶνε ὅσα παρέχει τοῦτο καὶ κάθε ὅμοιον τοῦ βιβλίου. Ἐκεῖ σήμερα λείπουν ἄλλα καὶ ἄλλα, ὥστε περὶ παρωνυχίδος ὁ λόγος. Ἐτοιμάζω ὅμως ἓνα τελειότερον βιβλίον εἰδικῶς διὰ τοὺς δημοδιδασκάλους καὶ τοὺς διδασκάλους τῶν ἑλληνικῶν σχολείων. Ὅταν σὺν Θεῷ ἐκδοθῆ, ἐκεῖ θὰ ἐξηγηθῶμε καλλίτερα δι' αὐτὰ πού λέγω ἐδῶ.

Κάτι τι πρέπει νὰ προσθέσω καὶ διὰ τὴν γλῶσσαν τοῦ βιβλίου τούτου.

Εἶπα παραπάνω ὅτι ἔπρεπεν εἰς τὸ σχολεῖον σιγὰ—σιγὰ οἱ μαθηταὶ νὰ μάθουν ν' ἀγαποῦν τὰ βιβλία, νὰ ἐπιθυμοῦν νὰ τὰ ποκτήσουν καὶ νὰ θέλουν νὰ τὰ διαβάσουν. Ἄλλὰ πῶς ν' ἀγαπήσουν ἑλληνικὸ βιβλίον οἱ μαθηταί, μοῦ εἶπαν πολλοὶ δημοδιδάσκαλοι, ἀφοῦ δὲν ἐννοοῦν τὴν γλῶσσαν τῶν εὐλογημένων αὐτῶν ἑλληνικῶν βιβλίων ; Καὶ πῶς θέλεις, μοῦ ἐπρόσθεσαν, νὰ μάθουν ἐν γένει οἱ μαθηταὶ τίποτε εἰς τὸ σχολεῖον ἀπὸ βιβλία, νά, ἔστω, ἀπὸ τὸ μόνον των ἀναγνωστικό, ὅταν ὁ διδάσκαλος παιδεύεται χρόνια μὲ τὴν ἀκατανόητη εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ ἀμάθητη ἀπὸ αὐτοὺς καθαρεύουσα ;

Βέβαια αὐτὸ εἶνε φανερὸν πρᾶγμα καὶ πολὺ ἀπελπιστικόν, ἀλλὰ τὸν Ἀράπη ν' ἀσπρίσοῦμε δὲν μποροῦμε. Κανένας φρόνιμος δὲν μπορεῖ ν' ἀμφιβάλλῃ ὅτι τῶν δημοτικῶν σχολείων ἡ γλῶσσα δὲν **μπορεῖ** νὰ εἶνε ἄλλη παρὰ ἡ δημοτικὴ. Ἀφοῦ ὅμως τώρα ἠὐδόκησεν ὁ Θεὸς ν' ἀπαγορευέται εἰς τὰ σχολεῖα ἡ γλῶσσα, τὴν ὁποίαν ὅλοι **ὁμιλοῦμε** καὶ εἰς τὸ σχολεῖον καὶ εἰς τὸ σπίτι μας καὶ εἰς τὴν ἀγορά, τοῦλάχιστον ἄς φροντίσωμε νὰ μὴ αὐξήσωμε τὸ κακὸ μὲ τὴν **ἀκατανόητη** εἰς τοὺς μαθητὰς καθαρεύουσα. Ἄς γράψωμε μίαν ἀπλὴν καθαρεύουσα, τὴν ὁποίαν ὅλοι ἀρχετὰ ἐννοοῦμε καὶ σὲ μερικὰς περιστάσεις καὶ ὁμιλοῦμε. Τοῦλάχιστον συνηθισμένες λέξεις γιὰ ἅπειρα πράγματα τῆς καθημερινῆς ζωῆς δὲν πρέπει μὲ κανένα τρόπον νὰ τίς ἀντικατασταίνωμε μὲ ἀρχαῖες καὶ τὴν φράσιν ἄς περιορίσωμε πολὺ, κάμνοντές τὴν σύντομη, ἀφοῦ ἀδύνατον εἶνε πρὸς τὸ παρὸν ν' ἀκολουθήσωμε καὶ τὴν φυσικὴ γραμματικὴ τῆς γλώσσης.

Θὰ ἤμουν πολὺ εὐτυχής, ἂν μποροῦσα αὐτὴ τὴν ἀρχὴ ν' ἀκολουθήσω πιστὰ εἰς τοῦτο τὸ βιβλιαράκι. Ἄλλ' αὐτὸ ἦτο ἀδύνατον παρέχει ἀπὸ ἓνα ὠρισμένον σημεῖον. Προσπάθησα μόνον νὰ εἶμαι ὅσο μποροῦσα ἀπλοῦς κατὰ τὸ ὕφος.

Αἴγινα 15 Ἰουλίου 1915

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΟΤΗΡΙΑΔΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΤΡΙΤΗΝ ΚΑΙ ΤΕΤΑΡΤΗΝ ΤΑΞΙΝ
ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ—Γ' ΤΑΞΙΣ

Ι. Ἡρακλῆς.

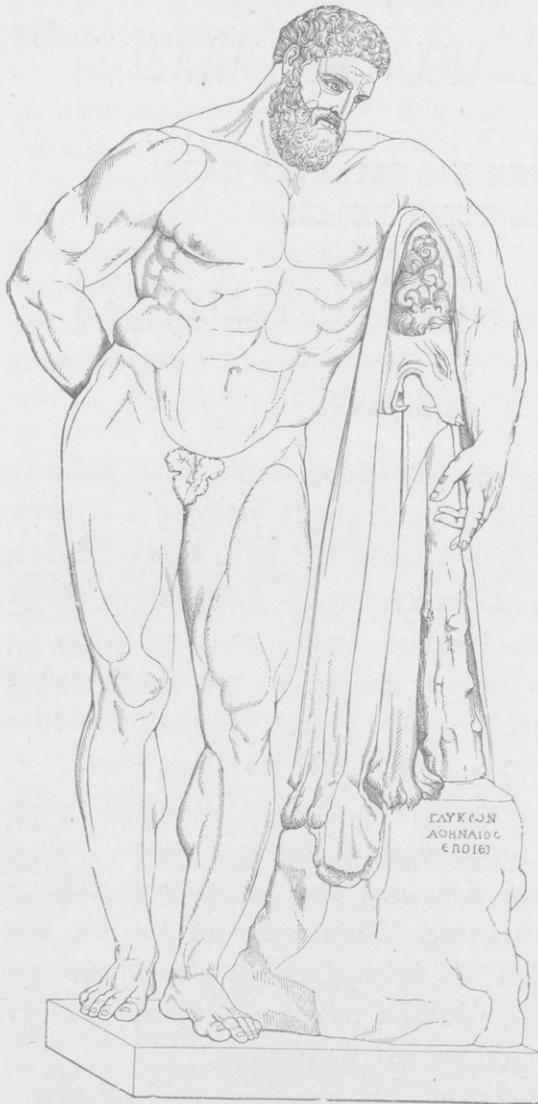
Παλαιότατοι ἥρωες τῆς Ἑλλάδος.—Εἰς πολὺ παλαιούς χρόνους, περισσότερον παρὰ χίλια ἔτη πρὶν γεννηθῆ ὁ Χριστός, ἔζησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα πολὺ ἀνδρείοι καὶ πολὺ δυνατοὶ ἄνδρες.

Τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀνδρείαν των οἱ ἄνδρες αὐτοὶ ἔδειξαν εἰς ὑπερανθρώπους ἀγῶνας ἐναντίον κακῶν καὶ ἐπιβλαβῶν θηρίων ἢ ἐναντίον φοβερῶν ληστῶν καὶ ἄλλων κακοποιῶν ἀνθρώπων. Ἄλλοι πάλιν, ὀλίγοι ἢ πολλοὶ μαζί, ἔκαμαν πολέμους ἐνδόξους, οἱ ὁποῖοι ἐτίμησαν αὐτοὺς καὶ τὸ ἔθνος των.

Τοὺς ἄνδρας τούτους ὠνόμαζαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνας ἥρωας. Τόσον ὅμως μεγάλα καὶ ὑπεράνθρωπα, καθὼς εἶπαμεν, ἦσαν τὰ κατορθώματά των, ὥστε οἱ ἄνθρωποι δὲν ἤμποροῦσαν πλέον νὰ τοὺς θεωρήσουν κοινούς θνητούς. Ἐπίστευαν μᾶλλον ὅτι ἦσαν τέκνα θεῶν. Καὶ ὅσον καὶ ἂν ἐγνώριζαν ὅτι μία μητέρα τοὺς ἐγέννησεν εἰς τὸν κόσμον, πατέρα των ὅμως ἐθεωροῦσαν ἕνα θεόν. Διὰ τοῦτο τοὺς ὠνόμαζαν καὶ ἡμιθέους.

Τὸ γένος τοῦ Ἡρακλέους. Ἡ παιδικὴ του ἡλικία.— Ἀπὸ ὅλους τούτους τοὺς ἥρωας ὁ ῥωμαλέωτατος, πραγματικῶς μὲ ὑπεράνθρωπον δύναμιν πραικισμένος, ἦτον ὁ Ἡρακλῆς. Τὸν ἔλεγαν υἱὸν τοῦ Διὸς· μητέρα του ἦτον ἡ Ἀλκμήνη. Ὁ Ζεὺς

ἦτον ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς δώδεκα ἀνωτάτους θεοὺς τῆς Ἑλλά-

Ὁ Ἡρακλῆς.

δος, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦσαν τὸν Ὀλυμπον καὶ διὰ τοῦτο ἐλέγοντο Ὀλύμπιοι. Ἡ Ἀλκμήνη ἦτον ἀπὸ βασιλικὸν γένος, τὸ ὁποῖον κατήγετο ἀπὸ ἄλλον μεγάλον ἥρωα, τὸν Περσεά, καὶ ἐδασίλευεν εἰς τὴν Τίρυνθα καὶ τὰς Μυκήνας. Ἐγεννήθη ὁμοῦς ὁ Ἡρακλῆς εἰς τὰς Θήβας, ὅπου ἐπήγγεν ἀνὰ ζήσῃ ἡ Ἀλκμήνη μὲ τὸν ἄνδρα τῆς Ἀμφιτρύωνα.

Τὴν ὑπεράνθρωπον δυνάμιν τοῦ ἔδειξεν ὁ Ἡρακλῆς ἀκόμη ὅταν ἦτον ὀκτάμηνον βρέφος. Ἡ θεὰ Ἥρα, σύζυγος τοῦ Διός, ἔστειλε δύο δράκοντας, δηλαδὴ ὑπερμεγέθεις ὄφεις, διὰ νὰ τὸν πνίξουν εἰς τὴν κοίτην του. Ὁ Ἡρα-

κλῆς τὸν καθένα μὲ ἓνα χέρι ἔσφιξε καὶ ἐπνίξε.

Δεκαοκτῶ ἐτῶν πάλιν ἦτον ὅταν εἰς τὸ ὄρος Κιθαιρώνα

ἐσκότωσεν ἕναν λέοντα, ὅστις ἔφθειρε τὰ βουκόλια τοῦ πατρός του. Τὴν λεοντῆν του ἔφερεν ἔκτοτε ὡς φόρεμα. Ὅπλα εἶχε τόξον καὶ βέλη, πρὸ πάντων ὁμοῦ βαρύτερον ῥόπαλον.

Ἦτο δομένον ἀπὸ τοὺς θεοὺς ὁ Ἡρακλῆς νὰ δουλεύσῃ εἰς τὸν συγγενῆ του Εὐρυσθέα, βασιλέα τῶν Μυκηνῶν, Περσείδην καὶ αὐτόν. Ὅτι καὶ ἂν τὸν διέτασεν ὁ Εὐρυσθεύς, ἔπρεπεν ὁ Ἡρακλῆς, αὐτὸς ὁ Περσείδης ἐπίσης καὶ υἱὸς τοῦ Διός, νὰ τὸ κάμῃ, διότι αὐτὸ ἦτο τὸ θέλημα τῶν θεῶν. Καὶ ὁ Εὐρυσθεὺς τὸν διέταξε νὰ ἐκτελέσῃ βαρύτερα ἔργα, ὅπου κάθε στιγμὴν ὁ Ἡρακλῆς ἐξέθετε τὸν ἑαυτὸν του εἰς μεγίστους κινδύνους καὶ ὅπου ἀπαιτεῖτο ἥρωικὴ ἀληθῶς τόλμη, ἀλλὰ καὶ ὑπεράνθρωπος δύναμις διὰ νὰ κατορθώσῃ τὸ ζητούμενον.

Ἄλλ' οὔτε καὶ στιγμὴν ἀκόμη ἐσκέφθη ὁ Ἡρακλῆς νὰ παρακούσῃ εἰς τὸ θέλημα τῶν θεῶν, ὅσον καὶ ἂν ἦτον ἐξευτελιστικὸν δι' αὐτόν νὰ δουλεύῃ εἰς κατώτερον ἄνθρωπον. Οὔτε καὶ τοὺς κινδύνους ἐφοβήθη οὔτε καὶ τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς ταλαιπωρίας ἐθαρέθη. Ἀκριβῶς τοὺς κόπους καὶ τοὺς κινδύνους ἔδειξεν ὅτι προτιμᾷ εὐθὺς ἀπὸ τὴν πρώτην νεότητά του παρὰ τὴν ἀπραξίαν καὶ τὴν καλοπέρασιν καὶ ἀπόλαυσιν.

Ἀρετὴ καὶ κακία.—Μόλις ἔμπαινον ὁ Ἡρακλῆς ἀπὸ τὴν παιδικὴν εἰς τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν καὶ τοῦ ἐφάνη μίαν φοράν, ἐνῶ ἐκάθητο σκεπτικῶς εἰς τὸν Κιθαιρῶνα, ὅτι ἤρχοντο πρὸς αὐτόν δύο γυναῖκες. Ἡ μία ἀπὸ αὐτάς ἦτον ἡ Ἀρετὴ, ἡ ἄλλη ἡ Κακία, διαφορετικὰ ἡ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην ἐνδυμέναι καὶ μὲ διαφορετικὸν φέρεσιμον. Ἀπλὴ καὶ σεμνὴ ἡ μία, ἡ Ἀρετὴ πολυτελής καὶ στολισμένη ἡ ἄλλη, ἡ Κακία. Ἡ καθεμία τοῦ ὠμίλησε μὲ τὸν τρόπον της, καὶ ἡ μὲν Κακία ἐζήτησε νὰ τὸν σύρῃ μαζί της μὲ ὑποσχέσεις ἀπολαυστικῆς ζωῆς, ζωῆς χωρὶς κόπους καὶ ταλαιπωρίας καὶ κινδύνους. Ἡ δὲ Ἀρετὴ τὸν ἐπληροφόρησε μὲ εἰλικρίνειαν πῶσους κόπους καὶ κινδύνους θὰ ἀνελάμβανεν, ἂν ἠκολούθει αὐτήν· ἀλλὰ καὶ ποῖαι συνάμα τιμαὶ τὸν

ἐπερίμεναν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ποῖα δόξα μετὰ θάνατον θὰ τὸν παρακολουθοῦσεν ὕστερα ἀπὸ δραστήριον, φιλοκίνδυνον καὶ ἥρωικὸν βίον. Ὁ Ἡρακλῆς δὲν ἐδίωτασε διόλου νὰ παραιτηθῆ τὰς ἀπολαύσεις τῆς ἀνέτου ζωῆς καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ τῆς Ἀρετῆς τὸν κοπιαστικὸν καὶ ἐπικίνδυνον δρόμον. Ἐκτοτε ἔμεινε πιστὸς εἰς τὴν ἐκλογὴν του, καὶ προθύμως διὰ τοῦτο ἐξετέλεσε τοῦ Εὐρυσθέως τὰς προσταγὰς· διότι τὰ βαρύτερα ἔργα, τὰ ὁποῖα ἀπήτησεν ἐκεῖνος ἀπὸ αὐτόν, ἦσαν ἔνδοξα, ἔφεραν ὠφέλειαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τιμὴν εἰς τὸν ἴδιον.

Οἱ ἄθλοι τοῦ Ἡρακλέους. — Τὰ βαρύτερα ταῦτα ἔργα οἱ ἄθλοι τοῦ Ἡρακλέους ἦσαν δώδεκα. Θὰ διηγηθῶμεν ἐδῶ μερικὸς ἀπὸ αὐτούς.

Ὁ λέων τῆς Νεμέας.— Ἡ Νεμέα ἦτο πόλις, ὀλίγον νοτιώτερα ἀπὸ τὴν Κόρινθον. Εἰς τὰ δασώδη βουνά της μέσα εἰς ἓνα σπήλαιον κατοικοῦσε λέων, ὅστις ἔκαμνε μεγάλας ζημίας εἰς τὰ ποίμνια καὶ τὰς ἀγέλας ὄλης τῆς περιχώρου. Τὸ θηρίον τοῦτο ἦτο καὶ ἄτρωτον, δηλαδὴ δὲν ἐσκοτώνετο μὲ κανένα ὄπλον. Ὁ Εὐρυσθεὺς λοιπὸν ἐπρόσταξε τὸν Ἡρακλέα νὰ φέρῃ εἰς αὐτὸν τὴν δорάν, ἥτοι τὸ δέρμα, τοῦτο

Ὁ Ἡρακλῆς τὸν ἐκυνήγησε μὲ τὸ ρόπαλον. Ὁ λέων κατέφυγεν εἰς ἓνα σπήλαιον μὲ δύο εἰσόδους, ἀμφίστομον. Ὁ ἥρωὺς ἔφραξε τότε τὴν μίαν εἰσοδὸν καὶ εἰς τὸ σπήλαιον ἐμπήκεν ἀπὸ τὴν ἄλλην. Ἀρπαξε τὸν λέοντα, τὸν ἐσφίξεν εἰς τοὺς βραχίονας καὶ τὸν ἐπνιξε. Πνιγμένον τὸν ἔφερε κατόπιν εἰς τὰς Μυκήνας. Ἀλλ' ὁ Εὐρυσθεὺς τόσον ἐτρόμαξεν εἰς τὴν θέαν του, ὥστε διέταξε τὸν Ἡρακλέα τοῦ λοιποῦ νὰ δεικνύῃ τοὺς ἄθλους του ἔξω τῶν τειχῶν τῶν Μυκηναίων.

Ἡ Λερναία Ὑδρα. — Ἡ Ὑδρα ἦτο μέγας ὄφις, εἶχε σῶμα ὑπερμέγεθες, κεφαλὰς ἑννέα, τὰς ὀκτῶ θηητάς, τὴν μίαν ἀθάνατον. Ἐζῆ δὲ εἰς τὰ ἔλη τῆς Λέρνης, νοτιώτερα τοῦ Ἄργους, ἀντικρὺ τοῦ Ναυπλίου. Ἐξερχομένη ἀπὸ τὰ ἔλη ἔκαμνε

μεγάλος ζυγμός εἰς τὰ βροκήματα καὶ εἰς τὴν χώραν ὄλην.

Ὁ Ἡρακλῆς πρῶτα, πυρακτωμένα βέλη τοξεύων, ἠνάγκα-
σεν αὐτὴν νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς φυλακῆς τῆς. Ἐπειτα ἐπιτιθέμενος
μὲ τὸ βέτολον ἀπέκριτε τὰς κεφαλὰς τῆς. Ἀλλὰ ἐν κατῶρ-
θωνε τίποτε. Διότι, ὅταν ἐκρίπτετο μία κεφαλὴ, ἐφύτρωναν δύο
ἄλλαι εἰς τὴν θέσιν τῆς. Ἐβούθῃ δὲ τὴν Ὑδραν καὶ μέγας
καρκίνος, ἐξελθὼν ἐκ τῆς θαλάσσης, ὅστις ἐστενοχῶρει τὸν Ἡ-
ρακλέα, σαγκάνων αὐτὸν ἐκ τοῦ ποδός.

Βοηθὸς εἰς τὴν Ἡρακλέα εἶχε προσέλθει ὁ ἀνεψιὸς του Ἰό-
λαος. Ὁ Ἰόλαος λοιπὸν μὲ δαυλοῦς ἤρχισε νὰ καίῃ κάθε κεφα-
λὴν κοπτομένην ἀπὸ τὸν Ἡρακλέα καὶ τειουτοτρόπως ἐμπόδιζε
τὸ φύτρωμα ἄλλων. Τὴν ἐξ ἀθάνατον ὁ Ἡρακλῆς ἀποκόψας
ἔθαψεν εἰς βαθὺν λάκκον. Σχίσας δὲ τὸ σῶμα ἔθαψεν (ἐβού-
τησεν) εἰς τὴν χολὴν τῆς τὰ βέλη του, τὰ ὁποῖα τειουτοτρόπως
κατέστησε φαρμακερά.

Διὶ Στυμφαλίδες ὄρνιθες.—Τὰ ὄρνεα ταῦτα ἔζων εἰς τὸ
πυκνὸν δάσος πλησίον τῆς λίμνης Στυμφαλίδος εἰς τὴν Ἀρκα-
δίαν. Ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ, κόρη τοῦ μεγάλου Διός, πολεμικὴ θεά, ἣ
ἐποῖα ἐπροστάτευε τὸν Ἡρακλέα, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν κρόταλα
χαλκᾶ καὶ μὲ τὸν κρότον αὐτῶν ἐκφοβίζων ὁ ἦρωσ τὰ ὄρνεα
κατετέξευσεν αὐτά, ἐνῶ ἐσηκίωνοντο νὰ πετάξουν.

Ἡ κόπρος τοῦ Αὐγέου.—Εἰς τὴν Ἥλιδα ἐδασίλευεν ὁ
Αὐγέας. Ἀπὸ τὰ πολλὰ του βροκήματα εἰς πολλοὺς χρόνους εἶχε
συναχθῆ εἰς τὴν βουστισίαν, ἥτοι τοὺς στάβλους, κολοσιαία
κόπρος. Ὁ Ἡρακλῆς διετάχθη νὰ καθάρισῃ αὐτὴν ἐντὸς μίας
ἡμέρας. Καὶ τὸ κατῶρθωσεν, ἀφοῦ μετωχέτευσεν εἰς τοὺς στά-
βλους τοὺς δύο ποταμοὺς τῆς Ἥλιδος Ἀλφειὸν καὶ Πηνειὸν.

Οἱ λοιποὶ ἀθλοὶ τοῦ Ἡρακλέους.—Τοιοῦτους ἄλλους
ἐννέα βαρυτάτους ἀθλους ἐξετέλεσεν ὁ Ἡρακλῆς ἀκόμη, ὅχι
μόνον κατανικῶν κινδύνους, ἀλλὰ καὶ ταλαιπωρίας πολυχρο-
νίας ὑπομένων.

Πολὺ περιπετειώδης, δηλαδὴ μὲ πολλὰ περιστατικὰ ἐπικίνδυνα συνωδευμένος, ἦτον ὁ ἄθλος, ὁ ὁποῖος συνίστατο εἰς τοῦτο, νὰ φέρῃ ὁ Ἡρακλῆς ἀπὸ μακρυνωτάτους τόπους :

Τὰ χρυσᾶ μῆλα τῶν Ἑσπερίδων. — Αἱ Ἑσπερίδες ἦσαν Νύμφαι, δηλαδὴ ὑπερφυσικά ὄντα, ὅχι ὅμως θεαὶ ἀνώτεραι, ἀλλ' ἔπως ἡμεῖς σήμερα λέγομεν *Νεραΐδες*. Τὸ ὄνομά των φανερώνει ὅτι κατοικοῦσαν εἰς τὰ ἐσπέρια, ἤτοι δυτικὰ, μέρη. Ἄλλοι πάλιν ἔλεγαν ὅτι κατοικοῦσαν εἰς τὰ ὑπερβόρεια μέρη. Ὅπως καὶ ἂν εἶνε, εἰς τὴν φύλαξίν των εἶχαν αἱ Νύμφαι αὐταὶ θαυμασίους καρπούς, τὰ *χρυσᾶ μῆλα*, καθὼς ἔλεγαν. Κοντὰ των δὲ φύλακα εἶχαν καὶ ἓνα δράκοντα.

Ὁ Ἡρακλῆς χρόνια ἐγύριζε τὸν κόσμον, ἀναζητῶν αὐτάς. Ἐπὶ τέλους κατήντησεν εἰς τὰ δυτικὰ μέρη τῆς Ἀφρικῆς, ἐκεῖ ὅπου στενὸς πορθμὸς θαλάσσης χωρίζει τὴν Ἀφρικὴν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην, ὁ σημερινὸς πορθμὸς τοῦ Γιβραλτάρ. Ἐδῶ ἔστησεν ὁ Ἡρακλῆς δύο στήλας, μίαν ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Εὐρώπης, ἄλλην ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Ἀφρικῆς, ὡς ὁροθέσια τῶν δύο ἡπείρων.

Εἰς τὴν δυτικὴν ταύτην ἄκραν τῆς Ἀφρικῆς εἶνε ὕψηλὸν βουνόν, ὁ Ἄτλας, καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγαν ὅτι ὁ Ἄτλας, γιγαντιαῖος ἄνθρωπος, ἐβάσταζεν ἐκεῖ εἰς τοὺς ὠμούς του τὸν οὐρανόν. Ὁ Ἄτλας ἤξευρε ποῦ εὕρισκοντο αἱ Ἑσπερίδες. Ὁ Ἡρακλῆς λοιπὸν τὸν παρέκάλεσε νὰ ὑπάγῃ νὰ φέρῃ τὰ μῆλα, αὐτὸς δὲ ἐν τῇ μεταξὺ ἀνεδέχετο νὰ βαστάξῃ τὸν οὐρανόν.

Τοῦτο καὶ ἔγινεν. Ὁ Ἄτλας ἐπῆγε καὶ ἔφερε τὰ μῆλα, ἀλλὰ ὅταν ἐπέστρεψε δὲν ἔδειξε καμμίαν προθυμίαν νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν Ἡρακλέα ἀπὸ τὸ βᾶρος τοῦ οὐρανοῦ καὶ νὰ τὸ ἀναλάβῃ πάλιν αὐτός. Ὁ Ἡρακλῆς ὅμως μὲ τρόπον τὸν ἐξεγέλασεν, ἐξεφορτώθη τὸν οὐρανὸν καὶ ἐπῆρε τὰ μῆλα.

Εἰς τὸν μέγαν τοῦτον γῦρον τοῦ κόσμου ὁ Ἡρακλῆς κατήντησε καὶ εἰς τὸν Καύκασον, ὕψηλότατον βουνὸν ἀνατολικῶς τῆς Μαύρης θαλάσσης. Ἐκεῖ εὕρηκε καρφωμένον εἰς τοὺς βράχους

ἀπὸ χιλιάδες καὶ μυριάδες ἔτη πρωτότερα τὸν Προμηθέα. Ὁ Προμηθεὺς δὲν ἦτον ἄνθρωπος ἀπλοῦς, ἀλλὰ ἓνας ἀπὸ τοὺς Τιτάνας, ὑπεράνθρωπα ὄντα. Βλέπων ὁ Προμηθεὺς πόσον ἄθλιον βίον ἔζων οἱ ἄνθρωποι, μὴ γνωρίζοντες νὰ ἀνάψουν πῦρ, ἔκλεψεν αὐτὸ ἀπὸ τὴν οὐρανὸν καὶ ἔσωσε τοὺς ἀθρώπους ἀπὸ τὴν ἄθλιότητα, δώσας εἰς αὐτοὺς τὸ πῦρ.

Ἄλλ' ὁ Ζεὺς πικρὰ τὸν ἐτιμώρησε διὰ τὴν πράξιν του ταύτην, ἣ ὁποία ἦτο μία ἐπανάστασις ἐναντίον τῶν θεῶν. Τὸν ἐκάρφωσε λοιπὸν εἰς τὸν Καύκασον καὶ ἐκεῖ κάθε ἡμέραν αἰετὸς ἐρχόμενος κατέτρωγε τὸ ἦπαρ τοῦ Προμηθέως, ὅστις ἦτον ἀθάνατος καὶ δὲν ἤμποροῦσε ν' ἀποθάνῃ. Τὴν νύκτα γύξανε τὸ ἦπαρ. Ἀπ' αὐτὸ τὸ αἰώνιον μαρτύριον ἔσωσε τότε τὸν Προμηθέα, κατὰ παραχώρησιν πάλιν τοῦ Διός, ὁ υἱὸς τοῦ ἰδίου Διὸς μέγας Ἡρακλῆς. Διότι ὁ Ζεὺς δὲν ἠθέλε τὴν αἰωνίαν καταδίκην τοῦ Προμηθέως, ἀλλὰ μόνον τὴν δικαίαν τιμωρίαν, ἣ δὲ τιμωρία, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπεβλήθη ὁ μέγιστος εὐεργέτης τῆς ἀνθρωπότητος Προμηθεὺς, ἐξιλέωσε τὸ ἀμάρτημά του. Ὁ Ἡρακλῆς κατετόξευσε τὸν αἰετὸν καὶ ὁ Ζεὺς παρέλαβε κοντὰ του εἰς τοὺς οὐρανοὺς τὸν Προμηθέα.

Ὁ Κέρβερος.— Ἄλλην μίαν φορὰν κατέβη ὁ Ἡρακλῆς καὶ εἰς τὸν Ἄδην, εἰς τὴν κατοικίαν τῶν νεκρῶν, ἀπὸ τὸ Ταίναρον ἀκρωτήριον, διὰ νὰ φέρῃ εἰς τὸν Εὐρυσθέα τὸν φύλακα τοῦ Ἄδου τρικέφαλον κύνα Κέρβερον. Καὶ τὸ ἔκαμε. Τὸν Κέρβερον ὅμως ἀπέδωκε κατόπιν εἰς τὸν θεὸν τοῦ Ἄδου Πλούτωνα καὶ τὴν γυναῖκά του Περσεφόνην.

Κένταυροι.— Ἄλλην μίαν φορὰν ἐπολέμησε μὲ τοὺς Κένταυρους. Οἱ Κένταυροι ἦσαν διφυῆ ὄντα, ἦτοι μὲ φύσιν διπλὴν, ἵππου καὶ ἀνθρώπου. Ἄνθρωποι κατὰ τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος, ἦσαν ἵπποι κατὰ τὸ ἄλλο. Καὶ τὸν Ἡρακλέα ἐπολέμησαν ῥίπτοντες κατ' αὐτοῦ πέτρας μεγάλας καὶ ὀρμώντες κατ' ἐπάνω του μὲ κλώνας ἐλάτων. Ὁ Ἡρακλῆς τοὺς κατενίκησεν. Ἀλλὰ

ἀπὸ ἓνα ἐξ αὐτῶν εὐρήκην ἀργότερα καὶ τὸν θάνατόν του.

Ὁ Κένταυρος οὗτος ἐλέγετο Νέσσος καὶ κητοικοῦσεν τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Εὐδήνου, κοντὰ εἰς τὴν ἀρχαίαν πόλιν Καλυδῶνα, ὄχι πολὺ μακρὰν ἀπὸ τὸ σημερινὸν Μεσολόγγι. Τὸν ἐτόξευσεν ὁ Ἡρακλῆς, διότι αὐτὸς ἐφέρθη κηκὴ πρὸς τὴν γυναϊκά του Δηιάνειραν. Ὁ Νέσσος τότε ἀποθήγκων ἐπῆρεν εἰς ἀγγεῖον τὸ αἷμα ποῦ ἔτρεξεν ἀπὸ τὴν πληγὴν του καὶ τὸ ἔδωκεν εἰς τὴν Δηιάνειραν ὡς δῆθεν μέσον ἀλάνθαστον διὰ νὰ διατηρήσῃ τὴν πρὸς αὐτὴν ἀγάπην του ὁ Ἡρακλῆς. Τὸ αἷμα τοῦτο ἦτο δηλητηριασμένον, ἐπειδὴ προήρχετο ἀπὸ τὴν πληγὴν διὰ τοῦ φαρμακωμένου βέλους τοῦ Ἡρακλέους. Ἡ Δηιάνειρα ἐπίστευσε καὶ ἰδοὺ πῶς χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ ἔγινεν αἰτία αὐτῆ τοῦ θανάτου τοῦ μεγάλου ἀνδρός της.

Θάνατος καὶ ἀποθέωσις τοῦ Ἡρακλέους. — Ὁ Ἡρακλῆς εἶχε κυριεύσει μίαν πόλιν καὶ ἀπὸ αὐτὴν αἰχμάλωτον ἐπῆρε τὴν ὠραίαν βασίλοκórην Ἰόλῃν. Κατόπιν ἤθελε νὰ προσφέρῃ εἰς τὸ ὄρος Οἶτην θυσίαν εἰς τοὺς θεοὺς καὶ ἔστειλε τὸν κήρυκα Δίχαν νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὴν Δηιάνειραν καὶ τοῦ φέρῃ λαμπρὸν χιτῶνα, ἧτοι κατάσαρκον ἔνδυμα, κατάλληλον διὰ τελετὴν τοιαύτην. Ἡ Δηιάνειρα, ὑποπτευθεῖσα μήπως ὁ Ἡρακλῆς ἀγαπήσῃ τὴν Ἰόλῃν περισσότερον ἀπὸ αὐτὴν, ἔχρισε τὸ ὠραῖον φόρεμα μὲ τὸ αἷμα τοῦ Κενταύρου Νέσσου καὶ τὸ ἔστειλε πρὸς τὸν ἄνδρα της.

Ἀνύποπτος καὶ ὁ Ἡρακλῆς τὸ ἐφόρεσεν. Ἄλλ' ἀμέσως ἤρχισαν πόνοι φοβεροὶ νὰ τὸν βασανίζουν. Ἐδοκίμασε τότε νὰ ἐκβάλῃ τὸ ὀλέθριον φόρεμα, ἀλλὰ συγχρόνως καταξέσχιζε καὶ τὰς σάρκας του.

Ἐτοίμασε τότε πυρὰν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς Οἶτης καὶ ἀνέβη εἰς αὐτὴν διὰ νὰ τελειώσῃ τὴν μαρτυρικὴν πλέον ζωὴν του. Ἐνας βοσκὸς ἔβαλε πῦρ εἰς τὴν πυρὰν, ὁ Φιλοκτῆτης, καὶ εἰς αὐτὸν ἐχάρισεν ὁ Ἡρακλῆς τὸ τόξον καὶ τὰ βέλη του.

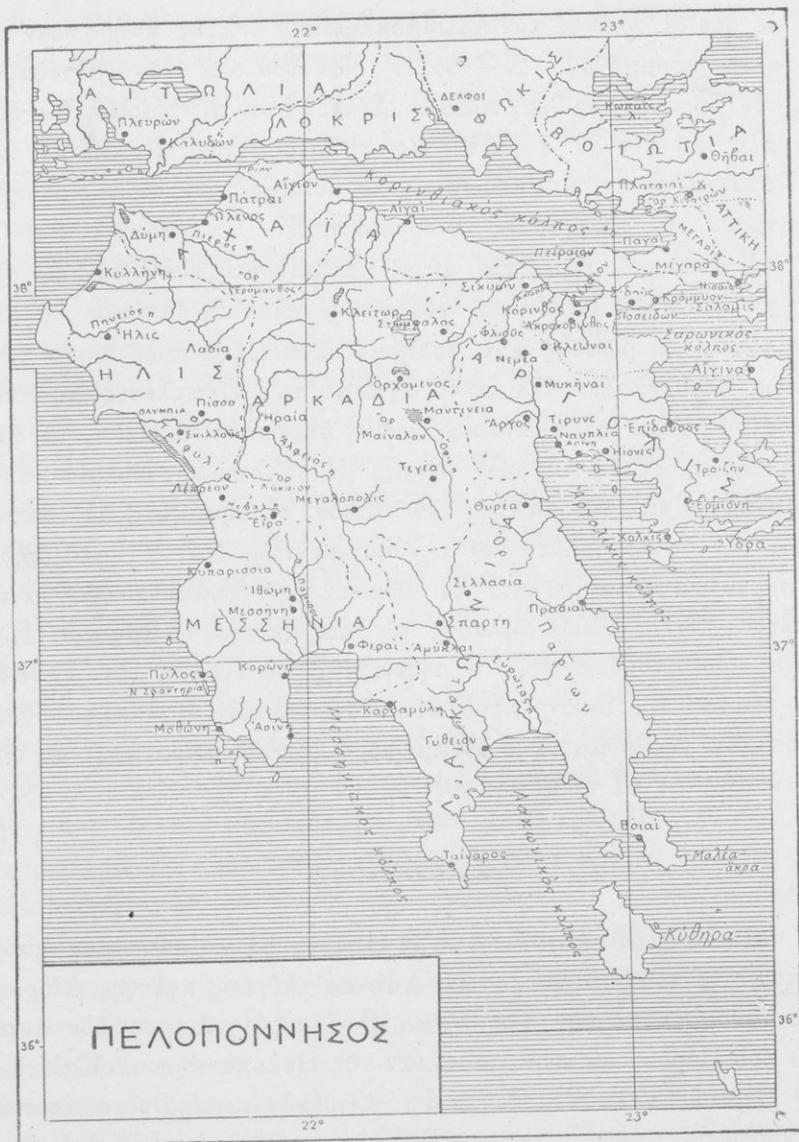
Ἄλλ' ὅτε αἱ φλόγες τὸν περιεκύκλωσαν, ὁ Ζεὺς ἀνήρπασεν εἰς νεφέλην κρυμμένον τὸν ἔνδοξον υἱὸν τοῦ καὶ τὸν μετέφερεν εἰς τὸν οὐρανὸν ὡς θεὸν πλέον. Αὐτὴ ἦτον ἡ ἀμοιβὴ δι' ὅσα μεγάλα καὶ ἔνδοξα ἔπραξεν εἰς τὸν κόσμον ὁ Ἡρακλῆς καὶ δι' ὅσα ὑπέφερεν, ὑπακούων εἰς τὸ θέλημα τῶν θεῶν καὶ πρὸς σωτηρίαν τῆς πασχούσης ἀνθρωπότητος.

Οἱ ἄνθρωποι ὁμῶς καὶ αὐτοὶ κατόπιν ἐτίμησαν ὡς θεὸν τὸν μέγαν ἥρωα καὶ ἰδικόν των εὐεργέτην. Παντοῦ ἔκτισαν δι' αὐτὸν ναοὺς καὶ βωμοὺς καὶ ἔστησαν ἀγάλματα πρὸς τιμὴν του. Ἰδίως πουθενὰ δὲν ἔλειπε τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἡρακλέους ἀπὸ τὰς παλαιστρας καὶ τὰ γυμνάσια, καθὼς ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι, τὰ γυμναστήρια, καθὼς λέγομεν ἡμεῖς. Ἡ ἐλληνικὴ νεολαία ἐκεῖ ἐγυμνάζετο εἰς τὴν πάλην, τὸν δίσκον, τὸ τρέξιμον, τὸ ἀκόντιον, τὴν σφαιροβολίαν καὶ τὴν πυγμαχίαν, διὰ νὰ καταστήσῃ ὑγιῆ, εὐρωστα καὶ δυνατὰ τὰ σώματά της. Τούτων τῶν γυμνασμάτων, τῶν ἀγώνων δηλαδὴ, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες προσπαθοῦσαν πῶς ὁ ἀγωνιστὴς νὰ νικήσῃ τὸν ἀντίπαλόν του καὶ ἀριστεύσῃ, προστάτης ἕθεωρεῖτο ὁ Ἡρακλῆς, ὡς τὸ πρότυπον τῆς σωματικῆς δυνάμεως, ἡ ὁποία ἀποκτᾶται μὲ τὴν γύμνασιν καὶ μὲ τοὺς κόπους.

2. Θησεύς.

Ἄθλοι τοῦ Θησεύς. — Ὁ Θησεύς ἦτον Ἀθηναῖος ἥρωας. Ἦτον υἱὸς τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηναίων Αἰγέως καὶ τῆς Αἰθρας, βασιλοκόρης ἀπὸ τὴν Τροιζῆνα. Ἡ Τροιζῆν εἶνε σχεδὸν ἀντικρὺ τοῦ Πόρου, εἰς τὴν παραλίαν τῆς Πελοποννήσου. Καὶ διὰ τὸν Θησεά πολλοὶ ἐπίστευαν ὅτι ἀληθινὸν πατέρα εἶχε τὸν πανίσχυρον θεὸν τῶν θαλασσῶν Ποσειδῶνα, ἀδελφὸν τοῦ Διός.

Ὁ Θησεύς ἐγεννήθη εἰς τὴν Τροιζῆνα. Ὁ πατήρ του Αἰγεύς, ἀναχωρῶν διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἀθήνας, ἔκρυψε τὸ ξίφος

καὶ τὰ σανδάλιά του ὑποκάτω εἰς μέγαν λίθον καὶ εἶπεν εἰς τὴν Αἴθραν, ὅταν μεγαλώσῃ ὁ υἱός μου, ἂν ἤμπορέσῃ, ἄς σηκώσῃ τὸν λίθον τοῦτον, ἄς ζωσθῇ τὸ ξίφος καὶ τὰ σανδάλιά μου καὶ ἄς ἔλθῃ νὰ μὲ εὕρῃ εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὁ Θησεύς τὸ ἔκαμε καὶ ἐκίνησε διὰ τὰς Ἀθήνας διὰ ξηρᾶς γύρω γύρω τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου διὰ τοῦ Ἴσθμοῦ καὶ τῆς Μεγαρίδος.

Εἰς τὸν δρόμον αὐτὸν ὑπῆρχαν φοβεροὶ λησταὶ καὶ κακοποιοί, φονεύοντες μὲ βρασπιστήρια τοὺς ἀνθρώπους. Ἀλλ' ὁ Θησεύς ἐπίτηδες ἐπροτίμησεν αὐτὸν ἀπὸ τὸν συντομώτερον καὶ ἀκίνδυνον διὰ θαλάσσης. Ἦθελε νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν χώραν ἀπὸ τὰ τέρατα ταῦτα.

Καὶ πρῶτον ἐσκότῳσε τὸν ληστήν Περιφήτην, κοντὰ εἰς τὴν Ἐπίδαυρον, μὲ τὸ ρόπαλον. Ἐπειτα τὸν Σίνιν εἰς τὸν Ἴσθμόν. Ὁ Σίνιν εὐλύγιζε δύο πίτυς, ἧτοι πεῦκα ὑψηλά, ἔδενεν εἰς αὐτὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἔπειτα τὰ ἄφηγε νὰ ἐπανέλθουν ὀρμητικὰ εἰς τὴν θέσιν των. Τοιοῦτοτρόπως οἰκτρὰ ἐθανάτωνε τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ Θησεύς ἐφῆρμωσε τὴν ἰδίαν τιμωρίαν εἰς αὐτόν. Κατόπιν εἰς τὴν Μεγαρικὴν, εἰς τὴν σημερινὴν Κακὴν Σκάλαν, ἔρριψεν ἀπὸ τοὺς βράχους κάτω καὶ ἐσκότῳσε τὸν κακὸν ληστήν Σκείρωνα. Ἐπειτα πάλιν εἰς τὴν Ἀττικὴν τὸν Προκρούστην. Αὐτὸς εἶχε σιδηρὰν κλίνην. Ἐπάνω εἰς αὐτὴν ἐτέντωνε τοὺς ἀνθρώπους καὶ, ἂν μὲν ἦσαν μακρύτεροι, ἔκοπτε τὰ ἄκρα των, ἂν δὲ κοντότεροι, τοὺς ἐτέντωνε τόσον ὥστε νὰ τοὺς ἐξαρθρώσῃ καὶ τοιοῦτοτρόπως οἰκτρὰ τοὺς θανατώσῃ. Ὁ Θησεύς ἐφῆρμωσε καὶ εἰς αὐτὸν τὴν ἰδίαν τιμωρίαν.

Ὁ Μαραθῶνιος ταῦρος.—Ὅταν ἐφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας, εὐρῆκεν ὅτι ὁ τόπος ἔπασχε πολὺ ἀπὸ τὰς καταστροφάς, τὰς ὁποίας ἔκαμνεν ἄγριος ταῦρος, γυρίζων ἐλεύθερος εἰς τὸν Μαραθῶνα. Αὐτὸν τὸν εἶχε φέρει ὁ Ἡρακλῆς ἀπὸ τὴν Κρήτην, ὅπως τὸν διέταξεν ὁ Εὐρυσθεύς. Ἐπειτα τὸν ἀφῆκεν ἐλεύθερον, καὶ αὐτὸς κατήντησεν εἰς τὸν Μαραθῶνα. Ὁ Θησεύς τὸν συ-

Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος

νέλαβε, τὸν ἔφεραν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐκεῖ τὸν ἐθυσίασεν εἰς τοὺς θεούς.

Ὁ Θησεὺς εἰς τὴν Κρήτην. Ὁ Μινώταυρος.—Βασιλεὺς τῆς Κρήτης ἦτον ὁ Μίνως, μέγας θαλασσοκράτωρ καὶ νομοθέτης τόσοῦ περιφθίμος, ὥστε μετὰ θάνατον οἱ θεοὶ τὸν ἔκαμαν κριτὴν τῶν ψυχῶν.

Τοῦ Μίνως ὁ υἱὸς Ἀνδρόγεωσ ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐκεῖ εἰς μίαν πανήγυριν κατὰ τύχην ἐφρονεύθη ἀπὸ Ἀθηναίου. Τοῦτο παρώργισε τὸν ἰσχυρὸν μονάρχην Μίνω, ὅστις πρὸς ἐκδίκησιν κατεδίκασε τοὺς Ἀθηναίους εἰς βαρύτετον φόρον αἵματος. Ὑπεχρεώθησαν δηλαδὴ νὰ στέλλουν κατ' ἔτος εἰς Κρήτην ἑπτὰ νέους καὶ ἑπτὰ νέας, διὰ νὰ ρίπτωνται ὡς τροφή εἰς τὸ θηρίον Μινώταυρον. Ὁ Μινώταυρος ἦτον ἀλλόκοτον θηρίον μὲ σώμα ἀνθρώπου, κεφαλὴν δὲ ταύρου καὶ ἔζη εἰς ἓνα μέγα οἰκοδόμημα ὀνομαζόμενον **Λαβύρινθος**. Τοῦτο εἶχε τόσοῦ πολυπλόκουσ διαδρόμουσ, ὥστε, ὅταν ἔμπαινε ἀπαξ κανεὶς μέσα, ἀδύνατον πλέον ἦτο νὰ ἐπιστρέφῃ καὶ εὕρῃ πάλιν τὴν εἴσοδον.

Ὁ Θησεὺς ἀπεφάσισε νὰ σώσῃ τοὺς συμπολίτας του ἀπὸ τὸν βαρὺν καὶ ἐπονείδιστον τοῦτον φόρον καὶ προσεφέρθη νὰ μεταβῇ εἰς Κρήτην ἐθελουσίως ὡς ἓνας ἐκ τῶν ἑπτὰ νέων. Τοὺς ἠκολούθησε λοιπὸν ἐκεῖ, διὰ νὰ εἰσέλθῃ μαζί των εἰς τὸν φοβερὸν Λαβύρινθον, ὁπόθεν καὶ ὡς νικητῆς ἀκόμη δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ σωθῇ, εὐρίσκων τὴν ἔξοδον.

Εἰς τὴν Κρήτην ὁμοῦς ἐγνωρίσθη μὲ τὴν κόρην τοῦ βασιλέωσ Ἀριάδηνν, καὶ ἡ γνωριμία αὐτῇ ὑπῆρξεν ἡ σωτηρία του. Ἡ εὐσπλαχνικὴ κόρη τοῦ ἔδωκε κλωστήν εἰς τὰς χεῖρας, τὴν ὁποίαν θὰ ἐξετύλισσεν, ἐνῶ θὰ ἐπροχωροῦσεν ἀπὸ τὴν εἴσοδον πρὸς τὰ μέσα τοῦ Λαβυρίνθου.

Εἰσῆλθε λοιπὸν ἄφοβος, συνεπλάκη μὲ τὸ φοβερὸν θηρίον, ἐδύθισε τὸ ξίφος εἰς τὰ πλευρά του, τὸ ἔρριψε νεκρὸν καὶ κατόπιν ἐξῆλθε σῆος μὲ τοὺς νέους καὶ τὰς νέας Ἀθηναίας, ἀκο-

λουθῶν τὴν ἐκτυλιχθεῖσαν κλωστήν, ἤτοι τὸν μίτον, καθὼς ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι, τῆς Ἀριάδνης.

Κρυφὰ ἔπειτα ἔλοι καὶ ἡ Ἀριάδνη μαζί ἀφῆκαν τὰ φοβερὰ παλάτια τοῦ πατρὸς τῆς, ἐμπῆκαν εἰς τὸ πλοῖον καὶ ἔπλευσαν πρὸς τὰς Ἀθήνας. Ἀπὸ τὴν Ναξον ὅμως ὅταν διέβαιναν, ὁ θεὸς Διώνυσος, θεὸς τῆς βλαστήσεως τῆς ἀμπέλου καὶ τοῦ ὠραίου τῆς χυμοῦ, τοῦ οἴνου, παρέλαθεν αὐτὸς τὴν Ἀριάδνην ὡς νύμφην του. Ὁ Ἦησεὺς τὴν ἀφῆκεν ἐκεῖ κοιμωμένην καὶ ὁ θεὸς τὴν ἐπῆρε μαζί του.

Ὅταν ἀρμένιζεν ἤδη τὸ πλοῖον εἰς τὰ νερὰ τοῦ Φαλήρου, ὁ Αἰγεὺς ἐπερίμενε τὸν ἐρχομὸν του ἀπὸ τὴν ὑψηλὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν. Εἶχε συμφωνήσει μὲ τὸν υἱὸν του νὰ ἀλλάξῃ αὐτὸς τὰ μαθρα παγιά τοῦ πλοῖου καὶ ἀπλώσῃ λευκά, ἐὰν ἐπανήρχετο σῶος μὲ τοὺς νέους καὶ τὰς νέας. Ὁ Ἦησεὺς ὅμως ἐλησμόνησε νὰ πράξῃ τοῦτο καὶ ὁ Αἰγεὺς, νομίζων ὅτι ὁ υἱὸς του δὲν ἔζη πλέον, ἐρρίφθη κάτω ἀπὸ τὸν βράχον τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἀπέθανεν.

Ὁ Ἦησεὺς βασιλεὺς τῆς Ἀττικῆς. — Ὁ Ἦησεὺς, διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του εἰς τὸν θρόνον τῶν Ἀθηνῶν, κατώρθωσεν ἓνα μέγα ἔργον διὰ τὴν εὐναμιν καὶ δόξαν τῆς πατρίδος του.

Ἔως τότε δηλαδὴ ἡ μικρὰ Ἀττικὴ ἦτο διηρημένη εἰς δύοδεκα μικρὰ βασίλεια. Ἡ Ἐλευσίς π. χ. ἦτο βασίλειον, αἱ Ἀχαρναί, τὸ σημερινὸν Μενίδι, ἦτο βασίλειον. Τέσσαρες πόλεις καὶ βασίλεια ἦσαν εἰς τὸν Μαραθῶνα καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

Ὁ Ἦησεὺς λοιπὸν κατέπεισεν ἄλλους τοὺς Ἀττικοὺς, οἱ ὅποιοι ἦσαν καὶ ὀμόφυλοι, ὀμιλοῦντες τὴν ἰδίαν διάλεκτον, νὰ καταργήσουν ἕλας αὐτὰς τὰς μικρὰς βασιλείας καὶ νὰ ἐνωθοῦν ἄλλοι ὑπὸ τὸ σκήπτρον τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν. Τοιοῦτοτρόπως ἡ Ἀττικὴ ἄλλη ἔγινεν ἓνα βασίλειον, Ἀττικὸς καὶ Ἀθηναῖος ἦ ὁ πλέον τὸ ἴδιον καὶ ἡ πόλις Ἀθῆναι ἔκτοτε ἐμεγάλωσε καθὼς πρωτεύουσα τῆς χώρας. Ἡ πόλις ἡ ὁποία ἔως τότε ἦτο περιω-

ρισμένη ἐπάνω εἰς τὴν ἄκρην, καθὼς ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, δηλαδὴ εἰς τὸν ὑψηλὸν βράχον, ἐξετάθη κατόπιν καὶ κάτω. Ἡ ἄκρα δὲ ἐκεῖνη ὠνομάσθη Ἀκρόπολις, ἦτοι ἡ ὑψηλὰ κειμένη πόλις. Ἐκεῖ ἐκτίσθησαν ἀργότερα ναοὶ καὶ ἄλλων θεῶν καὶ τῆς Ἀθηνᾶς. Σφίζονται ἀρκετὰ λείψανα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς παλαιότερους ναοὺς ἕως σήμερα, περισυλλεχθέντα εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως.

Θάνατος τοῦ Θησεύς. Τὸ Θησεῖον.—Ὁ Θησεύς δὲν ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀλλ' εἰς τὴν νῆσον Σκύρον. Πολλοὺς δὲ αἰῶνας κατόπιν, ἓνας ἔνδοξος στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων, Κίμων ὁ υἱὸς τοῦ Μιλτιάδου, μετέφερε τὰ ὄστα του εἰς Ἀθήνας καὶ μεγαλοπρεπῶς ἔθαψε τὰ λείψανα τοῦ ἥρωος καὶ μεγάλου βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν Θησεύς. Ἐκτίσθη δὲ καὶ ναὸν εἰς τιμὴν του, τὸ Θησεῖον, τὸ ὁποῖον ἔκειτο ὑποκάτω τῆς βουραίας πλευρᾶς τῆς Ἀκροπόλεως. Τὸ σήμερα ὄχι ὀρθῶς ὀνομαζόμενον Θησεῖον ἦτον, ὡς φαίνεται, ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ἡφίστου, θεοῦ τῶν χαλκῶν καὶ σιδηρουργῶν.

3. Ἀλκηστis.

Εἰς τὰς Φερὰς τῆς Θεσσαλίας, ὅπου κεῖται ὁ σημερινὸς Βελεστίνος, ἐβασίλευεν ὁ Ἀδμητος. Εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του εἶχε βάλει μίαν φορὰν ὁ Ζεὺς τὸν θεὸν Ἀπόλλωνα, διὰ νὰ ἐξιλεώσῃ ὁ θεὸς αὐτὸς τοῦ φωτὸς ἓνα φόνον ἀκούσιον. Ἄλλην φορὰν ὁ Ζεὺς, δίκαιος θεὸς δι' ὅλους, ἀνθρώπους καὶ θεοὺς, εἶχε καταδικάσει εἰς ὁμοίαν ποινὴν, νὰ ὑπηρετήσουν δηλαδὴ θεοὶ αὐτοὶ θνητὸν ἄνθρωπον, τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὸν Ποσειδῶνα μαζί. Τοὺς ἔβαλε νὰ ὑπηρετήσουν τὸν βασιλέα τῆς Τρωάδος Λαομέδοντα καὶ ἔκτισαν τὰ τεῖχη τῆς ἐνδόξου κατόπιν πόλεως Ἰλίου.

Ὁ Ἀδμητος ἐζήτησε νὰ νυμφευθῇ τὴν βασιλοκόρην Ἀλκηστιν. Ἀλλ' ὁ πατὴρ της ὑπεσχέθη νὰ τὴν δώσῃ εἰς γάμον,

μόνον εἰάν ὁ γαμβρὸς ἔξευγεν εἰς ἄρμα ἓνα λέοντα μαζί με ἓνα κάπρον.

Αὐτὸ βέβαια ἦταν υπεράνθρωπον ἔργον. Ἄλλ' ὁ Ἀπόλλων, εὐχαριστημένος ἀπὸ τὸν εὐσεβῆ Ἀδμήτην, ἐβοήθησεν αὐτὸν εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ ἄθλου.

Ὁ Ἀδμήτης ἐπῆρε τοιοῦτοτρόπως τὴν Ἀλκιστιν. Ἄλλ' εἰς τοὺς γάμους ἐλησμόνησε νὰ προσφέρῃ τὴν πρέπουσαν θυσίαν καὶ προσευχὴν εἰς τὴν θεὰν Ἀρτεμιν, ἀδελφὴν τοῦ Ἀπόλλωνος, παρθένον κυνηγὸν εἰς τὰ δάση. Ἡ Ἀρτεμις ἐκδικουμένη εἶπεν ὅτι ὁ Ἀδμήτης δὲν θὰ χαρῆ τὴν ζωὴν του. Ἄλλ' ὁ ἀγαθὸς Ἀπόλλων ἐμετρίασε τὸ κακόν, εἰπὼν ὅτι ὁ Ἀδμήτης θὰ ἀπέφυγε τὸν θάνατον, ἂν εὕρισκετο ἄλλος κανεὶς ἀπὸ τὸν οἶκόν του νὰ ἀποθάνῃ ἀντὶ αὐτοῦ.

Κανεὶς δὲν ἔστεργεν εἰς τὴν θυσίαν ταύτην, οὐδὲ αὐτοὶ οἱ γέροντες γονεῖς τοῦ Ἀδμήτου. Τότε ἡ εὐγενὴς Ἀλκιστις προσεφέρθη αὐτῇ ὑπὲρ τοῦ ἀνδρός ἕως πρὸς μεγίστην λύπην αὐτοῦ καὶ ἀπέθανεν.

Ἐτυχε τότε νὰ περῶ ἀπὸ τὸν τόπον ἐκεῖνον ὁ ἀεικίνητος Ἡρακλῆς. Εἰσῆλθεν εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Ἀδμήτου, ὅστις μετ' ὄλον του τὸ πένθος, χωρὶς νὰ δεῖξῃ τίποτε, ἐφιλοξένησε λαμπρὰ τὸν ἥρωα. Ὁ Ἡρακλῆς καὶ ἔτρωγε καὶ ἔπινε πολὺ, υπεράνθρωπος εἰς ὅλα του. Ἀργὰ δὲ μόλις μέσα εἰς τὴν ἀπόλαυσιν οὐτὴν τῆς τραπέζης ἀντελήφθη τί πένθος εἶχεν ὁ Ἀδμήτης.

Ἀμα ἔμαθεν ὅμως τὰ συμβάντα, ἀμέσως μετ' ὃ ῥόπαλον εἰς τὰς χεῖρας ἔτρεξε κατόπι τοῦ Θανάτου, ὅστις μετ' ἔτι τὴν Ἀλκιστιν νεκρὰν εἰς τὰς ἀγκάλας ἀπεμακρύνετο ἀπὸ τὸ παλάτι. Τὸν ἐπρόφθασε, τὸν ἄρπαξε μετ' αὐτὸν τοὺς σιδηροὺς τοῦ βραχίονος καὶ ἀποσπᾶσας τὴν Ἀλκιστιν ἐπανάφερον αὐτὴν εἰς τὴν ζωὴν πρὸς μεγάλην χαρὰν καὶ εὐτυχίαν τοῦ ἀπηλπισμένου ἀνδρός της.

4. Ἡ ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία.

Τὸ χρυσοῦν δέρας. — Ὁ βασιλεὺς τοῦ Ὀρχομενοῦ τῆς Βοιωτίας Ἀθάμας εἶχεν υἷον Φριξὸν καὶ κόρην Ἑλλην. Ἐνεκα μεγάλης ἀκαρπίας τῆς γῆς ἔμελλε νὰ προσφερθῆ θυσία εἰς τοὺς θεοὺς ὁ Φριξὸς. Ἡ μητέρα του παρεκάλεσε τότε τὸν θεὸν Ἑρμῆν νὰ σώσῃ τὸ τέκνον τῆς, καὶ ὁ Ἑρμῆς ἔστειλεν εἰς τὴν στιγμὴν τῆς θυσίας κριδὸν χρυσομάλλον. Εἰς τὴν βράχιν του ἀνέβησαν ἀμέσως ὁ Φριξὸς καὶ ἡ Ἑλλη καὶ ἐπέταξαν εἰς τοὺς ἀέρας, φεύγοντες μακρὰν πρὸς ἀνατολάς. Ὅτε διέβαιναν τὸν στενὸν μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας πορθμὸν, ὅστις σήμερον λέγεται στενὰ τῶν Δαρδανελλίων, ἡ Ἑλλη δὲν ἐκρατήθη καλὰ ἀπὸ τὸ μαλλί τοῦ κριοῦ καὶ κατέπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐκτοτε ὁ πορθμὸς ὠνομάσθη Ἑλλήσποντος.

Ὁ Φριξὸς ἔμωσ ἔφθασεν εἰς μακρὸν τόπον εἰς τὴν Κολχίδα, παρὰ τὸν ποταμὸν Φᾶσιν, εἰς τὰ ἀνατολικά τῆς Μαύρης θαλάσσης. Ἐκεῖ ἐθυσίασε τὸν κριδὸν εἰς τοὺς θεοὺς, τὸ δὲ χρυσομάλλον τοῦ δέρας, ἥτοι δέσμα, ἐκρέμασεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἄρεως.

Πελίας καὶ Ἰάσων. — Μετὰ χρόνια ὠργανώθη ἐκστρατεία ἀπὸ τὸν ἥρωα Ἰάσωνα, ἀνεψιὸν τοῦ βασιλέως τῆς Ἰωλκοῦ Πελλίου, καὶ κατ' ἀπαίτησιν αὐτοῦ, πρὸς ἀρπαγὴν τοῦ πολυτίμου τούτου κειμηλίου. Ἡ Ἰωλκὸς ἦτο πόλις εἰς τὴν θέσιν τοῦ παλαιοῦ κάστρου τῆς πόλεως Βόλου εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Οἱ θεοὶ ἐβοήθησαν τὸν Ἰάσωνα εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ πλοίου, μὲ τὸ ὅποιον θὰ ἐγένετο ἡ ἐκστρατεία, καὶ πρὸ πάντων ἡ Ἀθηναῖα, ἡ προστάτις πάσης ἐργασίας, ἡ ὁποία καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάζετο Ἐργάνη.

Τὸ πλοῖον ὠνομάσθη Ἀργὼ ἀπὸ τὸν ναυπηγὸν τοῦ Ἄργον, ἐπιβάτας δὲ εἶχε πεντήκοντα ἥρωας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἰάσονος. Καὶ ὁ Ἡρακλῆς μέχρι τινὸς τοὺς συνώ-

δευσεν, ἀλλ' ἔτρωγε πρὸ καὶ κάπου τὸν ἀφήκαν ἔξω, δταν αὐτὸς ἐξήλθεν ἀπὸ τὸ πλοῖον νὰ κυνηγήσῃ. Μαζὶ ἦτο καὶ ὁ

μέγας μουσικὸς Ὀρφεύς, ὅστις μὲ τὴν λύραν τοῦ κατεπράυνε καὶ τὰ θηρία, καὶ ἄλλοι πολλοί.

Ἀρπαγὴ τοῦ δέρατος.

στε τὸ διερχόμενον πλοῖον ἠδύναντο νὰ κατασυντρίψουν. Οἱ Ἀργοναῦται μὲ τὴν βοήθειαν τῶν θεῶν διήλθαν αὐτὰς εὐτυχῶς καὶ ἔκτοτε αἱ πέτραι ἔμειναν ἀκίνητοι εἰς τὴν θέσιν των.

Μετὰ πολλοὺς ἄλλους κινδύνους κατέπλευσε τέλος τὸ πλοῖον εἰς τὴν Κολχίδα.

Ἀρπαγὴ τοῦ δέρατος. Ἡ Μήδεια. — Ἐδῶ ὅμως ἐπερίψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

μεναν τὸν Ἰάσονα οἱ μέγιστοι κίνδουνοι. Ὅταν παρουσιάσθη ὁ Ἰάσων εἰς τὸν βασιλέα τῆς Κολχίδος Αἰήτην διὰ τὴν ζήτησιν τοῦ χρυσοῦν δέρας, ὁ βασιλεὺς ἀπήτησεν ἀπὸ αὐτὸν πρῶτον τὴν ἐκτέλεσιν μεγάλων ἄθλων. Ἐνας ἀπὸ αὐτοὺς ἦτο τὸ ζεύξαι εἰς ἄροτρον τοὺς χαλκόποδας ταύρους, οἱ ὅποιοι πῦρ ἔπνεαν καὶ φλόγας ἔβγαζαν ἀπὸ τὸ στόμα.

Ὁ Ἰάσων ὄλα τὰ κατώρθωσε, χάρις εἰς τὴν βοήθειαν, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ἡ κόρη τοῦ βασιλέως Μήδεια μὲ τὰ μαγικά της μέσα, διότι ἦτο μεγάλη μάγισσα.

Μὲ τὰ μαγικά ταῦτα μέσα τῆς Μηδείας κατώρθωσεν ὁ Ἰάσων τὴν φονευσίαν καὶ τὸν φοβερὸν δράκοντα, τὸν φύλακα τοῦ χρυσοῦ δέρματος. Εὐθὺς δὲ κατόπιν κρυφὰ τὸ πλοῖον μὲ τοὺς ἥρωας καὶ τὴν Μήδειαν καὶ τὸ πολύτιμον δέρας ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Κολχίδα.

Ἐπιστροφή τῶν Ἀργοναυτῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τέλος τοῦ Ἰάσονος.—Εἰς τὴν ἐπιστροφήν των οἱ Ἀργοναῦται περιέπεσαν εἰς νέους κινδύνους. Τόσον δὲ ἐπλανήθησαν εἰς τὰς θαλάσσας, ὥστε, ἀφοῦ ἐπέρασαν ἀπὸ διάφορα μέρη, κατήντησαν ἕως εἰς τὸν Ὠκεανόν. Τέλος ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Ἰωλκὸν πρὸς τὸν Πελλίαν, φέροντες τὸ περίφημον δέρας.

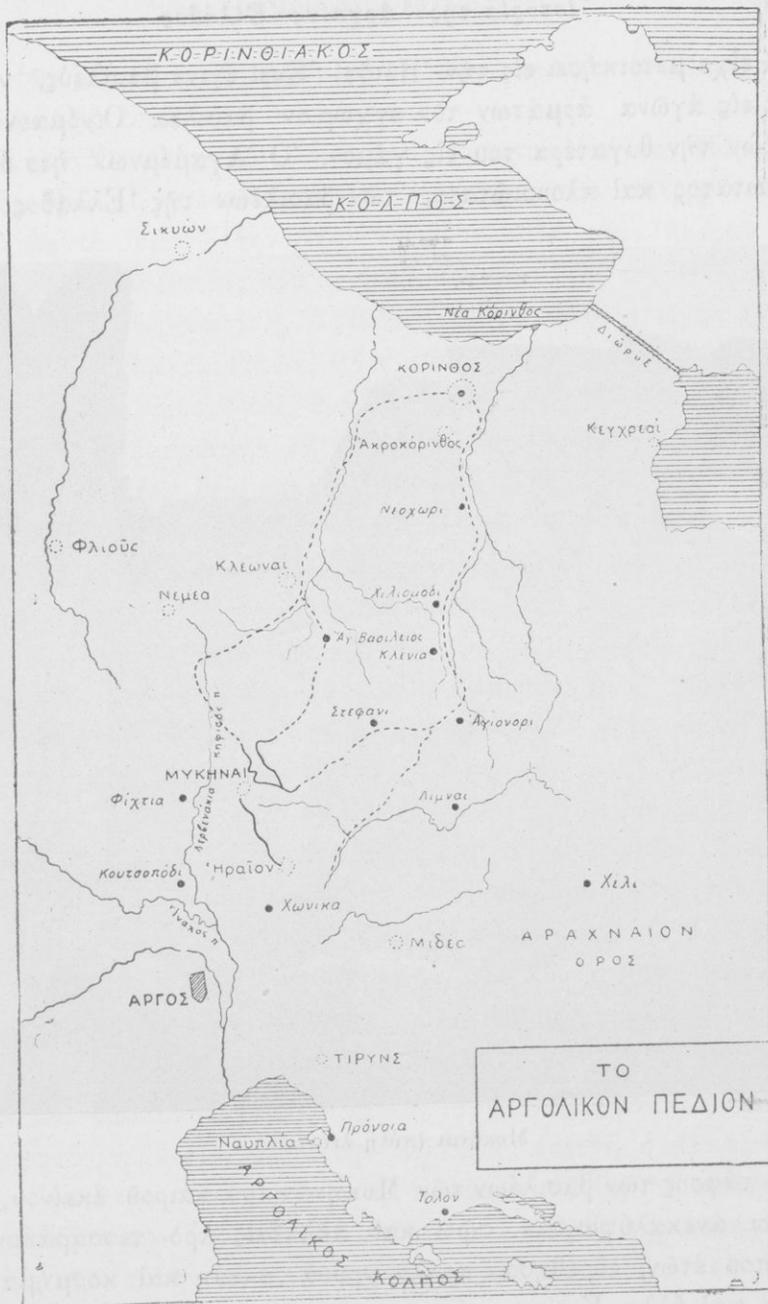
Ὁ Ἰάσων κατόπιν κατήντησεν εἰς τὴν Κόρινθον. Εἶχε νυμφευθῆ τὴν Μήδειαν, ἀλλ' εἰς τὴν Κόρινθον παρήτησεν αὐτήν, διὰ τὴν νυμφευθῆ τὴν κόρην τοῦ βασιλέως τῆς Κορίνθου. Φρικτὰ τότε ἐξεδικήθη αὐτὸν διὰ τὴν ἀπιστίαν ἡ Μήδεια. Πρῶτον μὲ γαμήλια δῶρα μαγικά ἐπέφερε τὸν θάνατον τῆς νύμφης, ἡ ὁποία ἐφλογίσθη μόλις ἐφόρεσεν αὐτά, καὶ ἐκάη ζωντανή. Ἐπειτα ἔσφαξε τὰ παιδιά της, διὰ τὴν προξενήσιν τὴν μεγίστην λύπην εἰς τὸν Ἰάσονα. Δυστυχῆς ὁ ἥρωας εἰς τὸ γῆρας του ἀπέθανε, κτυπηθεὶς ἀπὸ ξύλον καταπεσὼν ἀπὸ τὴν Ἀργὴν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του.

Β. Τρωϊκὸς πόλεμος.

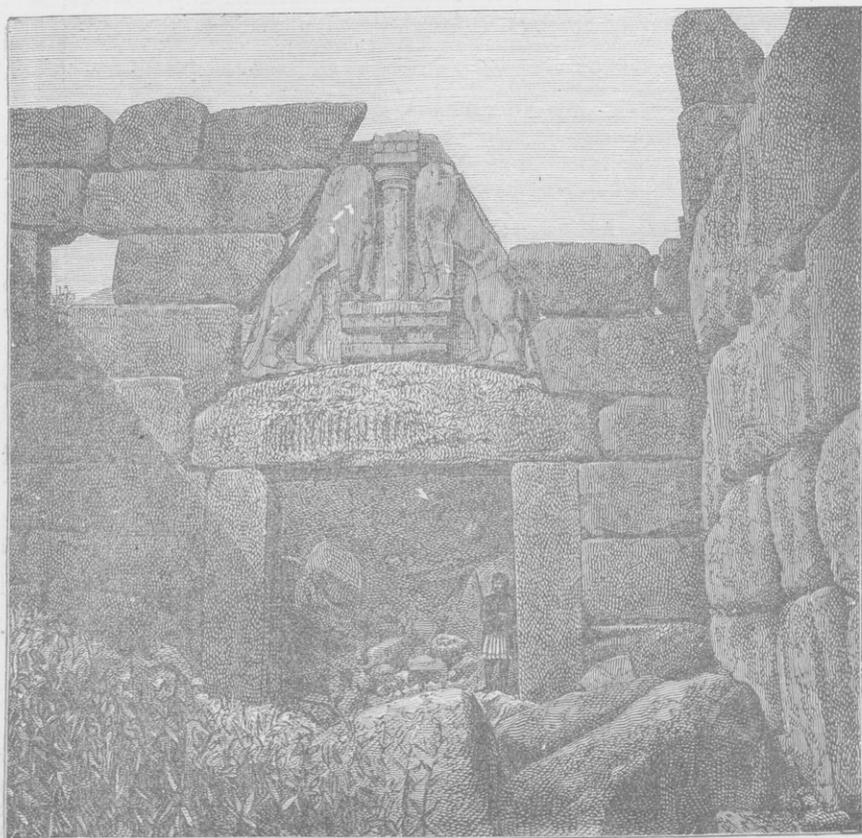
Ἀφορμὴ τοῦ πολέμου.—Εἰς τὴν πόλιν Ἴλιον τῆς χώρας Τρωάδος ἐβασίλευεν ὁ Πρίαμος. Τὸ Ἴλιον ἔκειτο εἰς τὴν Μικρασιατικὴν ἀκτὴν τοῦ Ἑλλησπόντου, ὀλίγον μακρὰν ἀπὸ τὴν εἴσοδον τοῦ πορθμοῦ τούτου. Ἦτο περιτριγυρισμένη ἀπὸ τεῖχη ὑψηλὰ καὶ δυνατὰ καὶ πλησίον τῆς ἔρρεεν ὁ ποταμὸς Σκάμανδρος. Σφύζονται ἐρείπια τῶν τειχῶν καὶ λείψανα τῶν ἀνακτόρων τῆς εἰς τὸν χαμηλὸν λόφον, ἐπάνω εἰς τὸν ὁποῖον ἔκειτο ἡ πόλις. Τὰ ἐρείπια ταῦτα εὐρέθησαν εἰς τὰς ἀνασκαφάς, πού ἔγιναν ἐκεῖ ἀπὸ τὸ 1871 καὶ κατόπιν. Ὁ βασιλεὺς Πρίαμος εἶχε γυναῖκα Ἐκάβην, καὶ πολλοὺς υἱοὺς καὶ πολλὰς θυγατέρας. Ἡ αὐλή του ἦτο λαμπρὰ καὶ πλουσία. Ὁ λαὸς του ἐλέγετο Τρῶες καὶ ἡ χώρα του Τρωάς.

Τὸν ἴδιον καιρὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐβασίλευεν εἰς τὴν πόλιν Μυκῆνας ὁ Ἀγαμέμνων. Καὶ αἱ Μυκῆναι ἦσαν ὠχυρωμένη πόλις μὲ πολὺ δυνατὰ τεῖχη, τὰ ὁποῖα καὶ σφύζονται κατὰ μέγα μέρος. Μάλιστα λαμπρὰ σφύζεται ἡ εἴσοδος καὶ ἡ μεγάλη πύλη τοῦ δυνατοῦ τούτου φρουρίου. Αἱ Μυκῆναι κεῖνται εἰς τὸ βάθος τῆς πεδιάδος τοῦ Ἄργου, ἡ ὁποία ἀνοίγεται πρὸς τὴν θάλασσαν τοῦ Ναυπλίου. Εἶνε κλισμέναι ἐπάνω εἰς βραχίωδη λόφον. Δὲν ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ τὴν Τίρυνθα, ἡ ὁποία κεῖται ποῦ πλησίον εἰς τὴν θάλασσαν. Τίρυνς καὶ Μυκῆναι ἀνήκον εἰς τὸ ἴδιον βασιλεῖον τῶν Μυκηνῶν, τὸ ὁποῖον εἰς παλαιότερον καιρὸν, εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Ἡρακλέους, ἐβασιλεύετο ἀπὸ τὸ γένος τοῦ Περσέως. Σφύζονται καὶ τῆς Τίρυνθος τὰ τεῖχη, τὰ ὁποῖα εἶνε πολὺ περισσότερον κολοσιαῖα παρὰ τὰ τεῖχη τῶν Μυκηνῶν καὶ λέγονται Κυκλώπεια.

Ὁ Ἀγαμέμνων, ὅστις ἐβασίλευε τώρα τῶν Μυκηνῶν, δὲν ἦτον ἀπὸ τὸ γένος τοῦ Περσέως, ἀλλὰ τοῦ Πέλοπος. Ὁ Πέλοψ ἦτον υἱὸς τοῦ Ταντάλου ἀπὸ τὴν Φρυγίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας

καὶ εἶχε μετοικήσει εἰς τὴν Ἥλιδκ. Ἐκεῖ ἔγινε βασιλεὺς, νικήσας εἰς ἀγῶνα ἀρμάτων τὸν ἐγγώριον βασιλέα Οἰνόμαον καὶ λαβὼν τὴν θυγατέρα του εἰς γάμον. Ὁ Ἀγαμέμνων ἦτο ὁ δυνατώτατος καὶ πλουσιώτατος τῶν βασιλέων τῆς Ἑλλάδος. Εἰς

Μυκῆναι (πύλη λεόντων).

τοὺς τάφους τῶν βασιλέων τῶν Μυκηνῶν τοῦ καιροῦ ἐκεῖνου, οἱ ὅποιοι ἀνεκαλύφθησαν σφῖσι καὶ ἀβλαβεῖς πρὸ τεσσαράκοντα περίπου ἐτῶν, εὗρέθησαν πολλὰ χρυσᾶ σκεύη καὶ κοσμήματα, ὄπλα καὶ ἄλλα. Κεῖνται σήμερον αὐτὰ ὄλα εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μου-

σειον τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Ἀγαμέμνων ἀδελφὸν εἶχε τὸν Μενέλαον βασιλέα τῆς Σπάρτης.

Ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τοῦ Πριάμου ὁ νεώτατος ἐλέγετο Πάρις ἢ Ἀλέξανδρος. Ἐνῶ εὐρίσκειτο εἰς τὰ ποίμνια τοῦ πατρὸς του ὁ Πάρις εἰς τὸ ὄρος Ἴδην τῆς Τρωάδος, εἶδε μίαν ἡμέραν νὰ παρουσιάζωνται ἔμπρὸς του αἱ τρεῖς μεγάλαι θεαὶ τοῦ Ὀλύμπου, ἡ Ἥρα, ἡ Ἀθηναῖα καὶ ἡ Ἀφροδίτη. Αὐταὶ αἱ θεαὶ εἶχαν ἐμπῆ εἰς φιλονεικίαν μεταξύ των, εἶοι μίαν ἡμέραν ἡ κακὴ θεὰ Ἐρις, δηλαδὴ ἡ φιλονεικία, ἔρριψεν εἰς τὸ τραπέζι τῶν θεῶν ἕνα μῆλον μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «ἡ καλὴ λαβέτω», δηλαδὴ ἄς τὸ πάρῃ ἡ ὠραία. Αἱ τρεῖς θεαὶ ἐφιλονείκησαν τότε ποία εἶνε ἡ ὠραία, ἐπομένως ὠραιότερα ἀπὸ τὰς ἄλλας, καὶ διὰ νὰ λύσουν τὴν φιλονεικίαν των ἀπεφάσισαν νὰ προστρέξουν εἰς τὴν κρίσιν τοῦ νεαροῦ βοσκοῦ, τοῦ Πάριδος. Ὁ Πάρις ἔκρινεν ὑπὲρ τῆς Ἀφροδίτης, ἡ ὁποία ὑπεσχέθη νὰ τοῦ δώσῃ τὴν ὠραιοτάτην γυναῖκα ὡς ἀμοιβὴν διὰ τὴν ὑπὲρ αὐτῆς κρίσιν του.

Ὁραιοτάτη γυναῖκα τότε ἦτον ἡ Ἑλένη, καταγομένη ἀπὸ τὸν Δία, σύζυγος τοῦ Μενελάου εἰς τὴν Σπάρτην. Ἡ Ἀφροδίτη ὠδήγησε τὸν Πάριν ἐκεῖ εἰς ἕνα ταξίδι του καὶ ἔκαμε τὴν Ἑλένην νὰ τὸν ἀγαπήσῃ. Ὁ Πάρις τὴν ἐπῆρε κρυφὰ καὶ ἐπέστρεψε μαζί της εἰς τὴν Τρωάδα. Αὐτὰ τὰ περιστατικὰ ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον. Ἴδου πῶς.

Συμμετοχὴ τῶν ἀρίστων ἡρώων τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῶν λαῶν των εἰς τὸν πόλεμον. — Ἡ προσβολὴ ἡ ὁποία ἔγινεν εἰς τὸν Μενέλαον μὲ τὴν ἀρπαγὴν τῆς Ἑλένης ἦτο προσβολὴ καὶ διὰ τὸν Ἀγαμέμνονα τὸν ἰσχυρὸν ἀδελφόν του. Ἄλλ' ἦτο προσβολὴ καὶ δι' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἐπειδὴ ὁ ἄρπαξ ἦτο ξένος, Ἀσιάτης. Ὅλη λοιπὸν ἡ Ἑλλὰς ἠρθάνθη τὸ καθήκον νὰ ἐκδικήσῃ τὴν ὕβριν καὶ τότε ὅλοι οἱ βασιλεῖς της συνήχθησαν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐκστρατεύσουν κατὰ τῆς Τρωάδος μὲ στρατὸν μέγαν καὶ μὲ πο-

λυάριθμον στόλον. Ὁ στόλος ἐχρειάζετο διὰ νὰ μεταβιβάσῃ τὸν στρατὸν εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἡ Ἑλλὰς τότε ἦτο διηρημένη εἰς πολλὰ μικρὰ βασίλεια. Οἱ βασιλεῖς ἐλέγοντο καὶ ἄνακτες ἢ ἥρωες, ἐπειδὴ καὶ ὄλοι σχεδὸν ἦσαν ἀπὸ θεῖον γένος. Τὸν Ἀγαμέμνονα εἰμίμων ὄλοι ὧ; ὄν πλουσιώτατον καὶ δυνατώτατον καὶ αὐτὸν ἔκαμαν ἀρχιστράτηγόν των.

Θαυμαστοὶ ὅμως ἥρωες ἦσαν ὄλοι, ὃ καθεὶς μὲ τὰ μεγάλα του προτερήματα καὶ τὰς βασιλικὰς του ἀρετὰς. Πρὸ πάντων, ἐννοεῖται, ἦσαν ἀνδρεῖοι εἰς τὸν πόλεμον. Εἰς τὸν πόλεμον ἐμάχοντο μὲ ὄπλα ἐπιθετικὰ, τὸ δόρυ καὶ τὸ ξίφος, ἀμυντικὰ δὲ εἶχαν κυρίως τὸ κράνος καὶ τὴν ἀσπίδα, ἢ ἐποῖα ἐσκέπαζε σχεδὸν ὄλον τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ θώρακα καὶ κνημίδας ἐνίοτε. Τὰ ὄπλα των ἦσαν χαλκᾶ (δηλαδὴ ἀκριβέστερον ὄρειχάλκινα, ἦτοι μπρούτζινα). Διότι ὁ σίδηρος τότε δὲν εἶχεν ἀκόμη εἰσαχθῆ διὰ τὰ ὄπλα καὶ τὰ ἐργαλεῖα. Εἰς τὴν μάχην ἐπήγαιναν ἐπιβαίνοντες εἰς τὰ ἄρματα των, τὰ ἐποῖα ὠδηγοῦσεν ὁ ἡνίοχος. Ὅταν ἐφθάναν εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης, κατέβαιναν ἀπὸ τὰ ἄρματα καὶ ἐπολέμουν πεζοὶ καὶ αὐτοὶ οἱ ἥρωες, διότι ὁ ἄλλος λαὸς δὲν εἶχε σχεδὸν καμμίαν σημασίαν εἰς τὰς μάχας οὔτε ἐφόρει τοιαύτην πανοπλίαν.

Ὅλη ἢ Ἑλλὰς ἀπὸ τὸν Στρυμόνα καὶ τὸν Ἀξιὸν ἕως εἰς τὴν Κρήτην ὠπλίσθη, διὰ νὰ συνδράμῃ τὸν Ἀγαμέμνονα καὶ τὸν Μενέλαον. Ἐπισημότατοι δὲ τῶν ἡρώων ἦσαν οἱ ἐξῆς.

Ὁ ἀνδρειότατος ὄλων ἦτον ὁ Ἀχιλλεύς. Πατήρ του ἦτον ὁ Πηλεὺς, βασιλεὺς τῆς Φθίας, μικρᾶς χώρας τῆς Θεσσαλίας, κοντὰ εἰς τὸν Σπερχεῖδν ποταμόν. Μητέρα του ἦτον ἡ Θέτις, μία νύμφη θαλασσία, ἦτοι Νηρηΐς, δηλαδὴ μία ἀπὸ τὰς κόρας τοῦ θαλασσοῦ θεοῦ Νηρέως. Ὁ Ἀχιλλεύς ἦτο καὶ ὁ νεώτατος καὶ ὠραιότατος ὄλων. Τίποτε δὲν ἤμποροῦσε ν' ἀντισταθῆ εἰς τὴν ὄρμην καὶ τὴν ἀνδρείαν του.

Ὁ Νέστωρ, βασιλεὺς τῆς Πύλου τῆς Πελοποννήσου, ἦτον ὁ

γεροντότερος ὄλων. Σοφὸς καὶ πολὺπειρος γέρων, ὃ ἐπειὶς δταν ὠμίλει ἦτο σὰν νὰ τρέχη μέλι ἀπὸ τὸ στόμα του.

Ὁ Ὀδυσσεύς, βασιλεὺς τῆς μικρᾶς καὶ πετρώδους νήσου Ἰθάκης, τῆς Κεφαλληνίας καὶ ἄλλων νήσων, ἦτον ἀνδρείος ὅπως ὄλοι εἰ ἦρως, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐπιτηδειότατος καὶ ἐφευρετικώτατος, πολυμήχανος ἄνθρωπος. Ὅπου ἢ ἀνδρεία δὲν ὦ φελοῦσεν, αὐτὸς ἤξευρε νὰ εὕρη τρόπον διὰ νὰ διαφύγη τὸν κίνδυνον ἢ καὶ νὰ καταβάλη τὸν ἐχθρόν του.

Ὁ Αἴας, ὃ υἱὸς τοῦ Τελαμῶνος, βασιλέως τῆς Σαλαμίνας, ἦτον ὁ μεγαλοσωμότατος ὄλων, πολὺ ὀλιγόλογος καὶ ῥωμαλεώτατος.

Θυσία τῆς Ἰφιγενείας.

Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἀνδρείων καὶ πάντοτε μεγαλοπρεπῶν καὶ ὠραίων ἡρώων ἦτο καὶ ἓνας ὀνόματι Θεοσίτης ἀσχημότατος κατὰ τὴν μορφὴν καὶ γελοῖος ἄνθρωπος.

Ἀπόπλους ἐκ τῆς Αὐλίδος. Θυσία τῆς Ἰφιγενείας.—Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς συμ-

ποσοῦμενος εἰς ἑκατὸν χιλιάδας ἄνδρας καὶ ὁ ἑλληνικὸς στόλος συγκείμενος ἀπὸ χίλια πλοία συνήχθη εἰς τὸν εὐρύχωρον λιμένα τῆς Αὐλίδος τῆς Βοιωτίας. Ἀπὸ ἐκεῖ ἔμελλε ν' ἀποπλεύσῃ πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ τὰ παράλια τῆς Τρωϊδος.

Ἄλλ' ἐναντίοι ἄνεμοι τὸν ἐμπόδιζαν. Τότε ὁ μάντις Κάλχας εἶπεν ὅτι τὸ ἐμπόδιον προέρχεται ἀπὸ τοὺς θεοὺς καὶ ἰδίως

ἀπὸ τὴν θεὰν Ἄρτεμιν, ἣ ὅποια ἦτον ὠργισμένη ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Διὰ τὸ νὰ ἐξιλεωθῇ δὲ ἡ θεὰ ἀνάγκη ἦτο νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτὴν θυσίαν ὁ ἀνώτατος ἔλων τῶν βασιλέων Ἀγαμέμνων τὴν ἰδίαν του κόρην Ἴφιγένειαν.

Ἡ θλιψὶς τοῦ δυστυχοῦς πατρὸς ἦτο ἀπερίγραπτος. Ἄλλ' ὁ στρατὸς ἐγόγγυζε διὰ τὴν ἀπραξίαν, καὶ τὸ κοινὸν καλὸν τῆς Ἑλλάδος ἐπέβαλλεν εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον βασιλέα τὴν σκληρὰν θυσίαν. Μὲ τὴν πρόφασιν λοιπὸν ὅτι θὰ τὴν ἐνόμφευε μὲ τὸν Ἀχιλλέα ἔστειλεν ὁ Ἀγαμέμνων καὶ ἔφερεν ἀπὸ τὰς Μυκῆνας τὴν κόρην του. Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν Αὐλίδαν, ἐνόησεν ἡ εὐγενὴς Ἴφιγένεια ποία σκληρὰ τύχη τὴν ἐπερίμενον, ἀλλὰ χωρὶς παράπονον προσέφερε τὴν ζωὴν τῆς εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος.

Ἦσαν ἤδη ὅλα ἔτοιμα διὰ τὴν θυσίαν τῆς καὶ ἡ μάχαιρα τοῦ μάντεως Κάλχαντος ἤγγιζε πλέον τὸν λαιμὸν τῆς, ὅτε ἡ θεὰ ἔκαμε τὸ θαῦμά τῆς καὶ ἔσωσε τὴν ἀθῶν κόρην ἀπὸ τὸν σκληρὸν θάνατον. Ἡ θεὰ Ἄρτεμις ἐνεφανίσθη ἀπὸ τὰ νέφη ἐπάνω εἰς τὸν βωμὸν, ἀφῆκεν ἐκεῖ πρὸς θυσίαν μίαν ἔλαφον, ἀνῆρπασε δὲ καὶ ἐπῆρε μαζί τῆς τὴν Ἴφιγένειαν. Τὴν ἔφερεν εἰς τὴν Ταυρικὴν χερσόνησον, σήμερον Κριμαίαν, τῆς Μαύρης θαλάσσης, ὅπου ἐκατοικοῦσεν ὁ λαὸς οἱ Ταῦροι. Ἐκεῖ τὴν ἀφῆκεν ἰέρειαν εἰς τὸν ναὸν τῆς.

Πολιορκία τῆς Τροίας. Δεκαετῆς διάρκεια τοῦ πολέμου.—Εὐνοϊκὸς ἄνεμος πλέον ἐφοβοκινε τὰ πανιὰ τῶν ἐλληνικῶν πλοίων καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ μεγαλοπρεπὴς στόλος ἄραξεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ὁ στρατὸς ἀπεβιβάζετο εἰς τὸ παράλιον ἀντικρὺ τῶν τειχῶν τοῦ Ἰλίου. Οἱ Ἕλληνες ἀνέσουραν τὰ πλοῖα εἰς τὴν ξηράν, καθὼς ἐσυνῆιζαν εἰς ὄλην τὴν ἀρχαιότητα μὲ τὰ μικρὰ τότε πλοῖα, καὶ ἔμπροσθεν αὐτῶν ἔστησαν τὸ στρατόπεδόν των. Ἐκτίσαν δηλαδὴ καλύβας ὡς σκηνὰς καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ.

Ἄπὸ τοὺς θεοὺς ὅμως δὲν ἦτο δομένον ἡ πόλις νὰ κυριευθῆ ἄμέσως. Ὅλα ἦσαν ἀποφασισμένα ἀπὸ πρωτύτερα εἰς τὰς βουλὰς τῶν θεῶν καὶ ἐμελλαν νὰ γίνουν ὅπως αὐτοὶ ἤθελαν. Μάλιστα τὴν θέλησίν των οἱ θεοὶ εἶχαν δεῖξει μὲ ἓνα σημεῖον ὀλοφάνερα, ἀκόμη ὅταν οἱ Ἕλληγες εὐρίσκοντο εἰς τὴν Αὐλίδα.

Ἐκεῖ εἶδεν ὄλος ὁ στρατὸς τὸ ἐξῆς σημεῖον. Εἰς μίαν πηγὴν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἔρρεε καθαρὸν ὕδωρ, ἔρριπτε τὴν σκιάν του μέγας καὶ ὠραῖος πλατάνος. Ἐνα στρουθίον, δηλαδὴ ἓνας σπουργίτης, εἶχε τὴν φωλεάν του εἰς ἓνα κλάδον τοῦ πλατάνου ἐπάνω εἰς τὴν πηγὴν. Ἦσαν ἐννέα μικρὰ πουλάκια μέσα καὶ ἡ μητέρα των δέκα.

Ἐξαφνα ἓνας μέγας ὄφις ἐτινάχθη ἀπὸ τὴν ῥίζαν τοῦ πλατάνου καὶ ἀνέβη πρὸς τὴν φωλεάν τοῦ σπουργίτου. Ἐνα ἀπὸ ἓνα κατέπινε τὰ μικρὰ πουλάκια καὶ τελευταῖον τὴν μητέρα των, ἡ ὁποία ἀπὸ τὴν λύπην της δὲν ἀπεμακρύνετο ἀπὸ τὴν φωλεάν, ἀλλ' ἐπτερύγιζε γύρω γύρω ἀπὸ αὐτήν, ἐνῶ ὁ δράκων, δηλαδὴ ὁ μέγας ὄφις, κατέτρωγε τὰ τέκνα της. Ὅλος ὁ κόσμος ἐθαύμαζε δι' αὐτὸ πὸ ἐβλεπεν, ἀλλ' ὁ μάντις Κάλχας τοὺς εἶπεν ὅτι τοῦτο ἦτο σημεῖον ἀπὸ τὸν Δία. Ἐννέα ἔτη θὰ διαρκούσεν ὁ πόλεμος καὶ μόνον τὸ δέκατον θὰ κατώρθωναν οἱ Ἕλληγες νὰ κυριεύσουν τὸ Ἴλιον.

Πραγματικῶς ἐννέα ὀλόκληρα ἔτη οἱ Ἕλληγες ἔμειναν κάτω ἀπὸ τὰ τείχη τῆς Τρωάδος. Οἱ Ἕλληγες δὲν ἤμποροῦσαν νὰ κυριεύσουν αὐτὰ καὶ οἱ Τρῶες δὲν ἐξήρχοντο ἀπὸ τὰ τείχη των διὰ νὰ μετρηθῶν μὲ αὐτούς. Οἱ Ἕλληγες ἦσαν περισσότερο καὶ ἀνάμεσά των εἶχαν τὸν ἀνδρείοτατον Ἀχιλλέα, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀδύνατον ἦτον ὅποιος δήποτε ἦρως ν' ἀντισταθῆ. Εἶχαν καὶ οἱ Τρῶες τὸν ἰδικόν των μέγαν ἥρωα τὸν λαμπρὸν καὶ εὐγενικότατον υἱὸν τοῦ Πριάμου Ἐκτορα. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς δὲν ἦτον ἰσάξιος τοῦ θεοῦ Ἀχιλλέως. Τοὺς Τρῶας ἔμως

ἐδουήθουν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων καὶ ἄλλοι γειτονικοὶ λαοὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες δὲν ἤμποροῦσαν νὰ κυριεύσουν τὰ τεῖχη τοῦ Ἰλίου, ἔκαμναν συχνὰ ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Τρωϊκὴν χώραν, τὴν ὁποίαν διήρπαζαν, διὰ νὰ πορίζωνται τὰς ἀναγκαίας ζωοτροφίας. Κατὰ τὴν συνήθειαν τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἔπαιρναν καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους καὶ τοὺς ἔκαμναν δούλους καὶ δούλας.

Μῆνις τοῦ Ἀχιλλέως.—Εἶχαν περάσει τοιοῦτοτρόπως τὰ ἐννέα ἔτη τοῦ πολέμου καὶ ἔμ-αινε τὸ δέκατον. Τότε συνέβη εἰς μίαν ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς αὐτὰς νὰ αἰχμαλωτισθῇ ἡ κόρη τοῦ ἱερέως τοῦ Ἀπόλλωνος Χρύσου ἐκ τῆς πόλεως Χρῦσης τῆς Τρωάδος. Οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἐμοιράζοντο τὰ λάφυρα τῶν ἐπιδρομῶν καὶ εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον Ἀγαμέμνονα ἔδιδαν πάντοτε κάτι ἐκλεκτὸν ἐξ αὐτῶν, ἐπρόσφεραν τὴν κόρην αὐτὴν εἰς τὸν Ἀγαμέμνονα. Ὁ ἱερεὺς πατήρ τῆς προσῆλθε τότε εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος, εἰς τὸν ναὸν τοῦ ὁποίου ὑπηρέτει ὡς ἱερεὺς, ἰκέτευσε νὰ τοῦ δώσουν ὀπίσω τὴν κόρην του, λαμβάνοντες ἅπειρα λύτρα ἀπ' αὐτόν. Ὁ Ἀγαμέμνων ὁμως δὲν ἐδέχθη τὴν εὐλογον πρότασιν τοῦ γέροντος ἱερέως, ἀλλὰ καὶ ἀποτόμως τὸν ἀπέπεμψεν ἀπὸ τὸ στρατόπεδον.

Ὁ ἱερεὺς ἔφυγεν, ἀλλὰ μὲ θερμὰ δάκρυα παρεκάλει τὸν θεὸν Ἀπόλλωνα νὰ πληρώσουν οἱ Ἕλληνες, ἢ καθὼς ἐσυνήθιζαν τότε νὰ τοὺς λέγουν οἱ Δαναοί, ἢ καὶ ἀλλέως Ἀχαιοί, μὲ τὰ βέλη του τὰ ἰδικά του δάκρυα.

Ὁ θεὸς εἰσῆκουσε τὴν δέησιν τοῦ ἀγαθοῦ γέροντος καὶ ἦλθε σὰν μαῦρο σύννεφο ἐπάνω εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀχαιῶν. Ἦρχισε νὰ ῥίπτῃ τὰ βέλη του ἐναντίον ζώων καὶ ἀνθρώπων, καὶ ὀλέθριος λοιμὸς, δηλαδὴ φρικτὴ πανώλης, ἤρχιζε νὰ θερῖζῃ τὰ πάντα. Τὸ στρατόπεδον ἐγέμισεν ἀπὸ ἀναριθμήτους πυρός, εἰς τὰς ὁποίας ἐκαίοντο τὰ σώματα τῶν ἀποθνήσκόντων ἐκεῖ,

Ἐντρομος ὁ στρατὸς προσέτρεξεν εἰς τὸν μάντιν Κάλχαν διὰ νὰ μάθῃ ἀπ' αὐτὸν διὰ ποίαν αἰτίαν ὠργίσθησαν οἱ θεοὶ τόσον ἐναντίον των, ὥστε ν' ἀποφασίσουν νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσουν μὲ τὸν ἀπαίσιον λοιμὸν.

Ὁ μάντις ἠναγκάσθη νὰ τοὺς ἐξηγήσῃ πῶς αἰτία τοῦ κακοῦ ἦτον ὁ ἴδιος ὁ ἀρχιστράτηγος Ἀγαμέμνων. Τὰ λόγια τοῦ μάντιος ἠρέθισαν πολὺ τὸν υπερήφανον βασιλέα, ὅστις ἔβλεπεν ὅτι δὲν ἤμποροῦσε νὰ κάμῃ ἀλλέως παρὰ νὰ στείλῃ τὸ ταχύτερον ἐπίσω εἰς τὸν ἱερέα τὴν κόρην του, διὰ νὰ καταπραῦνῃ τὴν ὀργὴν τοῦ θεοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἀχιλλεὺς εἶχε δώσει θάρρος πρωτότερα εἰς τὸν Κάλχαντα νὰ μὴ διστάσῃ νὰ εἰπῇ τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ φόβον μήπως δυσαρεστήσῃ τὸν υπερήφανον Ἀγαμέμνονα, ὁ Ἀγαμέμνων ὠργισμένος εἶπε πρὸς αὐτὸν ὅτι τὴν μὲν κόρην τοῦ ἱερέως θ' ἀποδώσῃ, θὰ στείλῃ ὅμως νὰ πάρῃ διὰ τῆς βίας ἀπὸ τὴν σκηνὴν τοῦ Ἀχιλλέως τὴν Βρισηΐδα, τὴν ὁποίαν ἄλλοτε εἶχαν δώσει οἱ Ἀχαιοὶ ὡς δῶρον πρὸς αὐτόν. Τοιοῦτον δῶρον, τὸ ὁποῖον εἶδιδετο ὡς βραβεῖον τῆς ἀνδρείας εἰς ἓνα ἥρωα διὰ τὴν νίκην του, ἐλέγετο γέρας.

Τοῦτο δικαίως ἠρέθισε φοβερὰ τὸν Ἀχιλλεὺς ὥστε εἰς τὸν θυμὸν του ἐπάνω νὰ σύρῃ καὶ τὸ ξίφος, διὰ νὰ σφάξῃ τὸν ὑπεροπτικὸν Ἀγαμέμνονα. Ἡ Ἀθηνα ὅμως ἐπεμβῆκεν εἰς ἐκείνην τὴν στιγμήν καὶ ἐκράτησε τὸ χερί τοῦ ἥρωος. Ὁ Ἀχιλλεὺς ἐβαστάχθη, ὑπεχώρησεν εἰς τὴν μεγάλην θεὰν καὶ ὁ Ἀγαμέμνων ἔστειλε πραγματικῶς καὶ ἐπῆρεν ἀπὸ τὴν σκηνὴν τοῦ Ἀχιλλέως τὴν Βρισηΐδα. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς ὠρκίσθη μέγαν ὅρκον ν' ἀποσυρθῇ ἀπὸ τὸν πόλεμον καὶ ν' ἀφήσῃ τὸν Ἀγαμέμνονα νὰ τὸν τελειώσῃ πλέον αὐτὸς μόνος του, εἰάν ἤμποροῦσεν.

Αὐτὰ ὅλα μᾶς τὰ διηγεῖται θαυμάσια ὁ μέγας ποιητὴς Ὅμηρος εἰς τὸ θεῖόν του ποίημα τὴν Ἰλιάδα. Ἡ Ἰλιάς ἀρχίζει ἀκριβῶς τὴν διήγησιν τοῦ πολέμου ἀπὸ τοῦτο τὸ περιστατικὸν τῆς μῆνιδος, δηλ. τῆς ὀργῆς, τοῦ Ἀχιλλέως. Διότι τὰ

προηγούμενα ἑννέα ἔτη δὲν ἦσαν τίποτε κοντὰ εἰς ὅσα ἀκολούθησαν, ἀφοῦ ὁ Ἀχιλλεὺς ὠργισμένος ἀπεσῦρθη ἀπὸ τὸν πόλεμον καὶ ἀφῆκε τοὺς ἄλλους Ἑλλήνας μόνους ἐναντίον τῶν Τρώων καὶ τῶν συμμάχων των.

Τώρα ἤρχισαν οἱ μεγάλοι ἀγῶνες διὰ τοὺς Ἑλλήνας καὶ αἰφθεραὶ αἱματοχυσίαι. Διότι ὁ Ἀχιλλεὺς παρεκάλεσε τὴν μητέρα του Θέτιν νὰ ζητήσῃ ἱκανοποίησιν ὑπὲρ τοῦ ἀδικημένου υἱοῦ τῆς ἀπὸ τὸν Δία καὶ ὁ Ζεὺς ὑπεσχέθη νὰ κάμῃ τοῦτο, ἐγκαταλείπων τοὺς Ἑλλήνας εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Τρώων. Τοιοῦτοτρόπως θὰ ἐνοοῦσεν ὁ Ἀγαμέμνων τί κακὸν ἔκαμεν εἰς τὸν ἑαυτὸν του μὲ τὸ ὑπεροπτικὸν καὶ ἄδικον φέρισμόν του πρὸς τὸν Ἀχιλλεὺν καὶ πρωτύτερα πρὸς τὸν γέροντα ἱερέα.

Θάνατος τοῦ Πατρόκλου.—Ὀλίγον κατόπιν ὁ Ἀγαμέμνων, λησμονῶν ὅλα αὐτά, ἐπεχείρησε γενικὴν ἔφοδον κατὰ τοῦ Ἰλίου, νομιζων ὅτι ἔφθασεν ἡ στιγμή νὰ κυριεύσῃ αὐτό. Τὸν εἶχεν ἀπατήσῃ ἔμως ἓνα ὄνειρον, τὸ ὁποῖον ὁ Ζεὺς ἐπίτηδες τοῦ εἶχε στείλει μίαν νύκτα ἀρχύτερα.

Ἡ μάχη ἐπήγαινε κατ' ἀρχὰς λαμπρὰ διὰ τοὺς Ἑλλήνας καὶ τοῦτο διήρκεισε κόμποσες ἡμέρες. Ἀλλὰ τὰ πράγματα ἐγύρισαν κατόπιν σύμφωνα μὲ τὴν βουλὴν τοῦ Διὸς ὀριστικῶς πλεόν ἐναντίον των. Εἰς τὴν αἰφνιδίαν δὲ αὐτὴν μεταβολὴν τῶν πραγμάτων, ὅταν ὁ μέγας ἦρωας τῶν Τρώων, ὁ Ἔκτωρ, ἐνόησεν ὅτι ἀντικρὺ του δὲν εἶχε πλεόν τὸν ἀνίκητον Ἀχιλλεὺν, ἐπῆραν ἐμπρὸς ὅλους τοὺς Ἑλλήνας. Ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς ἠρώας βασιλεῖς τῶν Ἑλλήνων ἐπολέμησε τότε μὲ διπλάσιον ἠρωϊσμόν καὶ ἐφόνευσε πολλοὺς Τρώας. Ἡρίστευσαν ὅλοι, δηλαδὴ ὅλοι ἀπεδείχθησαν ἄριστοι μαχηταί, ἰδιαίτερος μάλιστα ὁ Ἀγαμέμνων, ὁ Μενέλαος, ὁ Διομήδης ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἄργους, οἱ υἱοὶ τοῦ Νέστορος καὶ αὐτὲς ὁ ἴδιος γέρον Νέστωρ, ἀλλ' οἱ πλείστοι, ὁ ἓνας κατόπιν τοῦ ἄλλου, πληγωμένοι ἠναγκάσθησαν ν' ἀποσυρθοῦν ἀπὸ τὴν μάχην. Ὁ Ἔκτωρ ὑπερίσχυε παντοῦ ἕως ὅτου παντοῦ τρέ-

πων εἰς φυγὴν τοὺς Ἑλληνας κατεδίωξεν αὐτοὺς μέχρι τοῦ στρατοπέδου τῶν. Ἐκεῖ ἔμπροσθεν τῆς τάφρου καὶ τοῦ τείχους τοῦ στρατοπέδου ἀγρίως ἐπολέμησαν πάλιν Τρῶες καὶ Ἑλληνες. Τὴν μεγίστην ἀντίστασιν ἀντέταξε κατὰ τὴν δεινοτάτην στιγμήν ὁ ἰσχυρότατος κατὰ τὸ σῶμα καὶ κολοσσιαῖος κητὰ τὸ μέγεθος ἦρωας Αἴας βοηθούμενος ἀπὸ τὸν ἑμώνυμόν του Αἴαντα, τὸν υἱὸν τοῦ Ὀϊλέως, καὶ ἀπὸ ἄλλους. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὑπεχώρησεν ἐπὶ τέλους μεθ' ὄλων τῶν ἄλλων ἐντὸς τοῦ τείχους, ὁπόθεν ἀκόμη οἱ Ἑλληνες ἥρωϊκῶς ἐμάχοντο. Ἄλλ' ὁ Ἔκτωρ ἔσπασε τέλος τὰς πύλας τοῦ τείχους καὶ οἱ Τρῶες εἰσώρμησαν ἐντὸς τοῦ στρατοπέδου ἀναγκάζοντες τοὺς Ἑλληνας νὰ ὑποχωρήσουν εἰς τὰ πλοῖά των.

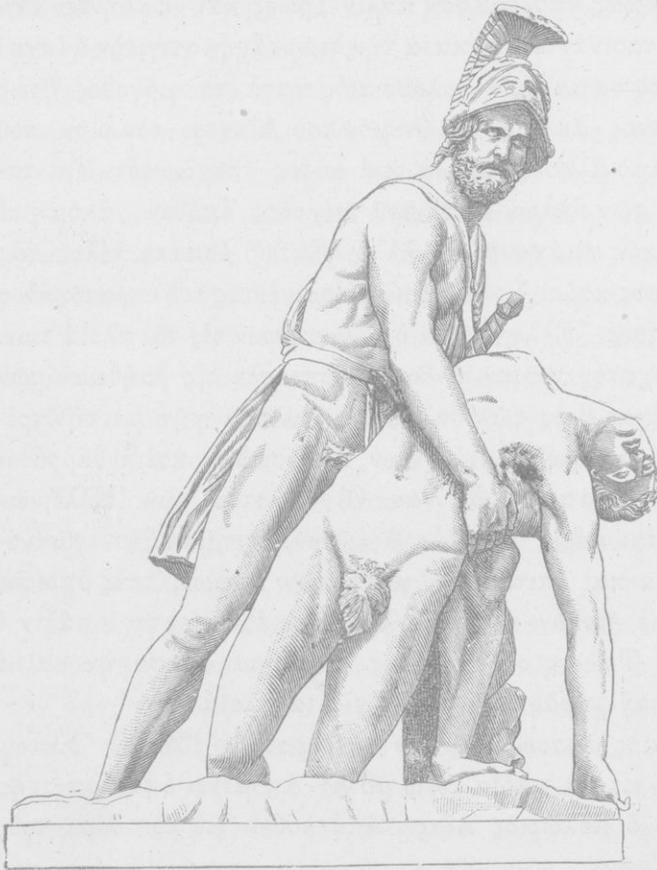
Εἰς τὸν ἔσχατον τοῦτον κίνδυνον ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων ὁ μέγας θεὸς τῶν θαλασσῶν καὶ τὴν γῆν μετὰ τὴν τριαιανὰν τοῦ ἀπὸ τὰ θεμέλια τῆς σειῶν, ὁ Ποσειδῶν, καὶ ἐνθαρρύνει αὐτοὺς εἰς ἀπελπιστικὴν ἄμυναν. Οἱ ἄριστοι τῶν Ἑλλήνων συσσωματώνονται περὶ τῶν δύο Αἴαντων, σχηματίζουσαν πυκνοτάτην φάλαγγα καὶ ἐπιτίθενται κατὰ τῶν Τρώων, τοὺς ὁποίους καὶ ἀπωθοῦν μετὰ πολὺν φόνον. Ἀλλὰ τότε ἐξεγείρεται πάλιν ὁ Ζεὺς ὑπὲρ τῶν Τρώων, οἱ Ἑλληνες τρέπονται εἰς φυγὴν καὶ ὁ Ἔκτωρ δευτέραν φοράν φθάνει ἕως εἰς τὰ πλοῖά των.

Ὁ τελευταῖος λυσσώδης ἀγὼν συνεκροτήθη ἐδῶ. Ὁ Ἔκτωρ θέτει ἤδη πῦρ εἰς τὰ πλοῖα, ἐνῶ μόνος ἀπομένει ὑπερασπιζτῆς τῶν Ἑλλήνων ὁ πελώριος Αἴας, ἀποκρούων μετὰ τὸ δόρυ τοὺς πυρπολητὰς Τρῶας.

Εἰς τὴν ἀπελπισίαν αὐτὴν τῶν Ἑλλήνων, βλέπων ὁ ἐπιστήθιος φίλος τοῦ Ἀχιλλέως Πάτροκλος ὅτι τὸ πᾶν ἐχάνετο, τρέχει πρὸς τὸν ἥρωα καὶ μετὰ κλαύματα τοῦ λέγει ὅτι τὸ τέλος ἦλθε διὰ τοὺς Ἑλληνας, ἐὰν δὲν ἔσβαινε πλέον αὐτὸς νῦν τοὺς σώσει ἀπὸ τὴν ἀναπόφευκτον καταστροφὴν.

Ἦδη πρωτύτερα, ὅταν οἱ Ἑλληνες ἤρχισαν νὰ κινδυνεύουν πολὺ ἀπὸ τοὺς Τρῶας, ὁ Ἀγαμέμνων, βλέπων πρὸς ἐπήγαιναν

τὰ πράγματα, ἐνόησε τὸ λάθος του καὶ ἔστειλε πρεσβεῖαν παρακλητικὴν πρὸς τὸν Ἀχιλλέα. Ὁμολογοῦσε τὴν ἁμαρτίαν του

Ὁ Μενέλαος φέρων τὸν Πάτροκλον νεκρὸν.

Ἀχιλλέως Φοῖνικος δὲν ὠφέλησαν τότε τίποτε. Ὁ Ἀχιλλεύς δὲν ἤκουε τίποτε ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἐπέμενε εἰς τὴν ὀργὴν του.

Τώρα ἔμως εἰς τὴν τελευταίαν κρίσιμον στιγμήν ὑπεχώρησεν εἰς τὸν προσφιλέστατον Πάτροκλόν του. Διότι καὶ ὁ ἄρκος του ἦτο τοιοῦτος, τότε νὰ καταπαύσῃ τὴν ὀργὴν του, ὅταν ὁ πόλεμος φθάσῃ εἰς τὰ πλοῖά του. Τοῦτο δὲ καὶ ἐγίνε τότε. Ὁπωσδήποτε αὐτὴν τὴν κρίσιμωτάτην στιγμήν ἐπέισθη τοῦλάχισ-

καὶ ἔχι μόνον τὴν Βρισηίδα ἀπέδιδεν εἰς τὸν Ἀχιλλέα, ἀλλὰ ἐπροσφερε καὶ ἄλλα πλούσια δῶρα διὰ νὰ συμβιβασθῇ μὲ αὐτόν. Ἀλλὰ καὶ τὰ δῶρα καὶ αἱ παρακλησεις καὶ ἔλοι οἱ καταπειστικοὶ λόγοι τοῦ διπλωμάτου Ὀδυσσεύς καὶ αἱ φρόνιμοι συμβουλαὶ τοῦ σοφοῦ διδασκάλου τοῦ

στον τόσον ὥστε νὰ ὀπλισθοῦν οἱ Μυρμιδόνες του καὶ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Πατρόκλου νὰ ἐξέλθουν κατὰ τῶν Τρώων. Ὁ Πάτροκλος ἐφόρεσε τὴν πανοπλίαν τοῦ Ἀχιλλέως καὶ ἀνέβη εἰς τὸ ἄρμα του.

Ἀμέσως τρόμος καὶ φόβος κατέλαβε τὰς τάξεις τῶν Τρώων, εἰ ὅποιοι ἐνόμιζαν ὅτι κατ' ἐπάνω των ὄρμα πλέον καὶ ὁ Ἀχιλλεύς. Κανεὶς τῶρα δὲν ἔμεινεν εἰς τὴν θέσιν του καὶ οἱλοι ἐφυγαν δρομαίως, φονευόμενοι ἀπὸ τὸν Πάτροκλον.

Εἰς τὸ τέλος ὅμως ἐκινήθη καὶ αὐτὸς ὁ Ἔκτωρ, ἐνθαρρυνόμενος ἀπὸ τὸν προστάτην τῶν Τρώων θεὸν Ἀπόλλωνα. Ὁ Πάτροκλος, λησμονῶν τὴν ῥητὴν παραγγελίαν τοῦ Ἀχιλλέως νὰ μὴ ἐκτεθῆ πολὺ εἰς τὸν κίνδυνον, ἐτόλμησε τότε εἰς τὴν μέθην τῆς νίκης νὰ σταθῆ καὶ ἀντιμετωπίσῃ τὸν μέγαν Ἔκτορα, ὅστις μόνον τοῦ Ἀχιλλέως ἦτο κατώτερος. Ὁ Ἔκτωρ ὅμως τὸν διεπέρασε μὲ τὸ δόρυ του καὶ ἀφήρεσε τὴν πανοπλίαν του. Μόλις καὶ μετὰ βίας οἱ ἄλλοι ἦρωες, πρὸ πάντων ὁ Μενέλαος, κατώρθωσαν ν' ἀποσπάσουν ἀπὸ τὰς χεῖράς του τὸ σῶμα τοῦ Πατρόκλου καὶ νὰ τὸ φέρουν πρὸς τὸν Ἀχιλλέα.

Ἡ λύσις τῆς μῆνιδος καὶ θάνατος τοῦ Ἔκτορος.— Ὅταν ὁ Ἀχιλλεύς εἶδε τὸ σῶμα τοῦ νεκροῦ φίλου του, κατελήφθη ἀπὸ βαρυτάτην λύπην καὶ ἀπὸ φοβερὰν δίψαν ἐνδικήσεως ἐναντίον τοῦ φονέως αὐτοῦ Ἔκτορος. Τῶρα πλέον ἡ ὀργή του ἐναντίον τοῦ Ἀγαμέμνονος ὑπεχώρησεν εἰς τὸ αἰσθημα τοῦτο τῆς ἐνδικήσεως.

Ἀλλὰ πῶς νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὴν μάχην; Ὅπλα πλέον δὲν εἶχε. Κανένα δὲ ξένον ὄπλον δὲν ἦτον ἀρκετὰ βαρὺ καὶ δυνατὸν διὰ τὰς ἰδικὰς του χεῖρας. Παρεκάλεσε λοιπὸν τὴν μητέρα του Θέτιν καὶ αὐτὴ ἐπήγγε πρὸς τὸν θεὸν Ἥφαιστον καὶ παρήγγειλεν εἰς αὐτὸν διὰ τὸν υἱὸν τῆς μίαν νέαν θαυμασίαν πανοπλίαν.

Μὲ αὐτὴν ὀπλισμένος ὁ Ἀχιλλεύς ἐξηλθεν εἰς τὴν μάχην, ὀδηγῶν τὰς φάλαγγας τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Τρώων, οἱ

ὅποιοι ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ Πατρόκλου ἐπῆραν θάρρος διὰ ν' ἀντισταθοῦν ἀκόμη πρὸς τοὺς Ἑλληνας. Προηγούμενος ὁ Ἀχιλλεὺς συνεφιλιώθη πλέον μὲ τὸν Ἀγαμέμνονα. Συντετριμμένος ὅμως ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ φίλου του, ἀπὸ τὰ τόσα δεινά, ἀνεγνώρισε καὶ ὁ ἦδιος πρόσον σκληρὰ ἐτιμωρήθη ἐξ αἰτίας τῆς ἐπιμονῆς του εἰς τὴν παράλογον ὀργήν. Καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἡ ὁμολογία ἦτον εἰλικρινής, ἀλλὰ τὸ κακὸν εἶχε γίνει καὶ ἦτον ἀθεράπευτον.

Φοβερὰ ἦτον ἡ αἵματοχυσία, ὅταν ἐξῆλθεν ὁ Ἀχιλλεὺς εἰς τὴν μάχην. Ἡ κοίτη τοῦ ποταμοῦ Σκαμάνδρου ἐγένευσεν ἀπὸ τὰ πτώματα τῶν Τρώων καὶ τὸ βεῦμά του ἐστόμωσεν ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἐπλημμύρισε τὴν πεδιάδα. Ἐπὶ τέλους ἔφθασεν ὁ Ἀχιλλεὺς καὶ τὸν Ἑκτορα. Ματαίως ὁ δυστυχὴς Πρίαμος καὶ ἡ Ἑκάβη μὲ θρήνους παρακαλοῦσαν ἀπὸ τὰ τείχη τὸν ἀγαπημένον υἱὸν των ν' ἀποφύγῃ τὸν φοβερὸν Ἀχιλλεὺς καὶ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν διὰ νὰ σωθῇ. Ὁ εὐγενὴς Ἑκτωρ καὶ ὀλίγες ἡμέρες πρωτύτερα, ὅταν ὁ μάντις τοῦ εἶπεν ὅτι τὰ σημεῖα τῶν θεῶν προέλεγαν τὸν θάνατόν του, ἂν ἤθελεν ἐπιμείνει εἰς τὴν μάχην, ἀπήντησεν ὅτι αὐτὸς ἓνα σημεῖον μόνον γνωρίζει ἄριστον, νὰ πολεμήσῃ ὑπὲρ τῆς πατρίδος του :

Εἷς οἰωνὸς ἄριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης.

Διὰ τοῦτο συγκινητικώτατα εἶχεν ἀποχαιρετήσει τὴν γυναῖκά του Ἀνδρομάχην καὶ τὸν υἱὸν του, βρέφος εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς, τὸν Ἀστυάνακτα. Ὅμοιος καὶ τώρα εἶπε πρὸς τὴν μητέρα του, ὅτι εἶνε αἰσχρὸν νὰ ὑποχωρήσῃ αὐτὸς, διὰ νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν του, ἐνθ' οἱ ἄλλοι Τρῶες ἐθερίζοντο ἀπὸ τὸν δεινὸν Ἀχιλλεὺς.

Ὅλοι οἱ ἄλλοι Τρῶες πλέον, ὅσοι εἶχαν διαφύγει τὸ δόρυ καὶ τὸ ξίφος τοῦ Ἀχιλλεὺς, ἐζήτησαν τὴν σωτηρίαν των ὀπισθεν τῶν ὑψηλῶν τειχῶν καὶ τῶν ἰσχυρῶν πύργων τῆς πόλεως. Μόνος ἔμεινεν ἀπ' ἔξω ὁ Ἑκτωρ. Οἱ Ἑλληνες ἐστάθησαν τότε ἐκεῖ ὅπου εὐρίσκοντο, θεαταὶ τοῦ ἀγῶνος, ὁ ὁποῖος ἔμελλε μετ' ὀλίγον νὰ συναφθῇ μεταξὺ τῶν δύο ἐχθρῶν. Μὲ τρέμουσαν καρδίαν ἐπε-

ρίμεναν καὶ οἱ Τρῶες ἀπὸ τὰ τείχη καὶ τοὺς πύργους τὴν φουδεράν μονομαχίαν.

Ὁ Ἔκτωρ κατ' ἀρχὰς ὑπεχώρησεν εἰς τὸν ἀντίπαλόν του καὶ τρεῖς φορές ὁ ταχύπους Ἀχιλλεὺς τὸν ἐκυνήγησε περίξ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως. Ἐπὶ τέλους ἐστάθη ὁ Ἔκτωρ καὶ ἔρριψε τὸ δόρυ του κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ χωρὶς ἀποτελεσμα. Μόλις ἤγγισε τὴν ἀσπίδα τοῦ Ἀχιλλέως, καὶ ἔπεσε κάτω τὸ δόρυ σπασμένον. Ὁ Ἀχιλλεὺς ἔρριψε τότε τὸ ἰδικόν του καὶ ἐπλήγωσε θανάσιμως τὸν ἐχθρόν του. Τὸν νεκρόν του ἔδεσεν ἀκολούθως ἀπὸ τοὺς πόδας εἰς τὸ ἄρμα του καὶ μὲ τὴν κεφαλὴν κρεμασμένην εἰς τὴν σκόνην τοῦ δρόμου τὸν ἔσυρε περίξ τῆς Τρωάδος, ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν δυστυχῶν γονέων καὶ τῶν ἄλλων Τρώων.

Ἐπειτα τὸν ἔσυρεν εἰς τὸ στρατόπεδον, διὰ νὰ τὸν ἀφήσῃ ἄταφος, ὡς λάφυρον τῶν σκύλων καὶ τῶν ὀρνέων. Διότι αὐτὸ ἦτον ἡ μεγίστη ἀτίμωσις τοῦ ἐχθροῦ, νὰ μείνῃ ἄταφος καὶ νὰ κατασπαραχθῇ ἀπὸ τὰ σαρκοφάγῃ ζῷα καὶ τὰ ὄρνεα.

Ἐπειτα ἐτοίμασε μεγαλοπρεπεστάτην ταφὴν διὰ τὸν φίλον του Πάτροκλον. Ἔστησε μεγάλην πυράν, ἐξήπλωσεν ἐπάνω εἰς αὐτὴν τὸ σῶμα τοῦ φίλου του, ἔκαμε μεγάλην θυσίαν καὶ ἔσφαξεν ἐπάνω του καὶ δώδεκα νέους Τρῶας αἰχμαλώτους. Ὄταν ἐκάη τὸ σῶμα καὶ κατέπεσεν ἡ πυρά, ἔσθυσεν τὸ πῦρ χύνων αἶνον. Κατόπιν ἐσύναξε τὰ ὀστᾶ τοῦ νεκροῦ καὶ τὰ ἔθεσεν εἰς πολύτιμον ἀγγεῖον, ἐπάνω δὲ ἐσώρευσεν ὁ στρατὸς πολὺ χῶμα καὶ ἐσχημάτισεν ὑψηλὸν τύμβον. Κατόπιν ἐτέλεσε μεγαλοπρεπεῖς ἀγῶνας παρὰ τὸν τάφον. Τοιοῦτος ἦτον ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἔθαπταν τοὺς ἥρωας κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον εἰς τὰς ἐκστρατείας καὶ ἀκόμη καὶ σήμερον σφίζονται τοιοῦτοι τύμβοι εἰς τὴν Τρωϊκὴν χώραν.

Οἱ θεοὶ ἐφρόντιζαν νὰ μὴ μείνῃ ἀτιμασμένον καὶ τὸ σῶμα τοῦ εὐγενοῦς Ἐκτορος. Ἔστειλαν λοιπὸν τὸν Ἑρμῆν καὶ ἐμήνυσαν τὸ θέλημά των εἰς τὸν Ἀχιλλέα. Ὁ ἄγριος πολεμιστὴς ἐπέτρεψε τότε εἰς τὸν γέροντα Πρίαμον νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ στρατόπε-

δον καὶ παραλάβῃ τὸ σῶμα τοῦ υἱοῦ του, δίδων ἄπειρα λύτρα, καθὼς ἐσυνηθίζετο τὸν καιρὸν ἐκεῖνον.

Οἱ θεοὶ ἐφρόντισαν νὰ μείνῃ καὶ ἄσηπτον τόσας ἡμέρας τὸ σῶμα τοῦ Ἑκτορος. Ὁ Πρίαμος τὸ μετέφερεν εἰς τὸ Ἴλιον καὶ οἱ Τρῶες ἔθαψαν μεγαλοπρεπῶς τὸν ἥρωά των.

Δούρειος ἵππος. Ἀλωσις καὶ καταστροφή τῆς Τροίας. Ἀπὸ τοὺς θεοὺς δὲν ἦτο δομένον νὰ κυριευθῇ ἡ Τροία οὔτε μετὰ τὴν ἀνδρείαν τοῦ Ἀχιλλέως. Τοῦναντίον ἀπὸ τὴν μείραν ἦτο γραμμένον καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς ν' ἀποθάνῃ πρὶν πέσῃ τὸ Ἴλιον.

Ἀφοῦ καὶ ἄλλους μεγάλους ἥρωας ἐφόνευσεν ὁ Ἀχιλλεὺς, συμμάχους τῶν Τρώων, εἰς τοὺς ἀγῶνας οἱ ὁποῖοι ἠκολούθησαν καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἑκτορος, ἀπέθανε καὶ αὐτὸς πληγῶθεις εἰς τὴν φτέρναν μὲ βέλος ἀπὸ τὸν ἀνανδρον Πάριν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Πάρις ἐπλήρωσε τὰς ἀμαρτίας του, πληγῶθεις ἀπὸ τὸν Φιλοκτήτην μὲ τὰ δηλητηριασμένα βέλη τοῦ Ἡρακλέους.

Ἦτο γραμμένον εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν θεῶν νὰ μὴ πέσῃ τὸ Ἴλιον, ἐνόσω ἐσφίζετο μέσσω εἰς τὴν πόλιν ἓνα παλαιὸν ξύλινον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, τὸ Παλλάδιον διότι ἡ Ἀθηνᾶ ἐλέγετο Παλλάς, ἥτοι Παρθένος, Κόρη Ἀθηνᾶ. Τὸ Παλλάδιον τοῦτο ἐπιστεύετο ὅτι ἦτο οὐρανοπετές, δηλ. εἶχε πέσει ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Ὁ Ὀδυσσεὺς ὅμως εἰσῆλθε μετημφιεστῆς εἰς τὴν πόλιν καὶ κατῴρθωσε νὰ τὸ κλέψῃ. Ἡ Ἑλένη τὸν ἀνέγνώρισεν, ἀλλὰ δὲν εἶπε τίποτε, διότι καὶ αὐτὴ ἐντρέπετο διὰ τὴν πράξιν τῆς καὶ γύχεται τὴν νίκην τῶν Ἑλλήνων, οὔτε ἤθελε νὰ γίνῃ προδότις ἐνδὸς ὁμοεθνοῦς τῆς.

Ἐπὶ τέλους ὁ πολυμήχανος Ὀδυσσεὺς ἐπενόησε καὶ τὸ τέχνασμα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐπέφερε τὴν πτώσιν τοῦ Ἴλιου.

Κατὰ συμβουλήν του κατασκεύασαν οἱ Ἕλληνες ἓνα μέγαν δούρειον, δηλ. ξύλινον, ἵππον. Δοῦρα θὰ εἶπῃ ξύλα, καὶ δόρυ ὡσαύτως ξύλον, δηλ. κοντάρι διὰ τὴν αἰχμήν. Εἰς τὴν κοιλίαν αὐτοῦ ἐκρύβῃ ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ἄλλοι ἥρωες Ἕλληνες. Ἀφήσαν

δὲ τὸν ἵππον τοῦτον ἔξω τῶν τειχῶν τῆς πόλεως καὶ αὐτοὶ ἐπιβι-
 θασθέντες εἰς τὰ πλοῖα τῶν ἀπέπλευσαν νύκτα. Μόλις ὁμως
 ἀπέμακρύνθησαν ὀλίγον, καὶ ἐκρύβησαν ὀπισθεν τῆς Τενέδου.

Ὅταν οἱ Τρῶες εἶδαν ἔξαφνα ἔρημον τὸ ἐλληνικὸν στρατό-
 πεδον, ἐνόμισαν ὅτι πραγματικῶς ἔφυγαν οἱ Ἕλληνες, ὡς μὴ ἐλ-
 πίζοντες πλέον νὰ κυριεύσουν τὴν Τροίαν. Ὁ πελώριος ὁμως ξύ-
 λινος ἵππος ἐνόμισαν ὅτι εἶνε ἀξία ἐνθύμησις τῶν μεγάλων γε-
 γονότων τοῦ δεκαετοῦς πολέμου καὶ τῆς ἀποτυχίας τῶν Ἑλλή-
 νων καὶ ἤθελαν νὰ τὸν ἐμπάσουν εἰς τὴν πόλιν ὡς ἀφιέρωμα εἰς
 τὴν Ἀθηνᾶν, τὴν ἐποίαν ἐλάτρευαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν πόλιν των.

Ματαίως ὁ ἱερεὺς Λαοκῶων ἐσυμβούλευεν αὐτοὺς νὰ δυσπι-
 στούν εἰς τὰ ῥῶρα τῶν Ἑλλήνων. Ἐνῶ ἔλεγεν αὐτὰ ὁ Λαο-
 κῶων, δύο ὑπερμεγέθεις δράκοντες ἀνέβησαν ἀπὸ τὸ παρχθαλάσ-
 σιον καὶ περιετόλιξαν αὐτὸν καὶ τὰ τέκνα του εἰς τὸν βωμὸν
 καὶ τοὺς ἔπνιξαν.

Ἐντρομοὶ οἱ Τρῶες, διότι ἐνόμιζαν ὅτι τοῦτο ἦτο τιμωρία τῶν
 θεῶν δι' ὅσα εἶπεν ὁ Λαοκῶων, ἀκόμη περισσότερον ἐπέμειναν
 εἰς τὴν γνώμην των. Οἱ θεοὶ τοὺς ἐτύφλωναν, διότι εἶχαν ἀπο-
 φασίσει πλέον τὸ τέλος τῆς πόλεως των. Ἄλλ' ὁ ἵππος ἦτον ὑπερ-
 μεγέθης καὶ ἔγινεν ἀνάγκη νὰ κριμίσουν μέρος τοῦ τείχους
 των, διὰ νὰ τὸν ἐμπάσουν εἰς τὴν πόλιν.

Τὴν νύκτα ὁμως οἱ Ἕλληνες ἐπέστρεψαν καὶ ἀπαρατήρητο
 εὐρέθησαν πάλιν ἐμπρὸς εἰς τὰ τεῖχη τοῦ Ἰλίου. Οἱ ἥρωες οἱ
 κρυμμένοι εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ ἵππου ἐξεπήδησαν τότε ἀπὸ αὐτῆν,
 ἔσφαξαν τοὺς φύλακας τῶν πυλῶν καὶ ἤνοιξαν αὐτὰς εἰς τοὺς
 ἔξω παραμονεύοντας φίλους των. Λυσσαλέοι εἰσώρμησαν τότε οἱ
 Ἕλληνες εἰς τὴν πόλιν καὶ ἤρχισαν νὰ σφάζουν ἀσπλάγχχνως ὅλους
 ὅσοι ἔπεφταν εἰς τὰς χεῖράς των, νὰ διαρπάζουν τὴν πόλιν καὶ
 νὰ τὴν πυρπολοῦν. Τὸν μικρὸν Ἀστυάνακτα ἐξεσφενδόνισαν ἀπὸ
 τὰ τεῖχη τῆς πόλεως, τὸν γέροντα Πρίαμον ἔσφαξαν ἐπάνω εἰς
 τὸν βωμὸν τοῦ Διός, τὴν γυναϊκά του Ἐκάβην, τὴν θυγατέρα του

Πολυξένην, τὴν ἄλλην του θυγατέρα Κασσάνδραν, ἣ ἐποία ἦτο μάντις καὶ εἶχε προειπεῖ τὸν ὄλεθρον τῆς Τρωΐδος, τὴν Ἀνδρομάχην, ἔσυράν αἰχμαλώτους. Τὴν Πολυξένην ἔσφαξαν κατόπιν ἐπάνω εἰς τὸν τάφον τοῦ Ἀχιλλέως. Ἡ πόλις μετεβλήθη εἰς στάκτην, ψυχὴ ζωντανὴ δὲν ἔμεινε πλέον εἰς αὐτήν.

Ἐπιστροφὴ τῶν Ἑλλήνων.—Οἱ Ἕλληνες οἱ ὁποῖοι αἰματοκύλισαν τοιουτοτρόπως τὴν Τροίαν καὶ διέπραξαν πολλὰ ἀνόσια ἔργα, σφάζοντες γέροντας, γυναῖκας καὶ παιδιὰ, δὲν ἐγύρισαν μὲ τὸ καλὸ εἰς τὴν πατρίδα των. Ὅλοι ὅσοι τοιουτοτρόπως ἡμάρτησαν, ἐχάθησαν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἄλλοι πάλιν περιπλανήθησαν μακρότατον χρόνον καὶ ἐπέρασαν μεγίστους κινδύνους πρὶν φθάσουν εἰς τὰς ἐστίας των, Καὶ ἄλλοι ὅταν ἔφθασαν ἐκεῖ εὗρηκαν τὸν θάνατον ἀπὸ χειρας δολοφόνων. Τὸν μέγαν Ἀγαμέμνονα μαζὶ μὲ τὴν Κασσάνδραν ἐσκότωσε μόλις ἔφθασεν εἰς τὰ ἀνάκτορά του ἢ ἰδίᾳ του γυναῖκα Κλυταιμνήστρα.

Περιπλανήσεις καὶ ἐπιστροφὴ τοῦ Ὀδυσσεύος εἰς Ἰθάκην.—Περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους ἥρωας περιπλανήθη κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του καὶ ἐπέρασε τοὺς μεγίστους κινδύνους ὁ Ὀδυσσεύς. Τὰς πλάνας του αὐτὰς ἐξέμνησε πάλιν ὁ ἴδιος μέγας ποιητὴς τῆς Ἰλιάδος ὁ θεῖος Ὅμηρος εἰς τὴν Ὀδυσσειάν του.

Ὁ Ὀδυσσεύς παρώργισε χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ ἐναντίον του τὸν πανίσχυρον θεὸν τῶν θαλασσῶν Ποσειδῶνα. Καὶ ὁ Ποσειδῶν τὸν κατεδίωξε φοβερὰ ἕως ὅτου οἱ θεοὶ ἐπὶ τέλους εὐσπλαχνίσθησαν τὸν πολυπαθὴ ἥρωα καὶ τὸν ἔσωσαν. Προστάτις αὐτοῦ ἦτον ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ, διότι καὶ ὁ Ὀδυσσεύς ἐτίμα αὐτήν πάντοτε καὶ ἦτον εὐσεβὴς πρὸς ὅλους τοὺς θεοὺς. Οἱ σύντροφοί του πάλιν ἡμάρτησαν θεληματικῶς πρὸς τὸν θεὸν Ἥλιον καὶ διὰ τοῦτο κανεῖς δὲν ἠξιώθη νὰ ἐπανίδῃ τὴν πατρίδα του, ἀλλ' ὅλοι εὗρηκαν οἰκτρὸν θάνατον εἰς τὰς θαλάσσας.

Κύκλωπες.—Ἦστερα ἀπὸ κινδύνους μεγάλους εἰς τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ ὕστερα ἀπὸ ἓνα τρικυμιώδη πλοῦν εἰς τὴν

ἄκραν Μαλέαν τῆς Πελοποννήσου ἀπεπλανήθη εἰς τὰς θαλάσσας ὁ Ὀδυσσεὺς μὲ τὸν στόλον του καὶ κατήντησεν εἰς μακρυνοὺς τόπους, εἰς τὴν χώραν τῶν Κυκλώπων. Οἱ Κύκλωπες ἦσαν γιγαντώδεις ἀγριάνθρωποι μονόφθαλμοι, ζῶντες εἰς τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν μέσα εἰς σπήλαια. Οὔτε ἔσπερναν οὔτε ἐγεωργοῦσαν, ἀλλὰ μόνον τὰ ποιμνιά των ἐβοσκαν ὁ καθεὶς χωριστά, ἀκοινωνητοὶ πρὸς τοὺς ἄλλους.

Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπλησίασε τὴν χώραν των μὲ μόνον τὸ ἰδικὸν του πλοῖον, ἀφήσας τὰ ἄλλα μακρύτερα εἰς μίαν νῆσον. Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὸ ἐδιάλεξε μόνον δώδεκα συντρόφους καὶ ἀποβιβάσθεις μὲ αὐτοὺς εἰσῆλθεν εἰς ἓνα σπήλαιον πλησίον τῆς ἀκτῆς. Τὸ σπήλαιον ἦτο στάνη ποιμνίων, γεμάτη ἀπὸ ἀρνιά καὶ ἐρίφια καὶ τυριά. Οἱ σύντροφοι καλὰ ἐσυμβούλευαν τὸν Ὀδυσσεῖα νὰ πάρουν ἀπὸ αὐτὰ ὅ,τι ἤμποροῦσαν καὶ νὰ φύγουν γλήγορα εἰς τὸ πλοῖόν των. Ἄλλ' ὁ Ὀδυσσεὺς ἤθελε νὰ ἰδῆ τὸν ἴδιον Κύκλωπα, ἤλπιζε μάλιστα καὶ νὰ τὸν φιλοξενήσῃ ὁ ἀγριάνθρωπος καὶ τοῦ δώσῃ καὶ δῶρα φιλοξενίας, καθὼς ἐσυνηθίζετο ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ καιροῦ ἐκείνου, ὅταν ἐδέχοντο ξένους εἰς τὸ σπιτί των. Τὰ πράγματα ὁμοῦς ἐβγήκαν πολὺ διαφορετικά.

Τὸ βράδυ ἐφθασε μὲ τὸ ποιμνιον ὁ Κύκλωψ καὶ τόσον φοβερὸς ἐφάνη εἰς τὸν Ὀδυσσεῖα καὶ τοὺς συντρόφους του, ὥστε κατατρομαγμένοι αὐτοὶ ἔμειναν ζαρωμένοι εἰς μίαν γωνίαν τοῦ σπηλαίου. Ὁ Κύκλωψ, ὅστις ὠνομάζετο Πολύφημος καὶ ἦτον υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος, μόλις ἔμπασε μέσα τὸ ποιμνιον, ἔκλεισε τὴν εἴσοδον μὲ κολοσσιαῖον βράχον. Ἐπειτα ἄρμεξε τὰ πρόβατα καὶ τὰς αἰγας, ἐτελείωσε τὰς ἐργασίας του, ἄναξε φωτιά καὶ κατόπιν, ἀνακαλύψας τοὺς ξένους εἰς τὴν γωνίαν τοῦ σπηλαίου, τοὺς ἠρώτησε ποιοὶ εἶνε. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἀπήντησεν ὅτι εἶνε Ἀχαιοὶ ἐπιστρέφοντες ἀπὸ τὴν Τροίαν καὶ τοῦ ἐζήτησε φιλοξενίαν ἐν ὀνόματι τῶν θεῶν. Ἄλλὰ γλήγορα ἐνόησεν ὅτι ὁ ἄγριος Κύκλωψ οὔτε θεοὺς ἐφοβεῖτο οὔτε ἀνθρώπους εὐσπλαγχνίζετο. Ἀντὶ ἄλλης

ἀπαντήσεως ἄρπαξε δύο συντρόφους, τοὺς ἐκτύπησε κατὰ γῆς, ὥστε νὰ ρεύσῃ ὁ ἐγκέφαλός των, καὶ κατόπιν ὤμοις τοὺς ἔφαγε.

Τὸ πρῶτ' ἔκαμε τὸ ἴδιον ὁ Κύκλωψ μὲ ἄλλους δύο συντρόφους τοῦ Ὀδυσσεύς καὶ κατόπιν ἐξῆλθε μὲ τὸ ποιμνιον εἰς τὴν βοσκὴν, ἀφοῦ ἔκλεισεν ἀπ' ἔξω μὲ τὸν ἴδιον τρόπον τὴν εἴσοδον τοῦ σπήλαιου.

Ὁ Ὀδυσσεὺς βλέπων ποία τύχη ἐπερίμενε τοὺς ὑπολειπομένους συντρόφους του καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον, ἐσκέφθη νὰ σωθῆ ἀπὸ τὸν ὄλεθρον μὲ δόλον βοηθούμενος ἀπὸ τοὺς συντρόφους του. Διότι ἐσκέφθη μὲν πρῶτα νὰ ὀρμήσῃ κατ' ἐπάνω τοῦ Κύκλωπος καὶ τὸν φονεύσῃ μὲ τὸ ξίφος, ἀλλὰ τί θὰ τὸν ὠρελοῦσε καὶ αὐτό; Πάλιν θὰ ἦτο καταδικασμένος ν' ἀποθίγῃ μαζί μὲ τοὺς συντρόφους του ἀπὸ τὴν πείναν μέσα εἰς τὸ σπήλαιον, διότι ἀδύνατον θὰ ἦτον εἰς αὐτοὺς ν' ἀνοίξουν τὴν εἴσοδον.

Ὁ ἥρωας κατέφυγε τότε εἰς τὰ συνήθη του μέσα τῆς εὐφυΐας καὶ ἐφευρετικότητος. Ἐκαμεν ὄξυ μὲ τοὺς συντρόφους του ἓνα μακρότατον καὶ βαρὺ ξύλον, τὸ ὁποῖον ὁ Κύκλωψ ἐτοίμαζε διὰ νὰ τὸ κάμῃ ρόπαλόν του, ἔκαψε τὴν ἄκραν του εἰς τὸ πῦρ καὶ ὡς δαυλὸν ἀναμμένον τὸ ἔκρυφεν εἰς τὴν στάκτην τῆς πυρᾶς, τὴν ὁποίαν ὁ Κύκλωψ ἀφῆκε τὴν ἡμέραν εἰς τὸ σπήλαιον. Τὸ βράδυ μετὰ τὸ φρικτὸν δεῖπνον ἐκέρασε τὸν Κύκλωπα ἄφθονον οἶνον, τὸν ὁποῖον πρὸς εὐτυχίαν του εἶχε πάρει μαζί ἀπὸ τὸ πλοῖον. Τόσον δὲ πολὺ ἔπιεν ὁ ἀγριάνθρωπος, ὥστε ζαλισμένος ἀπὸ τὸ γλυκὺ ποτὸν ἔπεσεν εἰς βαθύτατον ὕπνον.

Τότε μὲ τοὺς συντρόφους του προσεκτικὰ ἔδγαλε τὸν δαυλὸν ἀπὸ τὴν στάκτην καὶ τὸν ἐνέπηξεν εἰς τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ Κύκλωπος. Τυφλωμένος, μὲ τρομεροὺς πόνους, ἤρχισεν ὁ Πολύφημος φοβερὰ νὰ ὀδύρεται καὶ νὰ φωνάζῃ εἰς βοήθειαν τοὺς ἄλλους Κύκλωπας. Αὐτοὶ ἀμέσως προσέτρεξαν εἰς τὸ σπήλαιον καὶ τὸν ἐρώτησαν ἀπ' ἔξω ποῖος ἔχθρὸς τὸν προσέβαλεν. Αὐτὸς τότε ἀπήντησεν. Οὕτως, τὸ ὁποῖον ὄμως σημαίνει κανεῖς. Ὁ

πονηρὸς Ὀδυσσεὺς τοῦτο τὸ ὄνομα εἶπεν ὡς ἰδικόν του, ὅταν ὁ Κύκλωψ τὸν ἐρώτησε πῶς ὀνομάζεται. Ἀκούσαντες αὐτὸ οἱ Κύκλωπες ἐνόμισαν ὅτι τίποτε δὲν παθαίνει ὁ συνάδελφός των καὶ ἀνεχώρησαν.

Τυφλὸς ὁ Πολύφημος ἀδύνατον ἦτο νὰ συλλάβῃ εἰς τὸ σπήλαιον τοὺς ξένους. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐν τῷ μεταξὺ τὴν νύκτα προσέδεσε τοὺς συντρόφους του κάτω ἀπὸ τὰς κοιλίας τῶν προβάτων, αὐτὸς δὲ ὁ ἴδιος ἐκρεμάσθη ἀπὸ τὴν κοιλίαν τοῦ μεγάλου καὶ παχυμάλλου κριοῦ τοῦ ποιμνίου.

Ὁ Κύκλωψ τὸ πρῶτ' ἔβγαλεν ἓνα ἀπὸ ἓνα τὰ πρόβατά του ἔξω ἀπὸ τὸ σπήλαιον, ψηλαφῶν καλὰ τὴν ῥάχιν των, διὰ νὰ μὴ τοῦ διαφύγῃ κανεὶς ἀπὸ τοὺς ξένους. Ἀλλὰ χωρὶς νὰ τὸ ἐννοήσῃ εἶχε σώσει ἤδη αὐτούς. Ὁ Ὀδυσσεὺς λυτρωθεὶς τοιουτοτρόπως ἀπὸ τὴν εἰρκτὴν ἔσπευσε ἀμέσως μὲ τοὺς συντρόφους του εἰς τὸ πλοῖον, ἄρπαξαν ὅλοι τὰ κουπιὰ καὶ ἀπεμακρύνθησαν ἀμέσως ἀπὸ τὴν μικρὸν ὄρμον. Ὁ Ὀδυσσεὺς ὅμως εἶχεν ἀκόμη τὸ θάρρος νὰ φωνάξῃ ἀπὸ τὸ πλοῖον λόγους ἐμπαικτικὸς πρὸς τὸν Πολύφημον. Εἰς τὴν φωνὴν του ἐπάνω ὁ Κύκλωψ ἐξεσφενδόνισε βράχους ἐναντίον του καὶ μόλις ὁ Ὀδυσσεὺς διέφυγε τὸν κίνδυνον νὰ καταπετρωθῇ καὶ βυθισθῇ. Ὁ Ποσειδὼν ὅμως, ὠργισμένος διὰ τὴν τύφλωσιν τοῦ υἱοῦ του, ἀπεφάσισε τότε τὸν ὀλεθρον τοῦ Ὀδυσσεῦς.

Κίρκη καὶ Καλυψώ.—Φύγων ἀπὸ τὴν νῆσον τῶν Κυκλώπων ὁ Ὀδυσσεὺς, κατήντησε πρῶτα εἰς τὴν νῆσον τοῦ Αἰόλου, θεοῦ τῶν ἀνέμων. Ὁ Αἴολος τοῦ ἔδωκεν εἰς ἄσκὸν ἐκ δέρματος βοῦς κλεισμένους τοὺς ἀνέμους, μόνον δὲ ἐλεύθερον ἀφήκε τὸν Ζέφυρον διὰ νὰ ἐπανέλθῃ ἀσφαλῶς εἰς τὴν πατρίδα του ὁ Ὀδυσσεὺς. Ἀλλ' οἱ σύντροφοί του, νομίσαντες ὅτι θησαυροὺς φέρει κρυφὰ μαζί του ὁ ἥρωας, ἔλυσαν τὸν ἄσκον καὶ οἱ ἐλευθερωθέντες ἄνεμοι τοὺς διεσκόρπισαν πάλιν εἰς τὸν πόντον. Ὅταν δὲ τοιουτοτρόπως πλανώμενοι κατήντησαν εἰς τὴν χώραν τῶν Λαι-

στρυγόνων, ἐκεῖ οἱ ἄγριοι οὔτοι ἄνθρωποι κατελιθοβόλησαν τὸν στόλον, ὥστε πάντα τὰ ἄλλα πλοῖα μὲ τοὺς ἐπιβάτας των, ἐκτὸς τοῦ πλοίου τοῦ Ὀδυσσεῶς μὲ τοὺς ἰδικούς του συντρόφους, κατεποντίσθησαν.

Ὁ Ὀδυσσεύς, μόλις ἀπ' ἐκεῖ σωθεὶς μόνος μὲ τὸ πλοῖόν του καὶ τοὺς ἐπιβάτας του, ἔφθασεν εἰς τὴν νῆσον τῆς Κίρκης, ἣ ὁποία ἦτο μάγισσα καὶ μετεμόρφωσε τοὺς συντρόφους του εἰς χοίρους. Μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ θεοῦ Ἑρμοῦ ὁ Ὀδυσσεύς ἔσωσε καὶ αὐτοὺς καὶ τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ τὴν μάγισσαν αὐτήν, ἣ ὁποία μάλιστα μετὰ τοῦτο τὸν ἐφιλοξένησε καὶ καλὰ τὸν προέπεμψε.

Κατόπιν, ἀφοῦ ἐπέρασε πρῶτα ἀπὸ τὸν τόπον τῶν νεκρῶν εἰς τὰ ἄκρα τοῦ Ὠκεανοῦ, ἐγύρισε κατόπιν καὶ διήλθεν εἰς ἀστενὸν πορθμόν, διὰ τὸν ὁποῖον οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγαν ὅτι ἦτον ὁ Σικελικός. Ἐδῶ ἦσαν φοβερὰ θηρία τῆς θαλάσσης, ἡ Σκύλλα καὶ ἡ Χάρυβδις. Ἐσώθηκεν ἀπ' αὐτά, ἀφοῦ ἔχασε μερικοὺς συντρόφους.

Ἐπέρασε δὲ πρῶτύτερα ἀπὸ τοῦτο καὶ ἀπὸ τὰς Σειρήνας, αἱ ὁποῖαι εἶχαν πρόσωπον γυναικὸς καὶ σῶμα πτηνοῦ, καὶ μὲ τὸ ὠραῖόν των τραγοῦδι προσεῖλκυαν τοὺς ταξιδιώτας καὶ τοὺς ἔπνιγαν. Ἐσώθηκε καὶ ἀπὸ αὐτὰς ὁ Ὀδυσσεύς, ἀφοῦ ἔφραξε τὰ ὦτα τῶν συντρόφων του, ὁ ἴδιος δὲ διέταξε νὰ δεθῆ εἰς τὸ κατάρτι τοῦ πλοίου, διὰ νὰ μὴν ἠμπορῆ καὶ θέλων νὰ τρέξῃ πρὸς τὰς Σειρήνας.

Ἐπειτα ἐπέρασεν ἀπὸ μίαν νῆσον ὀνομαζομένην Θρινακίαν οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγαν ὅτι τάχα αὐτὴ ἦτον ἡ Σικελία, ὅπου ἔβασκαν πρόβατα καὶ ἀγελάδες ἱεραὶ τοῦ θεοῦ Ἥλιου, βοσκομένοι ἀπὸ Νύμφας. Οἱ σύντροφοὶ του παρακούσαντες τὰς συμβουλὰς του ἔσφαξαν τὰς ἀγελάδας ταύτας καὶ τὰς ἔφαγαν. Ἄλλ' εἰς τὴν ἀναχώρησίν των ὁ Ἥλιος ἐσήκωσε φοβερὰν τρικυμίαν καὶ κατεπόντισε τὸ πλοῖον καὶ τοὺς συντρόφους τοῦ Ὀδυσσεῶς. Μόνος αὐτὸς κολυμβῶν ἐσώθη εἰς μίαν νῆσον, ὅπου κατοικοῦσεν ἡ ἐντελῶς ἀπομονωμένη ἀπὸ τὸν ἄλλον κόσμον καλὴ Νύμφη Καλυψώ.

Ἡ Νύμφη αὐτὴ ὑπεδέχθη λαμπρῶς τὸν Ὀδυσσεά καὶ τὸν

ἐκράτησε κοντά της ἑπτὰ ἔτη μὲ κάθε εἶδος περιποιήσεις. Τοῦ προσέφερε μάλιστα καὶ τὴν ἀθανασίαν, ἐὰν ἤθελε νὰ μείνῃ ἐκεῖ πάντα μαζί της. Ἄλλ' ὁ Ὀδυσσεὺς ἀδιάκοπα ἐποθοῦσε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του. Ἄς ἔβλεπεν, ἔλεγεν, ἀπὸ μακρὰν καὶ μόνον καπνὸν ν' ἀνεβαίνῃ ἀπὸ τὰς στέγας τῶν οἰκιῶν της καὶ ἄς ἀπέθνησκεν.

Οἱ θεοὶ τότε εὐσπλαγχίσθησαν πλέον τὸν πολυπαθῆ ἥρωα καὶ ἡ Ἀθηνᾶ πρὸ πάντων παρεκάλεσε πολὺ τὸν Δία νὰ τὸν σώσῃ. Κρυφὰ ἀπὸ τὸν Ποσειδῶνα ἔστειλεν ὁ Ζεὺς τὸν Ἑρμῆν πρὸς τὴν Καλυψῶ καὶ τῆς ἐμήνυσε τὴν ἀπόφασίν του. Ἡ Καλυψῶ ἐν ἡμποροῦσε πλέον ν' ἀνισταθῆ εἰς τὸ θέλημα τοῦ Διὸς καὶ ἐτοίμασεν ὄλα διὰ τὸν ἀπόπλουτον τοῦ Ὀδυσσεῶς. Ὁ Ὀδυσσεὺς κατεσκεύασε μόνος του σχεδιάν, ἔλαβε μέσα τὰς προμηθείας, τὰς ὁποίας πλουσιοπαρόχως ἐτοίμασεν ἡ Καλυψῶ, καὶ μὲ οὐριον ἄνεμον ἀνεχώρησε.

Νῆσος τῶν Φαιάκων. Ναυσικᾶ.— Δέκα ἑπτὰ ἡμέρας ἐταξίδευε λαμπρὰ ὁ ἥρως καὶ ἔβλεπεν ἤδη τὰ βουνὰ τῆς νήσου τῶν Φαιάκων, ὅπου κατὰ τὰς ὁδηγίας τῆς Καλυψοῦς διευθύνετο. Ἄν ἔφθανεν ἐκεῖ, δὲν θὰ ἦτο πλέον μακρὰν ἀπὸ τὴν ἀγαπημένην του Ἰθάκην.

Ἄλλὰ τὴν δεκάτην ὀγδόην τὸν παρετήρησεν ὁ Ποσειδῶν ἐνῶ ἦσυχος ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπλησίαζεν εἰς τὸ τέλος τῶν πολυετῶν του περιπλανήσεων. Ὁ Ποσειδῶν ἔτυχε τότε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας ἀπὸ μίαν ἐπίσκεψίν του εἰς τοὺς Αἰθίοπας, ὅπου παρευρέθη εἰς μεγάλας θυσίας, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν πρὸς χάριν του. Ἡ ὀργὴ τοῦ φοβεροῦ θεοῦ τῶν θαλασσῶν δὲν εἶχε πλέον ὄρια. Ἐκτύπησε μὲ τὴν τρίαινάν καὶ ἔκαμεν ἄνω κάτω τὸν πόντον. Ἡ σχεδιά κατεποντίσθη καὶ μόλις ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπρόφθασε νὰ πηδήσῃ γυμνὸς εἰς τὴν θάλασσαν. Τρεῖς ἡμέρας ἐπάλαιε μὲ τὰ κύματα. Τέλος τὸν εὐσπλαγχίσθη ἡ Νύμφη τῆς θαλάσσης Λευκοθέα, τοῦ ἔρριψε τὸν πέπλον της ὡς σωσίβιον καὶ τοιούτο-

τρόπως ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπλησίασε μίαν ἀκτὴν καὶ ἐξῆλθεν εἰς τοὺς βράχους Ὁ Ποσειδῶν ὄμως, ἀφοῦ κατεπόντισε τὴν σχεδίαν, ἐνόμισε πλέον ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπνίγη. Τὸν ἀφῆκε λοιπὸν ὡς χαμένον πλέον καὶ ἀνεχώρησεν.

Ἐξηγητλημένος καθὼς ἦτο ὁ Ὀδυσσεὺς δὲν ἤμποροῦσε νὰ κινηθῆ ἀπὸ τὴν ἀκτὴν ὅπου ἐξῆλθεν. Ἐκεῖ ἓνα ποτάμιον ἔχυνε τὰ νερά του εἰς τὴν θάλασσαν καὶ περίξ ἦσαν δένδρα πυκνά. Παχὺ στῶμα φύλλων πεσμένων ἀπὸ τὰ δένδρα ἐσκέπαζε τὸ ἔδαφος. Εἰς αὐτὰ μέσα ἐχώθη ὁ Ὀδυσσεύς, διὰ νὰ ξεκουράσῃ καὶ ζεστάνῃ τὰ ἀποκαμωμένα καὶ παγωμένα μέλη του. Ἐκεῖ καὶ ἀπεκοιμήθη. Ὁ Ὀδυσσεὺς δὲν ἤξευρεν ὅτι αὐτὴ ἦτον ἡ νῆσος τῶν Φαιάκων.

Οἱ Φαίαικες ἦσαν ναυτικὸς λαὸς καὶ ἔζων εὐτυχησμένοι εἰς τὴν νῆσόν των. Ἡ νῆσος αὐτὴ ὠνομάζετο Σχερία. Οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγαν ὅτι αὐτὴ τάχα ἦτον ἡ κατόπιν ὀνομασθεῖσα Κέρκυρα. Βασιλεὺς τῶν Φαιάκων ἦτο ὁ Ἀλκίνοος.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ποῦ ἐσώθη ὁ Ὀδυσσεὺς εἰς τὴν νῆσον ἔτυχε κατὰ θεῖαν ἔμπνευσιν νὰ ζητήσῃ ἡ βασιλοκόρη Ναυσικᾶ ἀπὸ τὸν πατέρα της τὴν ἄδειαν νὰ κατεβῆ ἀπὸ τὸ παλάτι της εἰς τὸν ποταμὸν, διὰ νὰ φροντίσῃ μαζὶ μὲ τὰς ὑπηρετριάς της διὰ τὴν πλύσιν τῶν ἀσπρорροῦχων τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας. Τοῦ καιροῦ ἐκείνου αἱ βασίλισσαι καὶ βασιλοκόραι ἐφρόντιζαν δι' ὅλας τὰς οἰκιακὰς ἐργασίας. Εἶχε φροντίσει ὄμως ἡ Ἀθηναῖα νὰ βάλῃ τὴν ιδέαν αὐτὴν εἰς τὴν Ναυσικᾶν, διὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τοιοῦτοτρόπως τὴν σωτηρίαν τοῦ ἥρωος.

Ἀφοῦ ἐπῆγαν εἰς τὸν ποταμὸν καὶ ἐτελείωσεν ἡ πλύσις, τὰ κοράσια μὲ τὴν Ναυσικᾶν ἠθέλησαν νὰ διασκεδάσουν καὶ ἤρχισαν νὰ παίζουσαν τὴν σφαῖραν. Μίαν φορὰν ἡ σφαῖρα ἐπέταξε μακρὰν ἀπὸ αὐτὰς καὶ ἔπεσεν εἰς τὸ νερόν. Τοῦτο ἔκαμε τὰ κοράσια νὰ φωνάξουν δυνατὰ, ἀλλ' ἀπὸ τὰς φωνὰς ἐξύπνησεν ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ἀνετινάχθη ἀπὸ τὴν κοίτην του. Ἰσπερσθεῖς μὲ

κλάδον δένδρου ἐζήτησε νὰ πλησιάσῃ τὰ κοράσια, ἀλλ' αὐτὰ κατατρομαγμένα εἰς τὴν θεάν του ἔφυγαν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ διεσκορπίσθησαν ἢ μίᾳ ἐδῶ καὶ ἢ ἄλλῃ ἐκεῖ, μόνη δὲ ἔμεινεν εἰς τὴν θέσιν τῆς ἢ εὐγενῆς Ναυσικᾶ. Πρὸς αὐτὴν λοιπὸν μακρόθεν ἀπετάθη ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ τὴν παρεκάλεσε νὰ τὸν ἀκούσῃ. Χωρὶς νὰ εἰπῇ ποῖος ἦτο, σύντομα ἐξήγησε μόνον πρὸς τὴν βασιλοκόρην πῶς ὡς ναυαγὸς κατήντησεν ἐκεῖ, καὶ ἐζήτησε νὰ τὸν σώσῃ. Ἡ εὐγενῆς Ναυσικᾶ τοῦ ἔδωκε πρῶτα ἐνδύματα νὰ ἐνδυσθῇ, τοῦ ἐξήγησεν ἔπειτα ὅτι ἡ χώρα εἰς τὴν ὁποίαν ἔφθασεν ἦτον ἡ νῆσος τῶν Φαίικων καὶ ὅτι αὐτὴ ἦτον ἡ κόρη τοῦ βασιλέως Ἀλκινόου καὶ τὸν ἐσυμβούλευσε τί ἔπρεπε νὰ κάμῃ, διὰ νὰ ζητήσῃ τοῦ πατρὸς τῆς τὴν βοήθειαν. Τὸ βράδυ προηγήθη αὐτῇ ἐπιστρέφουσα εἰς τὴν πόλιν, κατόπιν τῆς δὲ ἐμπήκειν ὁ Ὀδυσσεὺς, καὶ ὡς ἄγνωστος ξένος ἐζήτησε τὴν φιλοξενίαν τοῦ βασιλέως εἰς τὸ παλάτι του.

Μεγαλοπρεπῶς καὶ πλουσίως ἐφιλοξένησεν ὁ Ἀλκίνοος τὸν ἄγνωστον ξένον, ὑποσχεθεὶς εἰς αὐτὸν ἀμέσως ὅτι εὐθὺς ἐκεῖνος ἐζήτησε, νὰ τὸν προπέμψῃ δηλαδὴ ἀσφαλῶς εἰς τὴν πατρίδα του. Ἔως ὅτου ὅμως γίνῃ ἡ πρὸς τοῦτο ἐτοιμασία, τὴν ἐπαύριον προσέφερε πρῶτα ὁ Ἀλκίνοος μέγα συμπόσιον πρὸς τιμὴν τοῦ ξένου. Εἰς αὐτὸ καὶ ἀγῶνες ἐτελέσθησαν δρόμου καὶ πάλης καὶ ἄλλοι ματῶς καὶ δίσκου, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Ὀδυσσεὺς ὁ ἴδιος ἔδωκε λαμπρὰ δείγματα τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἐπιδεξιότητός του.

Καὶ τότε μόνον κατὰ τὴν συνήθειαν τοῦ καιροῦ ἐκεῖνου ἐρώτησεν ὁ Ἀλκίνοος τὸν ξένον ποῖος ἦτο καὶ μετὰ ποίας πλάνας κατήντησεν εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον, ὁπόθεν μετ' ὀλίγον ἔμελλε νὰ προπεμφθῇ εἰς τὴν πατρίδα του.

Ἐγὼ εἶμαι, εἶπε τότε ἐγειρόμενος εἰς τὴν μέσῃν τοῦ λαοῦ μὲ βασιλικὴν μεγαλοπρέπειαν ὁ ἦρωας, ἐγὼ εἶμαι ὁ Ὀδυσσεὺς ὁ υἱὸς τοῦ Λαέρτου, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰθάκης, ὁ πορθητὴς τῆς Τροίας. Καὶ εἰς τὸ ἐκθαμβὸν ἀχροατήριόν του διηγῆθη ὅλην τὴν ἱστορίαν

του ἀπὸ τὴν στιγμήν ποῦ ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Τρωάδα ἕως εἰς τὴν στιγμήν ποῦ ἔφθασεν εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ἀλκινόου.

Ὁ βασιλεὺς τότε καὶ ὁ λαὸς του ἐτοίμασαν πλοῖον, διὰ νὰ τὸν ἐπαναφέρουν εἰς τὴν Ἰθάκην, ἀφοῦ καὶ ἄπειρα δῶρα δι' αὐτὸν ἐπέβιβασαν εἰς τὸ πλοῖον.

Τὴν ἰδίαν ἐσπέραν ἀπέπλευσε τὸ πλοῖον καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς ἤσυχος πλέον ἔπεσεν εἰς βαθὺν ὕπνον εἰς αὐτό. Τὸν εἶχε λησμονήσει καὶ ὁ Ποσειδῶν, ὁ ἑποῖος, καθὼς εἶπαμεν, τὸν ἐνόμισε καταποντισμένον.

Ὑστερα ἀπὸ ὀλίγας ὥρας ἔφθασαν εἰς τὴν Ἰθάκην οἱ ἐπιδέξιοι ναυτικοὶ Φαίακες. Εἰς τὴν ἀκτὴν ἔβγαλαν ὄλα τὰ δῶρα, ἤσυχα ἀφήκαν ἐκεῖ καὶ τὸν βαθιὰ ἀκόμη κοιμώμενον Ὀδυσσεά καὶ ἀνεχώρησαν. Τότε μόνον ἐνόησε καὶ ὁ Ποσειδῶν τί συνέβη καὶ εὐθὺς μετέβαλε τὸ πλοῖον τῶν Φαίακων εἰς βράχον μέσα εἰς τὴν θάλασσαν. Ὁ Ὀδυσσεὺς ὅμως ἦτο σωζόμενος, διότι ἦτο πλέον ἔξω τοῦ θαλασσίου βασιλείου τοῦ Ποσειδῶνος.

Πηνελόπη, Τηλέμαχος, φόνος τῶν μνηστήρων.— Ἀπὸ τὴν στιγμήν αὐτὴν ἡ Ἀθηναῖ πλέον ἀνέλαβε μὴ νὰ διευθύνῃ καλῶς τὰ πράγματα, διὰ νὰ τελειώσουν καὶ τὰ τελευταῖα δεινὰ τοῦ ἥρωος. Διότι τὰ δεινὰ του δὲν ἦσαν ἀκόμη τελειωμένα.

Ὁ Ὀδυσσεὺς εἰς τὴν Ἰθάκην εὐρέθη ἐκτεθειμένος εἰς νέους μεγάλους κινδύνους καὶ διὰ νὰ σωθῇ ἀπ' αὐτοὺς ἐχρειάζετο ὄχι πλέον ἀνδρεία, ἀλλὰ πρὸ πάντων μεγάλη φρόνησις καὶ προσοχή. Ἴδου τί συνέβαιναν εἰς τὴν Ἰθάκην.

Ἐκεῖ ὄλοι πλέον εἶχαν ἀπελπισθῆ διὰ τὴν ἐπιστροφήν τοῦ ἥρωος. Εἰς τὸ παλάτι του ἔμενε μόνον ἡ γυναῖκά του Πηνελόπη μὲ τὸν μικρὸν υἱὸν της Τηλέμαχον, τὸν ὁποῖον ὁ Ὀδυσσεὺς ἀναχωρῶν εἰς τὴν Τρωάδα ἀφήκε βρέφος εἰς τὴν ἀγκάλῃν της. Ὁ ὑπέργηρος πατήρ του Λαέρτης διέτριβεν εἰς τοὺς ἀγρούς. Οἱ μόνοι πιστοὶ ἄνθρωποι εἰς τὸν οἶκόν του ἦσαν ὁ χαιροβοσκὸς Εὐμαιοὺς καὶ ἡ οἰκονόμος τῶν ἀνακτόρων Εὐρύκλεια. Οἱ μεγά-

λοι ὅμως τοῦ βασιλείου, οἱ νεώτατοι, ὅσοι δὲν εἶχαν ἀναχωρήσει εἰς τὴν ἐκστρατείαν, ἐσκέφθησαν ν' ἀρπάξουν αὐτοὶ τὴν βασιλείαν καὶ νὰ κληρονομήσουν καὶ ὅλην τὴν περιουσίαν τοῦ Ὀδυσσεύς. Συνήχθησαν λοιπὸν ὅλοι εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ ἐκεῖ ἔμεναν διαρκῶς, κατασπαταλῶντες τὴν βασιλικὴν περιουσίαν, καὶ συνάμα ἐζήτουν νὰ ἐκλέξῃ ἢ Πηνελόπη ἕναν ἀπὸ αὐτοὺς ὡς ἄνδρα τῆς, διὰ νὰ γίνῃ αὐτὸς βασιλεὺς.

Ἄλλ' ἢ πιστὴ σύζυγος Πηνελόπη, ἢ ὁποία δὲν ἔχανε τὴν ἐλπίδα ὅτι οἱ θεοὶ θὰ τῆς ἔστελνιν ὀπίσω τὸν ἄνδρα τῆς, διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς παρανόμους μνηστήρας, ἀπεπλάνα αὐτοὺς καὶ ἀνέβαλλε πάντοτε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀπαιτήσεώς των. Ἐπροφασίζετο ὅτι ἔπρεπε νὰ τελειώσῃ πρῶτα μίαν ἐργασίαν τῆς εἰς τὸν ἀργαλεῖδον καὶ κατόπιν θὰ ἔκαμνε τὴν ἐκλογὴν. Ἄλλ' αὐτὴ ὅ,τι ὕφαινε τὴν ἡμέραν διέλυε τὴν νύκτα καὶ τοιοῦτοτρόπως ἢ ἐργασία δὲν ἐτελείωνε ποτέ.

Ἄλλὰ τὰ χρόνια ἐπερνοῦσαν καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς δὲν ἐφαίνετο. Οἱ μνηστήρες ἐγίνοντο ἀπαιτητικώτεροι καὶ ὕβριστικώτεροι. Ἐμεγάλωνεν ὅμως καὶ ὁ Τηλέμαχος καὶ ὅταν ἔφθασε τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἀπουσίας τοῦ Ὀδυσσεύς, ἐγίνετο καὶ ὁ Τηλέμαχος εἰκοσαετής.

Ἐβλεπε πλέον τὴν καταστροφὴν τοῦ οἴκου του καὶ τὸν ὕβριστικὸν τρόπον τῶν μνηστήρων. Ἡ ψυχὴ του ἀγανάκτοῦσε καὶ μίαν ἡμέραν ἐπροσκάλεσε τὸν λαὸν ὅλον εἰς συνέλευσιν πρώτην φορὰν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ὀδυσσεύς καὶ ἔκαμνε εἰς αὐτὸν τὰ παράπονά του ἐναντίον τῆς ἀδικίας καὶ παρανομίας τῶν μνηστήρων. Αὐτοὶ ὅμως ἀποτόμως ἀπήντησαν καὶ εἶπαν ὅτι ἡ ἰδίᾳ μητέρα του μὲ τὰς ἀναβολὰς τῆς εἶνε ἢ αἰτία τοῦ κακοῦ. Ἄς τὴν διώξῃ λοιπὸν, εἶπαν, ὁ Τηλέμαχος ἀπὸ τὸ παλάτι, διὰ νὰ ὑπάρῃ πρὸς τοὺς γονεῖς τῆς, καὶ ἐκεῖ ἄς ἐκλέξῃ ἕναν ἀπ' αὐτοὺς ὡς ἄνδρα τῆς. Ἄλλ' ὁ Τηλέμαχος ἀπήντησεν ὅτι ποτέ δὲν θὰ κάμῃ τοιοῦτον κακὸν πρὸς τὴν μητέρα του, ἢ ὁποία τὸν ἐγέννησε καὶ τὸν

ἀνέθρεψε, παρακαλεῖ ὁμως τοὺς θεοὺς νὰ ἐκδικήσουν αὐτοὶ τὸν Ὀδυσσεῆα, τιμωροῦντες τὴν αὐθάδειαν τῶν παρανόμων μνηστήρων.

Μὲ τὸ θάρρος ὁμως τοῦτο ποὺ ἔδειξεν ὁ Τηλέμαχος ἐκινδύνευε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοὺς ἀνοσίους μνηστήρας. Ἡ Ἀθηναῖα τότε ἐτοίμασεν ἕνα ταξίδι εἰς τὸν Τηλέμαχον, διὰ νὰ λείψῃ ὀλίγον ἀπὸ τὴν Ἰθάκην καὶ λάβῃ συνάμα καὶ αὐτὸς πείραν τοῦ κόσμου. Ἡ Ἀθηναῖα μεταμορφωμένη εἰς φίλον τοῦ Τηλεμάχου τὸν συνώδευσεν εἰς τὴν Πύλον καὶ εἰς τὴν Σπάρτην. Ἐκεῖ ἤλπιζεν ὁ Τηλέμαχος ὅτι ἤθελε λάβει πληροφορίας περὶ τοῦ πατρὸς του ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς Νέστορα καὶ Μενέλαον, οἱ ὁποῖοι ἤδη εἶχαν ἐπιστρέψει εἰς τὰς ἐστίας των.

Εἰς τὴν ἐπίσκεψιν αὐτὴν ὁ Τηλέμαχος ἐγνωρίσθη μὲ δύο ἐνδόξους βασιλεῖς, φίλους στενοῦς τοῦ πατρὸς του, ἐγνώρισε δὲ καὶ τὴν λαμπρότητα τῶν ἀνακτόρων τοῦ Μενελάου καὶ τὴν Ἑλένην. Λέγουν μάλιστα ὅτι κατόπιν ἐνουμφεύθη τὴν μοναχοκόρην τῆς Ἑλένης καὶ τοῦ Μενελάου. Ἔλαβε καὶ ὅσας πληροφορίας εἶχαν νὰ τοῦ δώσουν περὶ τοῦ πατρὸς του ὁ Νέστωρ καὶ ὁ Μενέλαος.

Ὅταν ἐπέστρεψεν ὁ Τηλέμαχος εἰς τὴν Ἰθάκην, οἱ μνηστῆρες εἶχαν στήσει εἰς ἕνα νησάκι ἔξω αὐτῆς ἐνέδραν διὰ νὰ τὸν φονεύσουν. Μὲ τὴν βοήθειαν τῆς Ἀθηναῖς ἀπέφυγεν ὁ Τηλέμαχος τὴν ἐνέδραν καὶ ἔφθασε σῶος εἰς τὸ παλάτι.

Αὐτὰς τὰς ἡμέρας ἀκριβῶς ἔφθανε καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς εἰς τὴν Ἰθάκην, καθὼς διηγήθημεν. Ὅταν ἐσηκώθη ἀπὸ τὸν ὕπνον του ὁ ἦρωες, κατ' ἀρχὰς ἐτρόμαξεν. Ἐφοβήθη μήπως κακὴ τύχη πάλιν τὸν κατεδίωκε καὶ εὗρίσκετο πάλιν ἐγκαταλελειμμένος εἰς καμμίαν ἔρημον ἀκτὴν. Ἄλλ' ἡ Ἀθηναῖα ταχέως τὸν ἀπήλλαξεν ἀπ' αὐτὸν τὸν φόβον. Ὁ Ὀδυσσεὺς κατόπιν ἐξησφάλισε τὰ πολυτιμὰ του δῶρα εἰς ἕνα παρακείμενον σπήλαιον. Ἐπειτα μεταμορφωμένος ἀπὸ τὴν Ἀθηναῖαν εἰς γέροντα ἐπαίτην ἐπῆρε τὸν δρόμον πρὸς τὸν χοιροβοσκὸν Εὐμαιον. Μὲ πολλὰς προφυλάξεις,

μὲ διαφόρους πλαστὰς διηγήσεις, ὁ Ὀδυσσεὺς ἐφανερῶθη πρῶτον εἰς τὸν Τηλέμαχον, ὅστις ἀπὸ τὸ ταξίδι του ἐπιστρέφων ἦλθε κατ' εὐθείαν πρὸς τὸν Εὐμαιο, ἀργότερα δὲ εἰς τὴν Εὐρύκλειαν καὶ τελευταῖον καὶ εἰς τὸν Εὐμαιο. Ὅλα ἔγιναν μὲ μεγάλην μυστικότητα καὶ εἰς διάστημα ἀρκετῶν ἡμερῶν, καὶ κάθε φορὰ συγκινητικωτάτη ἦτον ἡ σκηνὴ τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ Ὀδυσσεὺς μὲ τοὺς παλαιοὺς πιστοὺς του ἀνθρώπους καὶ πρῶτα πρῶτα μὲ τὸν υἱὸν του, ἔσχατα δὲ πάντων μὲ τὴν γυναῖκά του Πηνελόπην. Ὅταν ὅμως ὡς γέρον ἐπαίτης μὲ βράκη εἰς τοὺς ὤμους ἐπάτησε τὸ κατώφλιον τῆς πύλης τῶν ἀνακτόρων, ὁ παλαιὸς σκύλος του Ἄργος, ὑπέργηρος πλέον, τὸν ἀνεγνώρισε. Τὸ πιστὸν ζῶον μόλις ἠδύνατο νὰ κινηθῆ ἀπὸ τὴν θέσιν του. Ἀπὸ τὴν χαρὰν του ὅμως ἐχαμήλωσε τὰ αὐτιά του, ἐκύνησε τὴν οὐρὰν διὰ νὰ θωπεύσῃ τὸν κύριόν του καὶ ἀπέθανεν εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ.

Οἱ μνηστῆρες ἐσυμποσίαζαν εἰς τὸ παλάτι τοῦ Ὀδυσσεὺς, ὅταν εἶδαν τὸν ἄγνωστον ξένον νὰ παρουσιάζεται εἰς τὸ μέσον των. Τὴν αὐθάδειάν των δὲ ἔδειξαν καὶ πρὸς αὐτὸν ἀκόμη τὸν γέροντα ἐπαίτην, τὸν ὅποιον ἤρχιζαν νὰ ἐμπαίζου καὶ νὰ τὸν κακομεταχειρίζωνται. Ὁ αὐθαδέστερος μάλιστα ἔρριψε κατ' ἐπάνω του ἓνα κᾶθισμα καὶ τὸν ἐκτύπησεν εἰς τὰ νῶτα. Ἀλλὰ τὰ πράγματα πλέον ἐπλησίαζαν εἰς τὸ τέλος. Ἡ Πηνελόπη, ἐμπνεομένη ἀπὸ τὴν Ἀθηνᾶν, ἐβγήκεν ἀπὸ τὰ δωμάτια της καὶ παρουσιάσθη εἰς τοὺς ἐκθάμβους μνηστῆρας, οἱ ὅποιοι χωρὶς καμμίαν συστολὴν πλέον τὴν ἐβίαζαν πρὸς τὸν γάμον, ἐνῶ μεταξύ των συνεσκέπτοντο καὶ πῶς νὰ ἐξολοθρεύσουν συγχρόνως τὸν Τηλέμαχον. «Μάλιστα, εἶπε, σήμερον θὰ ἐκλέξω ἓνα ἀπὸ σᾶς ἄνδρα μου καὶ θὰ τοῦ δώσω τὴν βασιλείαν τοῦ Ὀδυσσεὺς. Ἄλλ' αὐτὸς πρέπει πρῶτον νὰ δειχθῆ ἱκανὸς ὅτι μπορεῖ νὰ τοξεύσῃ τὸ βέλος ἀπὸ τὸ τόξον τοῦ Ὀδυσσεὺς καὶ νὰ διαπεράσῃ αὐτὸ ἀπὸ τὰς ὀπὰς τῶν δωδεκά πελέκειν ὅπου θὰ στήσω ἐδῶ ὡς στόχον».

Εἶπεν αὐτὰ καὶ ἔφερεν ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ παλατιοῦ τὸ παλαιὸν

τόξον τοῦ ἥρωος. Αὐτὴ δὲ ἐγύρισεν ὀπίσω εἰς τὰ δωμάτιά της.

Ματαίως ὅμως οἱ μνηστῆρες ἐπροσπάθησαν ὁ ἓνας κατόπιν τοῦ ἄλλου νὰ τεντώσουν κἂν τὴν χορδὴν τοῦ τόξου. Τότε ὁ περιφρονημένος γέρον καὶ ἐπαίτης, ὁ Ὀδυσσεύς, ἀναλαμβάνων πλέον κατὰ θέλησιν τῆς Ἀθηνᾶς ὄλην τὴν μεγαλοπρεπῆ βασιλικὴν του μορφήν, ἐπῆρε τὸ τόξον εἰς τὰς χεῖρας καὶ φανερώων τὸν ἑαυτὸν του εἰς τοὺς μνηστῆρας, τοὺς ὁποίους ἐθάρυναν τόσων ἐτῶν ἁμαρτίαι, ἤρχισε νὰ ρίπτῃ κατ' ἐπάνω των τὰ βέλη. Καμμία ἀντίστασις πλέον δὲν ἦτο δυνατὴ ἐμπρὸς εἰς τὸν ἥρωα καὶ ματαίως ἐζήτουν νὰ κρυφθοῦν ὑποκάτω τῶν τραπέζων οἱ παράνομοι ἄνθρωποι. Ἐπεσαν νεκροὶ ὅλοι ὁ ἓνας κατόπιν τοῦ ἄλλου.

Ἡ Πηνελόπη εἰς τὰ βᾶθη τῶν ἀνακτόρων δὲν ἔλαβε καιρὸν νὰ ἐννοήσῃ τίποτε ἀπὸ αὐτά. Ἄργα τὸ βράδυ ἔγινε καὶ πρὸς αὐτὴν ἡ ἀναγνώρισις τοῦ Ὀδυσσεύς καὶ τῶν εἴκοσι χρόνων τὰ παθήματα ἐπέρασαν.

Ὁ Ὀδυσσεύς εἰς τὰ τέλη τῆς ζωῆς του ἔκαμεν ἀκόμη ταξίδια εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλ' αὐτὰ ἔγιναν μόνον διὰ νὰ στερεώσῃ παντοῦ τὴν λατρείαν τοῦ μεγάλου θεοῦ τῶν θαλασσῶν Ποσειδῶνος, κτίζων ἱερὰ δι' αὐτόν. Μετὰ θάνατον καὶ ὁ Ὀδυσσεύς ἐλατρεύθη ὡς ἥρωος· καὶ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ἐκτίσθησαν βωμοὶ καὶ ἱερὰ δι' αὐτόν.

Δ ΤΑΞΙΣ

Ι. Ἡ Ἑλλάς πρὸ τῶν περσικῶν πολέμων.

Ἡ δωρικὴ μετανάστασις.—Μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, δηλαδὴ περίπου εἰς τὰ 1000 πρὸ Χριστοῦ γεννήσεως, ἔγινε μία μεγάλη ἀναστάσις εἰς τὴν Ἑλλάδα ὄλην, δηλαδὴ ἔγιναν τὰ

πράγματα, καθὼς λέγομεν σήμερα, ἄνω κάτω. Τοῦτο προήλθεν ἐκ τοῦ ὅτι βόρειοι φυλαὶ τῆς Ἑλλάδος ὄρειναί, πολεμικαὶ καὶ ὄχι ἀρκετὰ ἀκόμη προωδευμένα εἰς τὸν πολιτισμὸν ἐκινήθησαν πρὸς τὰ νότια ἀπὸ τὰ πέραν τῆς Πίνδου καὶ τοῦ Ὀλύμπου, ὠρισμένως δὲ μία ἀπὸ αὐτάς, οἱ Θεσσαλοί, ἐλθόντες ἀπὸ τὴν Ἡπειρον, ἐμπήκαν πρῶτα εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ κατέκτησαν τὴν πλουσίαν ταύτην χώραν. Ἡ πρώτη αὐτῇ μετανάστασις μιᾶς φυλῆς ἐπέφερον ἀμέσως καὶ ἄλλας, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἔλη ἡ νοτιὰ Ἑλλάς ἕως εἰς τὴν Κρήτην καὶ ἕως εἰς τὴν Κύπρον ἔγινε θέατρον πολέμων καὶ καταστροφῶν ἐπὶ ἀρκετὸν καιρὸν, μάλιστα ἐπὶ αἰῶνάς τινας. Οἱ βόρειοι κατέβαιναν ὀλονὲν πρὸς τὰ νότια, οἱ νότιοι πάλιν ἢ ὑπεδουλώνοντο εἰς τοὺς βορειότερους ἢ ἔφευγαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα πρὸς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ὅτι μία μὲν βορεία φυλὴ, πολὺ δυνατὴ καὶ πολεμικὴ, ἡ φυλὴ τῶν Δωριέων, κατέλαβε τὰ καλλίτερα μέρη τῆς Πελοποννήσου, τὴν Ἀργολίδα, τὴν Δακωνικὴν καὶ τὴν Μεσσηνίαν. Πολλοὶ δὲ ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου μετενάστευσαν εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίης καὶ ἐκεῖ ἐγκατεστάθησαν.

Ἀπὸ τοὺς Δωριεῖς τοῦτους ἔλαβε τὸ ὄνομα ὄλη ἡ μετανάστασις ἐκείνη τῶν ἐλληνικῶν φυλῶν καὶ ὠνομάσθη δωρικὴ μετανάστασις. Εἰς δὲ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν κατῴκησεν εἰς μὲν τὰ βόρεια παράλια καὶ τὰς νήσους Λέσβον, Τένεδον ἡ φυλὴ τῶν Αἰολέων, ἐρχομένη ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν κυρίως. Παρακάτω δὲ ἀπὸ αὐτοῦς, καθὼς καὶ εἰς τὰς νήσους Χίον, Σάμον καὶ τὰς Κυκλάδας, κατῴκησεν ἡ φυλὴ τῶν Ἰώνων, ἐρχομένη ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Εὐβοίαν. Ἀκόμη δὲ νοτιώτερα καὶ εἰς τὰς νήσους Κῶν, Ρόδον καὶ ἄλλας κατῴκησαν Δωριεῖς.³ Καὶ εἰς τὴν Κρήτην ἐπίσης κατῴκησαν Δωριεῖς. Εἰς δὲ τὴν μακρυνωτέραν τὴν Κύπρον μετέβησαν οἱ παλαιότεροι ἀπὸ τοὺς Δωριεῖς Ἕλληνες κάτοικοι τῆς Πελοποννήσου, ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους ὁ Ὅμηρος ὀνομάζει Ἀχαιοὺς.

³Ἐκτοτε διεκρίθησαν τρεῖς φυλαὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ

παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μὲ τὴν ἰδικήν της διάλεκτον ἢ καθεμία, ἢ Ἰωνική, ἢ Αἰολική καὶ ἢ Δωρικὴ.

Ἡ δωρική μετανάστασις ὠνομάσθη ἀλλέως καὶ κάθοδος τῶν Ἑρακλειδῶν. Κάθοδος θὰ εἴπῃ ἐπιστροφή εἰς τὴν πατρίδα. Τοιοῦτοτρόπως δὲ ὠνομάσθη, ἐπειδὴ τοὺς Δωριεῖς ὠδήγησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀπόγονοι τοῦ Ἑρακλέους, οἱ ὁποῖοι εἶχαν κληρονομικὰ δικαιώματα εἰς τὴν χώραν αὐτὴν ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ Ἑρακλέους καὶ τοῦ υἱοῦ του Ὑλλου. Ὁ Ὑλλος δι' ὀλίγον καιρὸν ἔγινε βασιλεὺς εἰς τὴν Πελοπόννησον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του, ἔπειτα ὅμως ἐξεδιώχθη ἀπὸ αὐτὴν. Οἱ ἔγγονοί του μὲ τοὺς Δωριεῖς ἀνέκτησαν πάλιν τὴν βασιλείαν αὐτὴν.

Δεύτερος ἑλληνικὸς ἀποικισμὸς. — Ἀρκετὸν καιρὸν μετὰ τὴν Δωρικὴν μετανάστασιν, κατὰ τὰ 750 περίπου πρὸ Χριστοῦ, εἶχαν πληθύνει πολὺ οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἶχαν ἀρχίσει νὰ ἐννοοῦν καὶ πόσον θὰ ὠφελοῦντο ἀπὸ τὸ ἐμπόριον μὲ ξένους πλουσίους τόπους. Χάριν λοιπὸν τοῦ ἐμπορίου, καὶ πρὸ πάντων διὰ νὰ ἀποκτήσουν τόπον πρὸς γεωργίαν, ἤρχισαν νὰ μεταναστεύουν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἢ ὁποῖα ἦτο πτωχὴ καὶ δὲν ἐπῆρκει πλέον διὰ τὸν πληθυσμὸν της

Ἄπειραι χιλιάδες τότε μεταναστῶν ἐχύθησαν πρὸς τὴν Σικελίαν καὶ τὴν νοτιᾶν Ἰταλίαν καὶ ἐκεῖ ἔκτισαν μεγάλας πόλεις, αἱ ὁποῖαι πολὺ γλήγορα ἔγιναν πλουσιώταται καὶ εὐτυχεστάται ἀπὸ τὴν γεωργίαν καὶ τὸ ἐμπόριον.

Ἄλλοι ἐπροχώρησαν ἕως εἰς τὰ παράλια τῆς Γαλλίας καὶ Ἰσπανίας. Ἄλλοι πάλιν μετέβησαν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς, δυτικῶς ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. Ἄλλοι εἰς τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης. Καὶ ἄλλοι τέλος εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, Βόσπορον, τὴν Μαύρην θάλασσαν. Ἐντὸς ἑκατὸν πενήκοντα ἢ διακοσίων ἐτῶν ἢ ἐπιχειρηματικὴ ἑλληνικὴ φυλὴ ἐξηπλώθη εἰς ὄλας ταύτας τὰς χώρας καὶ ἐξέτεινεν ἕως εἰς αὐτὰς τὰ ὄρια τῆς Ἑλλάδος.

Ἑθνικὴ ἐνότης τῶν Ἑλλήνων.—Οἱ τόποι ἦσαν πολλὴ

μακρυνοί, εἰς τοὺς ὁποίους διεσπάρησαν οἱ Ἕλληνες. Δὲν ἦσαν δὲ μόνον μακρυνοί, ἀλλὰ καὶ ἐχωρίζοντο ἀναμεταξύ των ἀπὸ μεγάλας θαλάσσας. Ἐπειτα ποτὲ δὲν ἀπετέλεσαν οἱ Ἕλληνες ὅλοι μαζί ἐνωμένοι ἓνα κράτος, καθὼς λέγομεν σήμερα. Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου ἦσαν τόσοι βασιλεῖς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅσοι καὶ πόλεις, ἐπομένως καὶ τόσα βασίλεια. Κατόπιν αἱ βασιλεῖαι ἐκείναι κατηργήθησαν καὶ τὴν κυβέρνησιν ἔλαβαν εἰς τὰς χεῖρας οἱ προέχοντες εἰς τὰς πόλεις, δηλαδὴ οἱ πλοῦσιοι, οἱ μεγάλοι γαιοκτήμονες, οἱ ὅποιοι εἶχαν καὶ καταγωγὴν ἐνδοξον. Αὐτοὶ ἐλέγοντο οἱ ἄριστοι. Ὡστε αἱ παλαιαὶ βασιλεῖαι ἔγιναν τῶρα ἀριστοκραταί. Ἄλλοῦ πάλιν ὁ λαός, ἢ ὁ δῆμος, καθὼς ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι, ἐπῆρε τὴν ἐξουσίαν εἰς τὰς χεῖρας, ὥστε αὐταὶ αἱ κυβερνήσεις ἔγιναν δημοκρατικά. Ἄλλοῦ πάλιν ἓνας κατῴρθωσε νὰ ἀρπάσῃ ὅλην τὴν ἐξουσίαν εἰς τὰς χεῖρας, ὥστε ἡ κυβέρνησις ἔγινε πάλιν μοναρχική. Ἄλλ' οἱ μονάρχαι αὐτοὶ δὲν ὠνομάσθησαν πλέον βασιλεῖς, ἀλλὰ τύραννοι, δηλαδὴ δυνάσται, ἡγεμόνες καὶ σχεδὸν ὅλοι μάλιστα ἦσαν ἄριστοι καὶ πατρικοὶ ἡγεμόνες οἱ τύραννοι αὐτοί.

Ὅμως μὲ ὅλην αὐτὴν τὴν διχοσπορὰν τῶν Ἑλλήνων καὶ μὲ ὅλην τὴν διαίρεσιν των εἰς ἀπείρους μικρὰς καὶ μεγάλας πολιτείας, καθὼς ἔλεγαν τῶρα, εἴτε ἀριστοκρατουμένας εἴτε δημοκρατουμένας, τὸ ἔθνος ἦτον ἓνα καὶ ἠσθάνετο ὅτι ἦτον ἓνα καὶ ἀδιαίρετον.

Μέσα τῆς ἐθνικῆς ἐνώσεως τῶν Ἑλλήνων.— Τί τοὺς ἔκομμε λοιπὸν τοὺς Ἕλληνας νὰ αἰσθάνωνται ὅτι εἶνε ἓνα ἔθνος; καὶ τί τοὺς ἔχαμνε νὰ εἶνε μάλιστα καὶ ὑπερήφανοι, διότι ἦσαν Ἕλληνες καὶ ὄχι κανένας ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαούς, οἱ ὅποιοι κατόπικον γύρω-γύρω ἀπὸ αὐτοὺς καὶ μερικοὶ μάλιστα εἶχαν μεγάλα καὶ ἰσχυρὰ κράτη; Διότι καὶ ἄλλοι πολλοὶ λαοί, δυνατοὶ καὶ πολιτισμένοι, ἔζων τότε εἰς τὸν κόσμον, ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας καὶ κατὰ τὸ πλῆθος καὶ κατὰ τὴν δύναμιν καὶ κατὰ

τὸν πολιτισμὸν, ὅπως ἦσαν οἱ Αἰγύπτιοι καὶ οἱ Φοίνικες καὶ οἱ Ἀσσύριοι καὶ Βαβυλώνιοι καὶ Λυδοὶ καὶ Μῆδοι. Καὶ ὅμως δὲν κατεδέχοντο κἄν νὰ συγκριθοῦν μὲ αὐτοὺς οἱ Ἕλληνες, τοὺς κατεφρόνουν μάλιστα ὡς κατωτέρους των καὶ τοὺς ὠνόμαζαν βαρβάρους.

Γλῶσσα καὶ θρησκεία. — Πρῶτα πρῶτα βέβαια ἠθάνοντο οἱ διεσκορπισμένοι Ἕλληνες ὅτι ἦσαν ἓνα ἔθνος, ἐπειδὴ ὅλοι ὠμιλοῦσαν τὴν ἰδίαν γλῶσσαν, τὴν ὠραίαν των ἐλληνικὴν γλῶσσαν. Διότι αἱ διαλεκτικαὶ διαφοραὶ Ἰώνων, Αἰολέων, Δωριέων ἦσαν πολὺ μικραὶ καὶ μᾶλλον ἀσήμαντοι. Ὅλοι ἐνοοῦσαν πολὺ καλὰ ὁ ἓνας τὸν ἄλλον καὶ ἠθάνοντο ὅτι ὅλοι ὠμιλοῦσαν ἐλληνικὰ καὶ ὄχι βαρβαρικά.

Ἀκόμη σπουδαιότερον ἦτον ὅτι ὅλοι εἶχαν τὴν ἰδίαν θρησκείαν, πολὺ διαφορετικὴν ἀπὸ τῶν ἄλλων ἐθνῶν. Οἱ εὐσεβεῖς δὲ πάντοτε Ἕλληνες ἠθάνοντο αὐτὸ πολὺ βαθέως. Εἰς τοὺς ἰδίους βωμοὺς ἐθυσίαζαν, εἰς τοὺς ἰδίους ναοὺς προσήρχοντο διὰ νὰ λατρεύσουν τοὺς θεοὺς των καὶ τελέσουν τὰς ἐορτὰς καὶ πανηγύρεις των, τοὺς ἰδίους ὕμνους ἀνέπεμπαν εἰς τοὺς θεοὺς των, καὶ τοὺς ἰδίους θεοὺς ἐπεκαλοῦντο εἰς τὰς προσευχὰς των.

Ἀκόμη ἓνα ἄλλο πολὺ σπουδαῖον. Ὅπως ἡμεῖς ἔχομεν τὴν ἰδίαν ἱεράν ἱστορίαν τῆς θρησκείας μας, ὅμοια καὶ αὐτοὶ εἶχαν τὴν ἰδικὴν των. Ἐνας μεγάλος ποιητὴς των, ὁ Ἡσίοδος, ἔγραψεν εἰς στίχους ὠραίους τὴν ἱστορίαν αὐτὴν τῆς θρησκείας των. Πῶς δηλαδὴ ἀπὸ τὸ χάος, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ μηδέν, ἐγένινεν ὁ κόσμος καὶ πῶς τὸν κυβερνοῦν οἱ θεοί, ἀνταμείβοντες τοὺς ἀγαθοὺς καὶ τιμωροῦντες τοὺς κακοὺς. Τὸν Ἡσίοδον ἐγνώριζαν μικροὶ καὶ μεγάλοι καὶ ἀνεγίνωσκαν, ὅπως ἡμεῖς, τὴν ἱεράν των ἱστορίαν.

Καὶ τελευταῖον κάθε Ἕλλην, κάθε πόλις, κάθε λαὸς ἐλληνικὸς εὗρισκεν εἰς τὸν Ὅμηρον ὅλην τὴν λαμπρὰν παλαιὰν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους. Καὶ τὸν Ὅμηρον ἐμάνθαναν ὅλοι ἀπὸ μικροὶ ἀπ' ἔξω. Ἐκεῖ ἐμάνθαναν ὅλοι τὰ παλαιὰ ἔνδοξα κατορθώματα τοῦ

ἔθνουσ καὶ ἔβλεπαν ἀπὸ ποίους ἥρωσ μεγάλουσ ὄλοι κατὰγονται.

Κοινὰ ἱερά καὶ κοινὰ πανηγύρεισ. Μαντεῖα. Τὸ ἐν Δελφοῖσ μαντεῖον. Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνεσ. Ἀμφικτιονίαι.—Ἵπῆρχαν ὁμοσ καὶ ναοὶ ἡ ἱερά, καθὼσ ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι, εἰσ τὰ ὁποῖα ὄχι ἀπλῶσ οἱ κάτοικοι ἐνὸσ χωρίου ἡ μῖασ πόλεωσ προσήρχοντο διὰ νὰ λατρεύουσ τὸν θεόν των, ἀλλ' οἱ Ἑλληνεσ ἀπὸ κάθε τόπον ἐλληνικόν. Ἐκεὶ δηλαδὴ συνθροῖζοντο κατὰ καιροῦσ προσκυνηταὶ πολλοὶ ἀπὸ ὄλα τὰ μέρη τῆσ Ἑλλάδοσ καὶ ἐπρόσφεραν κοινὰσ θυσίασ καὶ ἐτέλουσ κοινὰσ ἑορτάσ. Κατὰ τὴν συνήθειάν των δὲ εἰσ τὰσ ἑορτάσ ταῦτασ οἱ Ἑλληνεσ ἐτέλουσ καὶ ἀγῶνασ κοινούσ. Δηλαδὴ διεγωνίζοντο εἰσ τὸν δρόμον ἡ τὸ τρέξιμον, εἰσ τὴν πάλην, εἰσ τὴν δυσκοβολίαν, εἰσ τὸν ἀκοντισμόν, τὴν πυγμαχίαν ἡ καὶ μὲ ἵπουσ ἡ ἄρματα, ἔκαμναν δηλαδὴ ἀρματοδρομίασ καὶ ἵπποδρομίασ. Εἰσ τὰσ ἑορτάσ ταῦτασ καὶ τοῦσ ἀγῶνασ, οἱ ὁποῖοι ἦσαν καθαρά ἐλληνικὴ συνήθεια, Ἑλληνεσ ἀπὸ ὄλα τὰ μέρη τῆσ Ἑλλάδοσ συναθροίζόμενοι, ἀλλοῦ κατ' ἔτοσ, ἀλλοῦ κατὰ τέσσαρα ἡ πέντε ἔτη, ἔβλεπαν ὁ ἕνασ τὸν ἄλλον, ἐγνωρίζοντο καὶ ἠσθάνοντο πλέον πολὺ καλὰ ὅτι ὄλοι ἦσαν τοῦ αὐτοῦ αἵματοσ, τῆσ αὐτῆσ γλώσσοσ καὶ θρησκειάσ, τοῦ αὐτοῦ ἔθνουσ ἄνθρωποι.

Τὰ κοινὰ ταῦτα ἱερά ἦσαν πολλὰ, ἀλλὰ τὰ κυριώτατα καὶ περιφημότατα ἦσαν τέσσαρα· τῶν Δελφῶν, ὅπου ἐλατρεύετο ἰδιαίτέρωσ ὁ Ἀπόλλων, τῆσ Ὀλυμπίασ μὲ τὸ περιφημότατον ὄλων ἱερὸν τοῦ Διόσ, τῆσ Νεμέασ μὲ ἱερὸν τοῦ Διόσ ὡσαύτωσ, τοῦ Ἴσθμοῦ τῆσ Κορίνθου μὲ ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνοσ. Καὶ οἱ ἀγῶνεσ ἐξ αὐτῶν τῶν τόπων ὠνομάζοντο τὰ Πύθια (Πυθῶ ἐλέγοντο οἱ Δελφοὶ ἀρχαιότερα), τὰ Ὀλύμπια, τὰ Νέμεια, τὰ Ἴσθμια.

Εἰσ τοῦσ Δελφοῦσ ἐκτὸσ τούτου ἦτο καὶ μαντεῖον. Δηλαδὴ ὁ θεὸσ Ἀπόλλων ἐφανέρωνεν εἰσ τοῦσ ἀνθρώπουσ τὴν θέλησιν τοῦ ὑπερτάτου θεοῦ Διόσ. Ὅλοι ἐπήγγαιναν ἐκεὶ νὰ συμβουλευθοῦν τὸν θεόν. Ἡ θέλησῖσ του ἐφανερῶνετο διὰ τῆσ Πυθίασ, γυ-

ναικός, ἢ ὁποία ἐπιστεύετο ὅτι εἰς τὸ ἱερὸν ἐνεπνέετο ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα καὶ ἔλεγε μερικὰς λέξεις σκοτεινάς, ἀπὸ αὐτὰς δὲ ἔπειτα οἱ ἱερεῖς κατήρτιζαν τὸν χρησμόν, δηλαδὴ τὴν ἀπάντησιν τοῦ θεοῦ εἰς τὰς ἐρωτήσεις τῶν ἀνθρώπων. Τίποτε σπουδαῖον δὲν ἐπεχείρουν πόλεις καὶ ἄνθρωποι, πρὶν ἐρωτήσουν τὸ μαντεῖον ἂν ὁ θεὸς ἐπιδοκιμάζει ἢ ὄχι τὴν ἀπόφασίν των.

Ἄλλο ὅμοιον μέγα καὶ σεβαστὸν μαντεῖον ἦτον εἰς τὴν Δωδώνην, κοντὰ εἰς τὰ σημερινὰ Ἰωάννινα τῆς Ἠπείρου. Τοῦτο ἦτο τὸ παλαιότατον ἀπὸ ὅλα καὶ ἦτο μαντεῖον τοῦ Διός. Ὑπῆρχαν ὅμως καὶ ἄλλα πολλὰ μικρὰ μαντεῖα παντοῦ.

Τέλος μερικαὶ πόλεις ἢ καὶ λαοί, κατοικοῦντες πέριξ τοιούτων μαντείων, ἢ κοινῶν ἱερῶν, καθὼς συνηθροίζοντο πάντοτε διὰ τὸ ἐορτάσουν τὰς κοινὰς ἐορτάς των εἰς αὐτά, συνεσκέπτοντο καὶ διὰ διαφόρους ὑποθέσεις κοινὰς ὡς καλοὶ γείτονες. Τοιούτοτρόπως κατήρτιζαν μικρὰς ἐνώσεις πολιτικάς. Αὐτοὶ τὰς ἔλεγον τότε ἀμφικτιονίας, ἐπειδὴ ἀμφικτίονες θὰ εἴπη ὅσοι κατοικοῦν πέριξ, δηλαδὴ πέριξ τοῦ ἰδίου ἱεροῦ. Ἡμεῖς τὰς λέγομεν δημοσπονδίας. Καὶ αὐταὶ λοιπὸν συνετέλουν εἰς τὸ νὰ ἐνώνωνται ἂν ὄχι ὅλοι, ἀλλὰ τοῦλάχιστον πολλοὶ Ἕλληνες μαζὶ καὶ ἀποτελοῦν τοιουτοτρόπως μίαν συμπολιτείαν. Περιφημοτάτη ἀμφικτιονία ἦτον ἡ τῶν Δελφῶν. Ἄλλη ἦτον εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος εἰς τὴν νῆσον Καλαυρίαν, σήμερα Πόρον, καὶ ἄλλαι ἄλλοῦ. Εἰς τὴν νῆσον Δῆλον, ὅπου ἦτο ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, συνῆρχοντο Ἴωνες, οἱ Ἀθηναῖοι πρῶτοι μεταξὺ αὐτῶν. Οἱ Σπαρτιαῖται πάλιν ὡς Δωριεῖς πολὺ ἐσέβοντο πρὸ πάντων τὸ ἱερὸν τῶν Δελφῶν καὶ συχνὰ τὸ ἐσυμβουλεύοντο.

Σπάρτη. Νομοθεσία τοῦ Λυκούργου. Ἀνατροφή τῶν παιδῶν.—Οἱ Σπαρτιαῖται ἦσαν Δωριεῖς. Ἐξ ἀρχῆς ἡ φυλὴ αὐτὴ ἦτο πολὺ δυνατὴ εἰς τὸν πόλεμον. Ἀφοῦ κατέκτησαν οἱ Δωριεῖς τὴν Λακωνικὴν, ἔλγν τὴν χώραν τὴν ἑκάμαν ἰδικόν των κτῆμα. Αὐτοὶ ὅμως ὡς πολεμικοὶ μίαν ἀσχολίαν εἶχαν

μόνον, νὰ γυμνάζωνται εἰς τὰ ὅπλα καὶ νὰ κυβερνοῦν τὸν τόπον ὡς κατακτηταὶ καὶ ἀπόλυτοι κύριοι αὐτῆς.

Ἀπὸ τοὺς παλαιούς δὲ κατοίκους, τοὺς αὐτόχθονας, πολλοὺς μὲν ἔκαμαν ὄλως δούλους των, οἱ ὅποιοι ἐκαλλιεργοῦσαν τὰ κτήματα καὶ ἀπὸ τὸν καρπὸν των ἔπαιρναν μόνον τόσον ὅσον διὰ νὰ ζοῦν. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ Εἰλωτες. Ἄλλους πάλιν ἀφήκαν νὰ κατοικοῦν εἰς πόλεις ἔξω τῆς Σπάρτης καὶ νὰ μετέρχωνται ἐμπορίον, ναυτιλίαν καὶ βιομηχανίαν, ἀλλ' εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ τόπου δὲν εἶχαν κανένα δικαίωμα. Ἐπλήρωναν ὅμως φέρους καὶ τοὺς ἔπαιρναν καὶ στρατιώτας οἱ κατακτηταί. Αὐτοὶ ἐλέγοντο περσίοικοι, διότι κατοικοῦσαν εἰς πόλεις γύρω-γύρω ἀπὸ τὴν ὠραίαν κοιλάδα τοῦ Εὐρώτα, ἣ ὁποία ὅλη ἦτο κτῆμα τῶν κατακτητῶν Δωριέων. Οἱ Δωριεῖς δὲ αὐτοὶ ὅλοι κατοικοῦσαν μαζὶ εἰς τὴν Σπάρτην, ἣ ὁποία ὠμοίαζε μὲ στρατόπεδον μέσα εἰς ἐχθρικὴν χώραν. Διότι ἀπ' ἐδῶ ἔπρεπε νὰ ἐπιβλέπουν Εἰλωτας καὶ περσίοικους, οἱ ὅποιοι ὡς ὑποδουλωμένοι καὶ τυραννούμενοι ἔτοιμοι πάντοτε ἦσαν νὰ ἐπαναστατήσουν κατὰ τῶν κατακτητῶν.

Ἀνάμεσα τῶν κατακτητῶν τούτων ὅμως δὲν ἔλειψαν μὲ τὸν καιρὸν φιλονεικίαι καὶ κόμματα. Εἶχαν ἀνέκαθεν δύο βασιλεῖς καὶ ὄχι ἓνα, καὶ οἱ βασιλεῖς αὐτοὶ μεταξύ των εὕρισκοντο πάντοτε εἰς ἀσυμφωνίαν. Ἐπειδὴ αἱ ταραχαὶ δὲν ἔπαυαν, οἱ Σπαρτιάται ἀπεφάσισαν νὰ ἀναθέσουν τὴν φροντίδα εἰς ἓνα ἐκ τοῦ ἔθνους των νὰ βάλῃ τάξιν εἰς τὴν πολιτείαν καὶ παύσουν αἱ ταραχαί. Αὐτά, λέγον, συνέβησαν περίπου 800 ἢ καὶ 850 χρόνια πρὸ Χριστοῦ.

Ὡς τοιοῦτον ἐδιάλεξαν ἓναν ἐπίσημον καὶ σοφὸν ἄνθρωπον, βασιλικοῦ γένους, ὅστις ὠνομάζετο Λυκούργος. Ὁ Λυκούργος συνέταξε δι' ὅλους γραπτὰς διατάξεις, ἧτοι νόμους, ἐγίνε δηλαδὴ ὁ νομοθέτης τῆς Σπάρτης. Ἀφοῦ κατόπιν ὤρκισε τοὺς Σπαρτιάτας νὰ μείνουν πιστοὶ εἰς τοὺς νόμους τούτους, ἐνόσφ αὐτὸς εἶνε ἀπὼν, ἔπειτα ἀνεχώρησε, λέγον, ἀπὸ τὴν Σπάρτην καὶ δὲν ἐπανῆλθε πλέον. Τοιοῦτοτρόπως ἔδεσεν αἰωνίως τοὺς Σπαρτιάτας

μὲ τὸν ὄρκον των. Καὶ πραγματικῶς οἱ Σπαρτιᾶται ποτὲ δὲν μετέβαλαν τοὺς παλαιοὺς νόμους τοῦ Λυκούργου ἐπὶ αἰῶνας.

Τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης, ὅπως τὸ ἐκανόνισεν ὁ Λυκούργος σύμφωνα μὲ τὰ παλαιὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν Δωριέων, ἦτον ὀλιγαρχικόν. Δηλαδή ὀλίγοι μόνον εἶχαν εἰς χεῖράς των τὴν διοίκησιν τῆς πολιτείας. Οἱ δύο βασιλεῖς ἔμειναν πάντα. Αὐτοὶ μὲ εἰκροσιοκτῶ γέροντας πολίτας, τοὺς ὁποίους ἐξέλεγαν ὅλοι οἱ Σπαρτιᾶται ἰσοθῶς, ἀπετέλουν τὴν γερουσίαν, δηλαδή μίαν διαρκῆ βουλήν. Οἱ βασιλεῖς ἦσαν κατὰ τοῦτο μόνον ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ὅτι αὐτοὶ ἦσαν στρατηγοὶ εἰς τὸν πόλεμον. Ὅλοι οἱ Σπαρτιᾶται ὅμως ἐξέλεγαν κάθε ἔτος καὶ πέντε ἐφόρους. Αὐτοὶ δὲ ἦσαν ἢ ἀληθινὴ κυβέρνησις τῆς πολιτείας, διότι καὶ τὴν ἀστυνομίαν εἶχαν εἰς χεῖρας καὶ τὰ δικαστήρια, αὐτοὶ ἀπεφάσιζαν ἂν πρέπει νὰ γίνῃ πόλεμος ἢ εἰρήνη, ἤμποροῦσαν δὲ νὰ δικάσουν καὶ νὰ καταδικάσουν καὶ τοὺς βασιλεῖς ἀκόμη καὶ τοὺς συνώδευαν εἰς τὰς ἐκστρατείας διὰ νὰ τοὺς ἐπιβλέπουν. Ὡστε εἰς τοὺς βασιλεῖς καὶ εἰς τὴν γερουσίαν δὲν ἔμειναν πολλὰ δικαιώματα. Ὁ δὲ λαὸς μόνον τὰς ἐκλογὰς ἔκαμνεν. Ὅταν δὲ τοὺς προσκαλοῦσαν εἰς αὐτὰς ἢ διὰ νὰ τοὺς ἐρωτήσουν ἂν πρέπει ν' ἀποφασισθῇ ἕνας πόλεμος, εἰς τὴν ἐρώτησιν ναὶ ἢ ὄχι, ἀπαντοῦσαν μόνον μὲ φωνὰς καὶ ὄχι μὲ ψῆφον. Συζήτησις καμμία δὲν ἐτετρέπετο, ἐπειδὴ οἱ πολῖται αὐτοὶ ὅλοι ἦσαν στρατιῶται.

Αὐτὸ ἦτο τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης. Ἄλλ' οἱ νόμοι τοῦ Λυκούργου ἀπέβλεπαν πρὸ πάντων εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν πολιτῶν καὶ ὅλος ὁ σκοπὸς των ἦτο πῶς νὰ μορφώσουν τοὺς Σπαρτιάτας τελείους στρατιώτας, μάλιστα μόνον στρατιώτας καὶ τίποτε ἄλλο. Οἱ Σπαρτιᾶται ἦσαν στρατιῶται ἀπὸ ἐπτὰ ἐτῶν ἕως εἰς τὸ γῆρας καὶ διὰ νὰ γίνουν τέλειοι στρατιῶται ἐσκληραγωγοῦντο ἀπὸ μικροὶ πάρα πολὺ καὶ υπέκειντο ὅλοι εἰς σιδηρᾶν πειθαρχίαν. Ἐννοεῖται ὅτι μόνον στρατιῶται ἤμποροῦσαν πάλιν νὰ εἶνε οἱ Σπαρτιᾶται, διότι ὅλας ἀνεξαιρέτως τὰς γεωργικὰς καὶ οἰκιακὰς ἐργα-

σίας ἐξετάλουν οἱ Ἐἰλωτες. Ἐμπόριον δὲ καὶ ναυτιλία καὶ βιομηχανία ἐπετρέπετο, καθὼς εἶπαμεν, μόνον εἰς τοὺς περιοίκους.

Τοιοιουτρόπως οἱ Σπαρτιᾶται ἔζων εἰς τὴν πόλιν των σχεδὸν ἀπαράλλακτα ὅπως οἱ στρατιῶται σήμερα εἰς τοὺς στρατώνας. Ἄλλη τοιαύτη πόλις εἰς τὸν κόσμον δὲν ὑπῆρξεν. Ἴδου λοιπὸν τί διέτασσαν οἱ νόμοι τοῦ Λυκούργου διὰ τὴν αὐστηρὰν ταύτην στρατιωτικὴν ἀνατροφὴν τῶν πολιτῶν.

Ἄμα ἐγεννᾶτο ἓνα ἀρσενικὸν παιδίον εἰς τὴν οἰκογένειαν, οἱ γονεῖς τὸ παρουσίαζαν ἀμέσως εἰς τοὺς ἐφόρους. Ἄν ἐτύχαινε νὰ εἶνε τὸ παιδίον ἐλαττωματικὸν καὶ ὄχι ἀρτιμελές ἢ πολὺ ἀδύνατον, δὲν ἐπετρέπετο νὰ ζήσῃ, ἀλλὰ τὸ ἄφηναν εἰς βάραθρα τοῦ ὄρους Ταυγέτου, διὰ νὰ ἀποθάνῃ ἐκεῖ. Ἦθελαν πολίτας ὄχι χωλοὺς καὶ στραβοὺς ἢ ἀδυνάτους κατὰ τὸ σῶμα, ἀλλ' ὕγιεις καὶ δυνατοὺς καθ' ὅλα.

Ἔως ἐπτὰ ἐτῶν τὰ ἀρσενικὰ ἀνετρέφοντο ἀπὸ τοὺς γονεῖς εἰς τὴν οἰκογένειαν. Ἄλλ' ἀπὸ τὸ ἕβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας ὅλα παρεδίδοντο εἰς τοὺς στρατώνας, ὅπου πλέον ἔζων μὲ στρατιωτικὴν πειθαρχίαν ἕως ὅτου μεγαλώσουν καὶ σχηματίσουν οἰκογένειαν.

Τοὺς στρατώνας τούτους τοὺς ἔλεγαν συσσίτια. Διότι ὅλοι ἐκεῖ ἔτρωγαν, παιδιὰ, νέοι, ἄνδρες. Ἀπὸ τὸ κτήμᾶ του κάθε Σπαρτιάτης ἔφερνεν ἐκεῖ τὸ διωρισμένον μέρος τῶν καρπῶν τῆς γῆς καὶ τῶν ζώων καὶ τοιοιουτρόπως ἐγίνετο τὸ συσσίτιον δι' ὅλους. Ἐτρωγαν δὲ καὶ λιτότατα, ἓνα φαγητόν, τὸ ὁποῖον ὠνόμαζαν μέλανα ζωμόν.

Ὅλοι εἰς τὰ συσσίτια ἦσαν διηρημένοι εἰς λόχους καὶ ἐνωμοτίας καὶ ἐγυμνάζοντο εἰς τὰ στρατιωτικά, ὅπως σήμερα οἱ στρατιῶται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των. Πρὸ πάντων ὅμως ἐσκληραγωγοῦντο πολὺ, ὥστε νὰ ἀποκτήσουν δυνατὰ σώματα καὶ νὰ συνηθίσουν νὰ ὑποφέρουν φύγη καὶ καύσωνας καὶ κάθε κόπον καὶ ταλαιπωρίαν. Ἐκοιμῶντο ἐπάνω εἰς καλάμια καὶ ὄχι στρώματα, τὰ καλάμια δὲ αὐτὰ ἔκοπταν μὲ τὰς χεῖράς των καὶ ὄχι μὲ μα-

χαῖρι, ἐλούοντο καλοκαίρι καὶ χειμῶνα μόνον εἰς τὰ ψυχρὰ νερά τοῦ Εὐδρώτα, καὶ μὲ κάθε καιρὸν ἐφοροῦσαν τὸ ἴδιον φόρεμα. Διὰ τὰ ὑποφέρουν δὲ καὶ τοὺς πόνους, κάθε χρόνον εἰς μίαν ἐορτὴν τῆς Ἀρτέμιδος τοὺς ἐμαστίγωναν τόσον δυνατὰ, ὥστε νὰ αἱματώσουν. Διόλου ὅμως δὲν ἔπρεπε νὰ δείξουν ὅτι πονοῦν.

Καὶ ὅταν ἀκόμη ἐμεγάλωναν καὶ ἐσχημάτιζαν οἰκογένειαν, πάλιν μόνον μὲ ἄδειαν τῶν ἀνωτέρων ἤμποροῦσαν νὰ λείψουν ἀπὸ τὰ συσσίτια καὶ μείνουν εἰς τὴν οἰκογένειάν των.

Ὅχι μόνον δὲ τὰ ἀρσενικά, ἀλλὰ καὶ τὰ κοράσια ἐλάμβαναν ἀνατροφὴν ἀρκετὰ ἀνδρικήν, ὥστε καὶ αὐτὰ νὰ ἀποκτήσουν ὑγιή καὶ δυνατὰ σώματα.

Ἡ αὐστηρὰ στρατιωτικὴ πειθαρχία δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἐπιτρέπη καὶ τὴν πολυλογίαν. Διὰ τοῦτο οἱ Σπαρτιαῖται ἐσυνήθιζαν μόνον συντομωτάτας ἀπαντήσεις νὰ δίδουν ὅταν ἐρωτοῦσαν τίποτε. Αὐτὸ ἐλέγετο Λακωνισμός. Καὶ ἦσαν περίφημοι πολλοὶ τοιαῦται ἀπαντήσεις τῶν Σπαρτιατῶν εἰς τὴν ἀρχαιότητα.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ στρατιωτικὰ γυμνάσια, ἤμποροῦσαν ἀκόμη οἱ Σπαρτιαῖται νὰ διασκεδάζουν μὲ χορὸν καὶ τραγούδια. Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ἦσαν πολεμικά. Ὅταν οἱ γέροντες ἔφαλλαν «ἡμεῖς ἤμαστ μίαν φορὰν γενναῖα παλληκάρια», τὰ παιδιὰ ἀπαντοῦσαν «ἀλλ' ἡμεῖς θὰ γίνωμεν πολὺ ἀνδρειότεροι», οἱ δὲ ἐφηβοὶ ἐπρόσθεταν «ἡμεῖς ὅμως εἴμεθα γενναῖοι καὶ δοκίμασε ἂν θέλης».

Γράμματα ἐμάνθαναν ὀλίγα. Ἀλλὰ τοὺς ποιητὰς ἐμάνθαναν ἀπ' ἑξῶ, μάλιστα τὰ πολεμικὰ καὶ πατριωτικὰ τραγούδια τοῦ Τυρταίου, καὶ πρὸς τοῦτοις τοὺς νόμους τοῦ Λυκούργου.

Μὲ τοιαύτην σκληραγωγίαν καὶ πειθαρχίαν οἱ Σπαρτιαῖται ἐγίναν οἱ ἄριστοι στρατιῶται τῆς Ἑλλάδος. Εἰς καμμίαν μάχην δὲν ἐνικήθησαν ποτὲ Σπαρτιαῖται ὀπλίται. Ἀλλὰ καὶ εἰς κανένα Σπαρτιάτην δὲν ἐπετρέπετο νὰ προτιμήσῃ τὴν ζωὴν ἀπὸ ἔνδοξον θάνατον. Ἄν τυχὸν ἐγύριζε κανεὶς ἀπὸ τὸν πόλεμον χωρὶς τὴν ἀσπίδα του, ἐθεωρεῖτο ῥίψασπις καὶ ἄτιμος. Οὐδὲ τὸν ἐχαι-

ῥέτιζε πλέον κανεῖς οὐδὲ φωτιὰν τοῦ ἔδιδεν οὐδὲ εἰς τὴν οἰκίαν τὸν ἐδέχετο. Ἀλλὰ καὶ αἱ μητέρες, ὅταν ἔστελναν τὰ παιδιὰ των εἰς τὸν πόλεμον, ἔλεγαν πρὸς αὐτὰ σύντομα Σπαρτιατικὰ «ἦ τὰν ἢ ἐπὶ τᾶς», δηλαδὴ ἢ τὴν ἀσπίδα ταύτην νὰ φέρῃς ὀπίσω ἢ νεκρὸν νὰ σὲ φέρουν ἐπάνω εἰς αὐτήν.

Υποταγὴ τῆς Μεσσηνίας. — Μὲ τοιοῦτον στρατὸν οἱ Σπαρτιᾶται ἤρχισαν νὰ ἐπιθυμοῦν καὶ νέας κατακτήσεις, ὅπου ἔβλεπαν κατωτέρους των ἀντιπάλους. Πρὸ πάντων εἴλκυσε τὴν ὄρεξιν των ἡ πλουσία καὶ γειτονικὴ Μεσσηνία. Ὅταν μάλιστα ἠῤῥησεν ὁ πληθυσμὸς των, καὶ τὰ κτήμματα, τὰ ὁποῖα εἶχε πάρει κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ μεριδίον τῆς κάθε οἰκογένεια, ἐμοιράσθησαν εἰς πολλὰ μέλη αὐτῶν καὶ ἀπογόνους, τότε ἡ κοιλὰς τοῦ Εὐρώτα δὲν τοὺς ἐπῆρκει πλέον διὰ νὰ τοὺς θρέψῃ.

Ἡῤῥαν λοιπὸν πρόβασιν καὶ ἤλθαν εἰς πόλεμον μὲ τοὺς Μεσσηνίους καὶ μετὰ μακροὺς ἀγῶνας ἐκυρίευσαν τὸ σπουδαιότατον φρούριον τῆς Μεσσηνίας τὴν Ἰθώμην, καὶ κατέκτησαν τὴν χώραν των, κατὰ τὰ 750 πρὸ Χριστοῦ. Ἀλλὰ καὶ οἱ Μεσσηνιοὶ ἦσαν ἀνδρεῖοι καὶ ἡ ἀγανάκτησις διὰ τὴν δουλείαν ἐκίνησε τὸν λαὸν εἰς μεγάλην ἐπανάστασιν κατὰ τὰ 650 πρὸ Χριστοῦ ἐναντίον τῶν κατακτητῶν. Εἰς τὴν ἐπανάστασιν αὐτὴν διεκρίθη διὰ τὴν φιλοπατρίαν καὶ ἀνδρείαν καὶ τὴν στρατηγικὴν του ὁ Μεσσηνίος ἦρως Ἀριστομένης. Ἀλλ' ὁ γενναῖος Μεσσηνιακὸς λαὸς μετὰ μακρὸν καὶ πεισματώδη ἀγῶνα ὑπετάγη. Ὅσοι δὲν ἔφυγαν ἀπὸ τὴν ὠραίαν ἀλλὰ δυστυχεῖν πατρίδα των ἔγιναν Εἰλωτες καὶ οἱ Σπαρτιᾶται ἀπέκτησαν ὅ,τι ἤθελαν.

Ἀκολούθως οἱ Σπαρτιᾶται καὶ εἰς ἄλλας γειτονικὰς χώρας ἐπέβαλαν τὴν ἐξουσίαν των καὶ τέλος κατήντησαν σχεδὸν εἰς ὅλην τὴν Πελοπόννησον νὰ ἀναγνωρισθοῦν ὡς πρῶτοι μεταξὺ ὄλων, ὥστε οἱ ἄλλοι νὰ ἀκολουθοῦν αὐτοὺς εἰς τὸν πόλεμον καὶ νὰ τοὺς θεωροῦν ἡγεμόνας των. Μίαν τοιαύτην πολιτικὴν ἔνωσιν οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληγες τὴν ὠνόμαζαν συμμαχίαν. Ἡ πρώτη σπου-

δαία συμμαχία εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπῆρξεν αὐτὴ ἡ Σπαρτιατικὴ. Ἦμποροῦσε νὰ κινήσῃ ἐναντίον ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν τὴν πολυαριθμότατον καὶ ἄριστα ὀργανωμένον στρατὸν τῆς ξηρᾶς.

Ἀθῆναι. Κόδρος.— Ὅταν οἱ Δωριεῖς κατέκτησαν τὴν Πελοπόννησον, διέβησαν καὶ τὸν Ἴσθμὸν καὶ ἐξέτειναν τὴν κατάκτησιν ἕως εἰς τὴν Μεγαρικὴν. Ἀπ' ἐκεῖ ἐδοκίμασαν νὰ καταλάβουν καὶ τὴν Ἀττικὴν. Ἀλλὰ κάποια πρόρρησις, χρησμὸς τοῦ θεοῦ, ὡς ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι, ἔλεγεν ὅτι οἱ Δωριεῖς δὲν θὰ κατέκτων τὴν Ἀττικὴν, ἂν ὁ βασιλεὺς αὐτῆς ἐσκοτώνητο ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Ὁ Κόδρος ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀθηναίων προσέφερε τὸν ἑαυτὸν τοῦ θυσίαν εἰς τὴν πατρίδα, καὶ ἡ Ἀττικὴ τοιοῦτοτρόπως ἐσώθη ἀπὸ τὴν ξενικὴν κατάκτησιν.

Μετὰ τὴν Κόδρον ἡ βασιλεία ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔχασε τὴν παλαιάν της λαμπρότητα. Πρῶτον ἀφηρέθησαν μερικὰ δικαιώματα ἀπὸ τὸν βασιλέα καὶ ἐδόθησαν εἰς ἄλλους ἄρχοντας. Τοιοῦτοτρόπως ἔπαυσεν ὁ βασιλεὺς νὰ εἶνε ἀρχηγὸς εἰς τὸν πόλεμον, ἐπειδὴ καὶ κάθε βασιλεὺς δὲν ἦτον ἰκανὸς δι' αὐτόν, καὶ τοιοῦτοτρόπως διὰ τὰ πολεμικὰ ἐξελέγετο ἓνας πολέμαρχος. Ἐπὶ τέλους ὁ βασιλεὺς περιωρίσθη μόνον εἰς τὰ θρησκευτικὰ καθήκοντα, διὰ νὰ προσφέρῃ δηλαδὴ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους τὰς διωρισμένας θυσίας, ὅλην δὲ τὴν ἄλλην ἐξουσίαν διὰ τὴν διοίκησιν τῆς πολιτείας ἀνέλαβαν ὀκτὼ ἄλλα πρόσωπα, ὀνομαζόμενα ἄρχοντες. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἑννέα μαζὶ μὲ τὸν βασιλέα ἐξελέγοντο κατ' ἔτος, ὕστερα ἀπὸ τὰ 682 πρὸ Χριστοῦ. Ὅπωςδὴποτε ὅμως καὶ αὐτοὶ καθὼς καὶ ἡ γερουσία τῶν Ἀθηνῶν, ὁ Ἄρειος πάγος, καθὼς ἔλεγαν ἐδῶ, ἐξελέγοντο μόνον ἀπὸ τοὺς ἀρίστους, δηλαδὴ τοὺς γαιοκτῆμονας, τοὺς εὐγενεῖς ἢ ἀλλέως εὐπατρίδας, ἦτοι ἀπογόνους λαμπρῶν πατέρων. Ὡστε καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ πολίτευμα τότε ἦτον ἀριστοκρατικὸν ἢ ὀλιγαρχικόν, σχεδὸν ὅπως καὶ εἰς τὴν Σπάρτην.

Σόλων ὁ νομοθέτης.— Ἡ ἐξουσία αὕτη τῶν ὀλίγων εἶχε τοῦτο τὸ κακόν, ὅτι ἦτο πολὺ καταπιεστικὴ διὰ τοὺς πτωχοτέ-

ρους. Ἐπασχε πρὸ πάντων ἡ γεωργία, διότι τὰ κτήματα ἦσαν εἰς χεῖρας ὀλίγων καὶ οἱ μικροὶ γεωργοὶ μὲ τὰ δάνεια τὰ ὅποια ἔκαμαν ἀπὸ τοὺς πλουσίους διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν ἔμεναν πάντοτε καταχρεωμένοι. Ἐπλήρωναν τόκους μεγάλους καὶ εἰς τὸ τέλος οἱ πλούσιοι ἐπωλοῦσαν αὐτοὺς καὶ τὰ παιδιά των ὡς δούλους εἰς ξένους τόπους, διὰ νὰ πληρωθῇ τὸ κεφάλαιον. Πρὸς τοῦτοις παρεπονείτο ὁ λαὸς πολὺ καὶ διότι οἱ πλούσιοι διοικοῦσαν τὴν πολιτείαν μόνοι των, χωρὶς νὰ ἐρωτοῦν τὸν λαόν. Καὶ ἐννοεῖται ὅτι ἐγίνοντο πολλὰ ἄδικα μὲ τὴν αὐθαιρεσίαν τῶν πλουσίων καὶ δυνατῶν.

Διὰ τοῦτο εἶχαν δοκιμάσει οἱ Ἀθηναῖοι μίαν φοράν νὰ θεραπεύσουν τὰ κακὰ ταῦτα μὲ μίαν νέαν νομοθεσίαν καὶ νὰ φέρουν τάξιν εἰς τὰ πράγματα, καθὼς οἱ Σπαρτιαῖται πολὺ πρωτύτερα. Δὲν ἐπέτυχαν ὅμως. Ἀνέθεσαν δηλαδὴ εἰς ἓνα εὐπατρίδην, τὸν Δράκοντα, νὰ συντάξῃ νόμους γραπτοὺς διὰ τοὺς Ἀθηναίους, καθὼς ὁ Λυκούργος. Καὶ ἔπραξε τοῦτο ὁ Δράκων, ἀλλ' ἡ αὐστηροτάτη διὰ μικρὰ καὶ μεγάλα ἐγκλήματα νομοθεσία του δὲν ἔφερε καμμίαν ὠφέλειαν εἰς τὸν λαόν οὔτε ἐλάφρυνε καθόλου τὰ βάρη του, καὶ τὰ πράγματα ἐξηκολούθησαν τὸν ἴδιον δρόμον, χωρὶς καμμίαν καλλιτέρευσιν.

Ὅταν ὅμως αἱ ταραχαὶ ἠϋξήσαν καὶ ἡ δυστυχία κατήντησε μεγάλη, τότε πλούσιοι καὶ πτωχοὶ μὲτ' ἀπεφάσισαν ν' ἀναθέσουν τὴν διόρθωσιν τῶν κακῶν εἰς ἓνα σπουδαῖον ἄνθρωπον τῆς ἐμπιστοσύνης των, γνωστὸν εἰς ὅλους, πολεμικὸν συνάμα καὶ ποιητὴν πατριωτικὸν καὶ σοφὸν εἰς ὅλα, τὸν εὐπατρίδην Σόλωνα. Τὸν ἔκαμαν δικλακτὴν, δηλαδὴ συμβιβαστὴν τῶν διαφορῶν των, καὶ τὸν ἐπεφόρτισαν νὰ γράψῃ νέους νόμους διὰ τὰς Ἀθήνας. Τοῦτο ἐγένετο εἰς τὰ 594 πρὸ Χριστοῦ.

Ἀνάκτησις τῆς Σαλαμῖνος. — Ὡς στρατηγὸν ἱκανὸν καὶ φιλόπατριν ποιητὴν εἶχαν γνωρίσει οἱ Ἀθηναῖοι τὸν Σόλωνα ἀπὸ τὴν ἐξῆς αἰτίας. Ἀθηναῖοι καὶ Μεγαρεῖς ἐπολέμουν πολὺν

καιρὸν ἀναμεταξύ των ποῖος νὰ καταλάβῃ τὴν νῆσον Σαλαμίνα. Ἐπὶ τέλους οἱ Ἀθηναῖοι ἐβάρεθησαν τὸν πόλεμον τοῦτον καὶ ἀφῆκαν τὴν νῆσον εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Μεγαρέων. Μάλιστα ἐψήφισαν νόμον νὰ καταδικάζεται εἰς θάνατον κάθε Ἀθηναῖος, ὅστις ἤθελε προτείνει ἀνανέωσιν τοῦ πολέμου τούτου.

Ὁ Σόλων τότε ἐκλείσθη εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ ἀφῆκε νὰ διαδοθῇ ὅτι ἔχασε τὰς φρένας. Κατόπιν μίαν ἡμέραν παρουσιάσθη ἔξαφνα εἰς τὴν ἀγοράν, ἐκεῖ ὅπου συνηθροίζετο ὁ λαὸς διὰ κοινὰς συνελεύσεις. Φυσικὰ πολλοὶ ἔτρεξαν ὀπίσω του, διότι τὸν ἐνόμιζαν τρελλόν, ἀλλ' αὐτὸς ἀνέβη εἰς τὸ βῆμα καὶ ἤρχισε ν' ἀπαγγέλλῃ ἐνθουσιαστικὸν ποίημα πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Σαλαμίνας. Μέσα εἰς αὐτὸν τὸν ἐνθουσιασμὸν ὁ λαὸς ἀπεφάσισε νὰ καταλύσῃ τὸν ἀνωτέρω νόμον καὶ ἐκήρυξεν ἀμέσως τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Μεγαρέων. Στρατηγὸν ὁμως διώρισε τὸν ἴδιον Σόλωνα, ὅστις καὶ ἐνδόξως ἐτελείωσε τὸν πόλεμον. Ἡ Σαλαμίς ἔγινε τῶν Ἀθηναίων.

Σόλων καὶ Κροῖσος. — Ὁ Σόλων ἔκαμε πολλὰ ταξίδια καὶ εἰς ξένους τόπους, τὴν Αἴγυπτον, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἐγνώρισε τοιοῦτοτρόπως ξένα ἤθη καὶ ἔθιμα, ἐσπούδασε ξένους νόμους καὶ ἐγνωρίσθη μὲ σπουδαίους ξένους ἀνθρώπους. Ἐγίνεν ἐπομένως πολυπείρος ἀνθρωπος καὶ σοφὸς ὁ ἴδιος, ὥστε ὄλοι τὸν ἐτίμων ὡς ἓνα ἀπὸ τοὺς τότε ἐπιτὰ σοφοὺς τῆς Ἑλλάδος. Ὡραῖαι γινώμαι, ὅπως «μηδὲν ἄγαν», «μέτρον ἄριστον», «χρόνου φείδου» καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἦσαν ῥητὰ αὐτῶν γραμμένα εἰς τὸν ναὸν τῶν Δελφῶν. Μόνον τὸ περίφημον «γνώθι σαυτὸν» ἀπέδιδετο εἰς τὸν ἴδιον θεὸν Ἀπόλλωνα.

Εἰς τὰ ταξίδια του αὐτὰ ἔτυχε νὰ φιλοξενηθῇ ὁ Σόλων ἀπὸ τὸν πλουσιώτατον καὶ εὐτυχέστατον βρασιλέα τῆς Λυδίας εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὸν Κροῖσον. Ὁ Κροῖσος ὑπερήφανος διὰ τὰ πλοῦτη καὶ τὴν εὐτυχίαν του ἠρώτησε δοκιμαστικῶς τὸν Σόλωνα, ποῖον θεωρεῖ ὡς τὸν εὐτυχέστατον ἀνθρώπον ἀπὸ ὅσους ἐγνώρισεν εἰς τὴν ζωὴν του. Ἐννοεῖται ὅτι ἐπερίμενεν ὁ Κροῖσος αὐτὸν τὸν

ἕδιον νὰ ὀνομάσῃ ὁ Σόλων εὐτυχέστατον. Ἄλλ' ὁ σοφὸς Ἀθηναῖος ἀταράχως ἀπήντησε πρῶτον ὅτι εὐτυχέστατον ἄνθρωπον ἐγνώρισε τὸν Τέλλον τὸν Ἀθηναῖον. Καὶ ὅταν ὁ Κροῖσος μὲ ἀπορίαν τὸν ἠρώτησε πῶς αὐτό, ὁ Σόλων ἀπήντησε, διότι ὁ Τέλλος ἔζησεν εὐτυχῆς ὡς πτωχὸς ἄνθρωπος μὲ τὰ τέκνα του, τὰ ὁποῖα εἶδε νὰ μεγαλώσουν ὡς ἔντιμοι ἄνθρωποι καὶ καλοὶ πολῖται, ὁ ἴδιος δὲ ἀπέθανε πολεμῶν ὑπὲρ τῆς πατρίδος του.

Ὁ Κροῖσος τότε τὸν ἠρώτησε ποῖον ἄλλον θεωρεῖ εὐτυχῆ ὑπερὸν ἀπὸ τὸν Τέλλον αὐτόν, καὶ ὁ Σόλων ἀπήντησεν, ὅτι θεωρεῖ τοὺς δύο Ἀργεῖους ἀδελφοὺς Κλέσβιν καὶ Βίτωνα. Αὐτοὶ οἱ δύο, εἶπεν, ἦσαν ἀθλητικοὶ ἄνθρωποι, νικηταὶ εἰς τοὺς ἀγῶνας. Ἡ μητέρα των ἦτον ἰέρεια. Ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ μεταβῇ αὐτὴ ἀπὸ τὸ Ἄργος εἰς τὸ Ἑρχεῖον διὰ τὴν θυσίαν, καὶ τὰ βήδια, τὰ ὁποῖα ἔσυραν τὴν ἄμαξαν, ἐβράδυναν νὰ ἔλθουν, οἱ δύο ἀδελφοὶ ἐξεύχθησαν αὐτοὶ τὴν ἄμαξαν καὶ ὠδήγησαν τὴν μητέρα των εἰς τὸν ναόν. Αὐτὴ ηὐχθήθη τότε εἰς τὴν θεάν νὰ δώσῃ εἰς τὰ παιδιὰ της ὅ,τι εἶνε τὸ καλλίτερον πρᾶγμα διὰ τὸν ἄνθρωπον. Καὶ ἡ Ἥρα εἰσήκουσεν αὐτήν. Ὅταν ἐκοιμήθησαν τὰ παιδιὰ, δὲν ἐξύπνησαν πλέον. Μὲ τὴν εὐσεβῆ πρᾶξιν πρὸς τὴν μητέρα των ἐτελείωσαν τὴν ζωὴν των.

Αὐτὰ τὰ πράγματα ὁμοῦ διόλου δὲν εὐχαρίστησαν τὸν ὑπερήφανον Κροῖσον. Θυμωμένος μάλιστα εἶπε πρὸς τὸν Σόλωνα, αὐτὸν λοιπὸν τί τὸν νομίζει; μήπως δυστυχῆ κοντὰ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀσημάντους καὶ πτωχοὺς ἀνθρώπους; Ἄλλ' ὁ Σόλων ἀταράχως τοῦ ἐξήγησεν ὅτι κανεὶς ἄνθρωπος δὲν ἠμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ εὐτυχῆς ἐνόσφ ζῆ, διότι ἡ τύχη μεταβάλλεται καὶ τὸν σήμερον εὐτυχῆ δύναται νὰ κάμῃ αὔριον δυστυχέστατον. Ὡστε, εἶπε, «μηδένα πρὸ τοῦ τέλους μακάριζε».

Δυσσαρεστημένος ὁ Κροῖσος ἀπεχωρίσθη ἀπὸ τὸν Σόλωνα. Ἄλλὰ ταχέως ἐνόησε πόσον δίκαιον εἶχεν ὁ σοφὸς Ἀθηναῖος μὲ τὰ λόγια του. Ὁ Κροῖσος εἶχε δυστυχήματα οἰκογενειακὰ πρῶ-

τον, ἔπειτα δὲ νικηθεὶς εἰς τὸν πόλεμον ἀπὸ τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν Κῦρον κατεδικάσθη νὰ κατῆ ζωντανὸς ἐπὶ τῆς πυρᾶς. Ὅταν ἀναψαν τὸ πῦρ καὶ αἱ φλόγες ἤρχισαν νὰ τὸν περιζώνουν, ὁ Κροῖσος ἠκούσθη φωνάζων «ὦ Σόλων, Σόλων». Ὁ Κῦρος ἔμαθε τὴν σημασίαν τῶν λόγων τούτων καὶ ἀμέσως διέταξε νὰ σβύσουν τὴν πυρὰν καὶ σώσουν τὸν Κροῖσον ἀπὸ τὸν θάνατον. Ἐνόησε καὶ αὐτὸς πόσον σοφὰ ἦσαν τὰ λόγια τοῦ Σόλωνος καὶ ὅτι καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον ἤμποροῦσε νὰ εὕρῃ ἢ τύχῃ τοῦ Κροῖσου. Ἐπῆρε μάλιστα τὸν Κροῖσον μαζί του καὶ τὸν ἐτίμα ἔκτοτε ὡς φίλον του.

Οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος διὰ τοὺς πτωχοὺς.—Ὁ Σόλων ἐφρόντισε μὲ τοὺς νόμους τοῦ πρώτου νὰ σώσῃ τοὺς πτωχοὺς ἀπὸ τὰ χρέη καὶ ἀπὸ τὴν δουλείαν. Κατήγγησε λοιπὸν μερικὰ χρέη, ἄλλα πάλιν ἐλάφρωσε πολὺ μὲ μεγάλην ἐλάττωσιν τῶν τόκων καὶ πρὸ πάντων ἀπηγόρευσε νὰ γίνωνται τοῦ λοιποῦ δάνεια μὲ ὑποθήκην τῶν σωμάτων τῶν ὀφειλετῶν. Μάλιστα μὲ χρήματα τοῦ δημοσίου ἐξηγγόρασεν ἀπὸ τοὺς ξένους τόπους καὶ τοὺς πωληθέντας ἀπὸ πρωτύτερα Ἀθηναίους πολίτας. Οἱ πλοῦσιοι ἐζημιώνοντο βέβαια ἀπὸ τὴν κατάργησιν τῶν χρεῶν, ἀλλ' αὐτοὶ εἶχαν μεγάλα κτήματα καὶ ἔμειναν πάντα πλοῦσιοι, ἔπειτα καὶ δὲν κατηργήθη κάθε χρέος, καὶ ἐπὶ τέλους κάποια θυσία ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἀπὸ τοὺς δυναμένους πρὸς σωτηρίαν τῶν πτωχοτάτων. Αὐτοὶ οἱ περὶ χρεῶν νόμοι ὠνομάσθησαν σεισάχθεια.

Τὸ πολίτευμα.—Κάθε πολίτης σήμερα εἰς τὰ πολιτισμένα ἔθνη ἔχει καθήκοντα πρὸς τὸ κράτος καὶ δικαιώματα. Τὰ καθήκοντα εἶνε νὰ ὑπηρετῇ εἰς τὸν στρατὸν διὰ νὰ εἶνε ἕτοιμος νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν πατρίδα του μὲ τὴν ζωὴν του κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς καὶ νὰ πληρώνῃ φόρους, μὲ τοὺς ὁποίους διοικεῖται τὸ κράτος· τὰ δικαιώματα εἶνε νὰ ἐκλέγῃ καὶ νὰ ἐκλέγεται καὶ νὰ διορίζεται δημόσιος ὑπάλληλος, ὅταν ἔχῃ τὰ ἀπαιτούμενα προσόντα.

Λοιπὸν καὶ ὁ Σόλων κατὰ τρόπον ἀνάλογον ἐκανόνισε τότε τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηναίων.

Ἀπὸ παλαιὸν καιρὸν διηροῦντο οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τάξεις κατὰ τὸ εἰσόδημα ποῦ εἶχεν ὁ καθένας. Ὁ Σόλων προσδιώρισεν ἀκριβῶς μὲ νόμον τὴν διαίρεσιν αὐτὴν διὰ τὰ μοιράσῃ πρῶτον καταλλήλως καὶ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ τὴν φορολογίαν. Ἡ ἀνωτάτη τάξις περιελάμβανε τοὺς πλουσιωτάτους, οἱ ὅποιοι εἶχαν εἰσόδημα πεντακοσίους μεδίμνους σίτου ἢ κριθῆς ἢ ἀνάλογον ποσὸν μετρητῶν ἐλαίου. Ὁ μεδίμνος ἰσοδυναμοῦσε πρὸς 52 περίπου λίτρας γαλλικὰς ἢ 36 ὀκάδας, ὁ μετρητὴς πρὸς 27 περίπου ὀκάδας ὕγρου. Αὐτοὶ ἐλέγοντο πεντακοσιομέδιμνοι· οἱ ἄλλοι ἦσαν τριακοσιομέδιμνοι, διακοσιομέδιμνοι καὶ τελευταῖοι οἱ θῆτες, ὅσοι εἶχαν τὸ κατώτερον εἰσόδημα ἢ καὶ τίποτε. Ὅλων ἕως τούτων τῶν τάξεων οἱ πολῖται εἶχαν δικαίωμα ψήφου, ἀλλὰ φόρους ἐπλήρωναν ἀναλόγως μόνον αἱ τρεῖς πρῶται τάξεις, καὶ ὡς ἐπλῖται καὶ ἵππεις ὑπηρετοῦν πάλιν αἱ ἴδιαι, ἐνῶ οἱ θῆτες ὑπηρετοῦν μόνον ὡς ἐλαφροὶ στρατιῶται, ἦσαν δηλαδὴ τοξόται ἢ σφενδονῆται ἢ ναῦται.

Ἐνῶ ἕως ὅλοι εἶχαν δικαίωμα ψήφου, ἐκλέξιμοι ἦσαν ὡς ἐννέα ἄρχοντες μόνον οἱ τῆς ἀνωτάτης τάξεως. Διὰ τὰ λοιπὰ ἀξιώματα ὁ Σόλων διέταξε τὰ πράγματα ἀναλόγως.

Αἱ ἐκλογαὶ ἐγίνοντο κάθε ἔτος, ἀλλ' οἱ ἄρχοντες ἔπρεπε πάντοτε νὰ δίδουν εὐθύνας διὰ κάθε διαχείρισιν ἐμπρὸς εἰς ὅλον τὸν λαόν, εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, καθὼς ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι.

Ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου εἶχε μόνη καὶ τὸ δικαίωμα νὰ νομοθετῇ. Ἀλλὰ τὰ νομοσχέδια ἔπρεπε νὰ ἐτοιμάζῃ ἢ βουλή τῶν τετρακοσίων. Ἐκάστη τῶν τεσσαρῶν τάξεων ἐξέλεγε κατ' ἔτος ἀπὸ ἑκατὸν βουλευτάς.

Ὅσοι ἐκ τῶν ἐννέα ἀρχόντων εἶχαν διοικήσει ἐντίμως καὶ πιστῶς, ἔμπαιναν κατόπιν εἰς τὴν βουλήν τοῦ Ἀρείου πάγου καὶ εἰς αὐτὴν ἔμεναν ἰσοθίως. Ἡ βουλή αὕτη τοῦ Ἀρείου πάγου εἶχε τὸ

δικαίωμα νὰ προσέχη εἰς τὴν τήρησιν τῶν νόμων ἀπὸ ὅλους, νὰ ἐπιβλέπη τὰ ἔθνη τῶν πολιτῶν καὶ νὰ δικάζη μεγάλα ἐγκλήματα.

Ὁ Σόλων ἔθεσε καὶ ἄλλους νόμους σοφοὺς διὰ τὰς Ἀθήνας, διὰ τὴν παιδευσιν τῶν πολιτῶν καὶ τὴν σωματικὴν ἄσκησιν, διὰ τὴν γεωργίαν, τὸ ἐμπόριον, τὴν βιομηχανίαν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐμορφώνοντο καλοὶ στρατιῶται, ἀλλὰ συνάμα καὶ διὰ κάθε ἄλλο ἐπιτήδευμα, διότι καὶ πολὺ ἐφρόντιζαν διὰ τὴν πνευματικὴν των ἀνάπτυξιν ἀπὸ τὰ μικρὰ σχολεῖα ἀκόμη. Κάθε Ἀθηναῖος ἔπρεπε νὰ ἐκπαιδεύσῃ τὰ τέκνα του εἰς τὰ γράμματα, εἰς τὴν μουσικὴν καὶ εἰς τὴν γυμναστικὴν.

Πεισίστρατος. Κλεισθένης.—Ἔως οὗτου στερεωθῆ καλὰ τὸ πολίτευμα τοῦ Σόλωνος ἐχρειάσθη κάμποσος καιρὸς. Δὲν ἔλειψαν καὶ ταραχαὶ νέαι. Μέσα εἰς αὐτὰς κατώρθωσεν ἓνας ἐκ τῶν εὐγενῶν, ὁ Πεισίστρατος, νὰ γίνῃ τύραννος τῶν Ἀθηνῶν, καθὼς ἔλεγαν τότε, δηλαδὴ μονάρχης ἀπόλυτος αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς καὶ κατόπιν οἱ υἱοὶ του ἀπὸ τὸ 540 ἕως τὸ 510 πρὸ Χριστοῦ ἐκυβέρνησαν μοναρχικῶς μὲν ἀλλ' ἐξαιρέτως τὰς Ἀθήνας. Οἱ Πεισιστρατίδαι ἔκτισαν εἰς τὰς Ἀθήνας ναοὺς καὶ ἄλλα δημόσια κτίρια, ἐπροστάτευσαν καλλιτέχνας καὶ ποιητὰς καὶ πολὺ ἀνέπτυξαν ὕλικῶς τὴν πόλιν. Εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἔκτισαν ἓνα μέγαν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς, τὸ λεγόμενον ἑκατόμπεδον, διότι εἶχεν ἑκατὸν ποδῶν μῆκος. Πολλὰ ἀγάλματα καὶ ἄλλα λείψανα τούτου τοῦ ναοῦ εὐρέθησαν καὶ σφύζονται εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως. Κατέλαβαν ἓνα λιμένα καὶ φρούριον εἰς τὴν Ἑλλησποντον καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐξηφάλισαν τὴν συγκοινωνίαν καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Ἀθηνῶν μὲ τὴν σημερινὴν νοτίαν Ῥωσίαν. Ἀπ' ἐκεῖ ἔφεραν οἱ Ἀθηναῖοι οἶτον, ἔστειλαν δὲ προϊόντα τῆς βιομηχανίας των εἰς τοὺς ἐκεῖ κατοικοὺς Σκύθας, ἰδίως ὅπλα, ἀγγεῖα, ἔλαιον καὶ οἶνον. Ὁμοίως ἀνέπτυξαν οἱ Πεισιστρατίδαι τὴν συγκοινωνίαν καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Ἀθηνῶν μὲ τὴν Μακεδονίαν.

Τὸ 510 ἐξεδιώχθη ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ὁ υἱὸς τοῦ Πεισι-

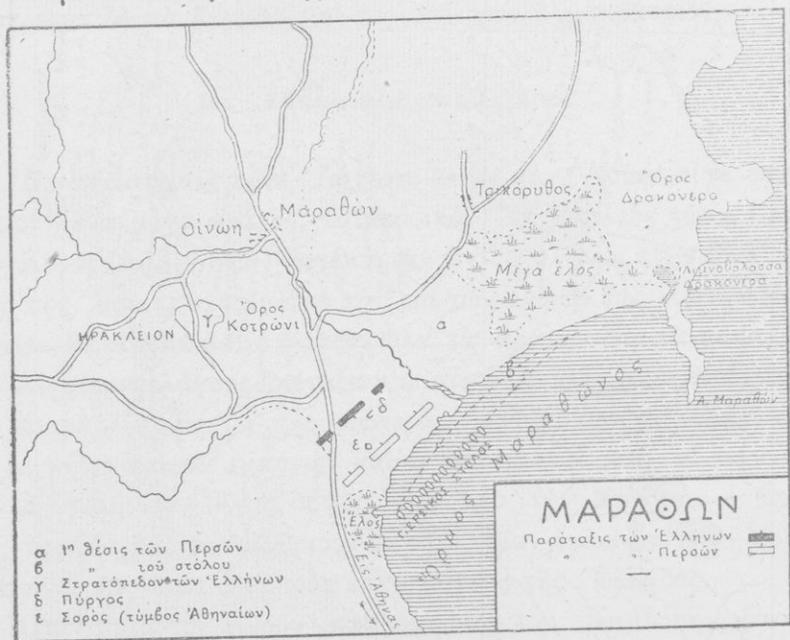
στράτου τύραννος Ἴππίας. Πρωτότερα εἶχεν ἀνακαλυφθῆ μία συνωμοσία, τῆς ὁποίας θύμα ἔπεσεν ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἴππίου Ἴππαρχος. Οἱ κύριοι συνωμόται ὠνομάζοντο Ἀρμόδιος καὶ Ἀριστογείτων. Αὐτοὶ συνελήφθησαν καὶ ἐθνατώθησαν ἀπὸ τὸν Ἴππίαν. Μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ἴππίου οἱ Ἀθηναῖοι ἀποκατέστησαν τὸ πολίτευμα τοῦ Σόλωνος, ἀφοῦ ὁ Κλεισθένης ἔφερε μερικὰς μεταβολὰς εἰς αὐτὸ ἐπὶ τὸ δημοκρατικώτερον. Ἐκτοτε οἱ Ἀθηναῖοι ἐκυβερνῶντο διαρκῶς πλέον κατὰ τὸ πολίτευμα τοῦτο. Ἀργότερα δὲ τὸ ἔκαμαν καὶ περισσότερον δημοκρατικόν.

2. Περσικοὶ πόλεμοι.

Ἐπανάστασις τῶν Ἰώνων. — Εἰς τὴν Ἀσίαν εἶχε σχηματισθῆ ἓνα μέγα κράτος, τὸ περσικόν. Ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Κύρος (559—529) κατέκτησεν ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν ὅλα τὰ ἔθνη τῆς Ἀσίας, σχεδὸν ἀπὸ τὰ ὄρια τῶν Ἰνδιῶν ἕως εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ ὑπέταξεν ὅλα τὰ κράτη. Εἰς τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου πελάγους ὑπέταξε καὶ τὰς ἐκεῖ ἐλληνικὰς ἀποικίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Αἱ πλουσιώτεραι ἦσαν αἱ ἰωνικαί. Ἐκεῖ εἶχεν ἀνθήσει καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία καὶ αἱ τέχναι καὶ τὰ γράμματα. Ἐνας σοφὸς Ἴων ἀπὸ τὴν Μίλητον, ὁ Θαλῆς, προεῖδε καὶ προσδιώρισεν ἀκριβῶς μίαν ἔκλειψιν τοῦ ἡλίου. Ὁ Θαλῆς ἦτο ἓνας ἀπὸ τοὺς ἑπτὰ σοφοὺς τῆς Ἑλλάδος.

Ὅταν μετὰ τὸν Κύρον καὶ τὸν υἱὸν του Καμβύσην, ὅστις ὑπέταξε τὴν Αἴγυπτον, ἐβασίλευσεν ὁ Δαρείος, οἱ Ἴωνες ἐπανεστάτησαν κατὰ τῶν Περσῶν. Τοὺς ἐβοήθησαν δὲ οἱ Ἀθηναῖοι, ὡς ὁμόφυλοι των, καὶ οἱ Ἑρετριεῖς ἀπὸ τὴν Εὐβοίαν. Ὁ στρατὸς των ἐπροχώρησεν ἕως εἰς τὰς Σίρδεις, παλαιὰν πρωτεύουσαν τῆς Λυδίας, ἀλλὰ τίποτε ἄλλο δὲν κατώρθωσαν οἱ ἐπαναστάται παρὰ νὰ καύσουν τὴν πόλιν αὐτήν. Τελευταῖον ἐνικήθησαν εἰς μίαν ναυμαχίαν κοντὰ εἰς τὴν Μίλητον τὸ 494 πρὸ Χριστοῦ.

Μάχη τοῦ Μαραθῶνος. Μιλτιάδης.—Ὁ Δαρείος ἀμέσως ἔπειτα ἀπεφάσισε νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Ἐρετριεῖς. Ἐστειλε λοιπὸν εἰς τὰ 492 στρατὸν μὲ τὸν στρατηγὸν Μαρδόνιον διὰ τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας, τὰς ὁποίας μάλιστα ἤδη ἀπὸ πρωύτερα εἰς μίαν ἐκστρατεῖαν τοῦ διὰ τῆς Θράκης πρὸς τὴν Σκυθίαν εἶχεν ὑποτάξει ὁ Δαρείος. Ὡστε τὸ σχέδιόν του ἦτο πλέον νὰ ὑποτάξῃ καὶ ἄλλην τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλ' ἡ ἐκστρατεία αὐτὴ ἀπέτυχε. Μόλις ἔφθασεν ὁ Μαρδόνιος ἕως

εἰς τὸν Στρυμόνα καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἐπέστρεψεν, ἐπειδὴ τὸν ἐπολέμησαν πολλοὶ Θράκες, ὁ δὲ στόλος τοῦ ἔπαθε μεγάλας ζημίας ἀπὸ τὰς τρικυμίας εἰς τὸν Ἄθω.

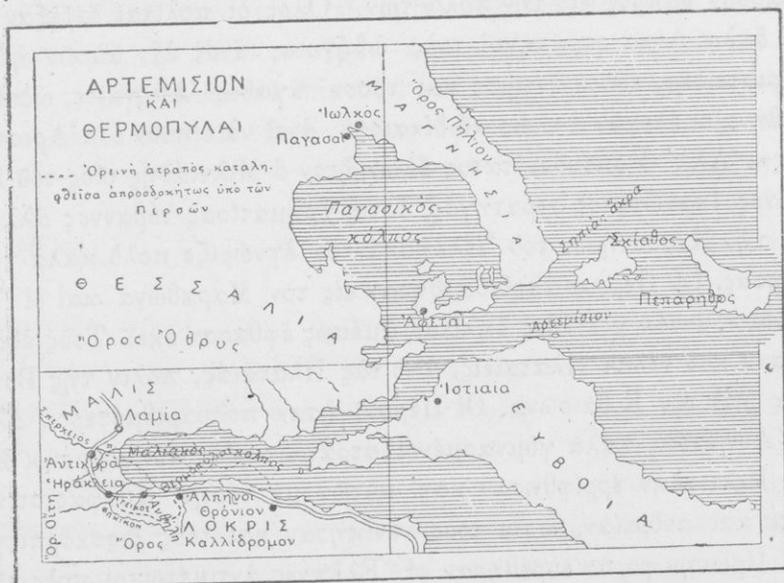
Ὁ Δαρείος τότε ἔστειλε νέον στρατὸν καὶ στόλον ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μὲ στρατηγοὺς τὸν Δάτιν καὶ Ἀρταφέρνην. Μέσα ἦτον καὶ ὁ Ἴππίας διὰ νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς Πέρσας εἰς τὸς Ἀθήνας, ὅπου ἤλπιζε πάλιν νὰ γίνῃ τύραννος. Ἀφοῦ κατέ-

λαβαν εἰ Πέρσαι μερικῶς Κυκλάδας, ἐκυρίευσαν καὶ τὴν Ἑρέτριαν. Ἄπ' ἐκεῖ δὲ ἐπέρασαν ἀντικρὺ εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἀπεδιβάσθησαν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνος τὸ 490 πρὸ Χριστοῦ.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἐπερίμεναν τοὺς ἐχθροὺς νὰ φθάσουν ἐμπρὸς εἰς τὴν πόλιν των. Ὅλοι οἱ πολῖται ἔτρεξαν εἰς τὰ δπλα. Δέκα στρατηγοὶ τοὺς ὠδήγουν, ἕνας ἐξ αὐτῶν ἦτο ὁ Ἄρισταιδης, τόσον ἐντιμος καὶ τόσον ἀγαθὸς Ἀθηναῖος, ὥστε οἱ Ἀθηναῖοι ἔλεγαν ἀπλῶς «ὁ δίκαιος», ἀντὶ νὰ εἰποῦν ὁ «Ἄριστείδης». Ἄλλ' ὁ σπουδαιότατος ὄλων ἦτον ὁ Μιλτιάδης υἱὸς τοῦ Κίμωνος, ἱκανώτατος στρατηγός, ὅστις χρηματίσας τύραννος ἄλλοτε εἰς τὴν Χερσονήσον τοῦ Ἑλλησπόντου ἐγνώριζε πολὺ καλὰ τοὺς Πέρσας. Οἱ Πέρσαι ἀπεδιβάσθησαν εἰς τὸν Μαραθῶνα καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, ἑννέα χιλιάδες ὀπλίται, ἀμέσως ἔφθασαν ἐκεῖ. Τοὺς ἐβόηθησαν καὶ χίλιοι Πλαταιεῖς, ἀπὸ τὰς Πλαταιάς, πόλιν τῆς Βοιωτίας ὑπὸ τὸν Κιθαιρῶνα. Οἱ Πέρσαι ἦσαν πολυαριθμότεροι, ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι, καλὰ γυμνασμένοι στρατιωτικῶς, ὀδηγούμενοι ἀπὸ τὸν Μιλτιάδην ἐρρίφθησαν κατ' αὐτῶν μὲ τὴν ἀποφασιστικότητα καὶ ἀνδρείαν, ὥστε τοὺς ἐνίκησαν καὶ τοὺς διεσκόρπισαν.

Πρώτην φοράν εὐρέθησαν οἱ Ἕλληνες ἀντιμέτωποι πρὸς τοὺς κατακτητὰς τόσων κρατῶν καὶ ἐθνῶν μεγάλων Πέρσας. Καὶ ὁμοίως τοὺς ἐνίκησαν. Ἡ δόξα αὐτῆ ἀνήκει ὀλόκληρος εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὅποιοι πραγματικῶς ἔζωσαν τότε τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν εἰσβολὴν τῶν Ἀσιατῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν ζητήσῃ καὶ τὴν βοήθειαν τῶν Σπαρτιατῶν. Ἄλλ' αὐτοὶ μόλις μετὰ τὴν μάχην ἔφθασαν εἰς τὰς Ἀθήνας. Οἱ Πέρσαι ἀποτυχόντες εἰς τὸν Μαραθῶνα, ἐμπῆκαν εἰς τὰ πλοῖα των καὶ ἐδοκίμασαν πρῶτα ν' ἀποβιβασθοῦν εἰς τὸ Φάληρον, ὥστε ἀπ' ἐκεῖ νὰ προσβάλουν τὰς Ἀθήνας. Ἀλλὰ τοὺς ἐπρόλαβεν ὁ νικηφόρος ἀθηναϊκὸς στρατός, σπεύσας ἀπὸ τὸν Μαραθῶνα καὶ παραταχθεὶς ἔμπροσθεν τῶν Ἀθηνῶν. Οἱ Πέρσαι ἐγκατέλειψαν τότε τὸ σχέδιόν των καὶ ἐφυγαν εἰς τὴν Ἀσίαν.

Ξέρξης. Θερμοπύλαι. Ὁ Λεωνίδας καὶ οἱ τριακόσιοι. — Ὁ Δαρεῖος μετὰ τὴν ἤτταν αὐτὴν ἤρχισε νὰ κάμνη μεγάλας ἐτοιμασίας διὰ μίαν νέαν ἐκστρατεῖαν κατὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ ἑλλης τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἀπέθανε πρὶν τελειώσουν αἱ ἐτοιμασίαι.

Ὁ υἱὸς τοῦ Ξέρξης τὰς ἐξηκολούθησε καὶ τὸ 480 τὴν ἀνοιξὴν ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν μὲ κολοσσιαῖον στρατὸν καὶ στόλον. Διέβη τὸν Ἑλλησπόντον, εἰς τὸν ὁποῖον ἔζευξε γέφυραν μὲ πλοῖα, ἔπειτα Θράκην καὶ Μακεδονίαν καὶ κατέβη εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Πεδιάδες ἐπλημμύρησαν ἀπὸ τὸν στρατὸν τοῦ καὶ ποταμοὶ ἐστερέφον ἀπὸ τὰ πλήθη ἀνθρώπων καὶ ζώων. Ὁ στόλος παρέπλεε πάντοτε. Εἰς τὸν Ἄθω δὲμος ἔσκαψε διώρυγα διὰ νὰ περάσῃ τὸν ἰσθμὸν καὶ νὰ μὴ ἐκτεθῆ εἰς τὰς τρικυμίας τοῦ ἐσχάτου ἀκρωτηρίου τῆς χερσονήσου ταύτης, περιπλέων αὐτό.

Ἀθηναῖοι καὶ Σπαρτιᾶται εἶχαν ἀποφασίσει ἐν τῷ μεταξὺ νὰ ἐνώσουν τὰς δυνάμεις των κατὰ τῶν Περσῶν, διότι ὁ κίνδυνος ἦτο κοινὸς δι' ὅλους. Ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν εἰς τὴν νοτιωτέ-

ραν Ἑλλάδα ὁ δρόμος ἔφερε διὰ τῶν στενῶν τῶν Θερμοπυλῶν, ἔστειλαν ἐκεῖ οἱ Σπαρτιᾶται τὸν βασιλέα τῶν Λεωνίδαν μὲ στρατὸν συμμαχικὸν πέντε χιλιάδων Ἑλλήνων, ἐκ τῶν ὁποίων τριακόσιοι ἦσαν Σπαρτιᾶται. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν τὸν στόλον τῶν κοντὰ εἰς τὰ στενὰ ταῦτα, εἰς τὰ βόρεια παράλια τῆς Εὐβοίας.

Ἡ θέσις τῶν Θερμοπυλῶν ἦτο πολὺ κατάλληλος διὰ νὰ ἀντιταχθοῦν ὀλίγοι πρὸς πολλούς. Διότι ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἦτο θάλασσα καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἀπότομον βουνόν, ἡ Οἶτη. Ὁ Ξέρξης κατ' ἀρχάς, βλέπων τὸ ὀλιγάριθμον τῶν Ἑλλήνων, ἔστειλε πρὸς τὸν Λεωνίδαν διὰ νὰ ζητήσῃ νὰ παραδώσῃ τὰ ὄπλα οἱ Ἕλληνες. Ἀλλ' ὁ Λεωνίδας ἀπλᾶ καὶ σπαρτιατικᾶ ἀπήντησεν : « Ἐλα νὰ τὰ πάρῃς » (μολῶν λαβέ).

Οἱ Πέρσαι ἐπὶ ἡμέρας ματαίως ἠγωνίζοντο μὲ τὰ πλήθη τῶν νὰ ἀνοίξουν δρόμον ἀνάμεσα ἀπὸ τὰς τάξεις τῶν Ἑλλήνων. Χιλιάδες Πέρσαι ἐπιπταν εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτὸν καὶ τίποτε δὲν κατάρθωναν. Τέλος κάποιος προδότης Ἐφιάλτης ὠδήγησεν ἓνα σῶμα Περσῶν ἀπὸ κρυφὸ μονοπάτι ἐπάνω ἀπὸ τὸ βουνόν καὶ τὸ σῶμα τοῦτο ἐτοιμάσθη νὰ προσβάλῃ τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τὰ νῶτα. Περικυκλωμένοι τοιοῦτοτρόπως οἱ Ἕλληνες, εὗρισκοντο εἰς βέβαιον κίνδυνον καταστροφῆς ἀπὸ τὰς μυριάδας τῶν ἐχθρῶν.

Ὁ Λεωνίδας ἠμποροῦσε τότε νὰ διατάξῃ ὑποχώρησιν. Ἀλλ' οἱ Σπαρτιᾶται ἐσυνήθισαν ἢ νὰ νικοῦν ἢ νὰ ἀποθνήσκουν πολεμοῦντες ἕως τὴν τελευταίαν στιγμὴν. Διὰ τοῦτο καὶ τώρα ὁ Λεωνίδας εἶπε πρῶτα πρὸς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας ν' ἀναχωρήσουν ὅσοι θέλουν εἰς τὰς πατρίδας τῶν, διὰ νὰ πολεμήσουν ἄλλοῦ ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ. Καὶ πραγματικῶς ἀνεχώρησαν ἀρκετοί. ἔμειναν ὅμως οἰκειοθελῶς ἑπτακόσιοι Θεσπιεῖς ἀπὸ τὴν μικρὰν πόλιν τῆς Βοιωτίας Θεσπιᾶς. Μὲ αὐτοὺς καὶ μὲ τοὺς τριακοσίους Σπαρτιᾶτας ἔμεινεν ὁ Λεωνίδας εἰς τὰς Θερμοπύλας, ἀποφασισμένος ν' ἀποθάνῃ ἐκεῖ ὅπου ἄπαξ τὸν ἔταξεν ἡ πατρίς του.

Ὡς λέοντες ἔπεσαν ἐπάνω εἰς τὸν ἐχθρὸν οἱ χίλιοι περίπου

αὐτοὶ Ἕλληνες, ἀφοῦ ἐξῆλθαν μάλιστα ἀπὸ τὰ στενά. Νὰ φυλάξουν πλέον δὲν εἶχαν τίποτε, ἀφοῦ οἱ Πέρσαι εὐρίσκοντο ἤδη ὀπισθὲν των. Ἦθελαν μόνον ἀκριβὰ νὰ πωλήσουν τὴν ζωὴν των εἰς τὴν ἐχθρόν. Ἀνδρείαα καὶ ἀποφασιστικὰ ἐπολεμοῦσαν καὶ οἱ Πέρσαι, ἀλλ' οἱ ἀθλητικαὶ Ἕλληνες μὲ τὰ φοβερά τω ὄπλα καὶ ἰδίως οἱ ἀνδρειότατοι Σπαρτιάται ἐθέριζαν αὐτούς. Τέλος ἀπέκαμαν καὶ φονεύοντες. Τὰ δόρατα καὶ αἱ μάχαιραι ἐθραύσθησαν.

Ὁ Λεωνίδας ἔπεσε, καὶ πέριξ τοῦ νεκροῦ βασιλέως των οἱ Σπαρτιάται μαχόμενοι τὸν ἔσχατον ἀγῶνα ἀπέθαναν ὅλοι.

Κατόπιν μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου οἱ Σπαρτιάται ἐστῆσαν ἕναν μαρμάρινον λέοντα ἐπάνω εἰς τὸν τάφον τοῦ Λεωνίδου καὶ τῶν τριακοσίων του, ὡραία δὲ ἐπιγράμματα ἐθύμιζαν εἰς τὸν διαβάτην τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐξ ἄλλου μὲ τὴν στόλον των καὶ μὲ συμμάχους Ἕλληνας ἐπολέμησαν γενναϊότατα κατὰ τοῦ Περσικοῦ στόλου εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον ἀκρωτήριο καὶ τὸν ἔβλαψαν πολὺ. Ἀλλ' ἀφοῦ ἔπεσαν αἱ Θερμοπύλαι καὶ ὁ Εἰρέξης ἐπροχώρησε πρὸς νότον, ἀνεχώρησαν καὶ αὐτοὶ καὶ συνήχθησαν εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμίνας, εἰς τὸν μικρὸν κόλπον τῶν σημερινῶν Ἀμπελακίων, ὅπου ἦτο καὶ ἡ ἀρχαία πόλις Σαλαμίς.

Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία. — Ὁ Εἰρέξης μὲ τὸν στρατὸν του ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀττικὴν. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν ἐγκαταλείψει τὴν πόλιν καὶ ἐμπήξαν ὅλοι εἰς τὰ πλοῖα, τὰ δὲ γυναικόπαιδα ἀπεβίβασαν εἰς τὴν Σαλαμίνα. Διότι ἦτον ἀδύνατον νὰ ὑπερασπίσουν τὴν πόλιν ἐναντίον τόσων ἐχθρῶν. Οἱ Πέρσαι διήρπασαν καὶ ἐπυρπόλησαν τὰς Ἀθήνας, ἐκυρίευσαν δὲ καὶ τὴν Ἀκρόπολιν, τὴν ὁποῖαν ὀλίγοι μόνον γέροντες ὑπερήσπιζαν, ἔκαυσαν τοὺς ναοὺς, συνέτριψαν τὰ ἀγάλματα, καὶ ἐν γένει κατέστρεψαν τὰ πάντα.

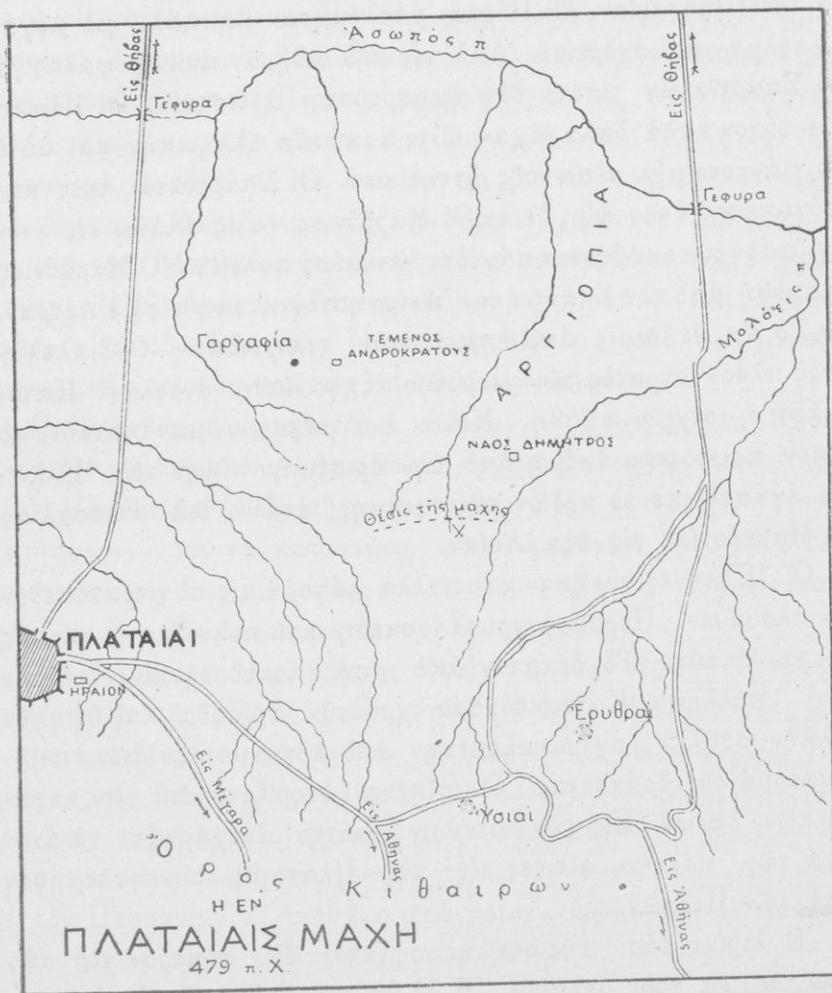
Ὁ ἑλληνικὸς στόλος συνέκειτο ἀπὸ διακόσια πλοῖα τῶν Ἀθηναίων καὶ ἑκατὸν ἄλλα τῶν Πελοποννησίων. Ἀρχιναύαρχος ἦτον ὁ Σπαρτιάτης Εὐρυβιάδης, ἀλλὰ πραγματικὸς ναύαρχος ἦτον

ναυμαχία ἔγινε κατὰ τὰς 20 Σεπτεμβρίου τοῦ 480 π. Χ.

Φυγή τοῦ Ξέρξου. Μαρδόνιος. — Ἡ ἦρτα αὐτῆ ἔκαμε τοιαύτην ἐντύπωσιν εἰς τὸν Ξέρξην, ὥστε ἀπεφάσισε νὰ μὴ ἐξακολουθήσῃ πλέον τὴν ἐκστρατείαν, ἀλλὰ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἀσίαν. Καὶ ὁ μὲν στόλος ἐπλευσε πρὸς τὸν Ἑλλησποντον, ὁ δὲ στρατὸς διὰ ξηρᾶς πάλιν ἔφυγε πρὸς τὰ ἐκεῖ. Ἀλλὰ ὅταν ἔφθασεν ὁ Ξέρξης εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἀφῆκεν ἐκεῖ τριακασίας χιλιάδας ἀπὸ τὸν στρατὸν μὲ στρατηγὸν τὸν Μαρδόνιον. Τὸ σχέδιον ἦτο νὰ μείνῃ ἐκεῖ ὁ στρατὸς αὐτὸς τὸν χειμῶνα, διότι ὁ τόπος ἦτο πλούσιος καὶ ἠμποροῦσε νὰ θρέψῃ ἄνδρας καὶ ἵππους, τὴν δὲ ἄνοιξιν νὰ προβῆ πάλιν πρὸς νότον διὰ νὰ πολεμήσῃ Ἀθηναίους καὶ Σπαρτιάτας. Συγχρόνως ὁ Μαρδόνιος ἐφρόντιζε μὲ χρήματα νὰ δολοφονήσῃ πολλοὺς Ἑλληνας ὥστε νὰ χωρισθοῦν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους καὶ Σπαρτιάτας καὶ συμμαχήσουν μὲ τοὺς Πέρσας. Καὶ πραγματικῶς ἐκτὸς τῶν Θεσσαλῶν καὶ Μακεδόνων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἀναγκασμένοι νὰ ἐκστρατεύσουν μαζὶ μὲ τοὺς Πέρσας, οἰκειοθελῶς ἐπροστέθησαν εἰς αὐτοὺς οἱ Θηβαῖοι μὲ τοὺς πλείστους Βοιωτοὺς.

Πλαταιαί. Πανσανίας. — Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 479 ἐκίνησεν ὁ Μαρδόνιος πρὸς νότον καὶ εἰσέβαλε πάλιν εἰς τὴν Ἀττικὴν. Μὲ χρήματα καὶ πολλὰς ὑποσχέσεις ἐπροσπάθησε νὰ ἐλκύσῃ εἰς τὸ μέρος του καὶ τοὺς Ἀθηναίους. Τὰς διαπραγματεύσεις δὲ ἔκαμεν ἐν ὀνόματι τοῦ Μαρδονίου ὁ βρασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρος. Αὐτὸς ὅμως κρυφὰ συνεννοεῖτο μὲ τοὺς Ἑλληνας πρὸς τὸ καλὸν τῆς Ἑλλάδος καὶ διὰ τοῦτο τὸν ὠνόμασαν φιλέλληνα. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν χάσει τὰ πάντα, τὴν πόλιν των, τὴν περιουσίαν των, τὰ κτήματά των. Δὲν τοὺς ἔμεναν παρὰ τὰ νικηφόρα των πλοῖα. Καὶ ὅμως ὑπερήφανα ἀπήντησαν εἰς τοὺς πρέσβεις τοῦ Μαρδονίου διὰ τοῦ Ἀριστείδου, ὅτι ὅσον γυρίζει ὁ ἥλιος εἰς τὸν οὐρανὸν δὲν θὰ παύσουν νὰ πολεμοῦν τοὺς Πέρσας. Ὁ Μαρδόνιος κατέστρεψε τότε εἰς τὴν Ἀττικὴν ὅ,τι εἶχε σωθῆ ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τοῦ περασμένου ἔτους, οἰκίας καὶ κτήματα, ἐρήμωσε

δηλαδή τὰ πάντα, καὶ κατοπιν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Βοιωτίαν.
Ἐκεῖ παρὰ τὸν ποταμὸν Ἀσωπὸν, εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Πλα-
ταιῶν, ἐστρατιπέδευσεν. Ἐκατὸν χιλιάδες Ἕλληνες, Σπαρτια-

ται πρὸ πάντων μὲ ἄλλους Πελοποννησίους καὶ Ἀθηναῖοι, ἀντε-
τάχθησαν εἰς τὰς τριακοσίας χιλιάδας του.

Οἱ Πέρσαι εἶχαν πολυάριθμον καὶ λαμπρὸν ἱππικόν, τοὺς ἑβο-

ἦθουν δὲ καὶ οἱ ἰσχυροὶ Θηβαῖοι μὲ ἄλλους Βοιωτοὺς. Κατ' αὐτῶν ἀντετάχθησαν εἰς τὴν μάχην οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τὸν Ἀριστείδην καὶ τοὺς ἐνίκησαν. Κατὰ τῶν Περσῶν δὲ οἱ Σπαρτιαῖται μὲ τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν Πέρσην. Οἱ Πέρσαι ἐπολέμησαν καὶ πάλιν μὲ μεγάλην τόλμην καὶ ἀνδρείαν. Ἀλλ' εἰς τὴν σιδηρᾶν πυκνὴν φάλαγγα τῶν Σπαρτιατῶν τίποτε δὲν ἤμποροῦσε ν' ἀντισταθῇ. Οἱ Πέρσαι οὔτε τόσον καλὰ ὄπλα εἶχαν οὔτε τακτικὴν ἑλληνικὴν καὶ αὐτὸ ἦτο πάντοτε μ' αἰτία τῆς ἥττης τῶν. Οἱ Σπαρτιαῖται τοὺς κατεσύντριψαν, ἐσκοτώθη δὲ καὶ ὁ Μαρδόνιος, ὅστις ἐπάνω εἰς λευκὸν ἵππον προεκινδύνευε πάντοτε γενναίως πολεμῶν. Ὁ Μαρδόνιος ἐσκοτώθη ἀπὸ τὸν Σπαρτιάτην Ἀεΐμνηστον κτυπηθεὶς μὲ πέτραν.

Τὸ ἐν Δελφοῖς ἀνάθημα τῶν νικητῶν.—Ὁ διιλελυμένος πλέον στρατὸς τῶν Περσῶν ἐξηφανίσθη ἐντελῶς. Κατεστράφη ἢ αἰχμαλωτίσθη. Μόνον ἓνα μέγα σῶμα ἵππικόν, τὸ ὁποῖον πρωτύτερα ἀκέμη ἀπὸ τὴν ὀριστικὴν νίκην τῶν Ἑλλήνων ἐγκατέλιπε τὸ πεδῖον τῆς μάχης, ἐσώθη διὰ Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας εἰς τὴν Ἀσίαν.

Οἱ Ἕλληνες εὗρηκαν καὶ πολλὰ λάφυρα εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν πλουσίων Περσῶν, χρυσᾶ σκεύη καὶ πολυτίμους σκηναὶς καὶ τὰ τοιαῦτα. Τὸ δέκατον ἀπὸ αὐτὰ ἐπροσδιώρισαν διὰ τὸν θεὸν Ἀπόλλωνα. Κατεσκευάσαν χρυσοῦν τρίποδα καὶ ὑψηλὴν χαλκῆν στήλην, σχηματιζομένην ἀπὸ τρεῖς μεταξύ τῶν περιτυλισσομένων δράκοντας. Ὁ τρίπους ἐστηρίζετο ἐπὶ τῶν κεφαλῶν τῶν ὄφρων. Εἰς τὴν στήλην ταύτην ἐνεχάραξαν τὰ ὄνοματὰ τῶν πόλεων, αἵτινες εἰς τὰς Πλαταιὰς συνεπολέμησαν κατὰ τῶν Περσῶν.

Ἡ λιθίνη βᾶσις τῆς στήλης σώζεται ἕως σήμερον εἰς τὴν θέσιν τῆς, εἰς τοὺς Δελφοὺς. Ἡ δὲ χαλκῆ στήλη μὲ τὸν χρυσοῦν τρίποδα μετεφέρθη ἀπὸ τὸν μέγαν Κωνσταντῖνον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰς τὸν ἵππόδρομον. Ὁ χρυσοῦς τρίπους ἐχάθη. Ἀλλ' ἡ χαλκῆ στήλη σώζεται ἕως σήμερον εἰς τὴν θέσιν ἐκεῖνην.

Ἐπιθετικοὶ πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν. Μυκάλῃ.—Τὴν ἰδίαν ἡμέραν, καθὼς λέγουσιν, τῆς νίκης τῶν Πλαταιῶν ἐνίκησε καὶ ὁ ἑλληνικὸς στόλος τὸν περσικόν, κοντὰ εἰς τὸ ἀκρωτήριον Μυκάλῃ τῆς Ἰωνίας εἰς τὴν Μίλητον πλησίον. Ἀμέσως αἱ νῆσοι Σάμος, Χίος, Λέσβος, αἱ ὁποῖαι ἐτρομοκρατοῦντο ἀπὸ τοῦ Πέρσας, προσετέθησαν εἰς τοὺς Ἕλληνας.

Ἀπὸ τὴν στιγμήν αὐτὴν ἀρχίζουσιν πλέον οἱ Ἕλληνες, πρὸ πάντων μὲ τὸν στόλον, νὰ ἐπιτίθενται παντοῦ κατὰ τῶν Περσῶν. Εἰς τὴν Μακεδονίαν, εἰς τὴν Θράκην, εἰς τὸν Ἑλλάσποντον, εἰς τὸν Βόσπορον, ἔπειτα εἰς ὅλα τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, οἱ Ἕλληνες λαμβάνουσιν ἐπιθετικὴν στάσιν καὶ ἀγωνίζονται ν' ἀποδιώξουσιν τοὺς Πέρσας ἀπὸ ὅλους τοὺς ἑλληνικοὺς λιμένας, τὰς νήσους καὶ τὰς παραλίους πόλεις.

Παυσανίας. Ἀριστείδης. Κίμων.—Ἀρχηγὸς τοῦ ἡνωμένου ἑλληνικοῦ στόλου ἦτο κατ' ἀρχὰς ὁ νικητὴς τῶν Πλαταιῶν Παυσανίας. Ἄλλ' αὐτὸν ἡ πολλὴ δόξα τὸν ἔκαμε τόσοσιν ὑπερήφανον, ὥστε νὰ καταντήσῃ νὰ ὀνειρεύεται καὶ βασιλεὺς ἀκόμῃ νὰ γίνῃ τῆς Ἑλλάδος, συνεννοούμενος πρὸς τοὺς Πέρσας οἱ ὁποῖοι τὸν ἐδελέασαν μὲ τὰ πολλὰ χρήματα.

Ἄλλ' οἱ ἔφοροι τῆς Σπάρτης τὸν ἀνεκάλεσαν εἰς τὴν Σπάρτην ὡς προδότην τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἐπειδὴ ἐνόησεν ὁ Παυσανίας ὅτι θὰ τὸν κατεδίκαζαν εἰς θάνατον, κατέφυγεν εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς ὡς εἰς ἄσυλον διὰ νὰ σωθῇ. Οἱ Σπαρτιάται ὅμως ἔκτισαν τὴν θύραν τοῦ μικροῦ οἰκήματος τοῦ ναοῦ, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον ἐπρόφρασε νὰ εἰσέλθῃ, ἀφήρσαν τὴν στέγην του καὶ ἀφῆκαν ἐκεῖ τὸν Παυσανίαν ν' ἀποθάνῃ ἀπὸ πείναν, δίψαν καὶ τὸ ψῦχος.

Δυστυχῶς καὶ ὁ μέγας ἀνὴρ τῶν Ἀθηνῶν, ὁ Θεμιστοκλῆς, ἐθεωρήθη περιπεπλεγμένος εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Παυσανίου καὶ κατεδιώχθη ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους. Ὁ Θεμιστοκλῆς κατέφυγεν εἰς τοὺς Πέρσας, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐπεριποιήθησαν πολὺ. Ἀπέθανε δὲ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἀλλὰ τὰ ὄσῳα του μετεφέρθη-

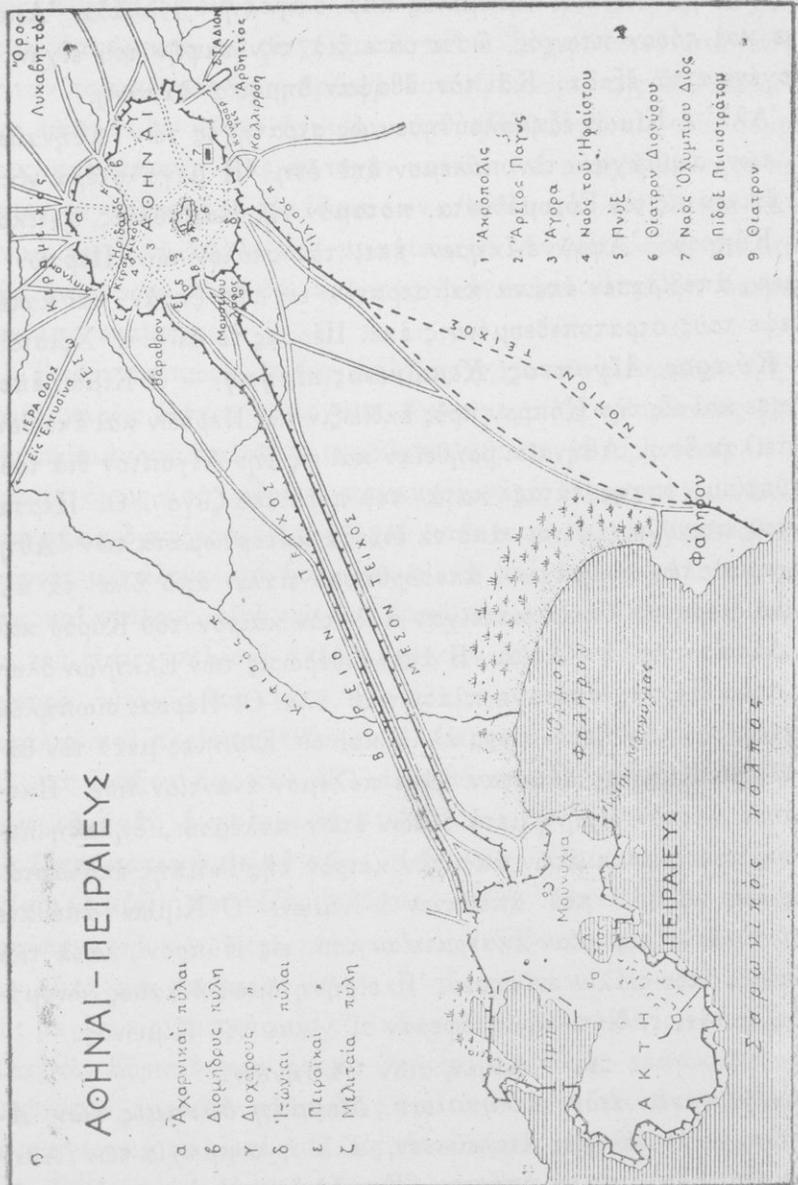
σαν κρυφὰ εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐτάφησαν ὀλίγον ἔξω τοῦ λιμένος τοῦ Πειραιῶς. Τὸν Πειραιᾶ ἵδρυσεν ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ἔκαμε λιμένα τῶν Ἀθηναίων πολεμικὸν καὶ ἐμπορικόν.

Οἱ Σπαρτιᾶται ἄλλον στρατηγὸν πλέον δὲν ἔστειλαν εἰς τὰ παρᾶλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἀπέσυραν μάλιστα ἀπὸ ἐκεῖ καὶ τὸν στόλον των. Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἐπέμειναν εἰς τὸν πόλεμον καὶ τὸν ἐξηκολούθησαν μὲ ὄλας τιν τὰς δυνάμεις. Ὁ σκοπὸς των ἦτον νὰ ἐλευθερώσουν ἀπὸ τὸν περσικὸν ζυγὸν ὄλους τοὺς Ἕλληνας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τὸ κατώρθωσαν, μὲ στρατηγούς τὸν Ἀριστείδην καὶ τὸν Κίμωνα, ἔπειτα δὲ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀριστείδου μὲ τὸν Κίμωνα μόνον, ἔνδοξον υἱὸν τοῦ Μιλτιάδου.

Ἀριστείδης. Συμμαχία τῶν Ἀθηναίων.—Εὐθὺς ἅμα ἀπεχώρησαν οἱ Σπαρτιᾶται ἀπὸ τὰς ἐπιχειρήσεις καὶ μαζί μὲ αὐτοὺς οἱ ἄλλοι Πελοποννήσιοι σύμμαχοί των, ὁ Ἀριστείδης ἐφρόντισε νὰ συμπύξῃ μίαν ἰδιαιτέραν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων μὲ τοὺς νησιώτας καὶ παραλίους Ἕλληνας. Ὅλοι εἶχαν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν ἔντιμον καὶ δίκαιον ἄνδρα καὶ διὰ τοῦτο ὄλοι εὐρέθησαν πρόθυμοι νὰ ταχθοῦν μαζί μὲ τοὺς Ἀθηναίους, δίδοντες πλοῖα, ἄνδρας καὶ χρήματα, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ὁ σκοπὸς ὅπου εἶπαμεν, νὰ ἐλευθερωθοῦν δηλαδὴ καὶ ὄλοι οἱ Ἕλληνες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀπὸ τὸν περσικὸν ζυγόν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν οἱ ἀρχηγοὶ τῆς συμμαχίας, ἐπειδὴ εἶχαν τὸν πολυαριθμότερον στόλον καὶ ἀξιούς στρατηγούς, αὐτοὶ δὲ ὑπῆρξαν οἱ σωτῆρες τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὸν Μαραθῶνα καὶ εἰς τὴν Σαλαμίνα, καὶ αὐτοὶ εἶχαν προσφέρει τὰς μεγίστας θυσίας εἰς τὴν κοινὴν πατρίδα, τὸ αἷμά των, τὴν πόλιν των, τὰς περιουσίας των.

Σχεδὸν διακόσαιο ἑλληνικαὶ πόλεις τῶν νήσων καὶ παραλίων ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν ἕως εἰς τὴν Κύπρον ἠνώθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὴν συμμαχίαν αὐτήν.

Κίμων. Ἡ ἐν Εὔρουμέδοντι ποταμῷ μάχη 465 π. Χ.
—Μόλις κατηρίσθη ἡ συμμαχία αὐτή, καὶ ὁ δημιουργὸς τῆς

ΑΘΗΝΑΙ - ΠΕΙΡΑΙΕΙΣ

- α Άχαιοί πύλαι
- β Διομήδους πύλη
- γ Διοχάρους "
- δ Ίκωνται πύλαι
- ε Πειραικάι "
- ζ Μεγαίται πύλη

- 1 Ἀκρόπολις
- 2 Ἄρειος Πόγυς
- 3 Ἄγορα
- 4 Ναὸς τοῦ Ἡραίου
- 5 Πνῦξ
- 6 Οἶκτον Διονύσου
- 7 Ναὸς Ὀλυμπίου Διὸς
- 8 Πίδαξ Πρωτοστράτη
- 9 Οἶκτον

Ἀριστείδης ἀπέθανε, τιμώμενος ἀπὸ ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ἀπέθανε καὶ τόσοσ πτωχός, ὥστε οὐτε διὰ τὴν ταφήν του εἶχεν ἡ οἰκογένεια τὰ ἔξοδα. Καὶ τὸν ἔθαψαν δημοσῶς δαπάνῃ.

Ἄλλ' ὁ Κίμων ἐξηκολούθησεν ὡς στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων τὸν πόλεμον ἐπὶ ἔτη. Ἡ μεγαλύτερα νίκη του ἐγένεν εἰς τὸν Εὐρυμέδοντα, ποταμὸν τῆς Παμφυλίας, ἀντικρὸ τῆς Κύπρου. Ἀφοῦ ἐνίκησεν ἐκεῖ τὸν στόλον τῶν Περσῶν ὁ Κίμων, ἀπεβίβασεν ἔπειτα καὶ στρατὸν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ κατέστρεψε τοὺς στρατοπεδευμένους ἐκεῖ Πέρσας τὸ 465 π. Χριστοῦ.

Κύπρος. Αἴγυπτος. Κιμώνειος εἰρήνη — Ὁ Κίμων ἐπολέμησε καὶ εἰς τὴν Κύπρον πρὸς ἐκδίωξιν τῶν Περσῶν καὶ ἐκεῖθεν. Ἔστειλαν δὲ οἱ Ἀθηναῖοι βοήθειαν καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον διὰ τοὺς Αἰγυπτίους ἐπαναστάτας κατὰ τοῦ περσικοῦ ζυγοῦ. Οἱ Πέρσαι παντοῦ στενοχωρημένοι ἀπὸ τὰ ἔνδοξα κατορθώματα τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων, ἀπεσύρθησαν πάλιν ἀπὸ ὅλα τὰ ἑλληνικὰ μέρη, τὰ ὅποια κατεῖχαν ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ Κύρου καὶ τοῦ Δαρείου εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν Ἑλλήνων ὄλων ἀπὸ τοὺς Πέρσας ἐπέτυχε πλέον καθ' ὅλα. Οἱ Πέρσαι σιωπηλῶς ἀνεγνώρισαν τὴν ἡττάν των, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κίμωνος ἔπαυσαν κάθε πόλεμον ἐναντίον των. Ἠκολούθησε λοιπὸν εἰρήνη μετὰ τῶσων ἐτῶν πολέμου, δηλαδὴ πολέμους πενήτηντα ἐτῶν ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς ἰωνικῆς ἐπαναστάσεως ἕως τὸ 449 π. ἀπέθανεν ὁ Κίμων. Ὁ Κίμων ἀπέθανε τοῦτο τὸ ἔτος εἰς μίαν ἐκστρατείαν του εἰς Κύπρον κατὰ τῶν Περσῶν, ὅπου πάλιν ἐνίκησεν. Ἡ εἰρήνη ἔμως δικαίως ὠνομάσθη Κιμώνειος, διότι τὴν ἐπέφεραν αἱ νίκαι τοῦ Κίμωνος.

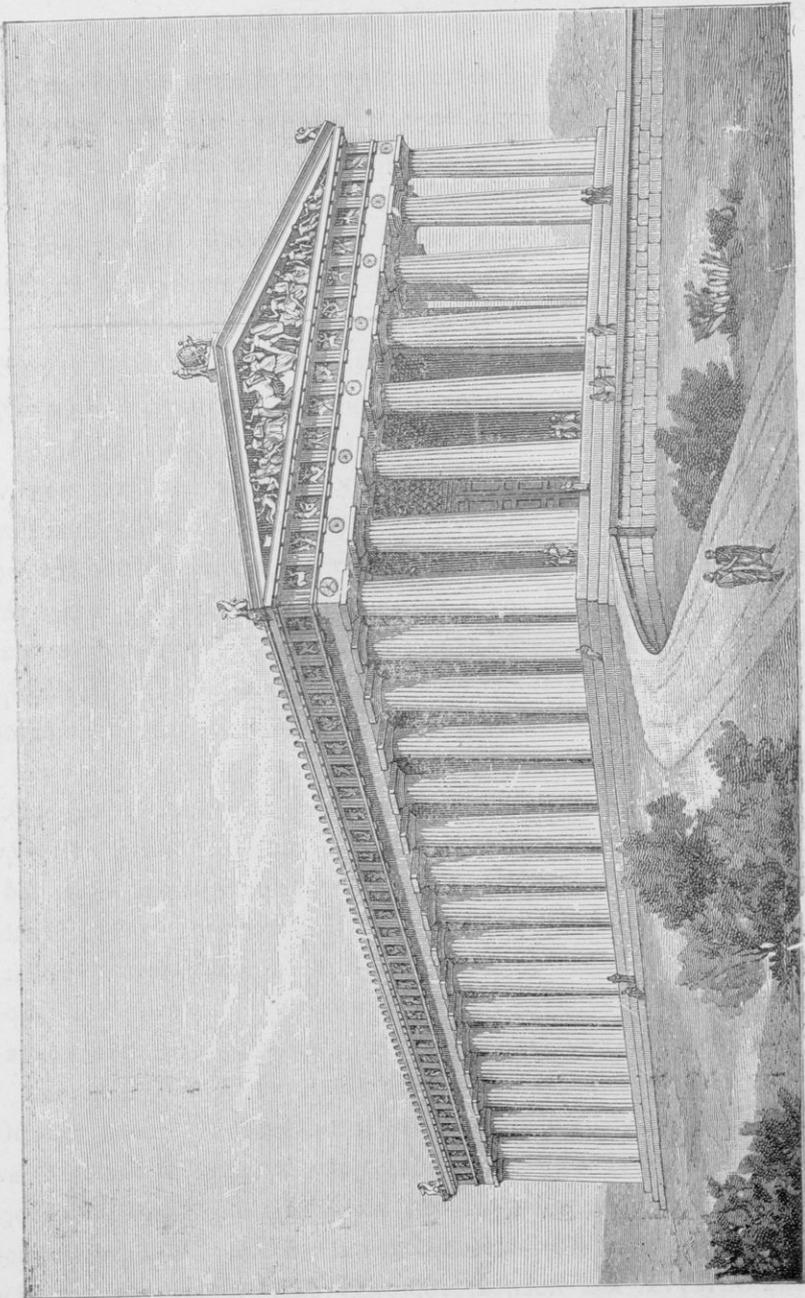
3. Ἀκμὴ τῶν Ἀθηναίων.

Ἡγεμονία τῶν Ἀθηναίων. Μεγάλῃ δύναμις τῶν Ἀθηναίων. — Ὁ πόλεμος ἐτελείωσεν, ἀλλ' ἡ συμμαχία τῶν Ἀθηναίων ἐξηκολούθησε νὰ ὑπάρχη. Ἐπειδὴ ὅμως ἀπὸ πρωτίτερα ἀκόμη πολλοὶ σύμμαχοι ἐπροτίμησαν νὰ δίδουν χρήματα μόνον εἰς

τοὺς Ἀθηναίους διὰ τὸν πόλεμον ἀντὶ πλοῖα καὶ ἄνδρας, οἱ Ἀθηναῖοι κατήρτισαν μὲ τὰ χρήματα ταῦτα ἰσχυρότατον στόλον καὶ ἔγιναν τοιουτοτρόπως ἡ πρώτη ναυτικὴ δύναμις τῆς Ἑλλάδος. Μὲ τὴν δύναμιν δὲ αὐτὴν ἤρχισαν νὰ ἐπιβάλλωνται εἰς τοὺς συμμάχους καὶ διὰ τῆς βίας, ἂν τυχὸν κανεῖς ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἦτο πρόθυμος νὰ ὑποταχθῇ εἰς ἰδικὰ τῶν θελήματα ἢ ἐδείκνυε διάθεσιν νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τὴν σιμμαχίαν. Οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς τοιούτους τοὺς ἐτιμῶρον αὐστηρά, καὶ τοὺς ἠνάγκαζαν νὰ γίνουσι ὑπήκοοι τῶν ἀπὸ σύμμαχοι.

Τοιουτοτρόπως ἡ πρῶτη ἀπλή ἀρχηγία τῶν Ἀθηναίων ἢ ἡγεμονία, καθὼς ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι, ἔγινε κυριαρχία ἐπάνω εἰς ὅλους τοὺς συμμάχους, καὶ κάποτε μάλιστα κυριαρχία τυραννική. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔμωσ ἀπὸ φόρους τακτικούς, ἀπὸ τελωνεῖα καὶ ἄλλας εἰσπράξεις διαφόρους, ὅπως ἔχει κάθε κράτος, συνήθρισαν θησαυροὺς μεγάλους καὶ ἦσαν ἱκανοὶ νὰ ἐπλίσουν μεγάλους στρατοὺς καὶ στόλους. Πρὸ πάντων ἔμωσ στόλους, διότι ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ Θεμιστοκλέους ἀκόμη ἐνόησαν ὅτι ὁ στόλος εἶναι ἡ κυριώτερα δύναμις διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἡ ὁποία ἔχει ἐκτεταμένα παράλια καὶ πλείστας νήσους. Ὁ Θεμιστοκλῆς τοὺς εἶχεν εἰπεῖ καὶ ἐπὶ Ξέρξου ὅτι τὴν Ἑλλάδα θὰ σώσουν μόνον τὰ ξύλινα τεῖχη, δηλαδὴ ὁ πολεμικὸς στόλος.

Πνευματικὴ ἀκμὴ τῶν Ἀθηναίων. Ποίησις. Καλλιτεχνία. Ὁ αἰὼν τοῦ Περικλέους. — Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἔδειξαν τὴν ὑπεροχὴν τῶν κατὰ τούτους τοὺς ἐνδόξους καιροὺς τῶν πολέμων κατὰ τῶν βαρβάρων μόνον εἰς τὰ πολεμικά. Πρῶτον ἔδωκαν τοὺς μεγίστους ποιητὰς εἰς τὸν κόσμον, τὸν Αἰσχύλον, τὸν Σοφοκλέα, τὸν Εὐριπίδην, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρξαν μεγάλοι τραγικοὶ ποιηταί, δηλαδὴ ἔγραψαν τραγωδίας διὰ τὸ θέατρον. Δεύτερον ἔδωκαν τοὺς μεγίστους καλλιτέχνας εἰς τὸν κόσμον, ἀρχιτέκτονας, γλύπτας, ζωγράφους, ἀγγειοπλάστας, ἀγγειογράφους. Μάλιστα τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα εἰσέπρατταν ἀπὸ τοὺς συμμάχους, καθὼς καὶ

Ὁ Παρθενὼν ἀκέραιος (πρὸ τῆς καταστροφῆς τοῦ 1687).

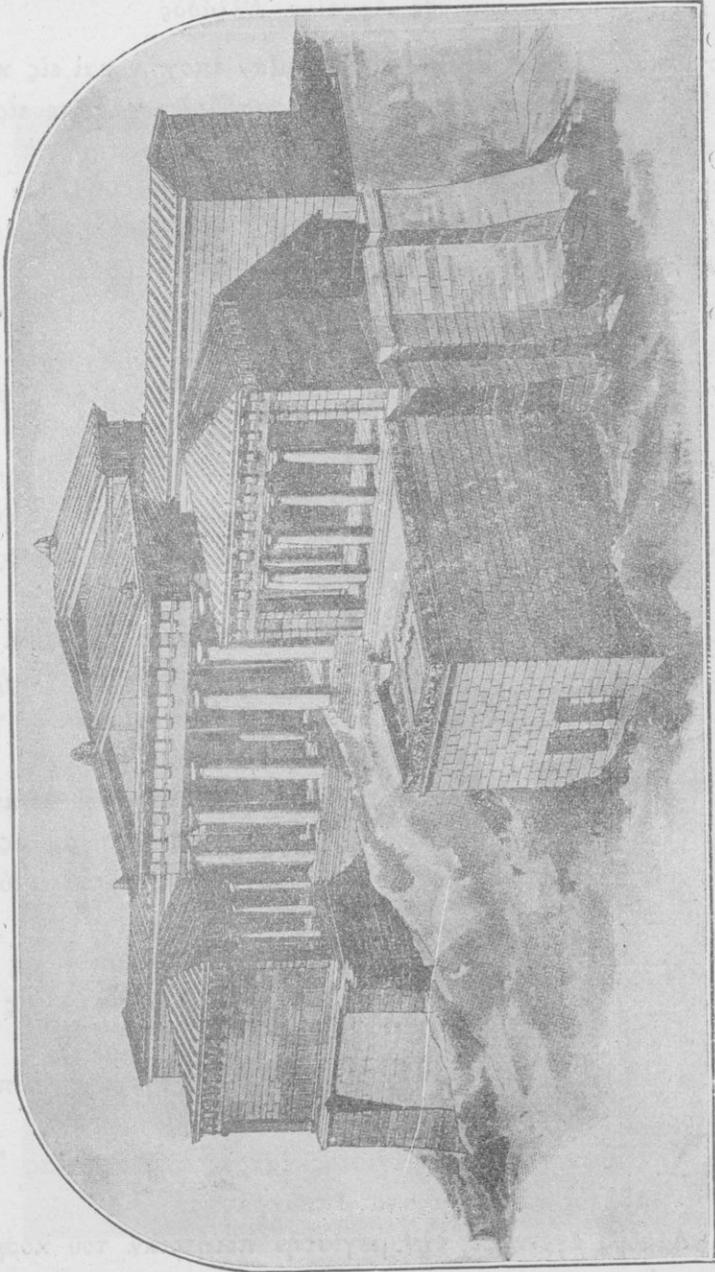
τὰ λάφυρα ποὺ ἐπῆραν ἀπὸ τοὺς Πέρσας, τὰ μεταχειρίσθησαν διὰ νὰ δημιουργήσουν θαυμάσια ἔργα τῆς τέχνης εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ἦδη ὁ Κίμων εἶχε κάμει χρῆσιν τῶν χρημάτων τούτων διὰ τὸν καλλωπισμὸν τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Κίμων ὅμως ἐξώδευε καὶ ἀπὸ τὰ ἰδικὰ του πολλὰ διὰ νὰ κτίσῃ γυμναστήρια, λουτρὰ καὶ φυτεύῃ κήπους, δειροστοιχίας, προστατεύῃ πτωχοὺς καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐπειδὴ ἦτο πλούσιος.

Πρὸ πάντων ὅμως ἐφρόντισε διὰ τὸν καλλωπισμὸν τῆς πόλεως ὁ μέγας Περικλῆς. Καὶ ἐνόσφ ἔζη ὁ Κίμων, ὁ Περικλῆς ἦτο πολιτικὸς τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλὰ μετὰ τὸν Κίμονα αὐτὸς ὡς ἐσπουδαιότατος πολιτικὸς διηύθυνε τὰ κοινὰ πράγματα καὶ κατήντησε σχεδὸν ἀπόλυτος κυβερνήτης τῆς ἐνδόξου πόλεως Ἐντιμος, φιλοδίκαιος, ἀνιδιοτελής, μὲ νουν μέγαν καὶ συνάμα ῥήτωρ ἔξοχος, ὥστε οἱ Ἀθηναῖοι νὰ τὸν παρομοιάζουσι μὲ τὸν Δία, ὅταν τὸν ἔβλεπαν εἰς τὸ βῆμα—ἔλεγαν περὶ αὐτοῦ ὅτι ἦστραπτε καὶ ἐβρόντα καὶ συνεκλόνει τὴν Ἑλλάδα—ἐκυβέρνησα ὁ Περικλῆς τὸν εὐφυέστατον ἐκεῖνον λαὸν μὲ τὴν δύναμιν τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ λόγου του.

Ὁ Περικλῆς ἐπροστάτευσε ποιητὰς καὶ σοφοὺς καὶ καλλιτέχνας. Αὐτὸς ἔκτισε τὸν Παρθενῶνα, τὰ Προπύλαια εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἄρχισε τὸ Ἐρέχθειον καὶ ἐλάμπρυνε μὲ κάθε τρόπον τὰς Ἀθήνας. Ἀρχιτέκτων τοῦ Παρθενῶνος ἦτον ὁ Ἰκτινός, τῶν Προπυλαίων ὁ Μνησικλῆς, μέγας δὲ γλύπτης ὁ Φειδίας, ὅστις κατεσκεύασε τὴν χρυσολεφαντίνην Ἀθηναῖν τοῦ Παρθενῶνος, τὴν χαλκὴν Πρῶμαχον τῆς Ἀκροπόλεως, τὸν χρυσελεφάντινον Δία τῆς Ὀλυμπίας καὶ πλείστα ἄλλα ἀγάλματα.

Αἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὴν καιρὸν τοῦ Περικλέους, ὅστις ἀπὸ τὰ 450 περίπου ἕως εἰς τὰ 429 τὸς ἐκυβέρνησεν, ἔγινε τὸ σχολεῖον ὅλων τῶν ποιητῶν, τῶν σοφῶν καὶ τῶν καλλιτεχνῶν τῆς Ἑλλάδος. Δηλαδὴ ὅχι μόνον Ἀθηναῖοι ἀλλὰ καὶ ἄλλοι Ἑλληνες σοφοὶ καὶ καλλιτέχνη καὶ ποιηταὶ εὕρισκαν ἐκεῖ προστασίαν, τιμὴν

Ἀναπαράστασις τῶν Προπυλαίων.

καὶ ἐργασίαν. Ποτὲ ὁ κόσμος, εἰς καμμίαν ἐποχὴν καὶ εἰς κανὲν ἔθνος δὲν εἶδε τόσον ἐξόχους ἄνδρας μαζί, ὅπως τότε εἰς τὰς Ἀθήνας. Οὔτε τόσον λαμπρὰ ποιητικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ ἔργα εἶδε ποτὲ ἄλλοτε ὁ κόσμος, ὅσον αὐτὰ ὁποῦ ἐγεννήθησαν τότε εἰς τὰς Ἀθήνας. Διὰ τοῦτο ἡ ἐποχὴ αὐτὴ ἢ ὁ αἰὼν οὗτος, καθὼς λέγουν, λέγεται ὁ χρυσοῦς αἰὼν τοῦ Περικλέους.

Ἡ ἄλλη Ἑλλάς ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν. — Τὴν δόξαν τῶν Ἀθηνῶν δὲν ἔχει καμμία ἄλλη ἐλληνικὴ πόλις, ἀλλὰ ὅλαι ἔχουν μίαν δόξαν καὶ πολλὰ ἔδωσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα σοφούς, ποιητὰς καὶ καλλιτέχνας.

Αἱ Θῆβαι ἐγέννησαν τὸν μέγιστον ποιητὴν τοῦ κόσμου δι' ἓνα εἶδος ποιήσεως, τὸν Πίνδαρον. Ὁ Πίνδαρος ἔγραψεν ὠδὰς, δηλαδὴ ποιήματα, τὰ ὁποῖα ἔψαλλε χορὸς μουσικῶν πρὸς τιμὴν νικητῶν τῶν πανελληνίων ἀγώνων.

Τὸ Ἄργος εἶχε μεγάλην σχολὴν καλλιτεχνῶν γλυπτῶν. Περιφημώτατος ἦτον ὁ Πολύκλειτος, ὅπως ὁ Φειδίας εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ἡ Σικυῶν, ἡ Αἰγίνα, ἡ Πάρος, ἐγέννησαν μεγάλους γλύπτας, ἡ Θάσος ἓναν μέγαν ζωγράφον, τὸν Πολύγνωτον.

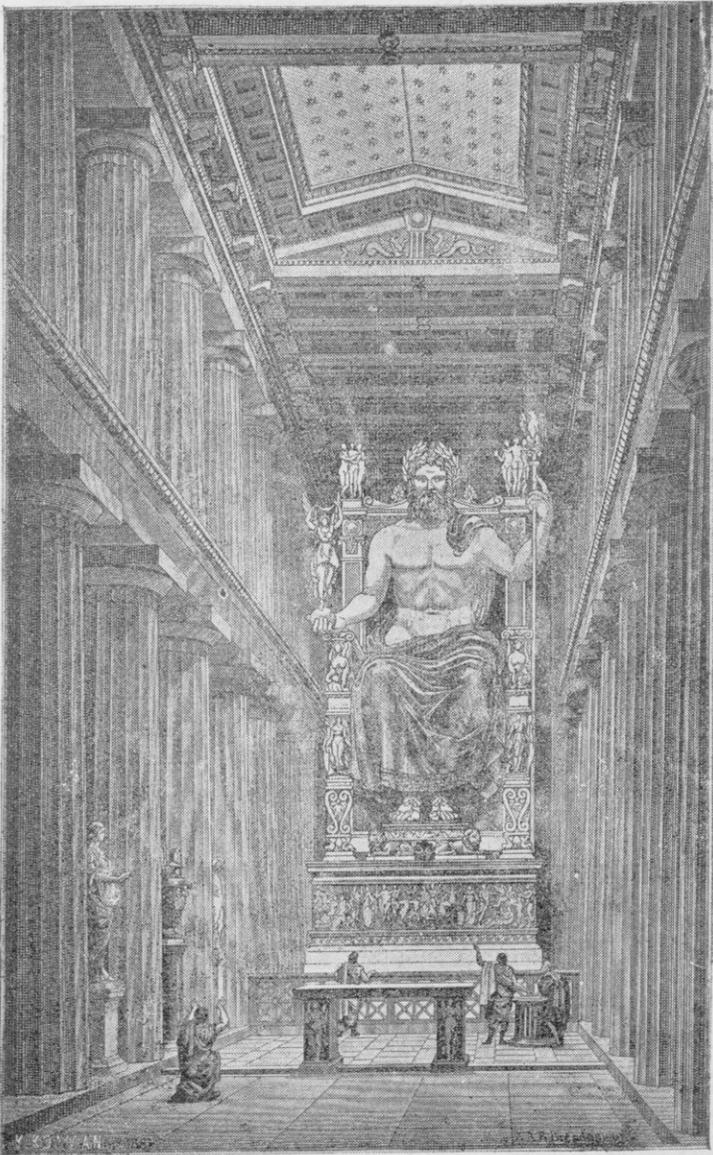
Ἡ Κόρινθος εἶχε καὶ καλλιτέχνας, ἔκτισε δὲ καὶ ἀποικίας μεγάλας, ὅπως τὴν Κέρκυραν, τὰς Συρακούσας καὶ ἄλλας. Αἱ Συρακοῦσαι κατήντησαν ἀργότερα νὰ ἔχουν ἓνα ἑκατομμύριον πληθυσμόν.

Ἡ Χαλκίς ἔκτισε τριάκοντα δύο πόλεις μόνον εἰς τὴν Χαλκιδικὴν χερσόνησον τῆς Μακεδονίας. Ἄλλας πάλιν εἰς τὴν Σικελίαν καὶ Ἰταλίαν.

Εἰς τὴν Ἀλικαρνασσὸν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐγεννήθη ὁ πρῶτος ἱστορικὸς Ἕλλην, ὁ Ἡρόδοτος.

Εἰς τὴν Κῶν νῆσον ὁ μέγιστος ἰατρός τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ πρῶτος τοῦ κόσμου ὁ Ἴπποκράτης.

Ἡ Λέσβος ἐγέννησε τὴν μεγίστην ποιήτριαν τοῦ κόσμου, τὴν Σαπφώ.

Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Παρθενῶνος.

Τὰ Μέγαρα εἶχαν ἓνα μέγαν ποιητὴν, τὸν Θέογνιν. Ἡ Πάρος τὸν Ἀρχίλοχον. Ἡ Σάμος τὸν μέγαν φιλόσοφον Πυθαγόραν.

Τέλος πάντων ἄλλαι μὲν πόλεις εἰς ταύτην τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους, ἦτοι τὸν πέμπτον αἰῶνα, ἄλλαι δὲ ἓνα αἰῶνα πρωτότερα, τὸν ἕκτον ἢ καὶ τὸν ἑβδομον, ἄλλαι πάλιν τὸν τέταρτον καὶ κατόπιν, ἐγέννησαν τοὺς μεγάλους ἄνδρας τῶν εἰς τὴν ποίησιν ἢ τὴν καλλιτεχνίαν ἢ τὴν ἐπιστήμην. Τοὺς μεγίστους ὁμως ποιητὰς, καλλιτέχνας καὶ σοφοὺς ἐγέννησαν αἱ Ἀθηναίαι, πρὸ πάντων κατὰ τὸν πέμπτον καὶ ἔπειτα τὸν τέταρτον αἰῶνα.

Εἰς τὴν γεωργίαν δέ, τὴν ναυτιλίαν, τὸ ἐμπόριον, τὴν βιομηχανίαν ἐξ ἀρχῆς πολὺ κατέγιναν ὅλοι οἱ Ἕλληνες καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς ἀποικίας. Ἐπιχειρηματικώτατοι καὶ ἐργατικώτατοι ἦσαν πάντοτε οἱ Ἕλληνες. Εἰς τὰ πνευματικὰ δὲ ἔργα, καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὴν καλλιτεχνίαν, δὲν τοὺς ἔφθασε ποτὲ κανὲν ἄλλο ἔθνος εἰς τὸν κόσμον.

4. Πελοποννησιακὸς πόλεμος.

Αἷτια τοῦ πολέμου. Τὰ πρῶτα δέκα ἔτη. — Ἀφοῦ οἱ Ἕλληνες ἀπεδίωξαν τὸν ἐξωτερικὸν ἐχθρὸν καὶ ἔστησαν ἐνδοξα τρόπαια κατ' αὐτοῦ, ἤρχισαν δυστυχῶς διχόνοιαί ἀναμεταξύ των. Αἱ διχόνοιαί αὗται ἐγέννησαν ἓναν μέγαν καὶ φοβερὸν πόλεμον ἐμφύλιον, ὅστις διήρκεσεν εἰκοσιεπτὰ ἔτη καὶ ἔφερε πολὺ μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ πόλεμος ὀνομάσθη πελοποννησιακός, διότι οἱ περισσότεροι Πελοποννήσιοι, ἀρχηγοὺς ἔχοντες τοὺς Σπαρτιάτας, ἐπολέμησαν ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων των.

Αἷτιοι τοῦ πολέμου ὁμως ἦσαν καὶ Ἀθηναῖοι καὶ Σπαρτιάται. Οἱ Ἀθηναῖοι ἤρχισαν νὰ καταπιέζουν πολλοὺς συμμάχους των, καθὼς εἶπαμεν παραπάνω. Αὐτοί, ὡς μικρότεροι καὶ ἀδύνατοι, τὰ παράπονά των ἔκαμναν εἰς τὴν Σπάρτην, ἢ ὅποια ἦτο δυνατὴ καὶ ἤμποροῦσε νὰ ἀπαιτήσῃ ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους νὰ μὴ περιορίζουν τὴν ἐλευθερίαν τῶν συμμάχων των. Ἀλλὰ καὶ οἱ Σπαρτιάται πά-

λιν δὲν ἔβλεπαν μὲ καλὸ μάτι τὴν διαρκῆ αὔξησιν τῶν Ἀθηναίων. Καὶ τοὺς ἐξήλευαν καὶ τοὺς ἐφοβοῦντο. Τοὺς ἐφοβοῦντο δὲ διότι οἱ Ἀθηναῖοι ἤρχισαν νὰ ἐπεμβαίνουσι καὶ μέσα εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὴν ὁποίαν οἱ Σπαρτιᾶται ἐθεώρουσι ἰδικὸν τῶν σπῆτι. Δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ὑποφέρουσι τοὺς Ἀθηναίους πρὸ πάντων οἱ Κορινθιοί, διότι τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία τῶν πολὺ περιωρισθῆ ἀπὸ τοὺς ἐπιχειρηματικοὺς καὶ δραστηριωτάτους Ἀθηναίους. Ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ἔπαθαν πολὺ καὶ οἱ Αἰγινῆται. Οἱ Ἀθηναῖοι κατέστρεψαν ὅλως διόλου τὸν στόλον καὶ τὸ μέγα ἕως τότε ἐμπόριον τῶν Αἰγινητῶν. Καὶ οἱ Μεγαρεῖς ἔπαθαν πολὺ εἰς τὸ ἐμπόριόν τῶν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος οἱ Θηβαῖοι ἐφοβοῦντο τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὁποῖοι εἰς τὴν Βοιωτίαν ἐζήτησαν νὰ ἐπεκτείνουσι τὴν ἡγεμονίαν τῶν, ἐνῶ εἰς τὴν Βοιωτίαν ἤθελαν νὰ εἶνε κυρίαρχοι οἱ Θηβαῖοι.

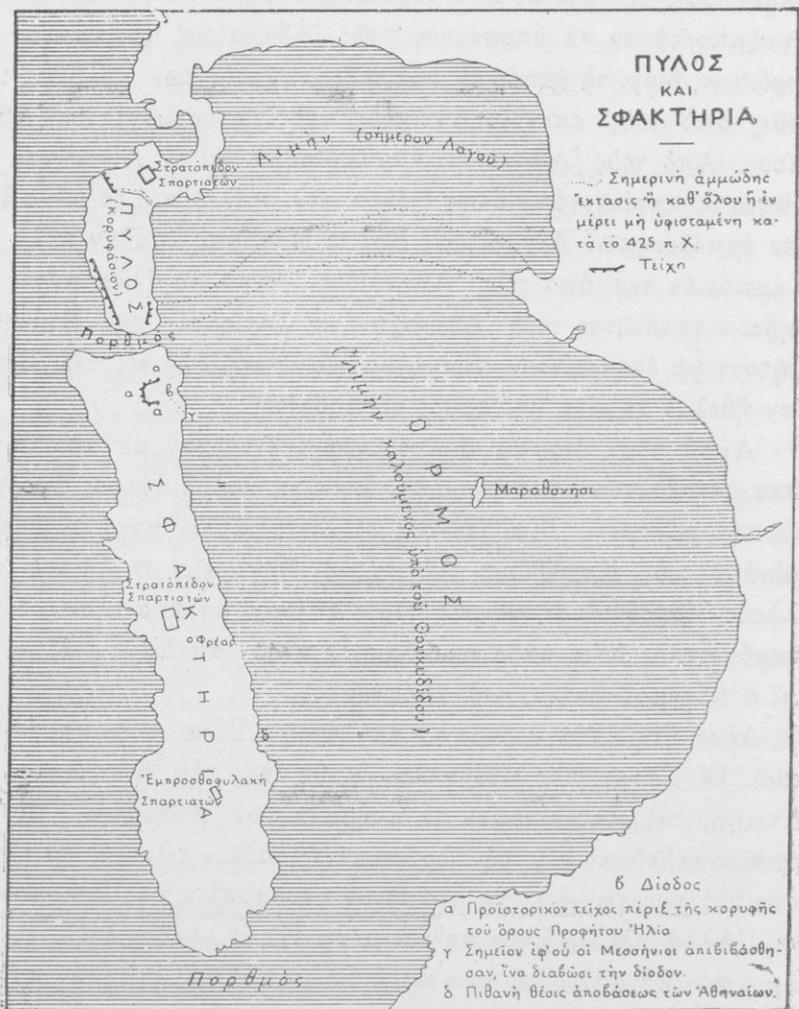
Ἀφοῦ τόσο ἐναντία συμφέροντα ἐγεννοῦσαν μεγάλα ζητήματα μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, δὲ ἔλειψεν καὶ διάφοροι ἀφορμαὶ διὰ τὸν πόλεμον. Ἐπὶ τέλος οἱ Σπαρτιᾶται, παρακινούμενοι καὶ ἀπὸ τοὺς Κορινθίους, Αἰγινήτας, Μεγαρεῖς, Θηβαίους καὶ ἄλλους, παρουσιάσθησαν εἰς τὰς Ἀθήνας μὲ ἀπαιτήσεις τόσο ὑπερβολικὰς, ὥστε κάθε συμβιβασμὸς πλέον ἀπεδείχθη ἀδύνατος καὶ ὁ πόλεμος κατέστη ἀναπόφευκτος.

Δέκα ἔτη κατὰ συνέχεαν ἐπολέμουσι Σπαρτιᾶται καὶ Ἀθηναῖοι. Οἱ Σπαρτιᾶται εἰσέβαλλον κάθε ἔτος τὴν ἄνοιξιν εἰς τὴν Ἀττικὴν ταὶ κατέστρεψαν τὰ κτήματα τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐκλείοντο εἰς τὴν ὠχυρωμένην πόλιν τῶν καὶ ἔστελναν τοὺς στόλους τῶν διὰ νὰ βλάπτουσι τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου. Ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλα πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ἐγένοντο πόλεμοι καὶ καταστροφαι φρικταί, διότι τὰ πάθη ἐξήφθησαν παντοῦ καὶ κάθε ἐσωτερικὴ διχόνοια εἰς τὰς πόλεις κατέληγεν εἰς αἱματοχυσίας καὶ σφαγὰς.

Εἰς τὰς Ἀθήνας δὲ ἔφερε μεγάλην καταστροφὴν μία ἀσθέ-

νεια, πανώλης, ἢ ἐποία ἐπὶ τέσσαρα ἔτη χιλιάδας πολιτῶν ἐθέρισεν. Ἀπὸ αὐτὴν ἀπέθανε τὸ 429 καὶ ὁ μέγας Περικλῆς.

Ἀφοῦ ἀπέθανεν ὁ Περικλῆς, δὲν εὐρέθη πλέον εἰς τὰς Ἀθή-

νας πολιτικὸς φρόνιμος καὶ μεγαλοφυῆς μάλιστα, ὅπως αὐτός. Μεγάλην ἐπιρροὴν ὅμως ἀπέκτησεν εἰς τὸν λαὸν ἕνας πολὺ καψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τοῦ Ἰστοπτοῦ Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τώτερος ἄνθρωπος ὁ Κλέων. Αὐτὸς παρεκίνησε τοὺς Ἀθηναίους εἰς πολλὰς ἀτόπους καὶ ἀδίκους πράξεις καὶ ἦτο πάντοτε ἐμπόδιον εἰς τὴν εἰρήνην, τὴν ὁποίαν μὲ κάθε τρόπον ἐζήτουν ἄλλοι νὰ ἐπιτύχουν. Ἡ Σπάρτη δὲ ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην τῆς εἰρήνης, διότι οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον κατορθώσει νὰ ἀποκλείσουν εἰς τὴν νῆσον Σφακτηρίαν καὶ νὰ αἰχμαλωτίσουν τετρακοσίους εἴκοσι Σπαρτιάτας, τοὺς ὁποίους ἐφύλατταν ὡς ὁμοίρους εἰς τὰς Ἀθήνας. Τοῦτο ἔγινε εἰς τὰ 425, ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι κατέλαβον τὴν Πύλον εἰς τὰ δυτικὰ τῆς Πελοποννήσου, οἱ δὲ Σπαρτιάται ἀπέτυχαν εἰς τὴν πολιορκίαν αὐτὴν καὶ εἰς τὴν ναυμαχίαν αὐτόθι ἐνικήθησαν.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Σπάρτην, ὅσον καὶ ἂν πολλοὶ τὴν ἐπεθύμουν τὴν εἰρήνην, ἓνας γενναῖος στρατηγός, ὁ Βρασίδης, ἐμπόδιζεν αὐτήν. Ὁ Βρασίδης δὲν ἦτο Κλέων, ἀλλ' ἀληθινὸς Σπαρτιάτης, ἀνδρεῖος καὶ ἀφωσιωμένος μόνον εἰς τὴν δόξαν τῆς πατρίδος του. Ἐπιμόνως ἐξηκολούθει τὸν πόλεμον καὶ δὲν ἤθελε μὲ κανένα τρόπον νὰ φανῇ ἢ Σπάρτη ὑποχωρητικὴ εἰς τοὺς Ἀθηναίους.

Ἐπὶ τέλος εἰς μίαν μάχην εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐφρονεύθησαν καὶ αὐτὸς καὶ ὁ Κλέων.

Νικίειος εἰρήνη. — Ἀφοῦ ἔλειψαν οἱ δύο αὐτοὶ φιλοπόλεμοι, τότε οἱ φιλειρηνικοὶ ἔφεραν συμβιβασμὸν μεταξὺ τῶν ἀντιμαχομένων καὶ ἔγινεν εἰρήνη τὸ 421 πρὸ Χριστοῦ. Ἡ εἰρήνη αὐτὴ ὠνομάσθη Νικίειος, ἐπειδὴ πολὺ ἐνήργησε δι' αὐτὴν ὁ πολιτικὸς καὶ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Νικίας.

Ὑπουλος εἰρήνη. Ἀλκιβιάδης. Ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων εἰς Σικελίαν. — Δυστυχῶς ἢ εἰρήνη αὐτὴ δὲν ἦτο διόλου εὐλικρινής. Καὶ ἀπὸ τὸ ἓνα καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος δὲν ἔλειψαν παραβάσεις ἐναντίον τῆς.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἰδίως ἓνας νέος πολιτικὸς καὶ πολὺ φιλόδοξος στρατηγὸς ἤθελε μὲ κάθε τρόπον νὰ κινήσῃ πάλιν τὸν πόλεμον. Ὁ πολιτικὸς αὐτὸς ὠνομάζετο Ἀλκιβιάδης, εὐφρέστατος, μεγαλοφυῆς μάλιστα, ἀλλὰ ἀχαρakterίστος ἄνθρωπος. Αὐτὸς

παρεκίνησε τοὺς Ἀθηναίους νὰ κινήσουν πόλεμον ἐναντίον τῶν Συρακουσῶν διὰ νὰ ὑποτάξουν αὐτοὺς καὶ τὴν Σικελίαν ὅλην.

Ἡ ἐκστρατεία ἔγινε τὸ 415 πρὸ Χριστοῦ μὲ μέγαν στόλον καὶ μέγαν στρατόν. Καὶ ἴσως ὁ Ἀλκιβιάδης θὰ τὸν ἐτελεῖωνεν εὐτυχῶς διὰ τὰς Ἀθήνας, ἐπειδὴ πραγματικῶς μὲ ὄλα τὰ ἐλαττώματά του ἦτον ἰκανώτατος στρατηγός. Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἀνεκάλεσαν καὶ τὸν κατεδίωξαν μάλιστα διὰ μερικὰ ἀτοπήματά του. Αὐτὸς τότε κατέφυγεν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας καὶ τοὺς συνεδούλευσε νὰ κίμουν ὄλα ὅσα ἐγνώριζεν αὐτὸς καλλίτερα ἀπὸ ἐκείνους ὅτι θὰ βλάψουν τὴν πατρίδα του. Οἱ Σπαρτιάται κατὰ συμβουλήν του ἔστειλαν ἀμέσως βοήθειαν εἰς τὴν Σικελίαν καὶ εἰς τὸν διετή αὐτόθι πόλεμον 415—413 κατεστράφη ὀλόκληρος ὁ ἀθηναϊκὸς στρατός καὶ στόλος. Αὐτὴ ἡ πανωλεθρία ἔκαμε τοὺς Ἀθηναίους νὰ χάσουν τὰ πάντα, ἄνδρας, στόλον, χρήματα καὶ τὴν δόξαν των.

Τὸ τέλος τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ἀνάμιξις τῶν Περσῶν. Λύσανδρος.—Οἱ Σπαρτιάται ἀμέσως κατόπιν μετέφεραν τὸν πόλεμον εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Οἱ σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων ἐπανεστᾶτησαν τώρα σχεδὸν ὅλοι. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔδεξαν μεγίστην φιλοπατρίαν καὶ ἐθελοθυσίαν καὶ εἰσέτασαν νέον στόλον. Ἄλλ' οἱ Σπαρτιάται εὗρήκαν τώρα τοὺς Πέρσας προθύμους νὰ τοὺς δώσουν χρήματα πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου, ἐνῶ οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν χάσει τὰ παλαιὰ εἰσοδήματά των ἀπὸ τοὺς συμμάχους καὶ εὗρισκοντο εἰς μεγάλας στενοχωρίας.

Οἱ Σπαρτιάται εἶχαν τώρα καὶ ἓνα πανουργότατον στρατηγόν, τὸν Λύσανδρον, ὅστις μὲ τὴν πανουργίαν καὶ πονηρίαν του κατάρθωνε περισσότερα παρὰ οἱ ἄλλοι μὲ τὴν εὐθύτητα καὶ τὴν ἀνδρείαν των. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀνεκάλεσαν καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην, ὅστις ἦλθεν εἰς ῥήξιν μὲ τοὺς Σπαρτιάτας καὶ ἤρχισε νὰ ἐνεργῇ δραστηρίως πρὸς ὄφελος τῆς πατρίδος του. Μὲ τὴν

στρατηγικὴν του ἱκανότητα ἔστρεψε ταχέως πάλιν τὴν τύχην τοῦ πολέμου ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων.

Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι πάλιν τὸν ἀπεμάκρυναν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Οἱ Ἀθηναῖοι κατόπιν ἐκέρδισαν τὴν νίκην εἰς μίαν μεγάλην ναυμαχίαν τὸ 406, ἀλλὰ τοὺς ἐνδόξους στρατηγοὺς των τοὺς κατεδί-
κασαν εἰς θάνατον ἀδίκως διὰ παραμικρὰν αἰτίαν. Ὁ Ἀθηναϊκὸς λαὸς δὲν ἤξευρε πλέον τί ἔκαμνεν. Ἦτον ὄχλος πλέον καὶ ὄχι λαός. Ἐλαφρόνους καὶ εὐμετάβολος ἔχασε κάθε σοβαρότητα καὶ ἐλάμβανεν ἀνοήτους ἀποφάσεις. Τὴν ἐλαφρότητα αὐτὴν τοῦ λαοῦ ἐμαστίγωσε πολλάκις εἰς τὰς κωμωδίας του ὁ μέγας κωμικὸς ποιητὴς τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν Ἀριστοφάνης.

Εὐθὺς κατόπιν, εἰς τὰ 405, ὁ Λύσανδρος ἐπέτυχε νὰ συλλάβῃ ὅλον τὸν ἀθηναϊκὸν στόλον εἰς τὸν Ἑλλησποντον εἰς τὴν θέσιν Αἰγὸς ποταμοί, ἐξ αἰτίας τῆς ἀμελείας τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ δύο προδότες. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔχασαν τοιοῦτοτρόπως καὶ τὸ τελευταῖον πλεῖν των.

Ἀμέσως ὁ Λύσανδρος ἔπειτα ἔπλευσεν εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ ἐπολιόρκησεν αὐτὸν ἀπὸ τὸ μέρος τῆς θαλάσσης. Ὁ δὲ σπαρτιατικὸς στρατὸς ἐπολιόρκησε τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ξηρᾶς. Ὅταν ἡ πείνα ἐστεινοχώρησε πλέον τριμερὰ τοὺς Ἀθηναίους καὶ πολλοὶ ἀπέθνησκαν ἀπὸ ἀσιτίας, παρεδόθησαν εἰς τοὺς Σπαρτιατάς. Μερικοὶ σύμμαχοι, καὶ μάλιστα οἱ Θυβχιοὶ, ἐπέμεναν νὰ ἐξανδραποδισθῇ καὶ καταστραφῇ ὅπως διόλου ἢ πόλις, δηλαδὴ οἱ κάτοικοί της νὰ πωληθοῦν ὡς ἀνδράποδα, ἦτοι δοῦλοι, καὶ ἡ πόλις νὰ καταστραφῇ καὶ ἐρημωθῇ. Ἄλλ' οἱ Σπαρτιαταὶ δὲν ἐδέχθησαν τοῦτο. Εἶπαν ὅτι δὲν ἐπιτρέπουν νὰ καταστραφῇ ἡ πόλις ἢ ὅποια ἔσωσεν ἄλλοτε τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸν περσικὸν κίνδυνον. Ἡ ταπεινὸς ἔμως τῶν Ἀθηνῶν ἦτο τελεία. Ὅχι μόνον διελύθη ἡ συμμαχία των, ἀλλὰ καὶ ἡ ἰδία κατήντησε νὰ εἶνε ἀπλῶς μία πόλις τῆς συμμαχίας τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν των. Στόλον δὲν τῆς ἐπιτρέπετο πλέον νὰ ἔχη

καὶ κατεδικάσθη εἰς μεγάλην πολεμικὴν ἀποζημίωσιν, ἐκρημνίσθησαν δὲ καὶ τὰ τείχη τοῦ Πειραιῶς, καθὼς καὶ τὰ μακρὰ λεγόμενα *τείχη*, τὰ ὁποῖα ἦνῶσαν τὰς Ἀθήνας μὲ τὸν Πειραιᾶ. Πρὸς τούτοις κατηργήθη τὸ παλαιὸν δημοκρατικὸν πολίτευμα καὶ οἱ Σπαρτιάται τῆς ἐπέβαλαν ἓνα αὐστηρότατον ὀλιγαρχικόν.

Οἱ τριάκοντα. Ὁ *Θρασύβουλος*.—Ἐπειδὴ κατὰ τὸ νέον πολίτευμα τριάκοντα Ἀθηναῖοι διωρίσθησαν ὡς ἀνώτατοι διοικηταὶ τῶν Ἀθηνῶν, ἡ ἐποχὴ αὐτὴ ὠνομάσθη *τῶν τριάκοντα*. Ἄλλ' αὐτοὶ μὲ τὴν μανίαν κατεδίωξαν τοὺς δημοκρατικοὺς καὶ τὴν ἐφόνευσαν, ἀφροῦ ἐδήμεισαν τὰς περιουσίας των, ὥστε ὄνομα τοὺς ἐδόθη ὄχι ἀπλῶς *οἱ τριάκοντα*, ἀλλ' *οἱ τριάκοντα τύραννοι*.

Ἐν ἔτος κατόπιν, τὸ 403, κατέρηθσαν εἰς δημοκρατικοὶ μὲ ἀρχηγὸν τὸν Θρασύβουλον νὰ σώσουν τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τὴν τυραννίαν αὐτήν. Ὁ Λύσανδρος ἦτον ἕτοιμος νὰ καταστρέψῃ πλέον ἐντελῶς τὴν τῶν Ἀθηνῶν. Ἄλλ' ἀντέπραξεν εἰς τὰ σχέδιά του ἓνας βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, διότι ὁ Λύσανδρος μὲ τὰ τοιαῦτα ἐζήτει καὶ τοὺς βασιλεῖς ἀκόμη νὰ ταπεινώσῃ καὶ γίνῃ αὐτὸς μονάρχης εἰς τὴν Σπάρτην. Αἱ Ἀθηναῖοι ἀποκατέστησαν τὸ παλαιὸν πολίτευμα, ἔδωκαν γενικὴν ἀμνηστίαν, διὰ νὰ ἐπέλθῃ ἑμόνοια καὶ εἰρήνη εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἤρχισαν πάλιν μὲ τὴν παλαιάν των ἐνεργητικότητα νὰ αὐξάνουν τοὺς πόρους τῆς καὶ νὰ τὴν ἐνδυναμώνουν μὲ κάθε τρόπον.

Β. Ἡγεμονία τῆς Σπάρτης.

Τυραννικὴ διοίκησις τῶν Σπαρτιατῶν.—Οἱ Σπαρτιάται μὲ τὴν παλαιάν των πελοποννησιακὴν συμμαχίαν ἦνῶσαν τὴν ὅλην τὴν ἀθηναϊκὴν, ὥστε κατήντησαν ἡγεμόνες ὅλης σχεδὸν τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλ' ἡ κυβέρνησις των ἀπεδείχθη διὰ τοὺς συμμάχους ταχέως πολὺ χειροτέρα τῆς ἀθηναϊκῆς. Τὰ μέλη αὐτὰ τῆς συμμαχίας ἐτάσσοντο μὲν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν, ἦτοι τὴν ἀρχηγίαν, ἐνδὸς ἰσχυροῦ, διὰ νὰ σχηματίζουσαν μίαν μεγάλην στρατιωτικὴν δύ-

ναμιν ἀλλὰ δὲν ἐδέχοντο καμμίαν ἐπέμβασιν εἰς τὰ ἐσωτερικά των· ἤθελαν δηλαδὴ νὰ διατηροῦν πλήρη αὐτονομίαν. Τοιοῦτη συμ· μαχία λέγεται σήμερον ἡμοσπονδία καὶ ὡς ἡμοσπονδοὶ ἀποτελοῦν μίαν πολιτείαν σήμερον οἱ βόρειοι Ἀμερικανοί, ὡς καὶ οἱ Ἑλβετοί.

Οἱ Σπαρτιάται ὅμως ἀκριβῶς αὐτὴν τὴν αὐτονομίαν τῶν συμμάχων, δηλαδὴ τῶν ἡμοσπόνδων, δὲν ἐπέτρεπαν. Εἰς κάθε πόλιν εὐνοοῦσαν μόνον τοῖς ὀλιγαρχικοῦς, εἰς δέκα δὲ ἀπὸ αὐτοὺς ἔδιδαν ὅλην τὴν ἐξουσίαν καὶ κοντὰ εἰς τοὺς δέκα ἄφηναν ἓνα Σπαρτιάτην ὡς ἄρμοστήν, δηλαδὴ ἐπόπτην των καὶ καθαυτὸ διοικητήν. Οἱ δέκα καὶ ὁ ἄρμοστής ἐκυβέρνηων αὐθαιρέτως, πολλάκις δὲ ἰδιοτελῶς καὶ τυραννικῶς. Οἱ ἀδικούμενοι ἐγόγγυζαν καὶ ἡ δυσαρέσκεια ἐγένετο γενικὴ. Εἰς ὀλίγα χρόνια ἀναφαν ἕνεκα τούτου νέοι ἐμφύλιοι πόλεμοι εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἀνάβασις καὶ κἀθοδος τῶν μυρῶν. Ξενοφῶν.—Πρὶν καταντήσουν τὰ πράγματα ἕως ἐκεῖ, συνέβη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἓνα μέγα καὶ ἀξιομνημόνευτον γεγονός, πολὺ ἔνδοξον διὰ τοὺς Ἕλληνας.

Εἰς τὴν Περσίαν εἶχεν ἀποθάνει ὁ βασιλεὺς Δαρεῖος ὁ δευτέρος καὶ ἀφῆκε διάδοχόν του τὸν μεγαλύτερον υἱόν του Ἀρταξέρξην. Ὁ νεώτερος υἱὸς Κῦρος ἦτο διωρισμένος γενικὸς διοικητὴς εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Μὲ τὸν ἀδελφόν του ὅμως εὕρισκετο πάντοτε εἰς διαμάχην καὶ ὅταν ἀπέθανεν ὁ Δαρεῖος ἐσκέφθη νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν Ἀρταξέρξην καὶ γίνῃ αὐτὸς βασιλεὺς.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐσύναξε μέγαν στρατὸν Ἀσιατῶν. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἶχε μεγάλην ἐκτίμησιν εἰς τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν τακτικὴν τῶν Ἑλλήνων, ἐσύναξε κρυφὰ καὶ Ἕλληνας ἐθελοντάς, πληρώωνων εἰς αὐτοὺς καλὸν μισθόν. Δὲν τοὺς ἔλεγεν ὅμως ὅτι τοὺς ἐστρατολογοῦσε διὰ νὰ κάμῃ πόλεμον μὲ τὸν ἀδελφόν του, ἀλλ' εὕρισκεν ἄλλας προφάσεις. Τὸ μυστικὸν αὐτὸ ἐγνώριζε κατ' ἀρχὰς μόνον ὁ Σπαρτιάτης ἐθελοντὴς Κλέαρχος, τὸν ὁποῖον ὁ Κῦρος ἔκαμε γενικὸν ἀρχηγὸν τῶν μισθοφόρων του. Ἀργότερα

τὸ ἔμαθαν ὄλοι. Ἐσύναξε δὲ δεκατρεῖς χιλιάδας Ἑλλήνας ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος μὲ διαφόρους ἀρχηγούς. Αὐτὰ ἔγιναν εἰς τὰ 401 πρὸ Χριστοῦ.

Ἡ ἐκστρατεία ἔγινε, καὶ ὁ Κῦρος μὲ τὸν ἐλληνικὸν στρατὸν κυρίως κατενίκησε τὸν ἀδελφὸν του εἰς τὰ Κούναξα, ὅχι πολὺ μικρὰν τῆς Βαβυλώνας. Ἄλλ' εἰς τὴν μάχην αὐτὴν ὁ Κῦρος ὁ ἴδιος ἐφονεύθη. Ὁ ἀσιατικὸς στρατὸς του τότε ἀμέσως ἠῤτομόλησε πρὸς τὸν Ἀρταξέρξην ἢ διεσπάρη.

Οἱ Ἕλληνες ἔμειναν τοιουτοτρόπως μόνοι. Ὁ δὲ Ἀρταξέρξης καὶ πρὸ πάντων ἕνας πονηρότατος στρατηγὸς του Τισσαφέρνης μὲ τὴν βρβαρικὴν ἀπιστίαν ἐφέρθησαν πρὸς τοὺς Ἕλληνας ὥστε τοὺς ἐξηπάτησαν καὶ δολίως ἐφόνευσαν ὅλους τοὺς στρατηγούς καὶ τοὺς ἀνωτέρους ἀξιωματικούς των.

Ἡ θέσις τῶν Ἑλλήνων ἦτον ἐντελῶς ἀπελπιστική. Εὐρίσκοντο ἀάμεσσα εἰς ποταμοὺς ἀδιεχάτους καὶ ὁ ἐχθρὸς τοὺς περιεκύκλωνεν ἀπὸ παντοῦ. Ἀλλὰ μεταξύ των ἔτυχε νὰ εὑρίσκηται ἕνας Ἀθηναῖος, ὁ Ξενοφῶν, ὅστις ἠκολούθησε τὴν ἐκστρατείαν χωρὶς νὰ εἶνε οὔτε ἀξιωματικὸς οὔτε στρατιώτης. Εἰς τὴν φοβερὴν νύκτα, ἣ ὁποία ἠκολούθησε τὴν δολίαν σφαγὴν τῶν ἀξιωματικῶν, ἐνεθάρρυνε τοὺς στρατιώτας, τοὺς ἔκαμε νὰ ἐκλέξουν νέους ἀξιωματικούς καὶ ἀρχηγούς καὶ τὸ πρῶτ' εὑρέθησαν ὄλοι ἔτοιμοι νὰ πολεμήσουν μὲ τοὺς ἀπίστους ἐχθρούς των.

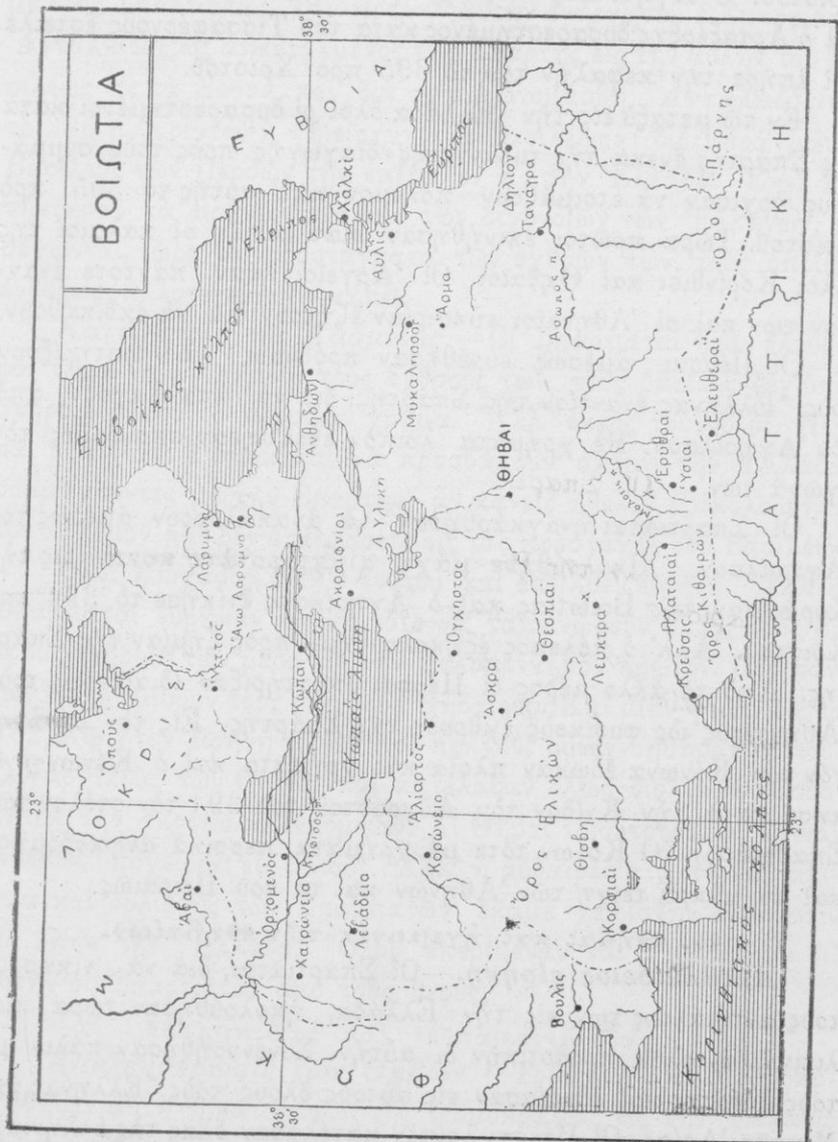
Ἄλλ' οἱ βάρβαροι ἐγνώριζαν τί εἶνε ἐλληνικὴ ἀνδρεία καὶ δὲν ἐτόλμησαν νὰ τοὺς πλησιίσουν. Οἱ Ἕλληνες ἐπῆραν τότε ἕνα δρόμον πρὸς τὰ βουνά, ὅπου οἱ βάρβαροι ἀκόμη ὀλιγώτερον ἐτόλμυσαν νὰ τοὺς προσβῆλουν. Διὰ μέσου τῶν βουνῶν τούτων, εἰς καιρὸν χειμῶνος, χιόνων καὶ πάγων, ἐπροχωροῦσαν οἱ Ἕλληνες πάντοτε πρὸς βορρᾶν. Αἱ ἄγριαι φυλαί, αἱ ὁποῖαι κατοικοῦσαν ἐδῶ, τοὺς ἐπολεμοῦσαν ἀδιάκοπα. Ἀλλὰ μὲ ὅλας τὰς ταλαιπωρίας τὰς στερήσεις καὶ τοὺς κινδύνους πάντοτε ἐπροχωροῦσαν. Οὔτε δρόμον ἐγνώριζαν οὔτε ὁδηγούς εἶχαν, μόνον δὲ πολεμοῦντες ἤμπο-

ροῦσαν νὰ ἔχουν καὶ τὴν καθημερινὴν τροφήν των. Ἡ ἐλπίς των ἦτο νὰ φθάσουν εἰς τὴν θάλασσαν, εἰς τὴν Μιθύρην θάλασσαν. Καὶ μετὰ πορείαν πολλῶν μηνῶν ἐσώθησαν ἐκεῖ μὲ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ἀποφασιστικότητά των. Ἀπὸ δεκατρεῖς χιλιάδες ποῦ ἦσαν κατ' ἀρχάς, ἔμειναν μόνον δέκα χιλιάδες. Οἱ ἄλλοι ἐφρονεύθησαν ἢ ἐχάθησαν εἰς τὸς χιόνας καὶ εἰς τὰ βράθρα τῶν βουνῶν. Οἱ Ἕλληνες τῶν περαλίων τοὺς ἐδέχθησαν ὡς ἀδελφοὺς καὶ μὲ πλοῖα τοὺς ἔστειλαν ἕως εἰς τὸ Βυζάντιον.

Διὰ τὰ ἐλληνικὰ ὄπλα τοῦτο ἦτο μέγας θρίαμβος. Οἱ Ἕλληνες ἔκτοτε εἶχαν μόνον περιφρόνησιν διὰ τοὺς ἀπίστους, δολίους καὶ ἀνάνδρους Ἀσιάτας.

Ὁ Ξενοφῶν ἦτο μαθητὴς τοῦ Σωκράτους, ὅστις ἦτο Ἀθηναῖος σοφός, τελειότατος ἄνθρωπος εἰς κάθε ἀρετὴν. Ὅλην του τὴν ζωὴν ἀφιέρωσε διὰ νὰ διδάσκη τοὺς ἀνθρώπους, καὶ μάλιστα τοὺς νέους, τί εἶνε εὐτέβεια πρὸς τοὺς θεοὺς, τί ἀλήθεια καὶ δικαιοσύνη πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Κατὰ τοιοῦτου ἀνθρώπου, ὅπως συμβαίνει εἰς τὸν κόσμον, εὐρέθησαν καὶ συκοφάνται. Ὁ ἀθηναῖκος λαὸς ἐπίστευσε τοὺς συκοφάντας καὶ κατέδίκασεν εἰς θάνατον τὸν μέγαν διδάσκαλον τῆς ἀρετῆς. Ἡμποροῦσε νὰ σωθῆ ὁ Σωκράτης, ἂν παρακαλοῦσε τοὺς δικαστὰς του πρὶν καταδικασθῆ ἢ ἂν κατόπιν ἐδραπέτευεν ἀπὸ τὴν φυλακὴν, ὅπως καὶ ἦτον εὐκόλον. Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔκαμεν ὁ Σωκράτης, ἀλλ' ἀτάραχα ἐδέχθη τὸν θάνατον, πῶν τὸ κώνειον.

Ἐκστρατεία Ἀγησιλάου εἰς τὴν Ἀσίαν. Πόλεμος εἰς τὴν Ἑλλάδα. — Ὁ Ἀρταξέρξης μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κύρου ἔστειλεν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν στρατηγὸν ἢ σατράπην, καθὼς ἔλεγαν οἱ Πέρσαι, τὸν μισελληνικώτατον καὶ δολιώτατον Τισσαφέρην, ὅστις ἤρχιζε νὰ ὑποτάτῃ πάλιν εἰς τοὺς Πέρσας τὰς ἰωνικὰς πόλεις. Αὐταὶ τότε ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης καὶ ἡ Σπάρτη ἔστειλε πρὸς ὑπεράσπισίν των στρατὸν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν μὲ τὸν βασιλέα Ἀγησίλαον ὡς στρατηγὸν τὸ 396 πρὸ

Χριστοῦ. Ὁ Ἀγησίλαος ὑπερίσχυε παντοῦ ἐναντίον τῶν Ἀσιατῶν καὶ ὁ Ἀρταξέρξης δυσαρεστημένος κατὰ τοῦ Τισσαφέρνηους ἔστειλε παῖ ἐπῆρε τὴν κεφαλὴν του τὸ 395 πρὸ Χριστοῦ.

Ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὄλοι οἱ δυσαρεστημένοι κατὰ τῆς Σπάρτης ἕνεκα τῆς τυραννικῆς διαγωγῆς πρὸς τοὺς συμμάχους ἤρχισαν νὰ ἐτοιμάζουσι πόλεμον κατ' αὐτῆς τὸ 395 πρὸ Χριστοῦ. Τώρα πρῶτοι ἐκινήθησαν κατ' αὐτῆς οἱ παλαιοὶ τῆς φίλοι Κορίνθιοι καὶ Θηβαῖοι. Οἱ Ἀργεῖοι ἦσαν πάντοτε ἐναντίον των καὶ οἱ Ἀθηναῖοι εὐκαιρίαν ἐζήτουν διὰ νὰ ἐκδικηθοῦν.

Οἱ Πέρσαι ἀμέσως εὐρέθησαν πρόθυμοι νὰ ὑποστηρίξουσι τοὺς Ἑλληνας ἐναντίον τῆς Σπάρτης, διὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸν Ἀγησίλαον. Μὲ χρήματα λοιπὸν ἐβοήθησαν σπουδαίως τὸν ἀγῶνά των.

Οἱ Σπαρτιάται ἠναγκάσθησαν νὰ ἀνακαλέσουσι ἀμέσως τὸν Ἀγησίλαον. Ἠκολούθησε μάχη αἱματηροτάτη κοντὰ εἰς τὴν Κορώνειαν τῆς Βοιωτίας καὶ ὁ Ἀγησίλαος ἐνίκησε τὸ 394 πρὸ Χριστοῦ. Ἄλλ' ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησε πρὸς ζήτησιν τῆς Σπάρτης. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος οἱ Πέρσαι ὑπεστήριξαν ἰδιαίτερος τοὺς Ἀθηναίους ὡς φυσικοὺς ἐχθροὺς τῆς Σπάρτης. Εἰς τὸν στρατηγόν των Κόνωνα ἔδωκαν πλοῖα καὶ χρήματα καὶ ὁ Κόνων ἐνίκησε παρὰ τὴν Κνίδον τὸν Αὐγούστον τοῦ 394 τὸν στόλον τῶν Σπαρτιατῶν. Ὁ Κόνων τότε μὲ χρήματα περσικὰ ἀνφοκοδόμησε καὶ τὰ μακρὰ τεῖχη τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὰ τοῦ Πειραιῶς.

6. Θῆβαι καὶ ἡγεμονία τῶν Θηβαίων.

Ἀνταλκίδειος εἰρήνη.—Οἱ Σπαρτιάται, διὰ νὰ νικήσουσι τοὺς ἀντιπάλους των εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἠκολούθησαν τώρα πολιτικὴν ἐντελῶς προδοτικὴν δι' αὐτήν. Συνεννοήθησαν πάλιν μὲ τοὺς Πέρσας καὶ ἐθυσίασαν εἰς αὐτοὺς ὄλους τοὺς Ἑλληνας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Οἱ Πέρσαι λοιπὸν κατέλαβαν ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἔπαυσαν νὰ βοήθοῦν μὲ χρήματα τοὺς ἀντιπάλους τῆς Σπάρτης. Τοιοῦτοτρόπως ἔκλεισαν εἰρήνην

μὲ τοὺς Σπαρτιάτας. Τὴν εἰρήνην αὐτὴν ἐνήργησεν ὁ Σπαρτιάτης Ἄνταλκίδας, ὡς ἀπεσταλμένος τῆς Σπάρτης εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως εἰς τὰ Σοῦσα καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάσθη Ἄνταλκίδειος, τὸ 386 π. Χριστοῦ, ἢ «ἡ εἰρήνη τοῦ Βασιλέως»· διότι πράγματι ὁ Βασιλεὺς τῶν Περσῶν τὴν ἐπέβαλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐκεῖ κατήντησαν τὰ πράγματα, ἕνεκα τῶν διχονοιῶν τῶν Ἑλλήνων, νὰ δέχωνται τώρα τὰ προστάγματα τῶν ἐχθρῶν των, τοὺς ὁποίους ἐνδόξως ἄλλοτε εἶχον νικήσει.

Κατάληψις τῆς Καδμείας.—Οἱ Σπαρτιάται ἦσαν ἐλεύθεροι τώρα νὰ κτυπήσουν τοὺς ἐχθροὺς των, τοὺς ὁποίους δὲν ὑπεστήριζε πλέον τὸ περσικὸν χρῆμα. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου οἱ Πέρσαι ἐφαίνοντο ἔτοιμοι καὶ νὰ προσβάλουν ἀκόμη τὴν Ἑλλάδα, συμμαχοῦντες μὲ τὴν Σπάρτην, ἂν κανεὶς ἤθελεν ἐξακολουθήσει τὸν πόλεμον καὶ δὲν ὑπετάσσετο εἰς τὸς προσταγὰς τοῦ Βασιλέως.

Ὅλοι ἠσύχασαν ἕνεκα τούτου καὶ ἐπῆλθεν εἰρήνη. Ἄλλ' οἱ Σπαρτιάται εὐρήκαν καιρὸν τότε νὰ ταπεινώσουν ὄλους τοὺς μικροὺς ἐχθροὺς των μέσα εἰς τὴν Πελοπόννησον πρῶτον. Πρὸ πάντων ὁμῶς ἐμίσουν τοὺς ἰσχυροὺς Θηβαίους. Καὶ μίαν φορὰν εἰς τὰ 382, ἐνῶ ἦτον εἰρήνη πλέον πρὸ πολλοῦ, συνεννοήθησαν μὲ τοὺς ὀλιγαρχικοὺς τῶν Θηβῶν καὶ κατέλαβαν ὄλως διόλου ἀπροδοκῆτως τὴν ἀκρόπολιν Καδμείαν. Αἱ Θῆβαι τοιοῦτοτρόπως ἔγιναν ἐντελῶς ὑποχείριαι εἰς αὐτούς. Ἄλλ' ἡ αὐθαιρεσία αὐτὴ καὶ ἀπιστία καὶ δολιότης τῶν Σπαρτιατῶν ἔκαμε χειρίστην ἐντύπωσιν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ὅλοι ἐπερίμεναν νὰ τιμωρηθοῦν δι' αὐτὴν οἱ Σπαρτιάται ἀπὸ τοὺς θεοὺς.

Πελοπίδας καὶ Ἐπαμεινώνδας.

Ἀπελευθέρωσις τῶν Θηβῶν.—Τρία ἔτη ἀκόμη ἐξηκολούθησεν αὐτὴ ἡ κατάστασις τῆς τρομοκρατίας εἰς τὴν Ἑλλάδα ἕκ μέρους τῶν Σπαρτιατῶν. Ἄλλ' οἱ φιλοπάτριδες Θηβαῖοι κατάρθωσαν ἐπὶ τέλους εἰς τὰ 379 ν' ἀπελευθερώσουν τὴν πατρίδα των ἀπὸ τοὺς τυράννους τῆς ὀλιγαρχικοῦς καὶ ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας.

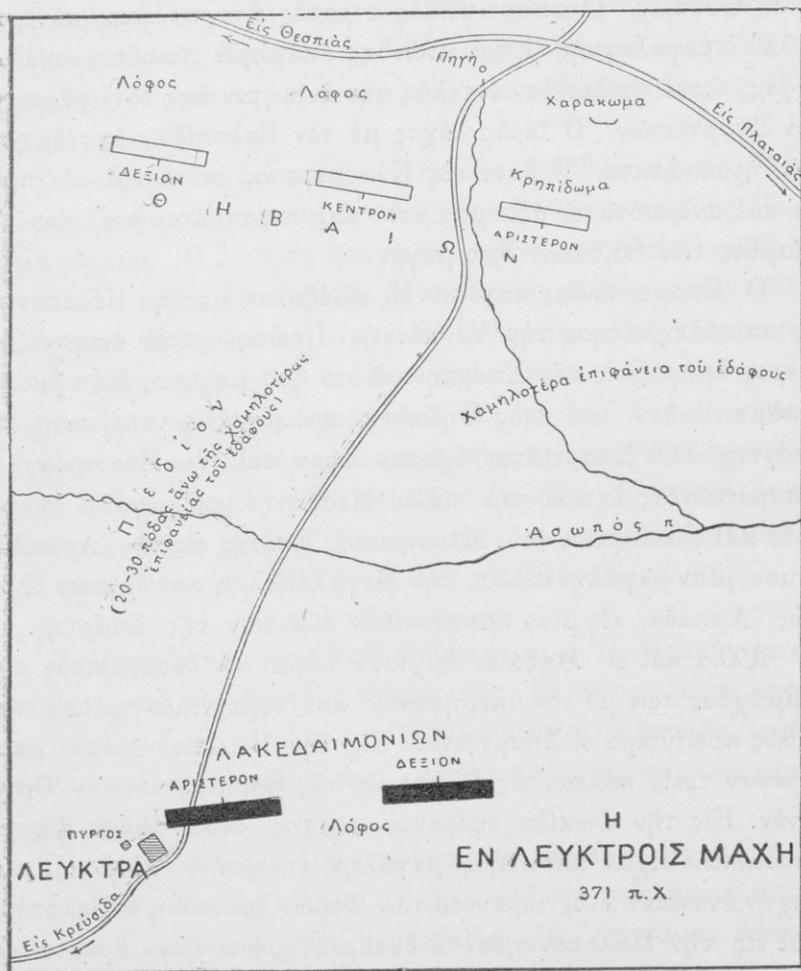
Μεταξὺ τῶν φιλοπατριδῶν τούτων Θηβαίων ἐπισημότατοι ἦσαν δύο ἄνδρες, ὁ Πελοπίδας καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας. Ὁ Πελοπίδας ὠργάνωσεν εἰς τὰς Θήβας να μικρὸν στρατιωτικὸν σῶμα ἀπὸ τριακοσίους εὐγενεῖς νέους, οἱ ἄποιοι ὠνομάσθησαν ἱερὸς λόχος. Οἱ Θηβαῖοι ὄλοι ἀνέκαθεν ἦσαν περίφημοι εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τὴν εὐρωστίαν τῶν σωμάτων καὶ τὴν στρατιωτικὴν των γύμνασιν. Ἄλλ' ὁ ἱερὸς λόχος ἀπετελέσθη ἀπὸ τοὺς εὐρωστοτάτους ὄλων καὶ τοὺς τελειότατα γυμνασμένους καὶ πρὸς τούτοις ὄλοι συνεδέθησαν μὲ ὄρκον νὰ μὴν ὑποχωρήσουν ποτὲ εἰς κανένα ἐχθρόν, ἀλλὰ νὰ προτιμήσουν ν' ἀποθάνουν ἐκεῖ ὅπου ἐτάχθησαν. Καὶ τὸν ὄρκον των αὐτὸν ἐφύλαξαν πιστῶς πάντοτε.

Ὁ Ἐπαμεινώνδας πάλιν ἦτον ὄχι μόνον ὡς ἄνθρωπος τέλειος, διότι ἦτον ὀλιγαρχέστατος, μετριοφρονέστατος καὶ ἐντελῶς ἀνιδιοτελής, ἀλλὰ καὶ ὡς στρατηγὸς ἀπεδείχθη ὁ μεγαλοφυέστατος ὄλων τῶν Ἑλλήνων στρατηγῶν πρὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Μὲ τοὺς δύο τούτους ἄνδρας οἱ Θηβαῖοι τόσον λαμπρὰ διοικήθησαν καὶ πολιτικῶς καὶ στρατιωτικῶς, ὥστε ἡ δύναμις των κατέστη φοβερὰ εἰς τοὺς Σπαρτιάτας. Οἱ Θηβαῖοι ἦνωσαν ὕλην τὴν Βοιωτίαν μὲ τὰς πολλὰς τῆς πόλεις ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν των. Ὅσακις δὲ ἐπροσπάθησαν οἱ Σπαρτιάται νὰ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον των, εὐρῆκαν ἐμπρὸς των ἰσχυρότατον θηβαϊκὸν στρατὸν καὶ τοιοῦτοτρόπως ἀπέτυχον εἰς ὄλας των τὰς ἐπιχειρήσεις.

Δευτέρα κατὰ θάλασσαν ἡγεμονία τῶν Ἀθηναίων
377 πρὸ Χριστοῦ.— Τὴν κατάστασιν αὐτὴν ἐπωφελήθησαν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ἐσχημάτισαν πάλιν μίαν νέαν συμμαχίαν μὲ ἐβδομήκοντα σχεδὸν νήσους καὶ παραλίους πόλεις. Κατώρθωσαν μάλιστα μὲ τὸν στρατηγὸν των Χαθρίαν νὰ νικήσουν παρὰ τὴν Νάξον τὸν στόλον τῶν Σπαρτιατῶν κατὰ κράτος. Ἦτον αὕτη ἡ πρώτη λαμπρὰ νίκη των μετὰ τὸ πάθημά των εἰς τοὺς Αἰγῶς ποταμοὺς τὸ 405. Ἡ δόξα των ἤρχισε πάλιν νὰ λάμπη. Ἰκα-

νώτατοι στρατηγοὶ τῶν τῶρα ἦσαν ὁ Χαβρίας, ὁ Ἴφικράτης καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Κόνωνος Τιμόθεος.

Αἱ μάχαι εἰς τὰ Δεῦκτρα καὶ εἰς τὴν Μαντίνειαν, 371 καὶ 362 πρὸ Χριστοῦ. — Ἐπὶ τέλους οἱ Σπαρτιάται ἔκαμαν μίαν μεγάλην προσπάθειαν νὰ ταπεινώσουν τοὺς μόνους δυνατοὺς τῶν ἐχθρῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, τοὺς Θηβαίους. Ὁ βασι-

λεὺς των Κλεόμβροτος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ οἱ δύο στρατοὶ συνητηθήσαν εἰς τὸ χωρίον Λεῦκτρα, κοντὰ εἰς τὴν πόλιν Θεσπιάς. Ὁ σπαρτιατικὸς στρατὸς ἦτο πολυαριθμότερος. Ἄλλ' ὁ μεγαλοφυῆς Ἐπαμεινώνδας ἐπενόησε τοιοῦτον σχέδιον μάχης, ὥστε συνέτριψεν ἐντελῶς τὴν ἀνίκητον ἕως τότε φάλαγγα τῶν Σπαρτιατῶν. Ὁ ἱερὸς λόχος μὲ τὸν Πελοπίδαν ἐπολέμησεν ἐδῶ ἥρωϊκώτατα. Ὁ βασιλεὺς Κλεόμβροτος ἔπεσε καὶ οἱ πρῶτοι καὶ ἀνδρειότατοι ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται μαζί του. Ὁ θρίαμβος τῶν Θηβαίων ἦτο μέγας.

Ὁ Ἐπαμεινώνδας κατόπιν δις εἰσέβαλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐλεηλάτησε τὴν Λακωνικὴν. Πρώτην φορὰν ἐνεφανίζετο ἐχθρὸς ἐμπρὸς εἰς τὴν Σπάρτην. Αὐτὸ ἦτο μεγίστη δόξα διὰ τὸν Ἐπαμεινώνδαν καὶ τοὺς Θηβαίους καὶ μεγάλη ταπείνωσις τῆς Σπάρτης. «Οἱ Σπαρτιᾶται ἔχασαν τώρα καὶ τὴν Μεσσηνίαν. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἔκτισε τὴν πόλιν Μεσσήνην μὲ μεγάλα ὀχυρώματα καὶ ἐλευθέρωσε τοὺς Μεσσηνίους. Ἐπίσης εἰς τὴν Ἀρκαδίαν ἔκτισε μίαν μεγάλην πόλιν, τὴν Μεγαλόπολιν, καὶ ἤνωσεν ὅλους τοὺς Ἀρκάδας εἰς μίαν ὁμοσπονδίαν ἐναντίον τῆς Σπάρτης.

Ἄλλὰ καὶ οἱ Θηβαῖοι ἤρχισαν τώρα νὰ δυσαρεστοῦν τοὺς συμμάχους των μὲ τὸν ὑπερήφανον καὶ τυραννικὸν τρόπον των, καθὼς πρωιύτερα οἱ Σπαρτιᾶται. Εἰς τὴν Βοιωτίαν μέσα κατέστρεψαν τρεῖς πόλεις, τὰς Πλαταιάς, τὰς Θεσπιάς καὶ τὸν Ὀρχομενόν. Εἰς τὴν Φωκίδα ἐφέροντο ἐπίσης δεσποτικῶς. Εἰς τὴν Θεσσαλίαν εἶχαν ἀποκτήσει μεγάλην ἐπιρροήν, ἀλλ' εἰς μίαν μάχην ἐναντίον ἑνὸς τυράννου τῶν Φερῶν ἐφονεύθη ὁ Πελοπίδας. Καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον οἱ δυσαρεστημένοι ἦσαν ἀρκετοί. Τὸ 362 εἰσέβαλεν ἐκεῖ τετάρτην φορὰν ὁ Ἐπαμεινώνδας καὶ σχεδὸν θὰ ἐκυρίευε τὴν Σπάρτην, ἐὰν δὲν ἐπροδίδετο τὸ σχέδιόν του. Τότε ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐπεχείρησε νὰ δώσῃ ἓνα τελευταῖον κτύπημα κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν, οἱ ὅποιοι δὲν ἐλησμόνουν τὴν παλαιάν των ἀνδρείαν καὶ ἐξηκολούθουν ἥρωϊκῶς τὸν ἀγῶνα.

Οἱ δύο στρατοὶ συνηγήθησαν κοντὰ εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἀρκαδίας Μαντίνειαν, πλησίον τῆς σημερινῆς πόλεως Τριπόλεως. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐφήρμοσε καὶ ἐδῶ ἓνα μεγαλοφυῆς σχέδιον καὶ ἐνίκησε τοὺς Σπαρτιάτας. Ἄλλ' ἐφρονεύθη καὶ αὐτὸς εἰς τὴν μάχην καὶ εἰ ἄριστοι συμπολεμισταὶ τῶν καὶ οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ τῶν Θυβαίων.

Τοιοιουτρόπως ἐριστικὴν νίκην δὲν ἐκέρδιζε κανεὶς. Ἀλλὰ εἰς τοὺς φοβεροὺς τούτους ἀγῶνας ἐξηγνητλήθησαν τελείως ὅλοι οἱ διαμαχόμενοι. Ἡ Σπάρτη ἦτο ταπεινωμένη καὶ ὁ πληθυσμὸς τῆς ὀλιγόστεφε πολὺ. Οἱ Θυβαῖοι ἔχασαν τοὺς μεγάλους τῶν ἀνδρας καὶ ἔχυσαν ἀφθονώτατον αἷμα. Οἱ Ἀθηναῖοι μόλις ἐδημιούργησαν τὴν νέαν συμμαχίαν τῶν καὶ τὴν ἔχασαν πάλιν, διότι πάλιν δυσηρέστησαν τοὺς συμμάχους τῶν. Εἰς τὰ 357 ἕως 355 ἐπανεστάτησαν οἱ σπουδαιότεροι σύμμαχοί τῶν καὶ ἀπεχωρίσθησαν ἀπὸ αὐτοῦ. Ἡ συμμαχία τοιοιουτρόπως διελύθη. Ἡ γενικὴ λοιπὸν ἐξάντλησις καὶ ἡ τελεία ἀδυναμία ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ὀλεθρίων πολέμων τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὸ 431 ἕως τὸ 362 π. Χ.

7. Μακεδονία.

Ἡ Μακεδονία πρὸ τοῦ Φιλίππου.— Ἡ Μακεδονία εἶνε ἡ μεγίστη καὶ πλουσιωτάτη χώρα τῆς Ἑλλάδος. Ἔχει ποταμοὺς μεγάλους, ἐν μέρει πλωτοὺς, βουνὰ μεγάλα δασώδη, πεδιάδας ἐκτεταμένας εὐφορωτάτας, λιμένας πολλοὺς, παράλια ἐκτεταμένα καὶ κόλπους.

Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου εἶχεν ἓνα ἕξοχον βασιλέα, τὸν Ἀρχέλαον. Οἱ βασιλεῖς τῆς κατήγοντο ἀπὸ τὸ γένος τοῦ Ἡρακλέους, ἦσαν Ἡρακλειῖδαι. Ὁ Ἀρχέλαος ἀπέθανε τὸ 399 πρὸ Χριστοῦ. Ὁ βασιλεὺς αὐτὸς καὶ τὸν μακεδονικὸν στρατὸν ὠργάνωσε καὶ τὸ ἐμπόριον πολὺ ἐπροστάτευσε, κατεσκεύασε μεγάλας ὁδοὺς διὰ τὴν συγκοινωνίαν, καὶ διὰ τὴν πνευματικὴν πρόδοον τῆς χώρας ἐφρόντισεν. Εἰς τὴν αὐλήν του ἐπροσκάλεσε τὸν μέγαν ποιητὴν τῶν Ἀθηνῶν Εὐριπίδην.

Ἡ Μακεδονία εἶχε διαρκεῖς πολέμους, πρὸ πάντων μὲ τοὺς Ἰλλυριοὺς, οἱ ὅποιοι κατοικοῦσαν τὴν σημερινὴν Ἀλβανίαν καθὼς καὶ ἀκόμη βορειότερα. Ἡ Μακεδονία ἦτο τοιοῦτοτρόπως ἐπὶ αἰῶνας τὸ προπύργιον τῆς Ἑλλάδος ἐναντίον τῶν βαρβάρων τούτων, οἱ ὅποιοι χωρὶς τὴν ἐπίμονον καὶ ἀποτελεσματικὴν ἀντίστασιν ποὺ εὔρισκαν εἰς τὴν Μακεδονίαν θὰ προχωροῦσαν νοτιώτερα καὶ θὰ ἔβλαπταν πολὺ τὴν Ἑλλάδα.

Φίλιππος 359—336.—Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Πελοπίδου καὶ Ἐπαμεινώνδου ἡ βασιλεία τῆς Μακεδονίας ἔπεσεν εἰς μεγάλας ταραχὰς ἐξ αἰτίας πολλῶν ἀπαιτητῶν τοῦ θρόνου. Οἱ Θηβαῖοι ἀνεμίχθησαν εἰς αὐτὰς τὰς διαφορὰς τῆς Βασιλικῆς Οἰκογενείας τῶν Μακεδόνων καὶ ὁ Πελοπίδας ἐπῆρε μαζί του εἰς τὰς Θήβας ὡς ὄμηρον τὸν νέον Φίλιππον υἱὸν τοῦ βασιλέως Ἀμύντα. Εἰς τὴν συναναστροφὴν τοιούτων στρατηγικῶν ἀνδρῶν ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Φίλιππου ἀπέκτησε μεγάλας γνώσεις καὶ βαθεῖαν πείραν εἰς τὴν τότε στρατιωτικὴν ἐπιστήμην.

Εἰς μίαν φονικὴν μάχην κατὰ τῶν Ἰλλυριῶν τὸ 359 πρὸ Χριστοῦ ἐφρονεῦθη ὁ βασιλεὺς Περδίκκας, ἀδελφὸς τοῦ Φιλίππου. Ὁ Φίλιππος τότε ἀμέσως ἔσπευσεν εἰς τὴν Μακεδονίαν, κατ' ἀρχὰς ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου ἀνεψιοῦ του, ἔπειτα δὲ ὡς βασιλεὺς. Ἀμέσως κατῴρθωσε ν' ἀπαλλάξῃ πρῶτον τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τοὺς Ἰλλυριοὺς καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸν θρόνον του ἀπὸ τοὺς διαφόρους ἀνταπαιτητὰς. Εὐθὺς δὲ κατόπιν ἐπεδέθη εἰς τὴν ὀργάνωσιν τοῦ στρατοῦ, ὅστις ἔγινε καθ' ὅλα ὁ τελειότατος καὶ ἰσχυρότατος στρατὸς τῆς Ἑλλάδος. Σπουδαῖον σῶμα τοῦ στρατοῦ ἦτο ἡ λεγομένη *Μακεδονικὴ φάλαγξ*, ὠτλισμένη μὲ πολὺ μακρὰς λόγχας, τὰς λεγομένας *σαρίσσας*.

Ὁ Φίλιππος δὲν ἦτο μόνον μέγας ὀργανωτὴς στρατιωτικὸς καὶ στρατηγός, ἀλλὰ καὶ πολιτικὸς ἐπιτηδειότατος. Δραστηριώτατος, ἀεικίνητος κατῴρθωσεν ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν ν' αὐξήσῃ τὸ

βασίλειον τῆς Μακεδονίας κατακίησας καὶ τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Θράκην.

Τὸ πρῶτον ἔργον τοῦ ὅμως ἦτο νὰ κατακτήσῃ τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας, τὰ ἑποῖα κατεῖχαν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὸ μέρος τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου καὶ εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Στρυμόνος, ὅπου ἦτον ἡ πόλις Ἀμφίπολις, καθὼς καὶ ὅλην τὴν Χαλκιδικὴν χερσονήσον, ὅπου εὗρισκοντο τριάκοντα δύο πόλεις, μεταξύ δὲ αὐτῶν ἰσχυροτάτη ἡ Ὀλυθος. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Θράκης ὡς ναυτικὸν ἔθνος οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν παλαιῶθεν μεγάλα συμφέροντα. Εἰς κάθε βῆμα λοιπὸν ὁ Φίλιππος εἰς τὰς κατακτήσεις τοῦ εὗρισκεν ἔμπρὸς τοῦ ἀντιπάλου τοῦ Ἀθηναίου.

Εἰς δὲ τὴν Θεσσαλίαν ὁ Φίλιππος ὠφελήθη ἀπὸ τὰς διχονοίας τῶν πόλεων, διὰ νὰ κατακίησῃ αὐτάς. Εἰς τὴν πλουσίαν καὶ μεγάλην χώραν εἶχε σχηματισθῆ ὀλίγον πρωτύτερα μία μεγάλη δύναμις ὑπὸ Ἰάσονα τύραννον τῶν Φερῶν. Καὶ ὁ Ἰάσων εἶχε συλλάβει τὸ σχέδιον, ἀφοῦ ἤνωσε τὴν Θεσσαλίαν ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του, νὰ κυριαρχήσῃ ὅλης τῆς Ἑλλάδος, ὅπως ὁ Φίλιππος κατόπιν μὲ τοὺς Μακεδόνας του. Ἀλλ' ἐδολοφονήθη καὶ τὰ μεγάλα αὐτοῦ σχέδια ἐναυάγησαν.

Ἡ προσάρτησις τῆς Θεσσαλίας ἔδωκεν εἰς τὸν Φίλιππον ὄχι μόνον πλουσίαν χώραν ἀλλὰ καὶ τὸν στρατὸν γϋξῆσε σημαντικά, διότι οἱ Θεσσαλοὶ εἶχαν λαμπρὸν ἵππικὸν ὅπως καμμία ἄλλη ἑλληνικὴ χώρα.

Φίλιππος καὶ Δημοσθένης.— Ὅταν ἐνόησαν οἱ Ἀθηναῖοι ὅτι εἰς τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας ἐφανερῶθη ἕνας σπουδαῖος ἐχθρὸς δι' αὐτούς, ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, ἐπροσπάθησαν μὲ κάθε τρόπον νὰ τὸν ἀποκρούσουν. Πρὸ πάντων ὁ τότε πολιτικὸς τῶν Ἀθηνῶν καὶ μέγας ῥήτωρ Δημοσθένης ζῆν ἔπαυε μὲ φλογερὰς δημηγορίας νὰ προτρέπη τὸν ἀθηναϊκὸν λαὸν εἰς ἀντίστασιν. Ὁ Δημοσθένης ἐνθύμιζε πάντοτε τοὺς Ἀθηναίους τὴν παλαιὰν δόξαν τῆς πόλεως διὰ νὰ τοὺς φιλοτιμήσῃ καὶ

νά μὴν ἀφήσουν τὸν Φίλιππον νὰ τοὺς ἀποδιώξῃ ἀπὸ τὰς παλαιὰς κτήσεις των εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην. Πολὸν εἰργάσθη ὁ Δημοσθένης καὶ διὰ νὰ συμμαχήσουν οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τοὺς Ὀλυνθίους, ὥστε νὰ μὴ λείψῃ ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν ἕνας ἐχθρὸς, ὅστις θὰ ἠμπόδιζε τὸν Φίλιππον νὰ προχωρήσῃ περισσότερο πρὸς τὴν Θράκην καὶ τὸν Ἑλλησποντον.

Ἄλλ' ὁ Φίλιππος μετὰ τὸν λαμπρὸν στρατὸν του καὶ μετὰ τὴν διπλωματίαν του ὑπερίσχυσε καὶ ἀπὸ παντοῦ ἐξετόπισε τοὺς Ἀθηναίους, ἐνίκησε καὶ κατέστρεψε τὴν Ὀλυνθον καὶ ἔφθασεν ἕως εἰς τὸ Βυζάντιον.

Μάλιστα ἕνας πόλεμος τῶν Θηβαίων κατὰ τῶν Φωκέων τοῦ ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ ἀναμιχθῇ καὶ εἰς τὰ πράγματα ἄλλης τῆς Ἑλλάδος. Ὁ πόλεμος αὐτὸς ὠνομάσθη ἱερὸς, ἐπειδὴ ἐγένετο χάριν τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ, τὸ ὁποῖον εἶχον συλήσει οἱ Φωκεῖς, εἶχον δηλαδὴ διαρπάσει τοὺς θησαυροὺς του διὰ νὰ πολεμήσουν τοὺς ἐχθροὺς των Θηβαίους, 356 — 346 πρὸ Χριστοῦ. Τοὺς Θηβαίους ἐβοήθησεν ὁ Φίλιππος καὶ κατέστρεψε τοὺς Φωκεῖς. Ὡστε καὶ ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος τὸ ὄνομά του ἦτο πλέον φοβερὸν καὶ ἡ ἐπιρροή του μεγάλη.

Εἰς τὸ τέλος ὁ Φίλιππος ἐπεχείρησε νὰ ὑποτάξῃ εἰς τὸ θέλημα του ἄλλην τὴν Ἑλλάδα, γινόμενος ἡγεμὼν, δηλαδὴ ἀρχηγὸς αὐτῆς, ὅπως ἄλλοτε ὁ ἕνας μετὰ τὸν ἄλλον Ἀθηναῖοι, Σπαρτιᾶται καὶ Θηβαῖοι ἐδοκίμασεν τοῦτο τὸ πρᾶγμα χωρὶς νὰ τὸ ἐπιτύχουν παρὰ δι' ὀλίγον καιρὸν καὶ ἐν μέρει μόνον.

Ἀθηναῖοι καὶ Θηβαῖοι καὶ ἄλλοι Ἕλληνες ἤνωσαν τότε τὰς δυνάμεις των ἐναντίον. Ἐνα ἔτος ὁ πόλεμος ἐσχολουθοῦσεν εἰς τὴν Φωκίδα, Βοιωτίαν καὶ ἄλλα μέρη. Ἡ ἀποφασιστικὴ ὅμως μάχη ἐδόθη εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Χαίρωνείας ἀρχὰς Αὐγούστου ἢ ἀρχὰς Σεπτεμβρίου τοῦ 338 πρὸ Χρ. Ὁ Φίλιππος εἶχε μαζί του εἰς τὴν μάχην καὶ τὸν υἱὸν του Ἀλέξανδρον, μόλις δεκαεπτὰ ἐτῶν. Ἀλλὰ τὸ μειράκιον τοῦτο εἶχε δεῖξει ἤδη προτερή-

μυτα ἀνδρός. Ἐκεῖ διοικοῦσε τὸ μακεδονικὸν ἱππικόν, ἀπέναντί του δὲ εἶχε τοὺς Θηβαίους μὲ τὸν ἀνίκητον ἕως τότε ἱερὸν λόχον. Ὁ Ἀλέξανδρος κατασυνέτριψε τοὺς Θηβαίους καὶ κατέκοψε τὸν ἱερὸν λόχον, ὅστις πιστὸς εἰς τὸν ὄρκον του ἐπροτίμησε νὰ χαθῆ ἐκεῖ πολεμῶν ἡρωϊκῶς παρὰ νὰ ὀπισθοχωρήσῃ. Οἱ ἔνδοξοι οὗτοι νεκροὶ ἐτάφησαν κατόπιν ἐμπρὸς εἰς τὴν Χαιρώνειαν καὶ ἐπάνω εἰς τὸν τάφον των ἐστήθη μέγας μαρμάρινος λέων, σύμβολον τῆς ἀνδρείας των. Καὶ τὰ ἱερὰ ὅστ᾽ αὐτῶν σφύζονται εἰς τὸν τάφον καὶ ὁ μαρμάρινος λέων, ὅστις εἶχε καυπέσει ἀπὸ τὸ βᾶθρον του, ἀνεστηλώθη πάλιν. Ἐκεῖ κοντά, εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, παρὰ τὸν ποταμὸν Κηφισόν, εὐρέθησαν καὶ τὰ ὅστ᾽ αὐτῶν νικητῶν Μακεδόνων μαζὶ μὲ τὰ ὄπλα των, σαρίσσας, ξίφη καὶ μαχαίρας. Αὐτοὶ ἐκάησαν εἰς πυρὰν καὶ ἐπάνω αὐτῆς ὑψώθη μέγας τύμβος.

Μετὰ τὴν μάχην ταύτην, ἂν καὶ νικητῆς ὁ Φίλιππος, εἰς κανένα δὲν ἔκαμε τίποτε κακόν. Μόνον εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῶν Θηβῶν Καδμείαν ἔθετε φρουρὰν μακεδονικὴν. Ἐπειτα συνήχθησαν εἰς τὴν Κόρινθον ἀντιπρόσωποι ὄλων τῶν ἑλληνικῶν πόλεων καὶ ἐκεῖ ἀνεκήρυξαν τὸν Φίλιππον ἡγεμόνα, ἤτοι ἀρχηγὸν τῆς ἑλληνικῆς συμμαχίας. Ἐκεῖ ὤρισθη νὰ παύσουν πλέον ὄλοι αἱ διχόνοιαὶ καὶ αἱ διαμάχαι μεταξὺ τῶν πόλεων καὶ ὄλοι νὰ ἐνώσουν τὰς δυνάμεις των ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Φιλίππου διὰ νὰ ἐκστρατεύσουν κατὰ τοῦ προαιωνίου ἐχθροῦ τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τῶν Περσῶν. Ἡ ἐκστρατεία σκοπὸν εἶχε πρῶτον νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς Ἕλληνας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀπὸ τὸν περσικὸν ζυγόν. Ἄλλ' ἔπειτα νὰ ἐξακολουθήσῃ ὁ πόλεμος διὰ νὰ ὑποτάξουν οἱ Ἕλληνας ὄλον τὸ περσικὸν κράτος.

Ὁ Φίλιππος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Μακεδονίαν διὰ νὰ κάμῃ ἐκεῖ τὰς ἐτοιμασίας του πρὸς τὸν μέγαν τοῦτον ἐθνικὸν πόλεμον. Ἄλλ' εἰς μίαν ἐορτὴν εἰς τὴν πρωτεύουσάν του Πέλλαν ἔπεσε θῦμα δολοφονίας τὸ 336 πρὸ Χριστοῦ.

Ἀμέσως τὸν θρόνον ἀνέβη τότε ὁ μόνος υἱὸς τοῦ Ἀλέξανδρου, εἰκοσαετῆς τὴν ἡλικίαν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐθανάτωσε τὴν φονεὰ τοῦ πατρὸς του καὶ τοὺς συνενόχους του καὶ εὐθὺς μὲ τὸν στρατὸν τοῦ μετέβη τὸ φθινόπωρον τοῦ 336 εἰς τὴν Κόρινθον. Οἱ ἀντιπρόσωποι ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἀνενέωσαν ἐκεῖ τὴν συμμαχίαν, ἀνεκήρυξαν τὸν Ἀλέξανδρον ἀρχιστράτηγον τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀπεφάσισαν ἐμοίως τὴν κατὰ τῶν Περσῶν κοινήν ἐκστρατείαν. Εἰρήνη εἰς τὴν Ἑλλάδα, πόλεμος ἐναντίον τῶν Περσῶν ἦτον ἀπὸ πολλὴν καιρὸν ὁ μόνος πόθος ὅλων τῶν καλῶν Ἑλλήνων. Τὸν πόθον τοῦτον ἔμελλε νὰ ἐκπληρώσῃ ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, πρωτύτερα μὲν ὁ Φίλιππος, τώρα δὲ ὁ Ἀλέξανδρος.

8. Ἀλέξανδρος ὁ μέγας.

Παιδικὴ ἡλικία καὶ ἀνατροφὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου. —

Ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο δεκαεπτὰ ἐτῶν μόλις, ὅταν ἐστρατηγήσεν εἰς τὴν Χαιρώνειαν καὶ ἐκέρδισε περιφανῆ νίκην. Ἦτον ἀκόμη δεκαπέντε ἐτῶν, ὅταν κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ πατρὸς του εἰς μίαν ἐκστρατείαν ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ Κράτους, ἐδέχετο πρέσβεις καὶ διηγύθουε τὰς ὑποθέσεις του. Βεβαίως μόνον μίᾳ ἔκτακτος, μεγάλη φύσις ἤμποροῦσε νὰ φθάσῃ εἰς τοιαύτην ἀνάπτυξιν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔδειξε τοιοῦτοτρόπως ἀπὸ τὴν μικρὰν παιδικὴν του ἡλικίαν ὅτι ἔμελλε νὰ γίνῃ μέγας.

Διηγοῦνται ὅτι ἦτο παιδίον ἀκόμη, ὅταν συνέβη τὸ ἐξῆς εἰς τὴν αὐλήν τοῦ Φιλίππου. Ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν ἔφεραν πρὸς τὸν Φίλιππον ἓνα ὠραιότατον ἵππον. Τὸ εὐγενὲς ζῷον ὅμως ἦτο τόσον ζωηρόν, ὥστε κανεὶς δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸ δαμάσῃ καὶ νὰ τὸ ἱππεύσῃ. Ὁ βασιλεὺς ἦτον ἔτοιμος νὰ τὸ στείλῃ ὀπίσω ὡς ἄχρηστον, ὅτε ὁ μικρὸς Ἀλέξανδρος ἐξέφρασε τὸ παράπονόν του, ὅτι ἀπέπεμπαν τόσον ὠραῖον ζῷον, καὶ ἐζήτησε τὴν ἄδειαν νὰ τὸ δοκιμάσῃ αὐτός. Ἡ ἄδεια τοῦ ἐδόθη καὶ πρὸς ἐκπληξιν ὅλων καθησύχασε τὸν ἵππον, τὸν ἱππευσε καὶ ἔτρεξε μὲ αὐτὸν ὅσον ἠθέλε. Δακρύων ἀπὸ τὴν συγκίνησιν διὰ τὸ κατόρθωμα τοῦτο ὁ Φί-

λιππος εἶπε πρὸς τὸν Ἄλεξανδρον ὅτι βεβαίως ἡ Μακεδονία θὰ εἶνε μικρὸν βασίλειον δι' αὐτὸν ὅταν μεγαλώσῃ.

Ὅταν ὁ Ἄλέξανδρος ἔγινε δώδεκα ἐτῶν, ὁ Φίλιππος ἐφρόντισε νὰ τὸν μορφώσῃ δίδων εἰς αὐτὸν διδάσκαλον τὸν σοφώτατον ἄνδρα τῆς ἐποχῆς. Αὐτὸς ἦεν ὁ Ἀριστοτέλης ἀπὸ τῆς πόλιν

Ὁ Μέγας Ἄλέξανδρος.

τῆς Χαλκιδικῆς Στάγειρα, μαθητὴς τοῦ μεγάλου φιλοσόφου Πλάτωνος εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅστις πάλιν ἦτο μαθητὴς τοῦ Σωκράτους. Μακρὰν ἀπὸ τῆς αὐλῆς, τὴν βασιλικὴν ζωὴν καὶ τὰς περιποιήσεις τὸν ἔστειλεν ὁ Φίλιππος μαζὶ μὲ τὸν διδάσκαλόν του Ἀριστοτέλη καὶ τὸν αὐστηρὸν παιδαγωγὸν καὶ γυμναστήν του Λεωνίδα εἰς μίαν μικρὰν πόλιν τῆς Μακεδονίας. Ἐκεῖ ἔμεινε τρία ἔτη διδασκόμενος. Πρὸς τὸν Ἀριστοτέλη διετήρησεν ὁ Ἄλεξανδρος πάντοτε μέγαν σεβασμὸν καὶ ἀγάπην, καθὼς πάντοτε

ἔδειξεν ἄκραν τρυφερότητα πρὸς τὴν μητέρα του Ὀλυμπιάδα. Ἡ Ὀλυμπιάς ἦτο βασιλοκόρη ἀπὸ τὴν Ἡπειρον, θυγάτηρ τοῦ βασιλέως αὐτῆς. Ὅταν ἀργότερα μίην φορὰν τοῦ ἔγραψεν ἕνας στρα-

Ἀριστοτέλης.

τηγὸς του Ἀντίπατρος παρά-
πωνα ἐναντίον τῆς Ὀλυμπιά-
δος, ὁ Ἀλέξανδρος εἶπε πρὸς
τοὺς φίλους του «Ὁ Ἀντί-
πατρος δὲν γνωρίζει πόσας
τοιαύτας ἐπιστολὰς σβήγει ἕνα
δάκρυ τῆς μητρὸς».

**Καταστροφή τῶν Θη-
βῶν.** — Ἀπὸ τὴν Κόρινθον
ἐπέστρεψεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς
τὴν Μακεδονίαν καὶ τὸ 335
ἔκαμε μίαν ἐκστρατείαν διὰ
τῆς Θράκης πρὸς βορρὰν τοῦ
Αἴμου, μέχρι καὶ πέραν τοῦ
Λουνάβεως. Ἦθελε νὰ δείξῃ
τὴν δύναμίν του ἐδῶ εἰς τοὺς
βαρβάρους Ἰλλυριοὺς, Τριβαλ-

λοὺς καὶ Γέτας καὶ νὰ στερεώσῃ τὴν ἐξουσίαν του ἐπάνω εἰς
αὐτοὺς.

Ἄλλ' ἐνῷ εὕρισκετο τόσον μακρὰν, εἰς τὴν Ἑλλάδα διεδέθη
ὄτι ἀπέθηνεν. Οἱ Θηβαῖοι ἐνόμισαν τότε ὅτι ἦτο λαμπρὰ εὐκαιρία
ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν μακεδονικὴν φρουρὰν τῆς Καδμείας. Οἱ
Ἀθηναῖοι ἤρχισαν νὰ ἐλπίζουν ὅτι θ' ἀποκτήσουν πάλιν ὅσα ἔχα-
σαν εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Φιλίππου. Οἱ Θηβαῖοι ἐπολιόρκησαν τὴν
Καδμείαν, ἐνῷ οἱ Ἀθηναῖοι εὕρισκοντο ἀκόμη εἰς ἐτοιμασίας.

Ἐξαφνα ὁμως ἠκούσθη ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος μὲ τὸν φοβερὸν στρα-
τόν του ἤδη ἐπλησίαζεν εἰς τὰς Θήβας. Ὡς ἀστραπὴ διήλθε τόσας
χώρας ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν καὶ στρατοπεδεύσας ἔμπροσθεν τῶν

τειχῶν τῆς πόλεως ἐζήτησεν ἀπὸ τοὺς Θηβαίους νὰ ὑποταχθοῦν καὶ τοῦ παραδώσουν τοὺς πρωταιτίους τῆς ἐπαναστάσεως. Οἱ Θηβαῖοι ἀπῆντησαν ἀποτόμως καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἔστρεψε τὸν στρατὸν του κατ' ἐπάνω του. Ἦτο φθινόπωρον τοῦ 335. Οἱ Θηβαῖοι συνετρίβησαν ἀμέσως καὶ οἱ Μακεδόνες ὤρμησαν εἰς τὴν πόλιν. Γενικὴ σφαγὴ ἠκολούθησεν. Ὅσοι δὲν ἐσφάγησαν ἢ δὲν ἐπρόφθασαν νὰ φύγουν ἔγιναν αἰχμάλωτοι καὶ ἐπωλήθησαν ὡς δούλοι. Ἡ πόλις ἐπυρπολήθη. Μόνον τοὺς ναοὺς δὲν ἐπέτρεψεν ὁ Ἀλέξανδρος νὰ πειράξουν, ἔσωσε δὲ ἀπὸ τὴν σφαγὴν καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τοὺς ἀπογόνους τοῦ μεγάλου ποιητοῦ Πινδάρου. Κανεὶς πλέον εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἐκινήθη. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐσυγχώρησεν ὅλους καὶ πρῶτα πρῶτα τοὺς Ἀθηναίους. Ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν Θηβαίων τὴν καταστροφὴν, ἣ ὁποία ἔγινεν εἰς τὴν σιγμὴν τῆς μάχης καὶ τῆς φοβερᾶς ἐξάψεως τῶν στρατιωτῶν, ὁ Ἀλέξανδρος ἐλυπήθη πολὺ. Ὁ Ἀλέξανδρος ὠργίζετο τρομερᾶ, ὅταν προσεδάλλετο ἢ βασιλικὴ του ἀξιοπρέπεια ἢ ὅταν ἀντιστέκετο κανεὶς εἰς τὴν στρατιωτικὴν του προσταγὴν, ἀλλ' ἀμέσως πάλιν ἤρχετο εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Ἐσυγχώρει πολλὰκις καὶ ἔπραττε τὸ καλὸν χωρὶς μνησικαίαν καὶ χωρὶς πάθος διὰ κανένα.

Ἡ ἐν Γρανικῷ μάχῃ 334 πρὸ Χριστοῦ. — Τὴν ἀνοιξίν τοῦ 334 ἐπέρασεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Ἀσίαν διὰ τοῦ Ἑλλησπόντιου. Ὁ στρατὸς του συνέκειτο ἀπὸ τριάκοντα χιλιάδες πεζοῦς καὶ πέντε χιλιάδες ἵππεις. Οἱ Πέρσαι συνεκέντρωσαν πολὺ μεγαλύτερον στρατὸν εἰς τὰς ὄχθας ἑνὸς μικροῦ ποταμοῦ Γρανικοῦ. Πρὸ πάντων εἶχον ἄριστον ἵππικὸν οἱ Πέρσαι, εἴκοσι χιλιάδας ἄνδρας, ὅλοι δὲ οἱ εὐγενεῖς των, ἀνέκαθεν ὑπερήφανοι καὶ τολμηροὶ ἱππῶται, πολλοὶ συγγενεῖς τοῦ βασιλέως, ἐθεώρησαν τιμὴν των νὰ προκινδυνεύσουν ἐκεῖ ἐναντίον τοῦ φημισμένου ἤδη νεαροῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων. Ὁ τότε βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἐλέγετο Δαρεῖος μὲ τὸ ἐπίθετον ὁ **Κοδομανός**. Καὶ ἦσαν πράγματι οἱ Πέρσαι καὶ ἄλλοι τινὲς συγγενεῖς των λαοὶ πολεμικώτατοι.

καὶ ἀνδρεῖοι. Εἶχαν δὲ εἰς τὸν Γρανικὸν εἴκοσι χιλιάδες Ἑλληνας μισθοφόρους.

Μολοντί ὁ περσικὸς στρατὸς κατεῖχε τὴν ὑψηλοτέραν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, ὁ Ἀλέξανδρος ἀκατάσχετος ὡς ὁ Ἀχιλλεὺς ποτε κοντὰ εἰς τοὺς ἰδίους τόπους κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, ὤρμησε μὲ τὸ ἰδικόν του ἱππικὸν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ μάχη ἦτον ἐκ τοῦ πλησίον, ἀνδρὸς πρὸς ἄνδρα, καὶ εἰς τὸ μακεδονικὸν ἱππικὸν ὑπηρέτουν οἱ εὐγενεῖς Μακεδόνες οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο *ἑταῖροι*, σύντροφοι δηλαδὴ τοῦ βασιλέως. Ὁ ἴδιος Ἀλέξανδρος ἐπολέμει ὡς ὀμηρικὸς ἦρωας· οἱ πλησιέστατοι συγγενεῖς τοῦ Πέρσου μονάρχου ὤρμησαν κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος τοὺς διετρύπα μὲ τὸ δόρυ. Ὅλα ἐνθύμιζαν τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον καὶ τοὺς ἦρωας τοῦ Ὀμήρου, πραγματικῶς δὲ ὁ Ἀλέξανδρος ἦτον ἀληθινὸς Ἀχιλλεὺς κατὰ τὴν ἀνδρείαν, τὴν ῥώμην καὶ τὴν τόλμην. Εἰς τὴν φοβερὰν ταύτην συμπλοκὴν ἐκινδύνευσε μάλιστα ὁ Ἀλέξανδρος. Διότι τὸ ξίφος ἑνὸς εὐγενοῦς ἱππότη τοῦ Πέρσου διέσχισε τὴν περικεφαλαίαν του. Ἀλλὰ τὴν στιγμὴν ὅπου ἄλλος εὐγενὴς Πέρσης ἱππότης ἐτοιμάζετο νὰ καταφέρῃ δεῦτερον κτύπημα ὀπισθεν κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ ὁμογάλακτος τοῦ Ἀλεξάνδρου Κλεῖτος ἀπέκοψε τὸν βραχίονα τοῦ Πέρσου.

Ἄφου διεσπάσθη καὶ εἰς φυγὴν ἐτράπη τὸ περσικὸν ἱππικόν, ὁ Ἀλέξανδρος ἔστρεψε τὴν φοβερὰν μακεδονικὴν φάλαγγα κατὰ τῶν εἰκοσακισχιλίων Ἑλλήνων μισθοφόρων καὶ τοὺς κατέκοψεν.

Οἱ ἀσιατικοὶ λαοὶ μὲ θαυμασμὸν καὶ φόβον ἔβλεπαν τὰ κατορθώματα τοῦ νεαροῦ ἦρωος βασιλέως. Ὅλοι οἱ Μικρασιαῖται ἀμέσως ὑπετάχθησαν εἰς αὐτόν. Ἐντὸς τοῦ χειμῶνος ἐκυρίευσεν ὁ Ἀλέξανδρος καὶ τὰς ἐλληνικὰς πόλεις ὅλας, τὰς ὁποίας ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ Τισσαφέρνηους κατεῖχαν οἱ Πέρσαι.

Ἡ ἐν Ἰσῶ μάχη 333 πρὸ Χριστοῦ.—Τὴν ἀνοιξίνου 333 διέβη ὁ Ἀλέξανδρος τὸ ὄρος Ταῦρον καὶ εἰσῆλθεν εἰς

τὴν Συρίαν. Ἐνῷ διήρχετο τὴν Κιλικίαν, συνέβη νὰ πάθῃ ἀπὸ πυρετόν, ὕστερα ἀπὸ λουτρὸν εἰς τὰ ψυχρὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ Κύδνου. Ὁ ἰατρός του Φίλιππος ἐτοίμαζε τὸ ἱατρικόν, ὅτε ὁ Ἀλέξανδρος ἔλαβε γράμματα τῶν στρατηγῶν του, οἱ ὅποιοι τοῦ εἰσύσταιναν προφύλαξιν ἀπὸ τὸν ἰατρόν, διότι δῆθεν ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν μὲ χρήματα τὸν ἐκέρδισε διὰ νὰ δηλητηριάσῃ τὸν βασιλέα του. Ὁ Ἀλέξανδρος παρουσίασε τὸ γράμμα πρὸς τὸν ἰατρόν του, ἐνῷ συνάμα ἔπαιρνεν ἄφοβα ἀπὸ τὰς χεῖράς του τὸ ἱατρικόν καὶ τὸ ἔπινε. Τόσον τελεία ἦτον ἡ ἐμπιστοσύνη του πρὸς τοὺς φίλους, ὥστε εἰς τὴν εὐγενῆ του ψυχῇν δὲν ἔπιπτεν οὐδὲ σκιά ὑποφίας κατ' αὐτῶν. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ἡ μεγαλοφυχία αὐτῆ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἠῤῥεξε περισσότερον τὴν πρὸς αὐτὸν ἀφοσίωσιν τῶν φίλων του.

Εἰς τὴν Συρίαν, εἰς τὴν ἄκραν τοῦ κόλπου πρὸς τὴν Κιλικίαν καὶ κοντὰ εἰς τὴν πόλιν Ἴσοδὸν συνήντησεν ὁ Ἀλέξανδρος τὸν Δαρεῖον μὲ τὸν ἀσυγκρίτως πολυαριθμότερον στρατόν του τὸν Νοέμβριον τοῦ 333. Καὶ τοῦτον τὸν στρατὸν ὁ Ἀλέξανδρος κατενίκησεν, ὁ Δαρεῖος ἔφυγε καὶ εἰς τὰς χεῖρας τοῦ νικητοῦ ἀφήκε πολλοὺς θησαυροὺς καὶ τὴν οἰκογένειάν του ἀκόμη. Πρὸς αὐτὴν ἐφέρθη ὁ Ἀλέξανδρος μὲ μεγίστην γενναιοφροσύνην. Ἡ μητέρα, ἡ σύζυγος καὶ αἱ θυγατέρες τοῦ Δαρείου ἐξηκολούθησαν νὰ ζοῦν μὲ ὅλην τὴν βασιλικὴν μεγαλοπρέπειαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ὅλη ἡ Συρία παρεδόθη εἰς τὸν νικητὴν. Μεγίστην ἀντίστασιν εὗρήκεν ὁ Ἀλέξανδρος μόνον εἰς τὰς παραλίους πόλεις τῆς Φοινίκης. Ἡ ἰσχυροτάτη Τύρος ἐπολιορκήθη ἐπὶ ἑπτὰ μῆνας, ἄλλους δύο ἡ Γάζα, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς ἐκυρίευσεν, τὴν μὲν Τύρον Αὐγουστον, τὴν δὲ Γάζαν Νοέμβριον τοῦ 332. Ἐπειτα δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Οἱ Αἰγύπτιοι μισοῦντες τοὺς Πέρσας παρεδόθησαν οἰκειοθελῶς εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, ὅστις καὶ τὴν θρησκείαν των καὶ τὰ ἔθνηκά των ἔθηκε ἐσεβάσθη. Εἰς σπου-

δαιοτάτην δὲ διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν θέσιν ἔκτισεν ὁ

Ἀλέξανδρος εἰς τὸ παράλιον τῆς Αἰγύπτου ὁμώνυμον πόλιν, τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἡ Ἀλεξάνδρεια ἀπέβη ἔκτοτε ἡ σπουδαιότατη ἐμπορικὴ πόλις τοῦ κόσμου καὶ ἕως σήμερα μεγάλη εἶνε ἡ σπουδαιότης της.

Ἡ ἐν Γαυγάμηλοις μάχη 334 πρὸ Χριστοῦ. —

Ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον ὁ Ἀλέξανδρος ἀνεχώρησεν ἀνοιξιν τοῦ 331 καὶ διὰ τῆς Φοινίκης πάλιν ἐπορεύθη πρὸς τὸν Εὐφράτην. Εἰς τὴν Ἀσσυρίαν, κοντὰ εἰς ἓνα χωρίον Γαυγάμηλα, ἔς τὴν ἐκτεταμένην πεδιάδα του, τὸν ἐπερίμενον ὁ Δαρείος μὲ πολυπληθέστατον στρατὸν τὴν 10 Ὀκτωβρίου 331. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ ἡ στρατηγικὴ

τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἡ τάξις καὶ ἡ ἀνδρεία τοῦ στρατοῦ του
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ὑπερίσχυσαν. Ὁ στρατὸς τῶν Περσῶν διεσκορπίσθη, ὁ Δαρεῖος ἔφυγε, διευθυνθεὶς πρὸς τὴν Μηδίαν, ὁ Ἀλέξανδρος κατόπιν εἰσήλθεν εἰς τὴν μεγίστην καὶ πλουσιωτάτην πόλιν τῆς Ἀσίας, τὴν Βαβυλῶνα.

Κατάκτησις τοῦ Ἰράν, 330 ἕως 328 πρὸ Χριστοῦ. — Πέραν τῆς Βαβυλωνίας χώρας ἀρχίζει τὸ μέγα ὄροπέδιον τὸ λεγόμενον Ἰράν. Ἐδῶ κατέκων οἱ κατακτῆται τῆς Ἀσίας Πέρσαι καὶ πολλοὶ ἄλλοι συγγενεῖς τῶν λαοί, ὅλοι ἀνδρεῖοι καὶ φιλελεύθεροι. Ὁ Ἀλέξανδρος ἤδη τὸν Δεκέμβριον τοῦ 331 εἰσήλθεν εἰς τὰς χώρας ταύτας, ἀφοῦ ἐκυρίευσεν πρῶτον τὴν πρωτεύουσαν τοῦ περσικοῦ κράτους, τὰ Σοῦσα, ὅπου εὗρήκεν ἀναριθμήτους θησαυρούς. Ἐπειτα εἰσήλθεν εἰς τὴν παλαιὰν πρωτεύουσαν τῆς Περσίας, τὴν Περσέπολιν. Ἐδῶ ἔκαυσε τὰ ἀνάκτορα τῶν Περσῶν βασιλέων, διὰ νὰ δείξη εἰς τοὺς Ἀσιάτας ὅτι ἡ δόξα τῶν πέραςε πλέον καὶ ὅτι ὅλοι ἔπρεπε νὰ ὑποταχθοῦν εἰς αὐτόν. Ἐπειτα τὴν ἀνοιξιν τοῦ 330 ἐκίνησε πρὸς καταδίωξιν τοῦ Δαρείου εἰς τὴν Μηδίαν. Ἀλλ' ὀλίγον πρὶν τὸν προφθάσῃ, Ἰούλιον τοῦ 330, ἐδόλοφονήθη ἀπὸ ἰδικούς του ἀνθρώπους ὁ δυστυχῆς βασιλεὺς. Ὁ Ἀλέξανδρος συνέλαβε καὶ ἐθανάτωσε τοὺς δολοφόνους, περιποιήθη δὲ τὸν νεκρὸν καὶ τὸν ἔθαψε βασιλικῶς.

Ἔως εἰς τὸ φθινόπωρον τοῦ 330 ἐπολέμηε ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὰ ὄρεινὰ ταῦτα μέρη μὲ ἀνδρεῖους λαούς. Ἐδῶ ἔμωσεν συνέβη καὶ ἓνα ἄλλο περιστατικὸν εἰς αὐτόν, τὸ πρῶτον θλιβερὸν εἰς τὴν ἔνδοξον ζωὴν του.

Κάποια συνωμοσία εἶχεν ἐξυφανθῆ κατ' αὐτοῦ εἰς τὸν στρατόν. Ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δαρείου ἤθελε πλέον νὰ φαίνεται εἰς τοὺς Ἀσιάτας ὡς ὁ νόμιμος κάτοχος τοῦ θρόνου, τὸν ὁποῖον μὲ τόσας νίκας κατέκτησεν. Ὡς βασιλεὺς ὅμως τῆς Μακεδονίας ἦτον ἀνώτατος κυβερνήτης καὶ στρατηγὸς ἐλευθέρου ἔθνους, τὸ ὁποῖον διόλου δὲν ἐνοῦσαν οἱ δουλοπρεπεῖς Ἀσιαῖται. Αὐτοὶ ἦσαν συνηθισμένοι νὰ προσκυνοῦν τὸν βασιλέα τῶν σχεδὸν ὡς θεόν, νὰ πίπτουσι κατὰ γῆς καὶ νὰ φιλοῦν τὸ χῶμα, ὅταν αὐτὸς διήρχετο, καὶ νὰ ἐκτελοῦν ὡς δοῦλοι τὰ προστάγματα δεσποτικοῦ αὐθέντου. Ὁ Ἀλέξανδρος λοιπόν, διὰ νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτοὺς σεβασμὸν καὶ φόβον, ἤρχισε νὰ φέρεται καὶ αὐτὸς ὡς Ἀσιατῆς μονάρχης καὶ νὰ εἰσάγῃ εἰς τὴν αὐτὴν του τὰς συνηθείας τῶν

δεσποτικῶν Ἀσιατικῶν βασιλείων. Καὶ τὸ πρῶτον τοῦ ἀπήτησεν ἀπὸ ἑλους τοὺς ὑπηκόους του, παλαιοὺς καὶ νέους, ἦτο τὸ προσκύνημα.

Αὐτὸ ὅμως ἀνέκαθεν ἦτον εἰς τοὺς Ἑλληνας φρικτὸν πρᾶγμα. Οἱ Μακεδόνες μάλιστα, οἱ ὅποιοι ἕως τῶρα ἦσαν συνηθισμένοι νὰ προσέρχωνται ἐλεύθερα εἰς τὸν βασιλέα των, εἶδαν μὲ πολλὴν ἀγανάκτησιν τὰς νέας ταύτας συνηθείας τοῦ Ἀλεξάνδρου. Αἱ δυσαρέσκειαι δὲ αὐταὶ κατήντησαν νὰ προκαλέσουν καὶ συνωμοσίαν εἰς τὸν στρατὸν κατὰ τῆς ζωῆς του.

Τὰ τῆς συνωμοσίας αὐτῆς ἔμαθεν ὁ Ἀλέξανδρος. Ἀλλὰ συνάμα ἔμαθεν ὅτι ὁ ἔμπιστος στρατηγὸς του Φιλώτας, ἐνῶ ἐγνώριζε τὰ κατ' αὐτήν, δὲν τὰ ἐφανέρωσεν εἰς τὸν βασιλέα του. Ὁ Ἀλέξανδρος τὸν κατήγγειλε τότε διὰ νὰ τὸν δικάσῃ ὁ στρατὸς του ὅλος κατὰ μακεδονικὴν συνήθειαν. Ὁ δὲ στρατὸς τὸν ἐθεώρησεν ἔνοχον προδοσίας, τὸν κατεδίκασε καὶ τὸν ἐθανάτωσε διὰ λιθοβολίας. Ὁμοίως ἐθανατώθησαν ὑπὸ τοῦ στρατοῦ ἀκοντιζόμενοι καὶ οἱ λοιποὶ συνωμῶται. Ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως φοβούμενος τὴν ἐπιρροὴν εἰς τὸν στρατὸν τοῦ γηραιοῦ στρατηγοῦ Παρμενίωνος, πατρὸς τοῦ Φιλώτα, ἐθανάτωσε καὶ τοῦτον.

Μετὰ τὰ θλιβερὰ ταῦτα γεγονότα ὁ πόλεμος διήρκεσεν ἄλλα δύο ἔτη, 329-327, εἰς τοὺς βουνώδεις καὶ τραχεῖς τόπους τοῦ Ἰράν, διότι παντοῦ εὔρισκεν ἐδῶ ὁ Ἀλέξανδρος ἀνδρείαν καὶ ἐπίμονον ἀντίστασιν. Ἔως εἰς τὴν Κασπίαν θάλασσαν εἰς τὸ σημερινὸν Τουρκεστὰν καὶ ἕως εἰς τὰ σύνορα τῶν Ἰνδιῶν ὑπέταξεν ὅλους τοὺς λαοὺς ὁ Ἀλέξανδρος. Εἰς πολλοὺς τόπους ἔκτισε καὶ νέας πόλεις, τὰς κατοίκησε μὲ Ἑλληνας καὶ μὲ αὐτὰς εἰσήγαγεν ἐδῶ ἐλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἐλληνικὰ ἔθνη. Ἑλληνικαὶ ἑορταί, ἐλληνικοὶ ἀγῶνες, ἐλληνικὸν θέατρον ἐγίνοντο πλέον συνήθεια καὶ εἰς τοὺς βαρβάρους τούτους λαοὺς. Ἦρχιζε μάλιστα νὰ τοὺς προσλαμβάνη καὶ εἰς τὸν στρατὸν του καὶ νὰ τοὺς μεταχειρίζεται ὅπως καὶ τοὺς Μακεδόνας καὶ τοὺς λοιποὺς Ἑλληνας. Εἰς ἓνα μέρος δὲ ἐνυμφεῦθη καὶ μίαν Ἀσιάτιδα, τὴν Ῥωξάνην, θυγατέρα ἑνὸς ἀνδρείου ἡγεμόνος, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι τοὺς ὑποτεταγμένους δὲν ἐθεώρει δούλους του, ἀλλὰ τοὺς τιμᾷ ὅπως καὶ τοὺς Μακεδόνας καὶ τοὺς λοιποὺς Ἑλληνας.

Ἀλλὰ ταῦτα πάλιν δυσαρεστοῦσαν πολὺ τοὺς Μακεδόνας, ἐνῶ ὁ Ἀλέξανδρος ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἐξακολουθοῦσε νὰ ἐπιμένῃ εἰς

τὴν ἀπαίτησιν νὰ προσηκύνηται ὡς Ἀσιάτης δεσπότης. Ἡ ἀντίστασις τῶν Μακεδόνων ἠρέθιζε πολὺ τὸν Ἀλέξανδρον, ἀλλ' ἠρέθιζαν τὰ πράγματα καὶ μερικοὶ κόλακες Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι μὲ ἐσχάτην δουλοπρέπειαν ἐφέροντο πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον. Ὁ ἐρεθισμὸς αὐτὸς καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἐγένινεν αἰτία νὰ περιπέσῃ ὁ Ἀλέξανδρος εἰς ἄλλην κακὴν πράξιν, τὴν δευτέραν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Παρμενίωνος, ἀλλὰ καὶ τελευταίαν εὐτυχῶς εἰς τὴν ἔνδοξον καθ' ὅλα τὰ ἄλλα καὶ ἄσπιλον ὅλως διόλου βασιλείαν του.

Εἰς ἓνα συμπόσιον ὅπου ὅλοι εἶχαν θερμανθῆ ἀπὸ τὸν πολὺν οἶνον, κατήντησεν ἓνας ἄθλιος κόλαξ νὰ ἐξυψώσῃ τόσο πολὺ τὸν Ἀλέξανδρον, ὥστε νὰ τὸν παραστήσῃ ἀνώτερον καὶ ἀπὸ τὸν ἡμίθεον Ἡρακλέα καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους δύο υἱοὺς τοῦ Διὸς, τοὺς Διοσκούρους. Ἀλλὰ τότε ὁ Κλεῖτος, ὅστις τοῦ Ἀλεξάνδρου τὴν ζωὴν ἐσωσεν εἰς τὸν Γρανικόν, ἀνεφώνησεν ὅτι θεὸς δὲν εἶνε ὁ Ἀλέξανδρος, διότι, ἂν ἦτο θεός, θὰ τὰ κατώρθωνεν ὅλα μόνος του, ἐνῶ αὐτὸς ἐγένε μέγας μὲ τοὺς ἀνδρείους Μακεδόνας του. Τοῦτο ἤδη ἠρέθισε τὸν Ἀλέξανδρον, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Κλεῖτος δὲν ἠσούχαζε καὶ ἐξηκολούθησε νὰ μεταχειρίζεται βραρεῖς λόγους κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἀφοῦ τὸν ἀπεμάκρυναν ἀπὸ τὸ συμπόσιον, εἰς τὸ ὁποῖον ὅμως αὐτὸς πάλιν εἰσώρμησε μεθυσμένος καθὼς ἦτον, ὁ Ἀλέξανδρος ἔξω φρενῶν πλέον ἐκ τῆς ὀργῆς τὸν διετρύπησε μὲ τὸ δόρυ.

Ἀμέσως ὅμως ἠσθάνθη τί φοβερὸν πρᾶγμα ἐπραξε καὶ ἀνέσπασε τὸ ξέφος διὰ νὰ αὐτοκτονήσῃ. Μόλις μεγάλοι Μακεδόνες ἐπρόφθασαν νὰ τὸν συγκρατήσουν. Ἀλλ' ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἔμεινε κατὰκλειστος ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν σκηνὴν του, καλῶν μὲ δάκρυα καὶ ὀδυρμοὺς τὸν Κλεῖτον καὶ καταρώμενος ἑαυτόν. Αἱ προτροπαὶ τῶν φίλων τὸν ἔκαμαν νὰ συνέλθῃ καὶ ν' ἀναλάβῃ τὰ μεγάλα βασιλικά του καθήκοντα. Ἀλλ' ἄλλην φορὰν πλέον ποτὲ δὲν ἀφήκε ὁ Ἀλέξανδρος νὰ κυριευθῆ ἀπὸ τὴν ὀργὴν του. Κατόπιν κατήγγησε καὶ τὸ ἄθλιον προσκύνημα.

Ἐπιστρατεία εἰς τὰς Ἰνδίας 327 — 325 π. Χριστοῦ.—

Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε φθάσει πλέον τὰ ἀνατολικώτατα ὄρια τοῦ περσικοῦ κράτους. Ἐδῶ ἦσαν ὑπερύψηλα χιονοσκεπῆ βουνὰ καὶ ἔπειτα ἤρχιζαν αἱ ἀπέραντοι Ἰνδαὶ μὲ τοὺς μεγίστους ποταμούς των καὶ τὴν πλουσιωτάτην χώραν των. Κανεὶς Ἕλληνα δὲν εἶχε γνωρίσῃ ποτὲ ἕως τότε τὰς χώρας ταύτας.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπεφάσισε τὴν κατάκτησιν καὶ αὐτῶν. Ἄλλ' ὁ πόλεμος ἐδῶ ἦτον ἀπείρως δυσκολώτερος ἕνεκα τῶν μεγάλων ποταμῶν, τοὺς ὁποίους ἔπρεπε νὰ διαβῆ ὁ στρατός, καὶ πρὸ πάντων ἕνεκα τοῦ κλίματος, τὸ ἑποῖον εἶνε ὀλέθριον δι' Εὐρωπαίους. Καὶ οἱ λαοὶ ἐδῶ ἦσαν πολεμικώτατοι.

Μὲ στρατὸν ἑκατὸν εἰκοσι χιλιάδων πεζῶν καὶ δεκαπέντε χιλιάδων ἵππῶν ἀπὸ Μακεδόνας, ἄλλους Ἕλληνας καὶ Ἀσιάτας μαζὶ εἰσῆλθεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν εὐδαιμονεστάτην χώραν. Ἐνας μέγας βασιλεὺς Πόρος ἀντέταξε φοβερὰν ἀντίστασιν με πολυαριθμώτατον στρατὸν. Οἱ Ἴνδοι ἐδῶ ἠγωνίζοντο καὶ μὲ ἐλέφαντας. Ἄλλ' ὄλα τὰ ἐμπόδια κατενίκησεν ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ἐκυρίευσεν τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν διαρρέουσι πέντε μεγάλοι ποταμοὶ καὶ διὰ τοῦτο λέγεται πενταπόταμος, Ἰνδιστὶ Πεντζάπ. Ὅτε τὸν Πόρον τοῦτον νικῆσας συνέλαβεν αἰχμάλωτον καὶ τὸν ἠρώτησε πῶς θέλει νὰ τὸν μεταχειρισθῆ, ὁ ὑπερήφανος ἐκεῖνος καὶ ἀνδρείος βασιλεὺς ἀπήντησεν ἀπλῶς: βασιλικῶς. Καὶ ὅτε ὁ Ἀλέξανδρος πάλιν τὸν ἠρώτησε, τί ἄλλο περισσότερον ζητεῖ, ἐκεῖνος ἔδωκε τὴν ὥραϊαν ἀπάντησιν ὅτι ὄλα περιέχονται εἰς τὸ βασιλικῶς. Θαυμάζων τὴν βασιλικὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ Ἰνδοῦ βασιλέως καὶ ὁ Ἀλέξανδρος τὸν ὠνέμασε φίλον καὶ σύμμαχόν του καὶ τὸν κατέστησε πάλιν κύριον τοῦ βασιλείου του.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐμελέτα νὰ προχωρήσῃ κατόπιν ἀκόμη παρέκει πρὸς τὸν ποταμὸν Γάγγην, πρὸς τὸ σπουδαιότατον μέρος τῶν Ἰνδιῶν. Ἄλλ' ἔξαφνα τότε ὄλος ὁ στρατός με ἕνα στόμα εἶπεν ὅτι εἶνε ἀδύνατον νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν βασιλέα του. Τὸ κλίμα ἦτο ὀλέθριον διὰ τὸν στρατὸν καὶ πρὸ πάντων αἱ πολύμηνοι περιοδικαὶ βροχαὶ με τὸν ἀνυπόφορον καύσωνα ἔθεταν ἀνυπέβλητα ἐμπόδια εἰς τὴν παραιτέρω προέλασιν.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἠναγκάσθη νὰ ἐνδώσῃ καὶ ἐστράφη παραλλήλως με τὸ ρεῦμα τῶν ποταμῶν πρὸς τὴν θάλασσαν, δηλ. τὸν Ἰνδικὸν Ὠκεανόν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πορείαν αὐτὴν εἶχε νὰ πολεμήσῃ με ἀνδρειοτάτους λαούς. Εἰς ἕνα φρούριον ἐχθρικὸν ἐτόλμησε νὰ πηδήσῃ μόνος ἀπὸ τὰ τεῖχη εἰς τὴν πόλιν. Ὅπισθὲν τοῦ ἔσπασαν αἰκλιμακες, με τὰς ὁποίας ἀνέβησαν οἱ Μακεδόνες, καὶ τοιουτοτρόπως κανεῖς δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ ἐκτὸς μόνον δύο ὑπασισταὶ του. Ὁ Ἀλέξανδρος με τὸ ξίφος εἰς τὴν χεῖρα ἠνάγκασε

τοὺς ἐχθροὺς νὰ ὀπισθοχωρήσουν, ἀλλ' αὐτοὶ μακρόθεν ἔρριπτον τὰ βέλη των καὶ τὸν ἐπλήγωσαν. Εἰς τὸν ἔσχατον αὐτὸν κίνδυνον εἰ Μακεδόνες ἐπρόφθασαν νὰ θραύσουν τὰς πύλας, νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν πόλιν καὶ νὰ κατασφάζουν τοὺς ἐχθροὺς. Ἄλλ' ὁ Ἀλέξανδρος ἐξήχηθη λιπόθυμος ἕνεκα τῆς μεγάλης ῥοῆς τοῦ αἵματος. Οἱ Μακεδόνες τὸν ἐνόμισαν νεκρὸν καὶ μόλις μετὰ τινὰς ἡμέρας ἀνέλαβεν τὰς δυνάμεις τοῦ ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ἐπαρουσιάσθη εἰς τὸν στρατόν. Μὲ ἀλαλαγμοὺς καὶ εὐφημίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀντήχησαν αἱ κοιλάδες, τὸν ὑπεδέχθησαν αἱ μυριάδες τῶν στρατιωτῶν του, καὶ ἐπλησίαζαν αὐτὸν ὅσοι ἠδύναντο, ἄλλοι τὰς χεῖράθ του φιλοῦντες, ἄλλοι τὰ ἐνδύματά του καὶ μὲ ἄνθη βραίνοντες.

Ἐπιστροφή εἰς τὴν Περσίαν.—**Διοργάνωσις τοῦ κράτους.**—Ἀπ' ἐδῶ ὁ Ἀλέξανδρος ἔστειλεν ἕνα μέρος τοῦ στρατοῦ του μὲ τὴν στόλον διὰ τοῦ Περσικοῦ κόλπου πρὸς τὴν Βαβυλωνίαν. Αὐτὸς δὲ ὁ ἴδιος μὲ ἄλλο μέρος τοῦ στρατοῦ ἐξήτησε νὰ ἐπιστρέψῃ πρὸς τὰ Σουσα διὰ τῆς ἐρήμου Γεδρωσίας, φθινόπωρον τοῦ 325. Ἐδῶ αἱ τάλαιπωραι ἦσαν μέγιστα καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἔχασε τὸ ἕν τρίτον τοῦ στρατοῦ ἀπὸ τὸν καύσωνα καὶ τὴν δίψαν. Ἄλλ' οἱ ἀνίκητοι οὗτοι στρατιῶται ὑπέμειναν τὰ πάντα ἀγογγύστῳ, ὁ ἴδιος δὲ Ἀλέξανδρος ἔβλεπε τὸ παράδειγμα τῆς αὐταπαρνήσεως. Ὅταν ἕνας στρατιώτης του κάπου εὗρήκε ὀλίγον πόσιμον νερὸν καὶ μὲ τὸ κράνος του τὸ προσέφερεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, αὐτὸς τὸ ἔχυσε εἰς τὴν ἄμμον καὶ εἶπεν ὅτι δὲν θέλει ν' ἀπολαύσῃ ὅ,τι στεροῦνται οἱ στρατιῶταί του. Ἐπὶ τέλους ἔφθασεν εἰς τὰ Σουσα καὶ ἐκεῖ ἐδόθη πλεονή εὐκαιρία ν' ἀναπαυθῆ ὁ στρατός του καὶ ν' ἀνταμειφθῆ γενναϊότατα. Μεγαλοπρεπέσταται ἑορταὶ ἐτελέσθησαν, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διοργάνωσιν τοῦ κράτους του.

Πρῶτον ἀπ' ὅλα ὅμως ἐθεώρησε νὰ συμβιβάσῃ τοὺς Μακεδόνας του καὶ τοὺς Ἕλληνας ὅλους μὲ τοὺς Ἀσιάτας, νὰ λείψουν αἱ παλαιαὶ ἔχθραι καὶ νὰ ἐννοήσουν ὅλοι ὅτι εἶνε πολῖται τοῦ ἰδίου κράτους καὶ ὅτι ὅλοι ἀποτελοῦν μίαν ἐθνότητα.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἴδιος ἐνυμφεῦθη μίαν θυγατέρα τοῦ Δαρείου καὶ εἰς χιλιάδας ἀξιοματικῶν καὶ στρατιωτῶν ἔδωκε Περσίδας γυναικας μὲ πλουσιώτατα δῶρα. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ γάμοι ἐωρτάσθησαν

μεγαλοπρεπῶς καὶ ἐπισήμως μὲ ἀγῶνας καὶ θυσίας ἑλληνικάς. Προσέλαβε δὲ καὶ πλείστους Πέρσας καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ εἰς τὴν στρατιωτικὴν διοίκησιν. Καὶ πολυάριθμοι πόλεις μὲ κατοίκους Μακεδόνας καὶ ἄλλους Ἑλληνας τὰς ὁποίας ὁ Ἀλέξανδρος ἔκτισεν εἰς πλείστα σπουδαῖα μέρη κατὰ τὰς πορείας του, ἔμελλαν νὰ συντελέσουν πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν, τῆς διαδόσεως εἰς τὴν Ἀσίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ παιδείας καὶ τῆς συγχωνεύσεως ἐπομένως Ἀσιατῶν καὶ Ἑλλήνων εἰς μίαν μεγάλην ἐθνότητα.

Ἀλλὰ τὰ μεγαλεπήβολα ταῦτα σχέδια τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐπλήγγωναν πάλιν πολλοὺς Μακεδόνας, οἱ ὅποιοι δὲν ἔβλεπαν εὐχαρίστως τοὺς νικημένους Ἀσιάτας νὰ γίνωνται ἰσότιμοι μετ' αὐτούς.

Διὰ τοῦτο πάλιν ἠγέρθη κατακραυγὴ εἰς τὸν στρατόν. Ἀλλὰ καὶ ταύτην καθησύχασεν ὁ Ἀλέξανδρος καὶ μὲ τοὺς Μακεδόνας του συνεφιλήθη ἐντελῶς. Εἰς ἓνα μέγα δὲ συμπόσιον, τὸ ὅποιον ἐωρτάσθη διὰ τὴν συμφιλίωσιν ταύτην, παρεκάθισαν οἱ Μακεδόνες καὶ Ἀσιάται εἰς τὸ πλευρόν του. Τοιοῦτοτρόπως ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐπανηγυρίζετο πλέον ἐπισήμως ἢ συνδιαλλαγὴ μεταξὺ κατακτητῶν καὶ κατακτηθέντων, καὶ ἡ συγχώρευσις αὐτῶν εἰς ἓνα λαόν.

Ἐπιστροφή εἰς Βαβυλῶνα. Θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου, Ἰούνιον τοῦ 323 πρὸ Χριστοῦ.—Ὁ Ἀλέξανδρος κατέβη ἔπειτα εἰς τὴν Βαβυλῶνα, τὴν ὅποιαν ἐσκέπτετο νὰ κάμῃ πρωτεύουσαν τοῦ κράτους. Εἶχε θέσει εἰς ἐνέργειαν κολοσσιαῖα ἔργα διὰ τὴν συγκοινωνίαν τῆς πρωτεύουσας διὰ τοῦ ποταμοῦ μὲ τὴν θάλασσαν τῶν Ἰνδιῶν, διὰ κατασκευὴν μεγίστων λιμένων καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐσχεδίαζε δὲ ἤδη καὶ μεγάλην ἐκστρατείαν πρὸς κατάκτησιν τῆς Ἀραβίας. Τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλεξάνδρου ἦτο μέγα εἰς ὅλον τὸν τότε γνωστὸν κόσμον. Πρέσβεις συνέρρευσαν πανταχόθεν εἰς τὴν Βαβυλῶνα καὶ ἀπὸ τὴν Καρχηδόνα ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν Σικελίαν καὶ Ἰταλίαν διὰ νὰ χαιρετίσουν τὸν Ἀλέξανδρον καὶ ἔλθουν μὲ αὐτὸν εἰς συνεννόησιν πόλεις καὶ ἔθνη καὶ κράτη διὰ διαφόρους ὑποθέσεις καὶ συμφέροντα ἀμοιβαῖα πολιτικὰ καὶ ἐμπορικὰ μεγάλα.

Ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τούτῳ τῆς λάμπους καὶ τῶν ἐλπίδων διὰ τὸ

μέλλον ὁ Ἀλέξανδρος ἠσθένησεν εἰς τὴν Βαβυλῶνα ἀπὸ πυρετόν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον μετ' ὀλίγας ἡμέρας καὶ ἀπέθανεν. Ὅτε κάθῃ ἐλπίς πλέον ἐχάθη διὰ τὴν σωτηρίαν του, ὁ στρατὸς προσῆλθεν εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ ἐζήτησε διὰ τελευταίαν φορὰν νὰ ἰδῆ τὸν μέγαν βασιλέα του. Ὅλοι ἐπέρασαν ἔμπροσθεν τῆς κλίνης του, καὶ ὁ Ἀλέξανδρος μὸλις μὲ ἓνα νεῦμα ἔδιδε τὸν τελευταῖον χαιρετισμὸν εἰς τοὺς συμπολεμιστάς του. Μέγας ἦρωσ, ὅπως ὁ Ἀχιλλεὺς εἰς τὴν ζωὴν του, ἀπέθανε καὶ νεώτατος, ὅπως ἐκεῖνος.

9. Οἱ Διάδοχοι.

Διανομὴ τοῦ κράτους εἰς 4 βασιλεία. — Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἄφηγε διάδοχον τοῦ θρόνου. Ὁρίσθη ὅμως διάδοχος του νὰ γίνῃ τὸ ἐκ τῆς Ῥωξάνης ἀναμενόμενον τέκνον, ἐὰν ἤθελεν εἶναι υἱός. Καὶ πραγματικῶς μετ' ὀλίγον ἡ Ῥωξάνη ἀπέκτησεν υἱόν, ὅστις ὠνομάσθη Ἀλέξανδρος. Κατ' ἀρχὰς διωρίσθη μία ἐπιμελητεία διὰ τὸν βασιλόπαιδα. Ἀλλὰ κατόπιν καὶ εἰ ἐπιμεληταὶ καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ ἦλθαν εἰς ῥῆξιν ἀναμεταξύ των. Ἐκαστος τῶν στρατηγῶν ἐφιλοδόξει νὰ γίνῃ αὐτὸς διάδοχος, παραμερίζων τὸν μικρὸν υἱὸν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Εἴκοσι δύο ἔτη διήρκεσαν οἱ καταστρεπτικοὶ οὗτοι πόλεμοι τῶν στρατηγῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἓνας δὲ ἀπὸ τοὺς στρατηγούς, ὁ Ἀντίγονος, ἤνωσε τέσσεσ χώρας τοῦ κράτους ὑπὸ τὸ σκήπτρόν του, ὥστε πρὸς στιγμὴν ἐφάνη ὅτι αὐτὸς ἔμελλε νὰ γίνῃ καὶ ὁ διάδοχος τοῦ θρόνου. Ἀλλὰ τὸ 301 εἰς μίαν μεγάλην μάχην παρὰ τὴν Ἴφον τῆς Φρυγίας, οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ ἐνίκησαν τὸν Ἀντίγονον, ὅστις καὶ ἐφονεύθη. Ὁ Ἀντίγονος ἀφήκεν υἱὸν Δημήτριον, ὅστις διὰ τὰς περιφήμους πολιορκίας πόλεων ὠνομάσθη ὁ **πολιορκητής.**

Μετὰ τὴν μάχην ταύτην διηρέθη τὸ κράτος εἰς τέσσαρα μεγάλα βασιλεία. Τὴν Αἴγυπτον ἔλαβεν ὁ στρατηγὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Πτολεμαῖος, τὴν Συρίαν καὶ ὄλας τὰς χώρας μέχρι τῶν Ἰνδιῶν ὁ Σέλευκος, τὴν Θράκην ὁ Λυσίμαχος, τὴν δὲ Μακεδονίαν καὶ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα ὁ Κάσσανδρος. Ὁ Κάσσανδρος ἦτον υἱὸς τοῦ Ἀντιπάτρου, τὸν ὁποῖον ὁ Ἀλέξανδρος εἶχεν ἀφήσει ἀντιβασιλέα εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὅτε ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Ἀσίας. Ὁ Κάσσανδρος προηγουμένως ἤδη εἶχε θανατώσει τὸν μικρὸν Ἀλέξανδρον καὶ τὴν μητέρα του Ῥωξάνην. Εἰς τὴν Μικρὰν Ἀ-

σίαν καὶ ἕως εἰς τὴν Ἀρμενίαν ἐσχηματίσθησαν μερικὰ μικρὰ βασίλεια καὶ ἓνα σπουδαιότερον βασίλειον μὲ πρωτεύουσαν τὴν Πέργαμον.

Ἀλλὰ καὶ κατόπιν, καθ' ὅλον τὸν τρίτον αἰῶνα, οἱ διάδοχοι οὗτοι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ οἱ ἀπόγονοί των, οἱ λεγόμενοι *Ἐπίγονοι*, ἐξηκολούθησαν ἀδιάκοπον πόλεμον ἀναμεταξύ των, κατατρίβοντες ἀνωφελῶς τὰς ἑλληνικὰς δυνάμεις εἰς ἐμφυλίους σπαραγμούς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους τόσα εἶχε πάθει ἡ Ἑλλάς καὶ πρωτύτερα. Εὐτύχημα ἦτο μόνον ὅτι καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν φθοροποιῶν τούτων πολέμων τὸ μέγα ἔργον τοῦ ἐξελληνισμοῦ τῆς Ἀσίας, τὸ ὁποῖον ἤρχισεν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, οὔτε ἔπαυσεν οὔτε διεκόπη διόλου. Πλείεσται νέαι ἑλληνικαὶ πόλεις ἐκτίσθησαν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ παντοῦ διεδόθη ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἡ ἑλληνικὴ παιδεία. Πρὸ πάντων ἡ Ἀλεξάνδρεια καὶ ἡ Πέργαμος ἔγιναν μεγάλα κέντρα ἑλληνικῆς παιδείας. Εἰς τὰς δύο αὐτὰς πόλεις κατηρτίσθησαν μέγισται βιβλιοθήκαι. Περιήγημος εἰς τὸν κόσμον ἦτον ἡ βιβλιοθήκη τῆς Ἀλεξανδρείας. Πλήθος δὲ μεγάλων Ἑλλήνων ἐπιστημόνων καὶ καλλιτεχνῶν εἰργάσθησαν εἰς τὰς δύο ταύτας πρωτεύουσας, καθὼς καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας πόλεις. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτὰς ἦσαν πλουσιώτατοι καὶ μέγιστοι. Τοιαύτη ἦτον ἡ Ἀντιόχεια εἰς τὸν Ὀρόντην ποταμὸν εἰς τὴν Συρίαν, πρωτεύουσα τῶν Σελευκιδῶν. Μόνον αἱ πέραν τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ χῶραι ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ βασίλεια. Ἐκεῖ δὲ ἐσχημάτισαν νέον ἀσιατικὸν κράτος ἀντὶ τῶν παλαιῶν Περσῶν τώρα οἱ Πάρθοι. Ἀλλὰ καὶ αὐτῶν πρωτεύουσα παρέμεινεν ἡ διπλῆ ἑλληνικὴ πόλις Κτησιφῶν — Σελεύκεια ἐπάνω εἰς τὸς δύο ὄχθας τοῦ Τίγρητος

Ἡ παλαιὰ Ἑλλάς. — Εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου οἱ πόλεμοι ἐπίσης δὲν ἔπαυσαν ποτὲ καὶ καθ' ὅλον τὸν τρίτον αἰῶνα. Ἐδῶ ἐζήτουν πρὸ πάντων οἱ Μακεδόνες νὰ μείνουν κυρίαρχοι, ὅπως ἐπὶ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου. Ἄλλ' εἰς αὐτὸ τοὺς ἐμπόδιζαν οἱ ἄλλοι βασιλεῖς, βοηθοῦντες τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι πάντοτε ἐζήτουν τὴν αὐτονομίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν των.

Ἐγινε δὲ καὶ ἓνας νεωτερισμὸς τώρα εἰς τὴν Ἑλλάδα, δηλαδὴ πολλαὶ πόλεις ἠνώθησαν εἰς μίαν συμμαχίαν τοιουτοτρόπως,

ὥστε ἐσχημάτισαν μίαν συμπολιτείαν, δηλαδή πραγματικὴν δημοσπονδίαν. Αὐταὶ αἱ συμπολιτεῖαι ἦσαν δύο, ἡ ἀχαϊκὴ καὶ ἡ αἰτωλική. Κάθε πόλις ἔστειλεν ἀντιπροσώπους, αὐτοὶ ἐσχημάτιζαν μίαν κοινὴν βουλὴν τοῦ κράτους τούτου, ἦτοι τῆς δημοσπονδίας, ἐνῶ κάθε πόλις εἶχε τὴν ἰδιαιτέραν τῆς κοινοτικὴν διοίκησιν μὲ τὰς ἰδικὰς τῆς ἀρχὰς καὶ τοὺς νόμους τῆς. Τὴν κυβέρνησιν δὲ ἦ τὸ ὑπουργεῖον, ὅπως λέγομεν σήμερα, ἀπετέλει ὁ πρόεδρος τῆς συμπολιτείας, ὅστις τότε ἐλέγετο στρατηγός, καὶ ἦτο πραγματικῶς ὁ στρατηγός τοῦ κοινοῦ στρατοῦ, καὶ μαζί μὲ αὐτὸν ὁ γραμματεὺς, ὁ ἵππαρχος, ὁ ταμίας. Αἱ ἀρχαιρεσίαι, δηλαδή αἱ ἐκλογαὶ τῶν ἀρχόντων τούτων, ἐγίνοντο κατ' ἔτος, ἄλλοτε εἰς μίαν καὶ ἄλλοτε εἰς ἄλλην πόλιν, πολλάκις δὲ καὶ εἰς τὴν ἰδίαν.

Τοῦτο ἦτον ἐξαιρετον σύστημα ἐμοσπονδιακόν, ὅπως σχεδὸν εἶνε σήμερα τὸ ἐλβετικόν καὶ τῶν ἠνωμένων πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς.

Δυστυχῶς δὲν ἠνώθη ἡ Ἑλλάς ὅλη εἰς μίαν τοιαύτην ἐμοσπονδίαν.

Ἐπειτα αἱ δύο σχηματισθεῖσαι, ἡ ἀχαϊκὴ καὶ ἡ αἰτωλική, ἐπολέμουν ἀμειλίκτως ἢ μία τὴν ἄλλην.

Ἀπὸ τὰς ἀρχαίας δὲ μεγάλας πολιτείας, Ἀθήνας, Σπάρτην, Θήβας, αἱ Θῆβαι εἶχαν μὲν ἀνοικοδομηθῆ ἀπὸ τὸν Κόσσανδρον, ἀλλὰ ποτὲ πλέον δὲν ἔγιναν σπουδαία πόλις. Αἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ Ἀλεξάνδρου εἶχαν ἀποκτήσει ἓνα σπουδαῖον πολιτικόν, τὸν Λυκούργον. Αὐτὸς μὲ τὴν καλὴν του διοίκησιν καὶ μὲ τὰς οικονομίας ἠύξησε τὸν στόλον, ἔκτισε τὸ Διονυσιακὸν θέατρον καὶ τὸ Στάδιον. Ἐπὶ Ἀλεξάνδρου καὶ κατοπινὸν ὀλίγον ἔζη εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἄλλος σπουδαῖος πολιτικὸς καὶ στρατηγὸς συνάμα, ὁ Φωκίων, πτωχὸς ὡς ὁ Ἀριστείδης ποτέ, ἀλλ' ἐντιμότερος πολίτης. Ὁ ὄχλος τῶν Ἀθηναίων τὸν ἐπότισε τὸ κώνειον, ὅπως ποτὲ τὸν Σωκράτην. Ἐπειτα κάμποσα χρόνια εἰς τὰ τέλη τοῦ τρίτου αἰῶνος διοίκησε πολὺ καλὰ τὰς Ἀθήνας Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς μὲ σύστημα ὀλιγαρχικόν.

Ἡ Σπάρτη περὶ τὰ 230 ἀπέκτησεν ἓνα σπουδαιότατον βασιλεῖα, τὸν Κλεομένην, ὅστις ἀνεστήλωσε τοὺς νόμους τοῦ Λυκούργου καὶ ἔκαμε πάλιν τὴν πατρίδα του ἰσχυράν. Ἀλλ' ἤθελε νὰ κυ-

ριαρχήσῃ εἰς ὅλην τὴν Πελοπόννησον καὶ διὰ τοῦτο ἐπολέμησε τὴν ἀρχαϊκὴν συμπολιτείαν διὰ νὰ τὴν διαλύσῃ. Τοὺς Ἀχαιοὺς ὁμοῦς ἐδοθήθησαν οἱ Μακεδόνες. Εἰς τὴν μάχην τῆς Σελλασίας 221 πρὸ Χριστοῦ ἐνίκηθη ὁ ἡρωϊκὸς Κλεομένης, ἡ Σπάρτη ἐταπεινώθη πλέον διὰ παντὸς καὶ οἱ Μακεδόνες ἐκυριάρχησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Βασιλεῖς τῶν Μακεδόνων μετὰ τὸν Κάσσανδρον ἔγιναν οἱ ἀπόγονοι τοῦ παλαιοῦ Ἀντιγόνου, δηλαδὴ ὁ υἱὸς τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ Ἀντίγονος καὶ οἱ ἀπόγονοί του.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ τρίτου αἰῶνος, κοντὰ εἰς τὰ 200 πρὸ Χριστοῦ καὶ ἔπειτα συνεχῶς ἐπὶ ἄλλα πενήτηντα ἔτη ἀνεμίχθη εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος καὶ μία ξένη δύναμις. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ Ῥωμαῖοι. Ἡ ἀνάμιξις αὐτῆ τῶν ξένων ἐπέφερε τὴν ὑπόδουλων τῆς Ἑλλάδος εἰς αὐτούς.

10. Ῥοποταγὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ῥωμαίους.

Τὸ μέγα Ῥωμαϊκὸν κράτος. — Εἰς τὸ κέντρον σχεδὸν τῆς Ἰταλίας, κατόικουν οἱ Λατῖνοι, φυλὴ πολὺ συγγενῆς μὲ τοὺς Ἑλληνας. Ἡ χώρα των ἐλέγετο Λάτιον καὶ αἱ διάφοροι πόλεις αὐτοῦ ἀπετέλουν μίαν ἑμοσπονδίαν. Σπουδαιότερα ὁμοῦς ὄλων τῶν πόλεων ἀπέβη ἡ Ῥώμη, κειμένη εἰς τὸν Τίβεριν ποταμὸν, ὄχι μακρὰν τῆς θαλάσσης.

Ἡ Ῥώμη ἐκτίσθη εἰς τὰ 753 πρὸ Χριστοῦ καὶ ἐπὶ διακόσια πενήντα ἔτη ἐβασιλεύετο. Πρῶτος βασιλεὺς τῆς ἦτον ὁ κτίστης αὐτῆς Ῥωμύλος, καταγόμενος ἐκ μητρὸς ἀπὸ τὸν Αἰνεΐαν ἥρωα τῆς Τροίας, ὅστις μετὰ τὴν ἄλωσιν αὐτῆς ἐπλανήθη ὅπως ὁ Ὀδυσσεὺς ἐπὶ ἔτη καὶ κατόπιν κατήντησεν εἰς τὸ Λάτιον. Εἰς δὲ τὰ 510 κατηργήθη ἡ βασιλεία. Κατ' ἀρχὰς τὸ πολίτευμα τῆς Ῥώμης ἦτον ἀριστοκρατικόν, ἔπειτα ἀπέκτησε καὶ ὁ λαὸς δικαιώματα. Οἱ ἄριστοι, ἦτοι οἱ εὐγενεῖς, ἐλέγοντο εἰς τὴν Ῥώμην πατρίκιοι, ὁ δὲ λαὸς πληβεῖοι. Τὸ πολίτευμα εἰς τὴν Ῥώμην ποτὲ δὲν ἔγινε τελείως δημοκρατικόν, ὅπως εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὴν Ῥώμην τὴν σπουδαιότεραν δύναμιν εἰς τὴν πολιτείαν εἶχεν ἡ γερουσία ἢ σύγκλητος, τὴν ὁποίαν συνεκρότου μόνον οἱ ἄριστοι πατρίκιοι καὶ ἔπειτα καὶ οἱ ἄριστοι πληβεῖοι. Ἀρχηγοὶ δὲ τῆς κυβερνήσεως καὶ στρατηγοὶ συνάμα ἦσαν οἱ δύο ὑπατοί, δηλαδὴ ἀνώτατοι ἄρχοντες, σχεδὸν μὲ μοναρχικὴν ἐξουσίαν, ἀλλ' ἐκλεγόμενοι ἀπὸ ὅλους τοὺς πολίτας κατ' ἔτος καὶ ὑπόλογοι εἰς αὐ-

τοὺς μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀρχῆς των. Ὅταν ἐκινδύνευεν ἡ πόλις ἀπὸ ἐχθρῶν, τότε ἐξελέγετο ἓνας δικτάτωρ ἐπὶ ἕξ μῆνας ὡς ἀπύλυτος πλέον μονάρχης.

Οἱ Ῥωμαῖοι ἐπὶ αἰῶνας δὲν εἶχαν οὔτε ποιητὰς οὔτε καλλιτέχνας οὔτε ἐπιστήμονας. Τὸ κυριώτερόν των ἔργον ἦτον ἡ γεωργία. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁμοῦς διωργανώθησαν μὲ θαυμάσιον τρόπον στρατιωτικῶς καὶ ἦσαν πειθαρχικώτατοι. Ὁ στρατιωτικὸς νόμος ἦτον αὐστηρότατος εἰς τὴν Ῥώμην. Οἱ Ῥωμαῖοι ἦσαν καὶ πολλὸ θρησκευτικοί. Εἰς τὸν πόλεμον εἶχαν συχνὰ ἤρωας στρατηγούς, οἱ ὅποιοι καὶ πολλάκις ἐπρόσφεραν τὴν ζωὴν των θυσίαν εἰς τὴν πατρίδα.

Διαρκεῖς πολέμους εἶχαν οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς τοὺς περίεξ μικροὺς λαοὺς, πρὸς ἓνα μέγαν λαόν, τοὺς Ἑτρούσκους ἢ Τυρρηνοὺς, βορείως τῆς Ῥώμης, καὶ τελευταῖον πρὸς ἄλλον μέγαν, τοὺς Σαμνίτας, νοτίως τῆς Ῥώμης. Μίαν φορὰν ἐκινδύνευεν ἡ Ῥώμη, εἰς τὰ 387, ἀπὸ τοὺς Γαλάτας, οἱ ὅποιοι κατόικουν τὴν βορείαν Ἰταλίαν. Διότι ἡ πόλις ἐκυριεύθη. Ἄλλ' ἡ ἀκρόπολις, τὸ Καπιτώλιον, ἐσώθη, καὶ κατόπιν ἀπεδιώχθησαν καὶ οἱ Γαλάται.

Εἰς ὅλους τοὺς πολέμους ἐπὶ τέλους ἐξῆλθε νικητρία ἡ Ῥώμη, διότι, καὶ ὅταν ἐνικάτο, ἐπέμενε πάλιν μὲ κάθε θυσίαν καὶ ἀκατάβλητον ἐπιμονὴν εἰς τὸν πόλεμον, ἕως ὅτου ἐξαντλοῦσε τοὺς ἐχθροὺς τῆς καὶ τοὺς κατέβαλλε.

Ἦλθεν εἰς πόλεμον καὶ μὲ τοὺς Ἕλληνας τῆς νοτίας Ἰταλίας, ἡ ὁποία ἐλέγετο καὶ Μεγάλη Ἑλλάς. Τοὺς Ἕλληνας τούτους ἐδοκίμησεν ὁ ἡρωϊκὸς βασιλεὺς τῆς Ἠπείρου Πύρρος εἰς τὰ 280. Καὶ τότε οἱ Ῥωμαῖοι κατ' ἀρχὰς ἐνικήθησαν, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπιμονὴν των εἰς τὸ τέλος πάλιν ἀνεδείχθησαν νικηταί.

Τοιοῦτοτρόπως ἔγιναν οἱ Ῥωμαῖοι κύριοι ὅλης τῆς Ἰταλίας, ἔδρυσαν παντοῦ ἀποικίας καὶ διέδωκαν τὴν γλῶσσάν των, τὴν Ῥωμαϊκὴν ἢ λατινικὴν. Ἀφοῦ δὲ ἐγνωρίσθησαν μὲ τοὺς Ἕλληνας, ἐδιδάχθησαν ἀπὸ αὐτοὺς πολλὰ πράγματα καὶ ἤρχισαν νὰ ἀποικοῦν καὶ αὐτοὶ ἐνδόξους ποιητὰς καὶ ἄλλους μεγάλους συγγραφεῖς, πρὸ πάντων ῥήτορας καὶ ἱστορικούς.

Εἰς τὰ 260 περίπου ἤρχισαν οἱ Ῥωμαῖοι ἓνα δεινότατον πόλεμον μὲ τοὺς Καρχηδονίους, οἱ ὅποιοι εἶχαν κράτος μέγα εἰς τὴν βορειοδυτικὴν Ἀφρικὴν καὶ ἦσαν ἰσχυροτάτη ναυτικὴ

δύναμις. Ἡ Καρχηδὼν ἦτον ἀποικία τῶν Φοινίκων. Οἱ Καρχηδόνιοι εἰς τὸν καιρὸν τῶν περσικῶν πολέμων τῆς Ἑλλάδος ἐπεχείρησαν νὰ κατακτήσουν τὴν Σικελίαν καὶ εἰσέβαλαν εἰς τὴν μεγάλην καὶ εὐδαίμονα νῆσον τὸ 480 μὲ κολοσσιαίας ναυτικὰς καὶ περσικὰς δυνάμεις. Ἄλλ' ἐνικήθησαν κατὰ κράτος παρὰ τὴν πόλιν Ἰμέραν. Κατόπιν ὅμως, μετὰ χρόνους, κατώρθωσαν νὰ κατακτήσουν σχεδὸν ὅλην τὴν ἐλληνικὴν Σικελίαν καὶ ἤρχισαν νὰ γίνωνται ἐπίφοβοι καὶ εἰς τοὺς Ῥωμαίους εἰς τὴν Ἰταλίαν. Εἴκοσι ἔτη τοὺς ἐπολέμησαν οἱ Ῥωμαῖοι, πολλάκις ἐνίκηθησαν, ἀλλὰ εἰς τὸ τέλος πάλιν ἐνίκησαν καὶ ἀφῆρσαν ἀπὸ αὐτοὺς τὴν Σικελίαν, τὴν Σαρδηνίαν καὶ ἐπῆραν κολοσσιαίας πολεμικὰς ἀποζημιώσεις.

Εἰς ἓνα δεῦτερον πόλεμον, 218 202 πρὸ Χριστοῦ, ὁ Καρχηδόνιος μέγας στρατηγὸς Ἀννίβας εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ εἰς δύο αἱματηροτάτας μάχας κατενίκησε τοὺς Ῥωμαίους καὶ ἐξωλόθρευσεν ἑλοκλήρους στρατοὺς αὐτῆς. Ἄλλ' εἰς τὸ τέλος πάλιν οἱ Ῥωμαῖοι ἐνίκησαν. Ἀφῆρσαν δὲ ἀπὸ τοὺς Καρχηδόνιους τὴν Ἰσπανίαν καὶ πάλιν ἐπῆραν κολοσσιαίας πολεμικὰς ἀποζημιώσεις.

Εἰς τὰ 200 πρὸ Χριστοῦ τὸ κράτος τῆς Ῥώμης ἦτο μέγιστον καὶ ἰσχυρότατον. Οἱ Ῥωμαῖοι ἤμποροῦσαν νὰ κινήσουν κολοσσιαίους στρατοὺς καὶ στόλους, ὅσον κανὲν ἄλλο κράτος ἀπὸ τὰ τότε.

Πόλεμος μετὰ τὴν Μακεδονίαν. — Τὸ μακεδονικὸν βασίλειον ἐξετείνετο ἕως εἰς τὸ Ἴόνιον καὶ Ἀδριατικὸν πέλαγος. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς σημερινῆς Ἀλβανίας εἶχαν κάμει κατακτήσεις οἱ Ῥωμαῖοι, μάλιστα εἶχαν καταλάβει καὶ τὴν Κέρκυραν. Τοῦτο ἤρχισε νὰ δίδῃ ὑποψίας εἰς τοὺς Μακεδόνας ὅτι καὶ αὐτοὺς θὰ προσέβαλλαν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τὰς νίκας τοῦ Ἀννίβου κατὰ τῶν Ῥωμαίων ὁ τότε βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, Φίλιππος Ε΄ ἦλθεν εἰς συνεννοήσεις μετὰ τὸν ἑνδοξον Καρχηδόνιον διὰ νὰ ἐπιτεθοῦν καὶ οἱ Μακεδόνες κατὰ τῶν κοινῶν ἐχθρῶν.

Ἄλλ' οἱ Μακεδόνες εἶχαν μακρὸν πόλεμον μετὰ τοὺς Αἰτωλοὺς. Οἱ Ῥωμαῖοι λοιπὸν ἀμέσως ἐβοήθησαν τούτους κατὰ τῶν Μακεδόνων. Μετὰ τὸ τέλος δὲ τοῦ Ἀννιβανικοῦ πολέμου ἔστειλαν στρατὸν καὶ κατὰ τῶν Μακεδόνων, καὶ πολλοὶ δὲ ἄλλοι Ἕλληνες εὐρέθησαν πρόθυμοι νὰ βοηθήσουν τοὺς Ῥωμαίους, διότι αὐτοὶ δο-

λίως τοῖς ὑπέσχοντο αὐτονομίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν ἀπὸ τοῦ Μακεδόνα.

Εἰς τὰ 197 ἐνίκησαν οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς Μακεδόνας εἰς τὴν Θεσσαλίαν εἰς θέσιν Κυνὸς Κεφαλᾶς. Τὸ μακεδονικὸν κράτος περιωρίσθη πολὺ, ὁ Φίλιππος ἐπλήρωσε μεγίστην πολεμικὴν ἀποζημίωσιν.

Πόλεμος πρὸς τὸν Ἀντίοχον τῆς Συρίας, 190 πρὸ Χριστοῦ.— Ὀλίγον κατόπιν οἱ Ῥωμαῖοι ἤλθαν εἰς πόλεμον μετὰ τὸν βασιλέα τοῦ μεγάλου κράτους τῶν Σελευκιδῶν Ἀντίοχον. Τὸν ἐνίκησαν πρῶτον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔπειτα δὲ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ὅπου τοῦ ἀφῆρσαν καὶ μέγα μέρος τῶν χωρῶν του. Καὶ πάλιν δὲ ἔλαβον μεγάλας πολεμικὰς ἀποζημιώσεις. Ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ Αἰτωλοὶ τῶρα ἤθελαν νὰ βοηθήσουν τὸν Ἀντίοχον, ἐταπείνωσαν ἐντελῶς καὶ αὐτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι.

Τρίτος Μακεδονικὸς πόλεμος, 168 πρὸ Χριστοῦ.— Ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Περσεύς, διάδοχος τοῦ Φιλίππου, εἰργάζετο μετὰ κάθε τρόπον νὰ ἐνισχύσῃ τὸ κράτος του καὶ νὰ ἐνώσῃ ὅλας τὰς ἑλληνικὰς δυνάμεις ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων. Οἱ Ῥωμαῖοι ἐνόησαν τοῦτο, εἶχαν δὲ καὶ φίλους εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ βασιλεὺς τῆς Περγάμου Εὐμένης ἦτο πάντοτε φίλος των. Ἐκίρηναν λοιπὸν τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Περσέως καὶ πρὶν προφθάσῃ νὰ κινήσῃ μαζί του ὅλοι οἱ Ἕλληνες, τὸν ἐνίκησαν εἰς τὴν Πύδναν τὸ 168 πρὸ Χριστοῦ. Ἡ Μακεδονία τοιουτοτρόπως ὑπετάγη ἐντελῶς εἰς τοὺς Ῥωμαίους ὁ δὲ Περσεύς εὐρύθη αἰχμάλωτος εἰς τὴν Ῥώμην καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς φυλακὰς. Οἱ Ῥωμαῖοι κατέστρεψαν τότε συνάμα καὶ τὴν Ἡπειρον, χωρὶς καμμίαν αἰτίαν ἐκ μέρους τῶν Ἡπειρωτῶν. Κατέστρεψαν ἑβδομήκοντα πόλεις τῆς Ἡπείρου καὶ ἐξηνδραπέδισαν ἑκατὸν πενήκοντα χιλιάδας Ἡπειρώτας. Οἱ Ῥωμαῖοι εἰς ὅλους τοὺς πολέμους των ἐφέρθησαν σκληρότατα πρὸς τοὺς νικημένους, μάλιστα πρὸς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι εἶχαν τὸ θάρρος ν' ἀντισταθοῦν πρὸς αὐτοὺς ἀνδρικῶς. Ὡς νικηταὶ ἦσαν ἄγριοι. Οἱ Ἕλληνες ἐνόησαν ταχέως μετὰ τί κατακτιτὰς εἶχαν νὰ κάμουν, ἀλλ' αἱ διχόνοιαὶ δὲν τοὺς ἀφήκαν νὰ ἀντιληφθοῦν ἐγκαίρως τὸν κίνδυνον καὶ ἐνωθοῦν ὅλοι ἐναντίον τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ. Οἱ Ῥωμαῖοι ἤξευραν νὰ χωρίζουν τοὺς ἐχθροὺς των καὶ ἔπειτα νὰ νικοῦν καὶ νὰ ὑποτάττουν τὸν ἓνα κατόπιν τοῦ ἄλλου. Τοῦτο ἀκριβῶς ἔκαμαν

μὲ τὰ τέσσαρα μεγάλα βασίλεια τῶν διαδόχων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ μὲ τὰς πολιτείας τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος.

Ἀλωσις καὶ καταστροφή τῆς Κορίνθου 146 πρὸ Χριστοῦ. — Ἡ Ἀχαικὴ συμπολιτεία ἐσώζετο ἀκόμη, εἶχε δὲ καὶ τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἀκόμῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, τοὺς Σπαρτιάτας, οἱ ὅποιοι τῶρα εἶχαν τυράννους καὶ οἱ ὅποιοι μαζί μὲ ἄλλους μερικοὺς Ἑλληνας ἐνήργουν ὑπὲρ τῶν Ῥωμαίων. Εἰς τὰ 183 πρὸ Χριστοῦ ἀπέθανεν ὁ ἄριστος Μεγαλοπολίτης στρατηγὸς τῶν Ἀχαιῶν Φιλοποίμην. Οἱ Ἀχαιοὶ εἶχαν πῦλεμον μὲ τοὺς Μεσσηνίους. Ὁ Φιλοποίμην ἔπεσεν αἰχμάλωτος εἰς τὰς χεῖρας τῶν Μεσσηνίων καὶ αὐτοὶ τὸν ἐπότισαν τὸ κώνειον. Ὁ Φιλοποίμην ὠνομάσθη ὁ ἔσχατος τῶν Ἑλλήνων.

Τὸ 168 δὲ οἱ Ῥωμαῖοι ἐπῆραν ἀπὸ τοὺς Ἀχαιοὺς τριακοσίους ἀρίστους πολίτας ὡς δμήρους εἰς τὴν Ῥώμην. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ υἱὸς ἐνὸς Ἀχαιοῦ στρατηγοῦ Λυκόρτα Μεγαλοπολίτου Πολύβιος, ὅστις κατόπιν ἀνεδείχθη μέγας ἱστορικός. Μετὰ δεκαεπτὰ ἔτη οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς ἔδωκαν τὴν ἄδειαν νὰ ἐπιστρέφουν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' οἱ περισσότεροὶ εἶχαν ἀποθάνει εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν.

Ἐπὶ τέλους καὶ οἱ μικροὶ Ἀχαιοὶ ἤλθαν εἰς πόλεμον μὲ τοὺς Ῥωμαίους. Ἐνικήθησαν, ἐννοεῖται, ταχέως. Ἡ Κόρινθος ἦτο τότε ἡ σπουδαιότερα πόλις τῆς Ἀχαικῆς συμπολιτείας, ἔκπαλαι ἐνδοξος, μεγάλη πόλις καὶ γεμάτη ἀπὸ ἔργα μεγάλων γλυπτῶν καὶ ζωγράφων. Ἡ Κόρινθος παρεδόθη χωρὶς ἀντίστασιν εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Ἀλλ' οἱ ἄγριοι νικηταί, στρατηγὸν ἔχοντες τὸν ἀγροίκον καὶ ἀμαθῆ Κόμμιον, διήρπασαν τὴν πόλιν, τὴν ἐξηνδραπόδισαν καὶ τὴν κατέκαυσαν. Τοὺς καλλιτεχνικοὺς θουσαυροὺς μετέφεραν εἰς τὴν Ῥώμην.

Οἱ Ῥωμαῖοι ἦσαν πλέον ἀπόλυτοι κύριοι τῆς Ἑλλάδος. Τὸ μικρὸν βασίλειον τῶν Σελευκιδῶν ἦτο ὑποχείριόν των. Ὅμοίως καὶ τὸ βασίλειον τῆς Αἰγύπτου, ὅπου χωρὶς πόλεμον οἱ Ῥωμαῖοι ἦσαν κύριοι τοῦ κράτους. Ἑλληνας πλέον ἀνεξάρτητοι δὲν ὑπῆρχον. Παντοῦ κυρίαρχος ἦτον ἡ Ῥώμη.

Τὸ αὐτὸ ἔτος 146 πρὸ Χριστοῦ ἔκαμαν οἱ Ῥωμαῖοι τρίτον πόλεμον καὶ μὲ τοὺς Καρχηδονίους. Ἡρωϊκῶς ἀντεστάθησαν οἱ

Καρχηδόνιοι. Ἄλλ' ἡ πόλις ἐκυριεύθη, διηρπάγη, ἐξηνδραποδίσθη καὶ ἐπυρπολήθη.

Ἡ Ῥώμη ἦτο πλέον κοσμοκράτειρα.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐβασίλευσε κατόπιν ἡ ἡσυχία τῆς δουλείας. Μόνον εἰς τὰ 85 πρὸ Χριστοῦ πολλοὶ Ἕλληνες ἐπανεστάτησαν ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων, συμμαχοῦντες μὲ ἓνα βασιλέα τοῦ Πόντου εἰς τὰ μέρη τῆς Τραπεζοῦντος, τὸν Μιθριδάτην, ὅστις ἐκίνησε μέγαν πόλεμον ἐναντίον τῶν μισητῶν τυράννων Ῥωμαίων. Ἄλλ' οἱ Ῥωμαῖοι κατέβαλαν καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς ἐπαναστάτας Ἕλληνας. Τότε ἐκυριεύθησαν αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεὺς ἀπὸ τοῦς Ῥωμαίους καὶ μεγάλη σφαγὴ ἔγινεν εἰς τὰς δύο πόλεις.

Ἀργότερα ὅμως οἱ Ῥωμαῖοι ἐφέρθησαν πολὺ φιλανθρώπως πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Εὐηργέτησαν μάλιστα πολὺ τὴν Ἑλλάδα, αἰχοδομοῦντες χρήσιμα δημόσια ἔργα εἰς ὅλας τὰς πόλεις καὶ περιποιούμενοι ὅλους τοὺς σπουδαίους Ἕλληνας. Οἱ Ῥωμαῖοι ἐσπούδαζαν πλέον τὰ ἑλληνικὰ ὡς Ἕλληνες καὶ μὲ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἐμορφώνοντο. Ἀπὸ τότε δὲ ἔπαυσε καὶ ὁ χωρισμὸς μεταξὺ κατακτιτῶν καὶ κατακτηθέντων καὶ ἐβασίλευσε πραγματικὴ φιλία μεταξὺ των.

Εἰς τὴν Ῥώμην μετὰ πολλοὺς αἱματηροτάτους ἐμφυλίους σπαραγμοὺς ἄλλαξε καὶ τὸ πολίτευμα. Ἐγίνε μοναρχικὸν καὶ οἱ μονάρχαι αὐτοὶ ὠνομάσθησαν αὐτοκράτορες. Πρῶτος μονάρχης ὑπῆρξεν ὁ Ἰούλιος Καίσαρ, ὁ μέγιστος τῶν Ῥωμαίων καὶ ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγίστους ἀνδρας τοῦ κόσμου. Αὐτὸς κατέκτησε τὴν Γαλλίαν καὶ ἠῤῥῆξε τὸ Ῥωμαϊκὸν ἔθνος κατὰ ἓνα μέγαν καὶ σπουδαῖον λαόν, τοὺς Γαλάτας ἢ Γάλλους, διότι οἱ πρόην βάρβαροι οὔτοι, ἀλλὰ πολεμικοὶ καὶ εὐφυεῖς ἄνθρωποι ἔγιναν κατὰ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν μόρφωσιν τέλειοι Ῥωμαῖοι. Ἐξερρωματώθησαν δὲ εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Ἰσπανίας καὶ Πορτογαλλίας. Ὁ Καίσαρ ἔγινε μονάρχης τῆς Ῥώμης, ἀφοῦ ἐνίκησε τὸν μέγαν ἀντίπαλόν του Πομπήϊον εἰς τὴν Φάρσαλον τῆς Θεσσαλίας τὸ 48 πρὸ Χριστοῦ. Ἀλλὰ τὸ 44 ἐδόλοφονήθη. Κατόπιν ὅμως τὸ 31 ὁ ἀνεφίδε καὶ θετὸς υἱὸς του Ὀκταβιανὸς ἐνίκησε παρὰ τὸ Ἀκτιον, ἔξω τῆς σημερινῆς Πρεβέζης, τὸν ἀντίπαλόν του Ἀντώνιον, βοηθούμενον ἀπὸ τὴν βασιλίссαν τῆς Αἰγύπτου Κλεοπάτραν, καὶ ἔγινε πλέον τέλειος μονάρχης τοῦ ἀπεράν-

του κράτους. Ὁ Ὀκταβιανὸς ἔλαβε τὸ ἐπώνυμον Αὐγουστος, ἦτοι Σεβαστός. Ἐπὶ αὐτοῦ ἐγεννήθη ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Μεταξὺ τῶν διαδόχων του ὑπῆρξαν μερικοὶ φρικτοὶ ἄνθρωποι, ὅπως ὁ Νέρων, ὁ πρῶτος διώκτης τῶν χριστιανῶν, σκληρότατος, θηριώδης τύραννος. Ἀλλὰ τὸν δεῦτερον αἰῶνα μετὰ Χριστὸν ἐβασίλευσαν καὶ σπουδαιότατοι μονάρχαι, ἀληθινὰ κοσμήματα τῆς ἀνθρωπότητος, ὅπως ὁ Ἀντωνίνος ὁ Εὐσεβὴς καὶ ὁ Μάρκος Αὐρήλιος, πρὸ αὐτῶν δὲ ὁ πολεμικὸς Τραϊανὸς καὶ ὁ φιλειρηνικὸς Ἀδριανός, καὶ ἀκόμη πρωτύτερα τὸν πρῶτον αἰῶνα, ὁ φιλόανθρωπος Τίτος. Ἐν γένει ὅμως ἀπὸ τὸν Αὐγουστον καὶ ὕστερ Ῥωμαῖοι καὶ Ἕλληνες συνήθισαν πλέον μὲ τὸν μοναρχικὸν τρόπον τῆς διοικήσεως καὶ ἦσαν εὐχαριστιμένοι ὡς κοινοὶ πολῖται τοῦ Κράτους νὰ κυβερνῶνται δεσποτικῶς ἀπὸ ἓνα αὐτοκράτορα. Ἔθεωροῦσαν ἀρκετὸν ὅτι τοιοῦτοτρόπως ἔμεναν τοῦλάχιστον ἀπηλλαγμένοι καὶ οἱ δύο ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ἐμφυλίους πολέμους χωρὶς πλέον νὰ φροντίζουν διὰ τὴν ἐλευθερίαν των καὶ αὐτονομίαν. Ὁ κόσμος ἐφαίνετο ὅτι ἐγήρασε πλέον καὶ ἤθελε τὴν ἡσυχίαν τοῦ γήρατος. Ἡ ὥραία νεότης εἶχε περάσει.

Τ Ε Λ Ο Σ

